

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

V. évfolyam 3. szám

2006. szeptember

FELDERÍTŐ
SZEMLE

BUDAPEST

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal kiadványa

Felelős kiadó

Morber Ferenc főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Tóth András mk. ezredes

Tagok: Gulyás József mk. ezredes

Marton Csaba mk. ezredes

Svigruha Gyula okl. mk. alezredes

Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok

Vass Jenő nyá. ezredes

Lektorálták: Nagy Tibor ezredes

Dr. Pados Ferenc ezredes

Dr. Sallai Imre nyá. ezredes

Simon Péter főhadnagy

Svigruha Gyula okl. mk. alezredes

Szabó Béla okl. mk. ezredes

Szabó Mihály nyá. ezredes

Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok

A kötetet összeállította: Tóth András mk. ezredes

Olvasószerkesztő: Vass Jenő nyá. ezredes

Tördelőszerkesztő: Gerencsérné Tóth Krisztina főtörzsőrmester

Fotó: Székely Klára mk. őrnagy

Készült 200 példányban, az MK KFH nyomdájában

Felelős vezető: Juhász József mk. őrnagy

ISSN 1588-242X

Felelős szerkesztő: Vass Jenő nyá. ezredes

TARTALOM

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NYÁ. DANDÁRTÁBORNOK MEGALAKULT A FELDERÍTŐK TÁRSASÁGA KÖZHASZNÚ EGYESÜLET	5
--	---

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NYÁ. EZREDES A LIBANONI HÁBORÚ BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI	12
---	----

GRÓF BÉLA MK. ALEZREDES AZ AFGANISZTÁNBAN MŰKÖDŐ TARTOMÁNYI ÚJJÁÉPÍTÉSI CSOPORTOK TEVÉKENYSÉGÉNEK NÉHÁNY TAPASZTALATA	24
--	----

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NYÁ. EZREDES A PALESZTIN INTIFÁDA BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI	37
--	----

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

SZEDLACSEK RÓBERT MK. EZREDES A HADÁSZATI FELDERÍTÉS SZEMÉLY- ÉS OBJEKTUM- VÉDELME NEK AKTUÁLIS VEZETÉSI PROBLÉMÁI, A KORSZERŰSÍTÉS LEHETŐSÉGEI	74
--	----

DR. RÁCZ LAJOS EZREDES A TUDÁS ALAPÚ SZERVEZETEK VEZETÉSE	81
--	----

PROF. DR. KŐSZEGVÁRI TIBOR NYÁ. VEZÉRŐRNAGY NÉHÁNY GONDOLAT A KOZMIKUS HADVISELÉSRŐL.....	99
--	----

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

SZEGEDI FERENC MK. SZÁZADOS KÜLDETÉSEK KERESZTEZŐDÉSE	112
---	------------

MAGYAR SÁNDOR MK. ŐRNAGY AZ IP-TECHNOLÓGIA FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGE A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEKBEN.....	120
--	------------

MAKKAI ZSOLT MK. TÖRZSŐRMESTER BESZÉDKOMMUNIKÁCIÓ MEGVALÓSÍTÁSA AZ INTERNET PROTOKOLL SEGÍTSÉGÉVEL (VOIP).....	129
--	------------

FÓRUM

TORMA BÉLA NYÁ. EZREDES GONDOLATOK A 907. ÉVI POZSONYI CSATÁT MEGŐRÖKÍTŐ FORRÁSOK HITELESSÉGÉRŐL	144
--	------------

AZ OLVASÓHOZ

VASS JENŐ NYÁ. EZREDES ÚJ KÖNYV A MAGYAR HADERŐRŐL – A HAZÁÉRT 1848–2004.....	167
---	------------

VASS JENŐ NYÁ. EZREDES – SZABÓ MIHÁLY NYÁ. EZREDES E SZÁMUNK TARTALMA	171
---	------------

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND
NYÁ. DANDÁRTÁBORNOK

**MEGALAKULT A FELDERÍTŐK TÁRSASÁGA
KÖZHASZNÚ EGYESÜLET**

**Kedves Olvasók!
Tisztelt Bajtársak!**

A társadalmi–politikai rendszerváltozást követő időszakban országosan is, de a honvédelmi szférát érintően különösen megnövekedett a különböző társadalmi szerveződések – szakmai egyesületek, klubok, társaságok, alapítványok – jelentősége. Ezek a szervezetek a legtöbb esetben fontos, mással nehezen helyettesíthető szerepet vállaltak és vállalnak a honvédelem elméleti alapjainak tudományos igényű fejlesztésében, illetve a honvédelem ügyét közvetlenül vagy közvetve szolgáló gyakorlati tevékenység szervezésében, végzésében – esetenként pedig támogatásában.

Tevékenységük fontos eleme többek között az adott (érdek)körhöz tartozó tagok érdekeinek védelme, a szociálisan rászoruló felkutatása és – a szervezet lehetőségeihez képest – segítése. De ugyanilyen fontos feladatként kezelik a szervezetek a szakmai hagyományok ápolását, a bajtársiasság összetartó érzésének ébren tartását, folyamatos erősítését, és a katonai szakmai közösségekben felgyülemlett tapasztalatok átadását is a ma tevékenykedő utódoknak.

Az utóbbi években a Honvédelmi Minisztériumhoz, illetve a Magyar Honvédséghez kötődően is számos fegyvernemi vagy szolgálati ág szintű kezdeményezés született ilyen jellegű társadalmi szervezetek létrehozására (tüzérek, híradók, térképészek, informatikusok). A Haza szolgálatának ügyét magukénak érző és valló, aktív vagy nyugállományú, illetve tartalékos katonatársaink tömörültek különböző társadalmi szerveződésekbe azzal a közös céllal, hogy erejükhez és lehetőségeikhez képest segítsék a honvédelem ügyét (BEOSZ, MATASZ és mások).

A közelmúltban mi, felderítők is végiggondoltuk, hogy mivel is szolgálhatnánk még eredményesebben és hatékonyabban a katonai felderítés, hírszerzés előtt álló feladatok végrehajtásának ügyét. Mivel is járulhatnánk hozzá például a prágai NATO „csúcson” 2002 novemberében született számos kezdeményezés közül különösen az új biztonsági kihívásokkal – köztük a terrorizmussal – szembeni fellépést szolgáló képességek fokozását segítő szakmai tevékenység eredményességéhez. Hiszen az aktív, illetve az elmúlt évtizedben, években szolgálati nyugállományba vonult bajtársaink között sokan vannak olyanok, akik a nemzetközi szinten komoly missziókban – békefenntartó, béketámogató, megfigyelői, katonadiplomáciai tevékenység során – szerzett tapasztalataik közreadása révén hatékony segítséget képesek nyújtani – igény esetén –, a napjainkban ilyen vagy hasonló feladatra készülő kollégáink számára.

A nemzetközi területen szerzett tapasztalatok egy részének szélesebb körben történő közreadásával, a biztonságpolitikával kapcsolatos fontosabb, aktuális kérdésekben véleményünk tudományos, illetve felsőoktatási fórumokon történő kifejtésével, a tagságunkban meglévő szellemi kapacitás hatékony kihasználásával szeretnénk öregbíteni a „civil szférában” is hírnevünket.

A fenti gondolatoktól és céloktól vezérelve elhatároztuk, hogy létrehozzuk, megalakítjuk a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesületet!

AZ ELŐZMÉNYEKRŐL

A Kossuth Lajos Katonai Főiskola csapatfelderítő szakán 1971-ben végzett tisztek kezdeményezésére 2005. november 4-én, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen találkoztak azon hivatásos és nyugállományú tábormokok és tisztek közül mintegy harmincan, akik a Honvédelmi Minisztérium szerveinél és szervezeteinél, a Magyar Honvédség alakulatainál, valamint a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalnál a katonai felderítés területén végzett munkájukkal hozzájárultak a felderítő szakma hírnevének öregbítéséhez.

A résztvevők egyhangúlag üdvözölték a Társaság megalakításának ötletét, hangsúlyozták, hogy régen érlelődő igényt elégítene ki egy szigorúan szakmai alapon szerveződő olyan testület, amelyben a jelentős szellemi értékeket képviselő felderítők, hírszerzők fognának össze a szakma hírnevének, az összetartozás és a bajtársiasság érzésének további erősítése érdekében. A találkozó résztvevői megvitatták a szervezők által előkészített Alapszabály-tervezetet, majd a Társaság megalakulásának elősegítése érdekében **Előkészítő Bizottságot hoztak létre, melynek elnökévé Dr. Tömösváry Zsigmond nyugállományú dandártábornokot választották meg.** Ugyancsak megalakult a **Jelölő Bizottság is**, amelynek feladata a Társaság majdani tisztségviselőire való javaslattétel az alakuló közgyűlésen. **Vezetője Fucsku Sándor alezredes lett, akit időközben előléptettek ezredessé.**

Az Előkészítő Bizottság körültekintő munkával elkészítette a szervezet Alapszabályának tervezetét, illetve előkészítette és 2006. február 15-ére összehívta a Felderítők Társasága alakuló Közgyűlését. A Bizottsági tagok javaslatai alapján 140 meghívót küldtünk ki a felderítés különböző területein tevékenykedett, illetve jelenleg is aktívan tevékenykedő bajtársunk részére. Igen jó eredményként értékeltük, hogy közülük 91 fő meg is jelent az alakuló Közgyűlésen. (Meg kell jegyezni, hogy sokan rosszallásukat fejezték ki, amiért „rájuk nem gondoltunk”. Tőlük ismételt elnézést kérek, de körülbelül ez volt az a létszám, amelyet még akkor „első nekifutásra” kezelni tudtunk.)

A 2006. február 15-én megtartott alakuló Közgyűlésen az Előkészítő Bizottság elnöke beszámolt a 2005. november 4-e óta végzett munkáról; a jelenlévők kimondták a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület megalakulását, majd megvitatták és elfogadták az Egyesület Alapszabályát; a Jelölő Bizottság elnökének javaslatai alapján pedig megválasztották a Társaság tisztségviselőit és megállapították a tagsági díj mértékét.

Az alakuló Közgyűlés a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület tisztségviselőivé az alábbi személyeket választotta meg:

Elnök: Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok

Alelnök: Huszti András dandártábornok

Az Elnökség tagjai:

Dr. Botz László nyá. altábornagy,

egyben a Tudományos Bizottság vezetője

Széles Ernő nyá. dandártábornok,

egyben a Polgári és Katonai Kapcsolatok Bizottsága vezetője

Ripcse László nyá. ezredes, egyben a Szociális Bizottság vezetője

Nyári Dezső nyá. alezredes (az Elnökség titkára)

Zsoltész Gábor őrnagy, egyben a pénzügyi referens

Árvai Zoltán nyá. vezérőrnagy

Fucsku Sándor ezredes (akkor még alezredes)

Halász István nyá. ezredes

Dr. Katona István nyá. ezredes

Kántor Ferenc nyá. vezérőrnagy

Ledács Kiss Jenő nyá. ezredes

Pados László ezredes

Vágány József nyá. alezredes

Az alakuló Közgyűlést követően az Elnökség elkészítette a cégbírószági bejegyzéshez szükséges okmányokat – a Közgyűlésen elhangzott javaslatokkal kiegészített Alapszabály, a jegyzőkönyv, a jelenléti ív, illetve az előírt nyilatkozatok –, és megküldte a Fővárosi Bíróságnak. A Fővárosi Bíróság – mint illetékes cégbírószág – 2006. május 15-én kézhez kapott Végzésében arra kötelezte a Társaságot, hogy 45 napon belül ugyanolyan összetételben megismételt közgyűlést tartson, néhány pontban módosítsa az Alapszabályt, válassza meg a Felügyelő Bizottságot is, és csatolja be a Honvédelmi Minisztérium hozzájáruló nyilatkozatát az Egyesület céljaihoz, illetve tevékenységéhez.

A Fővárosi Bíróság Végzésében foglaltaknak megfelelően az Elnökség elvégezte a szükséges módosításokat és **2006. június 21-ére összehívta a megismételt Közgyűlést.** A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen megtartott közgyűlésen a résztvevők határozatban ismételten kimondták a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület megalakulását; elfogadták a módosított Alapszabályt; változatlan összetételben ismételten megválasztották a Társaság elnökét, alelnökét, a Bizottságok vezetőit és az elnökség tagjait, valamint **megválasztották a Felügyelő Bizottságot.** Ez utóbbi **elnöke Kiss Tibor nyá. dandártábornok, két tagja pedig Bíró József nyá. dandártábornok és Dr. Mihók Sándor alezredes lett.** A megismételt Közgyűlés a **tagdíj éves összegét 2400 forintban határozta meg.**

A benyújtott okmányokat a Fővárosi Bíróság elfogadta és **a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesületet a 2006. július 11-én kelt határozatával bejegyezte.**

Az Elnökség javaslata és a Közgyűlés döntése alapján **a két alakuló Közgyűlésen megjelent, összesen 92 tagunkat alapító tagjainknak tekintjük.**

AZ EGYESÜLET CÉLJAIT ÉS KÖZHASZNÚSÁGÁNAK LÉNYEGÉT
AZ ALAPSZABÁLY 2.§. TARTALMAZZA. ENNEK MEGFELELŐEN
TÁRSASÁGUNK TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB CÉLJAI AZ ALÁBBIAK:

- A korszerű felderítés feladatainak, módszereinek kutatása és feldolgozása, ajánlások, javaslatok megfogalmazása.
- A nemzeti katonai, és azon belül a felderítő hagyományok ápolása:
 - a bajtársiasságon alapuló összetartozás érzésének fenntartása, elmélyítése;
 - hagyományápoló kulturális rendezvények lebonyolítása, illetve azok szervezésében való közreműködés.
- A felderítés magyarországi történetének kutatása, feldolgozása:
 - a felderítés írott és tárgyi emlékeinek gyűjtése, megóvása;
 - a kutatási eredmények rendszerezése, megjelenítése és közreadása.
- Információ-szolgáltatás, tanácsadás és szakanyagok készítése.
- Szociális tevékenység:
 - az idős, mozgásukban korlátozott, nehezebb körülmények között élő, a felderítés területéről szolgálati nyugállományba helyezettek szociális körülményeinek javítása.

A Társaság a fentiekben megfogalmazott célok érdekében, a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 26. § c) bekezdésében megjelölt közhasznú tevékenységek közül **a következő közhasznú tevékenységeket fejti ki:**

- tudományos tevékenység, kutatás;
- nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés;
- kulturális tevékenység;
- kulturális örökség megóvása.
- szociális tevékenység, családsegítés, időskorúak gondozása.

Az Egyesület a fentiekben megjelölt céljai megvalósítása érdekében:

- Felkutatja azokat, a felderítéssel kapcsolatos írott és tárgyi emlékeket, amelyek a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumnál, a ZMNE tudományos könyvtárában, az MK KFH Múzeumában található szakirányú gyűjteményben és más intézményekben, magánszemélyeknél fellelhetők. A felderítés magyarországi történetét egységes rendszerbe foglalja, és feltárja azokat az összefüggéseket, amelyek a felderítés, az állam és a politika kölcsönhatásában keletkeznek és hatnak.
- Javaslatot tesz az illetékes szerveknek a felderítéssel kapcsolatos időszerű feladatok megoldására. A tagság kezdeményezéseit megvitatja, amennyiben hasznosnak ítéli, úgy az adott kérdésben illetékes szervekhez továbbítja.

- Tanulmányokat dolgoz ki, felkérésre megszervezi tanulmányok társadalmi vitáját, szakértői szerződéses munkát vállal.
- Lehetőséget ad a felderítő szakmával foglalkozó szakembereknek a folyamatos szakmai továbbképzésre.
- Kezdeményezi, illetve támogatja a felderítő témájú rendezvényeket, együttműködik azokkal – az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény alapján nyilvántartásba vett – társadalmi szervezetekkel, amelyek a nemzeti katonai és felderítő hagyományok, értékek megőrzését tüzték ki célul.
- Megkeresi az érdekvédelmi szervezeteket, illetve önkormányzati szervezetet, és azok támogatásának kieszközlése útján, valamint a Társaság Szociális Bizottsága Működési Ügyrendjében meghatározottak szerinti formában és módon segítséget nyújt az idősebb, mozgásukban korlátozott, nehezebb körülmények között élő, a felderítés területéről szolgálati nyugállományba helyezettnek.

A Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület **hatékony együttműködést** alakít ki és tart fenn a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség illetékes szerveivel és szervezeteivel, valamint az érdekképviseleti és más szervezetekkel. Együttműködik az MK Katonai Felderítő Hivatal vezetésével és Tudományos Tanácsával.

Ezenkívül az Egyesület céljainak megvalósítása érdekében **együttműködik** minden olyan hazai és nemzetközi állami, társadalmi és gazdálkodó szervezettel, más társaságokkal és szövetségekkel, amelyek segítik az Egyesület eredményes működését és céljainak megvalósítását.

Az Egyesület működésének, szolgáltatásainak és beszámolóinak nyilvánosságát szakfolyóiratokban és egyéb sajtótermékekben való közzététel útján biztosítja, és **mint közhasznú szervezet nem zárja ki**, hogy tagjain kívül más is részesülhessen a közhasznú szolgáltatásaiból.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy **szervezetünk politikai tevékenységet nem folytat, Társaságunk pártoktól független, és azoknak anyagi támogatást nem nyújt!**

KI ÉS HOGYAN LEHET A FELDERÍTŐK TÁRSASÁGÁNAK TAGJA?

A Társaság tagságát a rendes és a pártoló tagok alkotják. **Társaságunk rendes tagja lehet** minden olyan természetes személy, **aki:**

- a honvédelmi és rendvédelmi szerveknél és szervezeteknél a felderítés valamelyik területén dolgozik, vagy dolgozott, illetve tanulmányait a felderítés valamelyik szakágán végezte, függetlenül attól, hogy aktív vagy nyugállományú;
- elfogadja a Társaság Alapszabályát, céljait, szellemiségét, valamint értékrendjét.

A tagok felvételéről – írásbeli kérelem alapján – az Elnökség egyszerű szótöbbségi határozattal dönt.

Pártoló tag lehet minden olyan természetes személy, jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki/amely az Egyesület Alapszabályát elfogadja, és annak megvalósítását akár személyes közreműködéssel, akár pénzübeni vagy nem pénzübeni szolgáltatás nyújtásával elő kívánja segíteni.

A tagfelvétel a rendes tagokra vonatkozó szabályok szerint történik, de tisztségre nem választható és szavazati joga nincs. Egyebekben jogai és kötelezettségei megegyeznek a rendes tagokéval, azzal a különbséggel, hogy tagdíj fizetésére nem kötelezhető.

A Társaság tagjának tagsági viszonya megszűnik:

- a kilépő tag Elnökséghez megküldött írásos lemondó nyilatkozatával;
- elnökségi döntés alapján történő kizárással;
- törléssel a tag halála esetén, vagy ha a jogi személy tag jogutód nélkül megszűnik.

A TÁRSASÁG SZERVEI

A Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület legfőbb szerve a Közgyűlés, amely az egyesület tagjaiból áll, és **évente legalább egyszer, illetve szükség szerint** gyakrabban az elnöknek **kell összehívni. Rendkívüli ülést** az elnök, vagy a tagság egyharmadának írásbeli kezdeményezésére lehet összehívni. A Közgyűlés ülései nyilvánosak.

Az Elnökséget a Közgyűlés választja meg négyéves időtartamra, létszáma 15 fő és a két közgyűlés között irányítja a Társaság tevékenységét. Az Elnökség tagjai: az elnök, az alelnök, a három Bizottság vezetője, továbbá tíz elnökségi tag, akik közül az egyik ellátja a pénzügyi referensi, egy másik pedig a titkári teendőket. Határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, ülései nyilvánosak.

A Bizottságok a Társaság gyakorlati tevékenységének alapvető színterei. Vezetőiket a Közgyűlés választja meg négyéves időtartamra. A Bizottságok tagjait az adott Bizottság vezetője kéri fel olyan megfontolással, hogy a Társaság céljainak megvalósítását eredményező konkrét tevékenységbe a tagság minél szélesebb köre kapcsolódhasson be.

A Felderítők Társaságának szervezeti keretei között **három Bizottság működik:**

- **a Tudományos Bizottság,**
- **a Polgári és Katonai Kapcsolatok Bizottsága, és**
- **a Szociális Bizottság.**

A Bizottságok önállóan készítik el működési rendjüket, munkatervüket, melyekről tájékoztatják az Elnökséget, a Társaság egészét érintő kérdésekben azonban az Elnökség döntése szükséges.

Külön kell szólni a Felügyelő Bizottságról, amelynek feladata a Társaság Alapszabályban rögzített tevékenységének, gazdálkodásának folyamatos ellenőrzése és a közhasznú tevékenység felügyelete. **A Felügyelő Bizottságot a Közgyűlés választja meg négyéves időtartamra és működéséért a Közgyűlésnek tartozik felelősséggel.**

Ezt a lehetőséget is megragadva, ezúton is kinyilvánítom a Felderítők Társasága Elnökségének és tagjainak köszönetét a Honvédelmi Minisztérium illetékesei felé, akik tevékenységünk messzemenő támogatásáról biztosítottak bennünket, továbbá a HM ZRÍNYI Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Társaság ügyvezetőjének és munkatársainak segítőkészségéért, a legszükségesebb működési feltételek (irodahelyiségek, telefon, fax stb.) biztosításáért.

A Társaság működésének lényeges feltétele, hogy megteremthessük anyagi-pénzügyi bázisunkat. Elgondolásunk szerint a befolyó tagdíjakon túl különféle pályázatokra is be kívánunk nevezni, továbbá felkérjük aktív állományú tagjainkat, hogy a jogszabályban meghatározott idő letelte után személyi jövedelemadójuk 1%-ának felajánlásával is segítsék elő tevékenységünket. Ugyanezt kérjük a többi támogatóunktól is, természetesen bármilyen más jellegű szponzorálást, támogatást örömmel és köszönettel fogadunk.

**Tisztelt Bajtársak!
Kedves Olvasók!**

Röviden ennyiben kívántam közreadni a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület megalakulásának körülményeit és legfontosabb ismérveit. Az érdeklődők egyelőre – a saját honlap beindításáig – az MK KFH honlapján, illetve az Elnökségnél tekinthetik meg a részletesebb információkat tartalmazó Alapszabályt. Az év hátralévő időszakában megkezdjük a Bizottságokban is a munkát. Máris van meghívásunk egy pécsi konferenciára, a Felderítők Napja rendezvénysorozatához kapcsolódva szeretnénk önálló rendezvénnyel is megjelenni, otthonosabbá szeretnénk tenni székhelyünket, és megszervezzük a folyamatos elérhetőséget.

Jelenlegi elérhetőségeink:

Címünk: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b

Telefon: városi szám 303-1562
HM-vonalon 26-671
06(30)-9211-640 mobilon (elnök)
06(70)-9402-352 mobilon (titkár)

E-mail: zsigna07@t-online.hu

Az érdeklődőket és a felderítő szakmáért tenni akarókat, a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesület tevékenységét cselekvően támogatni szándékozókat tisztelettel várjuk tagjaink soraiba!

A LIBANONI HÁBORÚ BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A háború kirobbanását befolyásoló tényezők

A 2006. július 12-én megindított és 34 napon keresztül tartó Libanon elleni izraeli katonai akció okai – amit az izraeli szakirodalom második libanoni háborúként említ –, a Közel-Kelet bonyolult összefüggéseiben keresendők. A palesztin helyzet – különös tekintettel a gázai övezeti fejleményekre –, az Irán és Szíria támogatását élvező Hezbollah síita radikális szervezet tevékenysége (és nem utolsósorban az iráni atomprogram) arra készítette az izraeli vezetést, hogy határozottan, a nemzetközi közösséggel történő egyeztetés nélkül lépjen fel. A térségben hódít a politikai iszlám, amely válasz az arab nacionalizmus, a kommunizmus, a szocializmus és az amerikai típusú demokrácia térségbeli kudarcára. A Hezbollah politikai sikerei az elmúlt hat évben új fejezetet jelentenek az iszlám történetében, az arab-iszlamista nacionalizmus új integráló keretévé és egyben szimbólumává vált. Ennek elsődleges vesztesei a szekuláris arab modernizáció hívei, a mérsékelt arab rezsimek, valamint az Egyesült Államok és Izrael is. A Gázai övezetből való kivonulás, a Hamasz választási győzelme, az egyoldalú izraeli elkülönülési politika, a palesztin radikálisok izraeli célpontok elleni támadásainak folytatódása, valamint az Izrael megsemmisítésére vonatkozó iráni kijelentések szintén hatással vannak a jelenlegi helyzetre. Az izraeli haderő Libanonból 2000-ben történt kivonulását követően a Hezbollah elfoglalta a határ menti sávot, állásait az ENSZ-erők (UNIFIL) közelében alakította ki. A Hezbollah rendszeresen támadta az izraeli-libanoni határ közelében lévő izraeli településeket és a térségben járőr tevékenységet folytató izraeli katonákat. Az izraeli légierő rendszeresen megsértette – felderítő repülésekkel – a libanoni légteret. A libanoni kormány nem teljesítette az ENSZ BT 1559. számú határozatát, amelynek értelmében katonai erőt kellett volna telepítenie az ország déli térségébe. A vitatott hovatartozású Sebaa-tanyák (a Hermon-hegység nyugati részén) problémáját nem rendezték, ami rendszeres összetűzések kiindulópontjává vált (ott található a Jordán folyó forrásai).

Az izraeli célok és biztonságpolitikai körülmények

A Hezbollah elleni művelet kezdetén Izrael a következő célokat határozta meg:

- a Hezbollah által elrabolt izraeli katonák kiszabadítása;
- a Hezbollah katonai képességének csökkentése, fegyverei – főként rakétái – többségének megsemmisítése, harcosainak – elsősorban vezetőinek – likvidálása;
- a Hezbollah kiszorítása Libanon déli térségéből és helyére a libanoni haderő telepítésének megkezdése;

- olyan biztonsági rendszer kialakítása, amely biztosítja a radikális szervezet lefegyverzését;
- a Szíriából és Iránból érkező fegyverutánpótlások megakadályozása;
- az Izrael északi térsége elleni támadások megszüntetése;
- Izrael elrettentő képességének fenntartása és a libanoni belpolitikai helyzet megváltoztatása.

A célok meghatározása kezdetben egyértelműen túlzott volt és belpolitikai célokat szolgált. A célok közül megvalósítható a Hezbollah gyengítése és Libanon déli térségéből történő kivonása. A többi cél eléréséhez azonban mindenképpen nemzetközi támogatásra van szükség. Utóbbi eredményessége ma még nehezen határozható meg és nem hagyható figyelmen kívül a regionális környezet sem. Ebből a szempontból vizsgálva az izraeli kormány mindenképpen el akarta kerülni, hogy Szíria belépjen a háborúba, ezért a Hezbollah elleni fellépést kizárólag Libanonra korlátozták.

Az izraeli vezetés a művelet során nem változtatott azon a célkitűzésén, hogy előnytelen lenne fegyverszünetet kötni addig, amíg nem sikerül elérni:

- a Hezbollah rakétáinak megsemmisítését, vagy a szervezet képességeinek csökkentését;
- a síita szervezet libanoni, vagy többnemzeti erők általi lefegyverzését;
- megakadályozni Iránt és Szíriát a Hezbollah fegyverekkel történő ellátásában;
- megteremteni a feltételeket, hogy a Hezbollahot nemzetközi szinten terrrorszervezetnek minősítsék.

A háború kezdetén megfogalmazott célokat a politikai vezetés az események ismeretében többször is megváltoztatta. Rövid időn belül bizonyossá vált, hogy korlátozott katonai képességekkel, szárazföldi erők alkalmazása nélkül nem lehet eredményt elérni a jól felkészült és a lakosság támogatását élvező szélsőséges szervezettel szemben.

A Hezbollah akciója (az izraeli katonák elrablása) meglepetésként érte az izraeli állami és katonai vezetést. Az új kormány vezető személyiségeinek nincs katonai tapasztalata. A védelmi miniszter semmiféle katonai vagy külügyi tapasztalattal nem rendelkezik, de nem vett részt a parlament kül- és védelmi bizottsági ülésén sem. A külügyminiszternek is új a munkakör, diplomáciai beosztásokat nem töltött be. A miniszterelnöknek sincs katonai háttere – jóllehet az előző kormányban miniszterelnök-helyettesként dolgozott –, katonai döntésekben nem vett részt. A vezérkari főnök pilóta, előző beosztásában a légierő parancsnokaként szolgált. (Korábban az volt a gyakorlat, hogy a vezérkari főnökök kinevezéséhez feltétel volt, hogy legyen tapasztalata a katonai hírszerzés területén, és feltétlen szolgáljon katonai körzetparancsnokként, illetve vezérkarfőnök-helyettesi beosztásban.)

Egyes elemzők szerint nem zárható ki, hogy a Hezbollah az izraeli vezetést akarta tesztelni. Az izraeli haderő válaszcsapása és a katonai művelet intenzitása meglepetést okozott a Hezbollah vezetésének, ugyanis – a korábbi hasonló akciók tapasztalatai alapján – nem számítottak arra, hogy az izraeli vezetés ilyen gyors és határozott döntést hoz.

A Hezbollah helyzete

A 2000-ben történt izraeli kivonulást követően a Hezbollah jelentősen megerősödött. Korszerű fegyvereket szerzett be (például az izraeli hajót harcképtelenné tett C-802 típusú rakéta), amit az aszimmetrikus hadviselés közepette kiválóan alkalmazott. A síita szervezet a rakétáit földalatti alagútrendszerben rejtette el. A szélsőséges szervezet tagjai felkészültek a harckocsik elleni támadásokra is (a fegyveres összecsapás során korszerű páncélelhárító rakétákat alkalmaztak).

Az iráni Iszlám Köztársaság című konzervatív napilap 2006. július 12-én megjelent számában nyilvánosságra hozta Haszán Naszrallah – a Hezbollah vezetője – május 3-án, az „Ellenállás kultúrája” című konferencián mondott beszédét. *„Izrael északi részét rakéták ezreivel elérhetjük. Egész Izrael rakétáink lőtávolságán belül van. Rakétakészletünk minőségileg és mennyiségileg jelentős. Másik előnyünk Libanon és Palesztina földrajzi fekvése. Izrael létfontosságú infrastrukturális létesítményei északon található. Jelenlétünk Dél-Libanonban a legnagyobb előny.”*¹

A katonai képességek növelésével párhuzamosan a Hezbollah komoly politikai és karitatív tevékenységet is folytatott, bekerült a kormányba és a parlamentbe. A szíriai haderő Libanonból történt kivonulását követően igyekezett átvenni a szíriaiak szerepét. A vitatott hovatarozású Sebaa-tanyák helyzetét is saját politikai céljaira használta.

A Hezbollah 2000 óta elérte, hogy jobban elrettentette Izraelt, mint fordítva. Az izraeli politikai vezetés nem fordított túl nagy figyelmet arra, hogy elérje az ENSZ BT 1559. számú határozatának érvényesítését, a szervezet lefegyverzését és a libanoni haderő telepítését az ország déli térségébe. Izrael tartott attól is, hogy a Hezbollah – a korábbi gyakorlatnak megfelelően – megtorolja az ellene indított támadást, és a válaszcsapás nemcsak Izraelben, hanem külföldi izraeli érdekeltségek ellen is irányulhat. Hasonló okok miatt Izrael tartózkodott a Hezbollah vezetői elleni célzott megsemmisítésektől is. A Hezbollah szinte folyamatosan hajtott végre támadásokat Izrael ellen, az izraeli állami vezetés viszont megelégedett kisebb válaszcsapásokkal, vagy nyilatkozatokkal. A Hezbollah igyekezett terrorakciók kezdeményezésével, utánpótlás biztosításával, kiképzéssel, fegyverekkel, pénzzel támogatni a palesztin gerillákat is.

Az ENSZ BT 1701. számú határozata a Hezbollah számára inkább győzelmet, mintsem vereséget jelent. Ennek legfőbb oka, hogy a határozat a szervezet lefegyverzését a „libanoni nemzeti párbeszéd” keretében fogalmazza meg,

¹ <http://jomhourieslami.com/1385/13850421/index.html>.

ugyanakkor sem a libanoni haderő, sem a UNIFIL részére nem határoz meg konkrét mechanizmust a lefegyverzés módjára vonatkozóan. A libanoni haderő telepítése az ország déli részére nem okoz problémát a Hezbollahnak, mivel a libanoni haderőben jelentős síita muzulmán található, akik közül sokan támogatják a gerillaszervezetet. A síita falvakban a Hezbollah biztonsági bizottságokat tart fenn a síiták védelme érdekében. A védelmet milíciák biztosítják, annak pedig kicsi a valószínűsége, hogy akár a UNIFIL, akár a libanoni haderő politikai céllal létrejött szervezetet akarna leszerelni.

A Hezbollah jövőbeni szerepe Libanonban feltehetően komoly belpolitikai vitákat fog kiváltani. Az is megkérdőjelezhető, hogy a szervezet fenn tudja-e tartani azon a képességét, hogy egyedül védje meg az ország függetlenségét. Azt ma még csak remélni lehet, hogy Libanonban nem fog kialakulni egy irakihoz hasonló polgárháború. A palesztin helyzet megoldatlansága miatt várható, hogy a szervezet támogatni fogja a Palesztin Iszlám Dzsihádot és más palesztin csoportokat.

A háború kapcsán jogosan merül fel a kérdés, számíthat-e a világ a terrorcselekmények fokozódására? A válasz igen, hiszen Németországban egyértelmű bizonyítékok merültek fel a libanoni kapcsolatot és indítékot illetően. A nagy-britanniai merényletkísérletek esetében nem mutatható ki összefüggés, hiszen azok előkészítése már jóval a libanoni események előtt megkezdődött. Ami az időzítést illeti, a válasz már sokkal összetettebb. Bizonyítékok még előkerülhetnek, hiszen a vizsgálatok a tanulmány írásakor még nem fejeződtek be.

Az arab országok viszonya a háborúhoz

A Hezbollah és Izrael háborújának sajátos aspektusa az arab országok reakciója. A mérsékelt arab országok – Egyiptom, Jordánia, Szaúd-Arábia – az izraeli katonák elrablását követően bíralták a Hezbollahot, tevékenységét felelőtlennek és helytelennek minősítették. Ez a fellépés néhány izraeli és amerikai politikusban azt a reakciót váltotta ki, hogy ezek az országok nyomást fognak gyakorolni a Hezbollahot támogató Iránra és Szíriára a helyzet mielőbbi megoldása érdekében. Az izraeli politikusokat meglepte, hogy – a kialakult gyakorlattól eltérően – az arab országok nem ítélték el egységesen Izraelt. A mértékadó izraeli elemzők azzal magyarázzák az arab államok nem szokványos viselkedését, hogy azokat nemcsak az iszlám szélsőségesek tevékenységének fokozódása, hanem Irán atomprogramja is zavarja. Mubarak cáfolta azokat az izraeli sajtóértesüléseket, amelyek szerint közös egyiptomi–jordániai fellépés körvonalazódna a Hezbollah ellen, és megakadályozta az amerikai külügyminiszter egyiptomi látogatását, hogy az nem aktuális, amikor Izrael bombázza Libanont. Az arab államok fellépésének értékelésekor nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy szinte valamennyi országban tüntetések voltak az izraeli katonai akció miatt. A szunnita arab országok Hezbollahnal kapcsolatos érzését Abdullah jordán király fogalmazta meg markánsan, kijelentve, hogy „*a síita félhold még mindig tartja magát*”.

Szíria szerepe

Szíria magatartását kettősség jellemezte. Egyrészt igyekezett megőrizni a libanoni politikára gyakorolt befolyását, másrészt nyilatkozatokban elhatárolódott azoktól a vádaktól, hogy támogatná a Hezbollahot. Nem kapcsolódott be a harctevékenységekbe, ami azt is jelezheti, hogy ki akar törni a nemzetközi elszigeteltségből. Az iszlám fundamentalizmus Libanonban történő terjesztéséhez nélkülözhetetlen a Hezbollah, következésképpen kicsi a valószínűsége annak, hogy szíriai közreműködés nélkül le lehetne fegyverezni a Hezbollahot. Nem véletlen, hogy Szíria ellenzi az ENSZ erők jelenlétét a libanoni–szíriai határon, ugyanakkor semmi kifogása sincs a Golán-fennsíkron évek óta tevékenykedő UNDOF ellen. Ha Szíria elfogadja a Hezbollah lefegyverzését, akkor azonnal felmerülne a Szíriában tevékenykedő palesztin radikális csoportok lefegyverzése is. Szíria számára a libanoni helyzet akkor válhat igen kritikussá, ha Libanonban polgárháború tör ki és a keresztény–drúz–szunnita csoportok összetűzésbe kerülnek a Hezbollahnal.

Irán szerepe

Irán stratégiai célja Izrael nemzetközi szerepének csökkentése, a Hezbollah felhasználásával. A Hezbollah sikereivel Irán üzenetet küldött azoknak az országoknak, akik atomprogramja miatt a megtámadását tervezték. Irán arra törekedett, hogy a harctevékenységek Libanon határain belül maradjanak. Az Iráni Legfelsőbb Nemzetvédelmi Tanács igyekezett nyomást gyakorolni állami és nem állami tényezőkre, hogy nem síita muzulmánok ne csatlakozzanak a Hezbollahhoz, és igyekezett Irán és a Hezbollah kapcsolatát alacsony szintűnek mutatni. Irán legfőbb vallási vezetője, Ali Khamenei felszólítása ellenére mégis jelentek meg olyan fatvák, amelyek a Hezbollahhoz történő csatlakozásra buzdították a hívőket.

Június közepén Irán és Szíria katonai megállapodást írt alá, amit a szír védelmi miniszter úgy kommentált, hogy közös frontot hoznak létre Izrael ellen, Irán pedig Szíria biztonságát sajátjának tekinti. A két védelmi miniszter között közvetlen telefonkapcsolatot építettek ki.²

A háború katonai tapasztalatai

Az Izrael által indított gyors katonai akció kettős célt szolgált. A járőrök fogságba ejtését követően azt akarták elérni, hogy ne tudják őket messzire vinni, esetleg másik országba átszállítani. Ezért támadták az utakat, hidakat, útkereszteződéseket. Azt követően megtorló támadások következtek azzal a céllal, hogy éreztessék a Hezbollahnal, hogy Izrael nem fogad el hasonló merényleteket. (A Hezbollah gyorsan behatolt az izraeli C4I – vezetés, ellenőrzés, híradás, informatika, hírszerzés – rendszerekbe. A Hezbollah képes volt a kamerák hatástalanítására és a holt terek kihasználására, ezért tudott a határon észrevétlenül behatolni és megszervezni a katonák fogságba ejtését. A parancsnokok egy órán át nem tudtak arról, hogy a járőrt fogságba ejtették.) Az nyilvánvaló, hogy a foglyok kiszabadítását célzó támadást gyorsan kellett végrehajtani, az azonban már vitatható, hogy a

² Al-Sharq Al-Awsat (London). June 16, 2006.

megtorló akciót indokolt volt-e azonnal elindítani. Egyes szakértők szerint, ha vártak volna a támadással a „napi rutin” tevékenység visszaállításáig, komolyabb veszteséget lehetett volna okozni. A szélsőségesek irodái és létesítményei elleni támadás helyett inkább a rakétakilövőket kellett volna támadni.

A célok kiválasztása és a katonai erő túlzott alkalmazása szinte mindig felmerül Izrael esetében, de ennek eldöntése rendkívül nehéz akkor, amikor az ellenség lakott területen, iskolákban, mecsetekben, kórházakban helyezi el fegyvereit, a lakosságot pedig élő pajzsként használja fel. Az izraeli stratégiában érzékelhető volt, hogy nem készültek fel ilyen típusú háborúra. A reguláris haderő hozzászókkott a palesztinok elleni küzdelemben ahhoz, hogy a palesztin gerillák nem rendelkeznek komolyabb fegyverzetrel és igyekeznek elkerülni a direkt konfrontációt. Hibának tartják, hogy az izraeli haderő kezdetben csak a légi erőt alkalmazta, amellyel ugyan hatalmas károkat okozott a libanoni infrastruktúrában, nagy pusztítást végzett a polgári lakosság soraiban, de nem volt képes megakadályozni, hogy a Hezbollah rakétákat lőjön ki. A háború kezdetén alkalmazott légi, szárazföldi és tengeri blokád csak részben működött, mivel a hadi eszközök utánpótlása folytatódott. A lebombázott főutak helyett a szélsőségesek a mellékútvonalakat és a hegyi ösvényeket használták.

A legnagyobb hiba azonban a háborúban nem a Hezbollah képességeinek alulértékelése (harcászati képesség, eszközök rejtése, új fegyverek), vagy az izraeli stratégia volt. A katonai vezetés számára világos volt, hogy a Hezbollah legalább 12 ezer rakétát szerzett be és rejtett el, azt is tudták, hogy azokat nem lehet csak légicsapással megsemmisíteni. A legnagyobb hiba izraeli szakértők szerint az volt, hogy a katonai vezetők tervét a politikai vezetés nem engedte alkalmazni. Késleltették a szárazföldi erők bevetését, viszont amikor engedélyezték (négy héttel a katonai művelet kezdete után), akkor is csak korlátozott mértékben. Az állami és katonai vezetésen belül viták folytak, egymást bírálták. Az izraeli haderő az amerikaiak 2003. évi iraki villámháborús stratégiáját követte (katonai célok és polgári infrastruktúra elleni masszív légitámadás, amit a szárazföldi erők bevetése követet). Izrael valójában nemcsak a szárazföldi támadást nem indította meg azonnal a légicsapások után, hanem a légicsapások is korlátozottak voltak, a polgári infrastruktúra közül csak a szállítási rendszert támadták.

A háború bizonyította, hogy a „Powell doktrína” nem hagyható figyelmen kívül. Powell szerint **a háborúba lépés előfeltétele a világos, elérhető célok megfogalmazása, meghatározott kilépési stratégiával, megsemmisítő erővel és lakossági támogatással.**³ Az előfeltételek közül Izrael csak a lakossági támogatással rendelkezett.

A hibák következtében Izrael északi területe egy hónapon keresztül folyamatos támadásnak volt kitéve, nőtt a polgári és katonai áldozatok száma, gazdasági károk keletkeztek, az ország elrettentő képessége is csökkent.

³ Colin Powell az Egyesült Államok volt külügyminisztere, aki korábban az egyesített vezérkari főnöki beosztást is betöltötte.

A hibák negatív hatást gyakoroltak Izrael és szövetségesei kapcsolatára – beleértve az Egyesült Államokat is –, amelyben kérdések merülhetnek fel Izrael értékeléseit és képességeit illetően. A háború tanulsága – nemcsak Izrael számára – hogy **az aszimmetrikus háború viszonyai között a nagy fegyverarzenál elveszíti értékét.**

Az izraeli terrorizmus-elleni stratégia elgondolásai között az elmúlt időszakban az a nézet uralkodott el, hogy a katonai műveletekben meghatározó jelentősége van a csapásmérő légiereőknek, a harci helikoptereknek, és a légi csapásokra is alkalmas pilóta nélküli eszközöknek. Ez az elmélet a libanoni háborúban csődöt mondott. A légiereő nem volt képes megsemmisíteni a föld alatt, gyakran hét méter mélyen elrejtett kilövőállásokat. Nem volt képes a Bejrútban – iráni segédlettel – kiépített Hezbollah vezetési pont megsemmisítésére sem (annak ellenére, hogy 23 tonna bombát dobtak a területre), mivel nem rendelkezett bunkertörő bombával.

A szárazföldi erők felkészítése alapvetően az alegység szintű, rövid ideig tartó behatolásokra és letartóztatásokra koncentrált. Nem fordítottak figyelmet a páncélos erők képzésére, a tartalékos állományt pedig minden felkészítés nélkül, azonnal bevetették. Miután a katonai vezetés szembesült azzal a ténnyel, hogy a légiereő nem képes ellátni feladatát, 3000 fős szárazföldi erőt vetettek be a rakétakilövőök megsemmisítésére. Az erők bevetését követően nem szervezték meg az utánpótlást, így élelmiszer- és ivóvízhiány jelentkezett. Ebben a helyzetben felmerül a katonai felderítés felelőssége, hiszen feltehetően nem jelezték előre, mivel kell számolni (vagy a katonai vezetés nem vette figyelembe a jelzést, ebben az esetben a felelősség másként jelentkezik). Nem működött megfelelően, mivel nem került kipróbálásra a két évvel ezelőtt egymilliárd dolláros költségen bevezetett Haderő Digitális Programja sem, amelynek rendeltetése a korszerű harcvezetés, valamint a haderőnemek közötti együttműködés biztosítása, de nem segítette a tűzvezetést, felderítést és a logisztikát. Az Izraelben tekintélyes katonai szakértőnek számító Jakov Amidror vezérőrnagy – a katonai hírszerzés, majd a katonai akadémia volt parancsnoka –, egyik előadásában elismerte, hogy túlértékelték a légiereő képességeit és elhanyagolták a szárazföldi csapatok fejlesztését, pedig a szárazföldi erők sokkal rugalmasabbak, mint a légiereő. Amidror tábornok július 19-én készített tanulmányában megírta, hogy az izraeli légiereő tevékenységét a szárazföldi erőknek kell követnie, továbbá Izrael alábecsülte a Szíria és Irán által kiképzett Hezbollah képességét. *„Ez olyan háború, amelyet Izrael elsősorban a légiereővel vív meg, ami új megközelítést jelent, de ha a légiereő nem lesz képes a rakétatámadások megakadályozására, rákényszerül arra, hogy szárazföldi erőkkel akadályozza meg a rakéták kilövését. Ez reális lehetőség, amelynek egyaránt súlyos következményei lesznek az izraeli haderőre és a libanoni lakosságra.”*⁴

Az izraeli haderő tevékenységét bírálták amerikai szakértők is. Kiemelték, hogy megosztották az izraeli katonai vezetéssel az iraki tapasztalatokat, biztosították a fegyvereket, de mégsem sikerült azokat hatékonyan alkalmazni a Hezbollah ellen.

⁴ Strategic Assessment of the Hizbullah War.

A katonai műveletek inkább a radikális szervezet meggyengítését, és nem a vezetési pontok megsemmisítését szolgálták, így a szervezet képes volt folyamatosan csapásokat mérni. Egyes amerikai vélemények szerint Izrael a NATO 1999. évi jugoszláviai bombázását vette példaként, ami hiába tartott 78 napon át, nem volt hatékony. Az izraeli katonai vezetés az iráni fegyverszállítmányok ismeretében sem értékelte át, hogy a Hezbollah nem egy héttel, hanem attól sokkal hosszabb ideig képes kitartani. Az amerikai hírszerző közösséget is meglepte, hogy a Hezbollah képes volt C-802 típusú rakétával harcképtelenné tenni egy izraeli hadihajót. Meglepetést okozott az is, hogy a Hezbollah az orosz eredetű löszereket átalakította, fűrtös bombákat szereltek a rakétákra, a nagyobb veszteségokozás céljából. A szélsőséges szervezet képes volt az Izrael északi részén lévő katonai bázisokat is támadni, így az ott lévő erőket és haditechnikai eszközöket át kellett telepíteni.

A katonai műveletek kezdetén – megfelelő C3I támogatással és precíziós löszerek alkalmazásával –, a légierő komoly eredményeket érhet el a stratégiai célok (vezetési pontok, haderő bázisai, infrastruktúra) elleni csapásokban. A légierő sikeres alkalmazását rendkívüli módon segíti, vagy hátráltatja a felderítés, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy kisméretű, rövid ideig mutakozó, gyakran mozgó célok ellen kell támadást végrehajtani. A rakétakilövő helyének meghatározása, azonosítása, a támadás végrehajtása nemcsak valós idejű felderítést, hanem a támadó eszközök (repülőgépek, helikopterek, tüzérségi eszközök) térségben való jelenlétét is megköveteli. Az ilyen körülmények között végrehajtott felderítés alapvető eszközei a pilóta nélküli repülőgépek. Az izraeli értékelések szerint a rakéták elleni csapásokban a légierő nem felelt meg az elvárásoknak, a pilóta nélküli gépek száma pedig kevésnek bizonyult.⁵

A katonai tapasztalatok között meghatározó tényezőként emelhető ki a hátszág szerepe. A Hezbollah rakétái (napi átlagban száz darab) észak-izraeli városokra hullottak, amelynek következtében a lakosság szinte állandó nyomásnak volt kitéve. A polgári lakosság egy része folyamatosan óvóhelyen tartózkodott, vagy elköltözött a térségből (az elköltözötték aránya a lakosság közel fele). A libanoni oldalon hasonló folyamat zajlott. A polgári lakosság mindkét oldalon célpont is volt. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy Izraelben a lakosság többsége támogatta a kormány döntését és eltűrte a nehézségeket. Az izraeli haderő Hátszág Parancsnokságának felmérése szerint az északi területen élők 80%-a támogatta a katonai műveleteket és jogosnak vélte a kemény fellépést Libanonban.⁶ A libanoni oldalon a lakosság nem fordult a Hezbollah ellen (amint azt egyes izraeli politikusok feltételezték), sőt a pusztítások miatt még inkább nőtt az Izrael-ellenesség, a ledobott röplapok pedig hatástalannak bizonyultak.

A hátszágvédelem kapcsán tanulságként merült fel, hogy nagyobb figyelmet kell fordítani a polgári védelem erősítésére, a lakosság felkészítésére (hogyan viselkedjenek támadás idején), továbbá a kárt szenvedett területek és személyek gyors megsegítésére.

⁵ Noam Ophir: *Some Limitation of Airpower in the Lebanon war*. Strategic assessment Vol 9. No. 2. 30. o.

⁶ Bahamane magazine. 2006. július 19.

A libanoni háború haditechnikai eszközei közül a Hezbollah oldaláról két fegyvert kell kiemelni, a tüzérségi rakétalövedékeket és a kézi páncéltörő eszközöket. Az alkalmazási módszert azért is hasznos megvizsgálni, mivel mindkét eszköz a szélsőséges szervezetek eszköztárába is tartozik. A reguláris haderők a tüzérségi rakétalövedékeket csak különleges esetekben használják, hiszen a tüzérség alapvető eszközei közé főként a vontatott, vagy önjáró lövegek tartoznak. A Hezbollah azért alkalmazta, mivel a kilövők gyártása és használata más tüzérségi eszközökhöz viszonyítva egyszerű, lőtávolsága nagyobb, mint a hagyományos tüzérségé (100 km, esetleg több is) továbbá nagy a tűzgyorsasága (a BM–21 típusú sorozatvetővel egy percen belül 40 db 122 mm-es rakétát lehet kilőni). A Hezbollah készletében lévő rakétalövedékek a 107 mm űrméretűtől a 333 mm (Fadzsr–5) űrméretűig terjednek.

A mai izraeli rakétaelhárító képességek főként a ballisztikus rakétákkal végrehajtott támadások kivédésére vannak kidolgozva, a tüzérségi rakétalövedékek esetében nem létezik hatékony védelem. Az ilyen típusú rakétalövedékek elhárítása azért nehéz, mivel rövid a repülési idő (20–40 km-távolságra egy-két perc).

Biztonsági szakértők a Hezbollah rakétáit Irán ütőkártyájaként értékelik. Ezek a rakéták bizonyították alkalmasságukat, nem ismeretes, hogy mennyi maradt meg belőlük, annak azonban nagy a valószínűsége, hogy Izrael minden eszközzel meg fogja akadályozni, hogy a jövőben növeljék számukat. Egyes elemzők – például Judith Kipper, a New York-i Külkapcsolatok Tanácsának közel-keleti szakértője – szerint Irán azért nem járult hozzá a Zelzal típusú, 200–300 km hatótávolságú rakéták bevetéséhez, mivel Irán azt akkor akarja alkalmazni, ha nukleáris létesítményeit támadás éri.⁷

A Hezbollah hatékonyan alkalmazta a páncéltörő rakétákat is, amikkel képes volt a 2003-ban rendszeresített Merkava–4 típusú harckocsik megsemmisítésére (harcképtelenné tételére). A Hezbollah 25–30 izraeli harckocsit és páncélozott szállító harcjárművet tett harcképtelenné.⁸ A szervezet a páncéltörő rakéták több típusával rendelkezik: RPG-k különböző változatai, Milan, Metis M, Sagger AT–3 Spigot AT–4, TOW, Kornet AT–14 (utóbbi képes alacsonyan szálló helikopter kilövésére is). A szervezet aktivistái két-háromfős csoportokban, többnyire magaslatról használták az eszközöket, jóllehet ezeknek a fegyvereknek a lőtávolsága 3000 méter körüli. A Merkava típusú harckocsik ellen hatékonyan bizonyult az RPG–29. (A harckocsi veszteségek elleni rugalmasabb fellépés érdekében Dan Halutz altábornagy, vezérkari főnök úgy döntött, hogy augusztus 8-án leváltja a harckocsizó fegyvernemű Udi Adam vezérőrnagyot, az északi katonai körzet parancsnokát, és a vezetéssel a lövész Kaplinszky vezérőrnagyot bízta meg, aki a központi katonai körzet parancsnoka volt.⁹) A Hezbollah a páncéltörő rakétákkal komoly veszteséget okozott az izraeli erőknél. A hatékonyabb fellépés érdekében Izrael az Egyesült Államokat felkérte, hogy haladéktalanul szállítson számára M–26 típusú tüzérségi rakétákat, amelyek klaszterbombaként működnek.

⁷ Kamal Nazer Yasin: *For Iranian Radicals, The Fighting in Lebanon was an Exercise in Self-Restraint*. August 14, 2006. <http://www.eurasianet.org>.

⁸ New York Times 2006.08.23.

⁹ Debka file 2006.08.08.

Tévedés volt azt hinni, hogy katonai nyomással kényszeríteni lehet a libanoni kormányt a Hezbollah lefegyverzésére. Az ENSZ BT 1701. számú határozata és az UNIFIL megerősítése sem lesz elegendő a libanoni belpolitikai erőviszonyok megváltoztatására. A Hezbollahot sikerült ugyan meggyengíteni, de utánpótlása biztosított, így képes lesz újra csapásokat mérni. A jelenlegi körülmények azt vetítik előre, hogy Izraelnek újabb összecsapásokra kell felkészülnie, levonva a jelen háború tanulságait. Ezek elsősorban doktrinális, technológiai, haderő-felkészítési – különös tekintettel a tartalékos állományra – területen jelentkeznek. Különös jelentőséggel bír a rövid-hatótávolságú rakéták és a páncéltörő fegyverek elleni védelem. Legfontosabb azonban a stratégiai gondolkodás megváltoztatása. Izraeli tervezők nem alaptalanul vonták le azt a következtetést, hogy a Hezbollah utánpótlási forrását kell megszüntetni. Egyes javaslatok szerint célszerű lenne Szíriának ultimátumot küldeni, s ha az nem hoz eredményt, akkor a határon átvezető utak további bombázásával, és esetleg szíriai célpontok megtámadásával kényszeríthető lenne a szír politikai vezetés.

Jóllehet Libanon óriási gazdasági, infrastrukturális és emberi veszteségeket szenvedett, a Hezbollah azonban bebizonyította, hogy Izrael az aszimmetrikus háborúban sebezhető.

A katonai tapasztalatokat illetően még sok a megválaszolatlan kérdés. Izraeli és amerikai szakértők közösen vizsgálják, miért nem sikerült az izraeli elektronikai hadviselést megvalósítóknak megakadályozniuk a Hezbollah vezetési rendszerének működését. Hogyan tudott működni a híradás a Hezbollah vezetése és a Szíriában lévő iráni képviselő között; hogyan tudták az irániak lehallgatni a védett izraeli kommunikációt; hogyan akadályozta meg a Hanit nevű izraeli korvetten lévő rakétaelhárító rendszer működését az iráni kezelésű állomás; miért nem volt képes Izrael zavarni a bejrúti iráni nagykövetség kommunikációját?¹⁰

Izrael számára a háború hozadéka lehet az, hogy a Hezbollah infrastruktúrájának gyengítésével jobban képes koncentrálni az ettől sokkal nagyobb feladatra, az iráni atomfegyver kifejlesztésének megakadályozására. Ha figyelembe vesszük az iráni elnök kijelentéseit, akkor Izrael léte foroghat kockán. Az Irán elleni nemzetközi fellépés eddig nem bizonyult hatékonynak, egy esetleges szankciókat követő katonai fellépés esetén erősen valószínűsíthető, hogy Irán Izrael ellen alkalmazná a Hezbollahot, ami viszont a libanoni háborúval meggyengült. Ilyen nézőpontból vizsgálva izraeli oldalról a Hezbollah taktikai, míg Irán stratégiai fenyegetésnek értékelhető. **A harccselekmények befejezését követően viszont az is megállapítható, hogy Izrael a háború után nincs jobb pozícióban, mint azt megelőzően.**

A konfliktus rendezése

A válság rendezése nem oldható meg ENSZ BT határozattal, hiszen a konfliktust kiváltó okok továbbra is fennállnak. A térség problémáinak komplex rendezésére lenne szükség, amelyre jelenleg sem az érintett felek, sem a nemzetközi közösség nem képes.

¹⁰ Debka file 2006.08.29.

Sajátos helyzet alakult ki, hiszen Izrael egy független állam olyan állami szereplőjével került összetűzésbe, amely veszélyezteti az izraeli polgári lakosságot, Libanonon belül katonai képességgel rendelkezik, ugyanakkor szélsőséges szervezet sajátosságaival is bír. Része a libanoni társadalomnak, képviselői jelen vannak a kormányban és a parlamentben, élvezzi a lakosság bizalmát, ami erősödött azáltal, hogy Izrael megtámadta Libanont. Az említett okok miatt izraeli katonai győzelemről akkor sem beszélhetünk, ha az izraeli haderő Libanon teljes területét elfoglalná, mert ebben az esetben a Hezbollah földalatti szervezatként tovább harcolna. Hasonló helyzet alakulna ki, mint Irakban, de egy jobban felkészült és kiképzett ellenséggel kellene szembeszállni. Ebben a helyzetben került elfogadásra az ENSZ BT 1701. számú határozata, amely igyekszik rendezni a helyzetet, de igen sok nyitott kérdés marad a libanoni haderő fellépése és a UNIFIL-2 megalakulása után is. Nem valószínű, hogy a békefenntartók és a Hezbollah között harccselekményre kerülne sor, ugyanakkor az is nehezen képzelhető el, hogy a gerillaszervezetet bárki lefegyverezné. Nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy a libanoni haderőben jelentős számú síita szolgál, aki a Hezbollahot támogatja. Ha Izrael, vagy Libanon területét nem éri támadás, akkor a békefenntartó tevékenység már eredményesnek tekinthető. A nemzetközi erők Izrael tevékenységét is korlátozhatják, emiatt nem zárható ki az esetleges vita a küldő államok és Izrael között. Nélkülözhetetlen, hogy a Biztonsági Tanács világos mandátumot adjon a nemzetközi erők részére. Ehhez a politikai és a katonai megoldások kombinációjára van szükség. A regionális problémák rendezése nélkül semmiféle rész megoldás nem hozhat tartós eredményt. A libanoni kérdés rendezése csak akkor valósulhat meg, ha Izrael párbeszédet kezd Szíriával a Golán-fennsík visszaadásáról. Jóllehet Szíria sokat veszített regionális szerepéből, az Irán–Szíria–Hezbollah kapcsolatokban meghatározó jelentőséggel bír. Ha sikerülne Szíriát ebből a tengelyből kiszakítani, sokkal egyszerűbbé válna a térség nagy problémájának, Iránnak a kezelése.

Következtetés

A Közel-Kelet hagyományos gondolkodása az izraeli katonai fölényre épül, amely párosul az arab egység hiányával. Az elmúlt hónapok bizonyították, hogy a legerősebbnek vélt haderő fölénye nem tekinthető szentírásnak, az arab vezetők között pedig egy szélsőséges szervezet irányítója nagy népszerűsége tehet szert. A libanoni és a palesztin helyzet nem választható el, a megoldás csak a problémák komplex kezelésében kereshető, egyébként a békének semmi esélyes sincs. Nem kerülhetők meg az ismert vitás kérdések, de az izraeli unilateralizmus kérdése, valamint az Izraelben ítélet nélkül fogva tartott közel tízezer palesztin és háromszáz libanoni fogoly problémája sem. A koordináció nélküli kivonulás bizonyította Libanon és a Gázai övezet esetében is, hogy nem elegendő otthagyni a területet, arra is gondolni kell, hogy a kivonulás után szükség van működőképes kormányra és intézményekre. Ez a háború ismét bizonyította azt a régi igazságot, hogy pusztán katonai erővel tartós béke nem érhető el. Rendezés csak az összes körülmény figyelembe vételével lehetséges, azaz biztosítani a palesztin nép államalapításhoz való jogát, Izrael békéjét és Libanon nyugalalmát.

*Libanoni anzüksz
2006. július–augusztus*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anthony H. Cordesman:
Israel's Uncertain Military Performance and Strategic Goals in Lebanon.
CSIS kiadvány.
- Dr. Boaz Ganor:
Changing the Rules in the Lebanese Arena
ICT kiadvány.
- Jerusalem Viewpoints N° 546.: *Hizbollah in Lebanon.*
1 September 2006.
- Strategic Assessment, Volume 9, N° 2.
August 2006.
- Stratfor: *Hezbollah and Iran.*
July, 2006.
- TauNotes N° 176., 178., 179., 180., 182., 183.

GRÓF BÉLA MK. ALEZREDES

**AZ AFGANISZTÁNBAN MŰKÖDŐ
TARTOMÁNYI ÚJJÁÉPÍTÉSI CSOPORTOK
TEVÉKENYSÉGÉNEK NÉHÁNY TAPASZTALATA**

A Tartományi Újjáépítési Csoportokat (PRT) 2002 novemberében az amerikai vezetésű – „Tartós Szabadság” elnevezésű – művelet hadszíntéri parancsnoksága kezdeményezésére hozták létre Afganisztánban. A PRT-k célja, hogy tevékenységükkel elősegítsék az ország biztonsági helyzetének javítását, a Biztonsági Szektor Reform végrehajtását, Afganisztán újjáépítését, az oktatás újraindítását, valamint támogassák a helyi közigazgatási szervek munkáját. 2002 óta a PRT-k száma nőtt, jelenleg 21 Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT) működik Afganisztánban. A tapasztalatok azt mutatják, hogy PRT-k számának növelése elősegítette Afganisztán újjáépítését és egy új, demokratikusabb társadalom kialakítását. PRT-eket számos ország működtet, többek között az Amerikai Egyesült Államok, a Német Szövetségi Köztársaság, Anglia, Norvégia, Svédország, Hollandia, és 2006. októbertől Magyarország is. A PRT-k működtetési módja és felépítése – az újjáépítési csoportokat létrehozó és működtető országonként – változó és eltér egymástól. A PRT-k felépítését és tevékenységét elsősorban a régió biztonsági helyzete és fejlettsége befolyásolja. Az instabil régiókba nagyobb katonai erőt kell vezényelni. A csoportok helyzetét nehezíti, hogy az újjáépítéssel egyidejűleg, katonai feladatokat is meg kell oldaniuk, mivel az afgán kormányerők még hosszabb távon sem lesznek képesek a biztonság önálló szavatolására. Tevékenységük egyik sajátossága, hogy működtetésükhöz nem állnak rendelkezésre afganisztáni központi erőforrások, az ún. donorpénzeket a PRT-k közvetlenül használják fel. Az újjáépítési csoportok folyamatosan tökéletesítik munkamódszereiket, amelyeket az új PRT-eket létesítő országok hasznosíthatnak.

Ismereteink szerint az Afganisztánban működő PRT-knek három – amerikai, német és brit típusú – modellje van.

Az amerikaiak által vezetett PRT-k (egyenként 50–100 fős) személyi állománya katonai irányítás alatt áll. Az amerikai PRT-k megkülönböztetett figyelmet fordítanak a csoport védelmére, és a katonák közvetlenül is részt vesznek az újjáépítési munkálatokban (iskolák, utak, egészségügyi intézmények létesítésében). A PRT-k védelme érdekében alkalmazott jelentős katonai (elrettentő) erő megnehezíti a lakossággal való közvetlen kapcsolat kialakítását. A humanitárius szervezetek gyakran bírálják az amerikai PRT-eket, mivel a katonák újjáépítésben való részvétele miatt az ellenállók nem tesznek különbséget a katonák és a polgáriak között, ami veszélyezteti a segítségnyújtó szervezetek dolgozóit. Az amerikai vezetésű PRT-k az ország biztonsági szempontból leginstabilabb keleti régióiban működnek.

A német modellben a katonák nem játszanak meghatározó szerepet. A katonai és a polgári állomány egyenrangú. A polgári és a katonai vezetők hetente tartanak megbeszéléseket. A polgári állomány részére – a táboron kívül – szállás és iroda áll rendelkezésre. A német katonai erő feladata a PRT állományának védelme és a helyi hatóságokkal való együttműködés, az orvosi és a logisztikai segítségnyújtás, valamint a kisebb újjáépítési munkálatokban való részvétel. A német PRT-k a viszonylag biztonságos északi országrészben települnek.

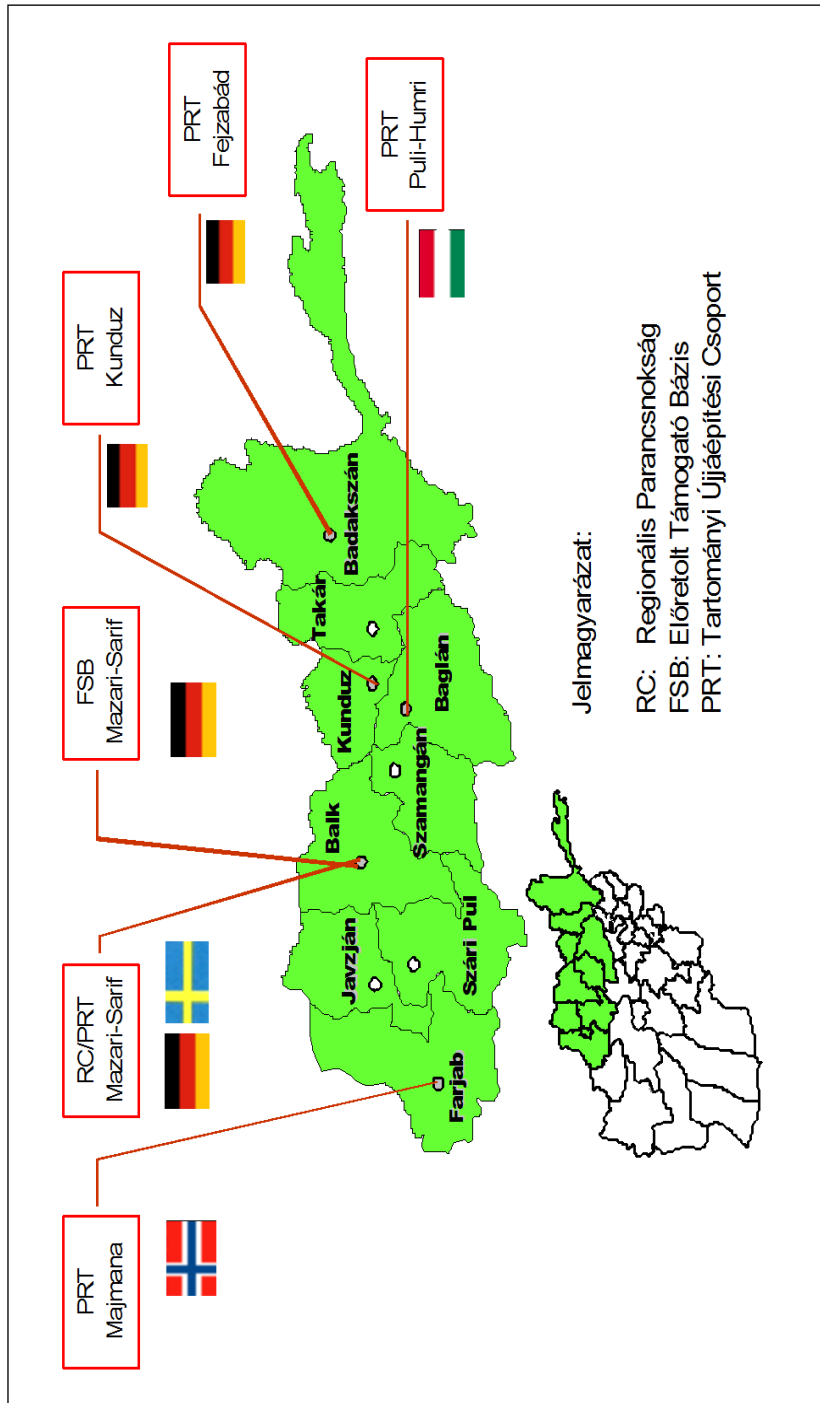
A brit modellt a katonák háttérben maradása jellemzi. A 70–100 fős katonai állománnyal működő brit PRT-k személyi állományát – az amerikai modellhez hasonlóan –, politikai tanácsadók és újjáépítést végző szakemberek egészítik ki. A brit PRT-k közös – katonai és polgári – irányítás alatt állnak. A katonák csak kismértékben kapcsolódnak be a polgári szakemberek munkájába. A brit PRT-k állománya – összhangban az ISAF területi kiterjesztésének koncepciójával –, áttelepült az északi régióból a déli országrészbe.

A PRT-K MŰKÖDTETÉSÉNEK ÁLTALÁNOSÍTHATÓ TAPASZTALATAI

Az egyes PRT-k felépítése (és a katonai erő nagysága) – a vezető nemzet PRT-modelljén és a projektek jellegén kívül –, a felelősségi terület biztonsági helyzetétől, földrajzi és meteorológiai jellemzőitől, a terület infrastruktúrájától, valamint attól függ, hogy a katonák milyen mértékben vesznek részt az újjáépítésben. Bár a német és a brit modell eltérő, közös jellemzőjük az, hogy a felelősségi területükön fő és ún. kiegészítő (satellite) PRT-eket működtetnek az erők és az anyagi források elosztása, illetve hatékony felhasználása céljából. A PRT-kben szolgáló katonák tevékenységét nagymértékben befolyásolják a régió vezető nemzetének tapasztalatai, elgondolásai és módszerei. A katonák elsősorban őrző-védő, felderítő és járőrözési feladatokat látnak el, valamint részt vesznek az újjáépítés támogatásában, továbbá a lakossággal való kapcsolatok ápolásában. A polgári állomány kapcsolatokat tart a hatóságokkal, a nemzetközi szervezetek helyi képviselőivel és a felelősségi körzetben működő NGO-kkal (nemkormányzati szervezetekkel), szervezi a különböző (rendszerint a küldő állam által finanszírozott) projektek megvalósítását.

A PRT-knek részt kell venniük a Biztonsági Szektor Reformjában is, vagyis a törvényes rend helyreállításában, a haderő és a rendőrség létrehozásában, a drogellenes harcban, valamint a milíciák lefegyverzésében és tagjainak társadalomba történő visszaállításában. Ezekben a feladatokban a polgári és a katonai állomány közösen tevékenykedik.

A PRT-k tevékenysége sikeresnek értékelhető, mivel elősegítették a központi kormány ellenőrzésének kiterjesztését Kabulon kívülre is, és hozzájárultak az újjáépítési munkálatok beindításához. Az országban kialakult instabil biztonsági helyzet gyökereit azonban nem voltak képesek megszüntetni. A PRT-k legfőbb feladata, hogy konszolidálják a biztonsági helyzetet, amíg a központi kormányzat

képessé válik hatalmának megszilárdítására tartományi szinten is, és eredményesen veszi fel a harcot a tálibokkal, az al-Kaidával, a helyi törzsi vezetőkkel és a kábítószer-kereskedelemmel szemben. Az afganisztáni politikai és újjáépítési folyamatok azt jelzik, hogy a PRT-k működésére még legalább 5–10 évig van szükség. Az időtartam csökkentését a biztonsági helyzet gyors – egyelőre nem várható – kedvező változása tenné lehetővé.

A PRT-k tevékenységének támogatására Előretolt Támogató Bázisokat (Forward Support Base – FSB) hoztak létre. Az FSB állományában gyorsreagálású század (Company of Quick Reaction Forces – Coy QRF), Tábori Kórház (Role II), egészségügyi mentő- (Medical Evacuation – MEDEVAC) és támadó helikopterek, valamint regionális logisztikai és szállítási feladatok ellátását végző szervezetek találhatóak.

NÉHÁNY TARTOMÁNYI ÚJJÁÉPÍTÉSI CSOPORT MŰKÖDÉSÉNEK TAPASZTALATA

1) A német PRT-k tevékenysége

Németország először 2004 júniusában Kunduzban és Fejzabádban létesített PRT-t. 2006 márciusában Kunduzból áttelepítette Mazari-Sarifba a régió-parancsnokságot (Regional Area Coordinator – RAC)¹, 2006 nyarán pedig átvette a britektől a mazari-sarifi Előretolt Támogató Bázis működtetését.

A német PRT-k általános feladatai a következők:

- a központi kormány hatalmának erősítése, a biztonsági intézmények kirendeltségeinek létrehozása és támogatása;
- közvetítés a kormány, a helyi hatalom birtokosai, a vallási vezetők és a lakosság között;
- tanácsadás a rendőrség részére;
- szociális és gazdasági intézmények kiépítésének támogatása;
- polgári szervezetek kialakításának és működésének segítése;
- nemzetközi szervezetek helyi tevékenységének támogatása;
- egészségügyi és logisztikai támogatás.

(Az északi régióban található német és más nemzeti újjáépítési csoportokat, illetve az Előretolt Támogató Bázis és a Regionális Parancsnokság helyét a térkép mutatja.)

¹ A RAC-okat – az északi és a nyugati régióban – 2006. június 1-jével alakították át Regionális Parancsnokságokká (RC – Regional Command, RC North és RC West).

A német PRT-k biztonsági helyzetével kapcsolatos főbb tapasztalatok

A német katonai vezetés megkülönböztetett figyelmet fordít a PRT-k biztonsági helyzetének javítására, amihez megfelelő erőket és anyagi forrásokat biztosít. Az északi régióban történő fokozott szerepvállalás keretében, a német védelmi tárca afganisztáni erőinek nagy részét kivonta Kabulból, és azokat az északi régióba helyezte át.

A német katonai vezetés, a biztonsági helyzet romlását, valamint a német PRT-k járőrei ellen elkövetett súlyos kimenetelű támadásokat figyelembe véve, a páncélvédettség és a tüzező növelése mellett döntött. Ennek keretében az afganisztáni kontingensnél rendszeresített Wolf (Mercedes–Benz) típusú terepjáró gépjárműveket lecserélték a sokkal hatékonyabb páncélvédettséget nyújtó Dingo–II típusú páncélozott szállító gépjárművekre.

A német katonák lakossági megítélésének javítása érdekében, a német védelmi minisztérium olyan kétoldalú megállapodás megkötését kezdeményezte az afgán kormánnyal, amelyben szabályoznák, hogy a német katonáknak legyen lehetősége köztörvényes bűncselekményt elkövető helyiek őrizetbe vételére, akiket ezt követően átadnának az afgán hatóságoknak, amennyiben azok az átadott személyeket nem ítélik halálra.

A vonatkozó német jogszabályok szerint ugyanis a német katonák nem tarthatják fogva a bűncselekmények elkövetőit, illetve nem adhatják át őket a helyi hatóságoknak azokban az országokban, ahol az elkövetőket halálbüntetésre is ítélik.

2) A litván vezetésű tartományi újjáépítési csoport működése

Litvánia a NATO-nak 2005 januárjában jelentette be, hogy tartományi újjáépítési csoportot hoz létre Afganisztánban. A litván PRT – féléves előkészület után – 2005. július 14-én, 110 fővel kezdte meg működését Csáksáránban, Gőr tartományban. Litvánia 2006. januártól a PRT létszámát 223 főre növelte.

A litván kormány a PRT általános feladatait a következők feladatokkal egészítette ki:

- a helyi hatóságok újjáépítéssel kapcsolatos igényeinek összegyűjtése és továbbítása a litván kormánynak;
- részvétel a PRT felelősségi körzetén belüli humanitárius akciók szervezésében;
- közreműködés a leszerelt katonák polgári életbe történő elhelyezkedését segítő programban;
- segítségnyújtás a fel nem robbant lőszeres és robbanóanyagok felkutatásában és megsemmisítésében;
- részvétel illegális fegyveres csoportok felkutatásában;

- az amerikai segélyszervezetek megbízottjainak támogatása;
- információk gyűjtése a tartományban élő befolyásos személyekről.

A litván haderő parancsnoka az afganisztáni küldetés alapelveit a következők szerint határozta meg:

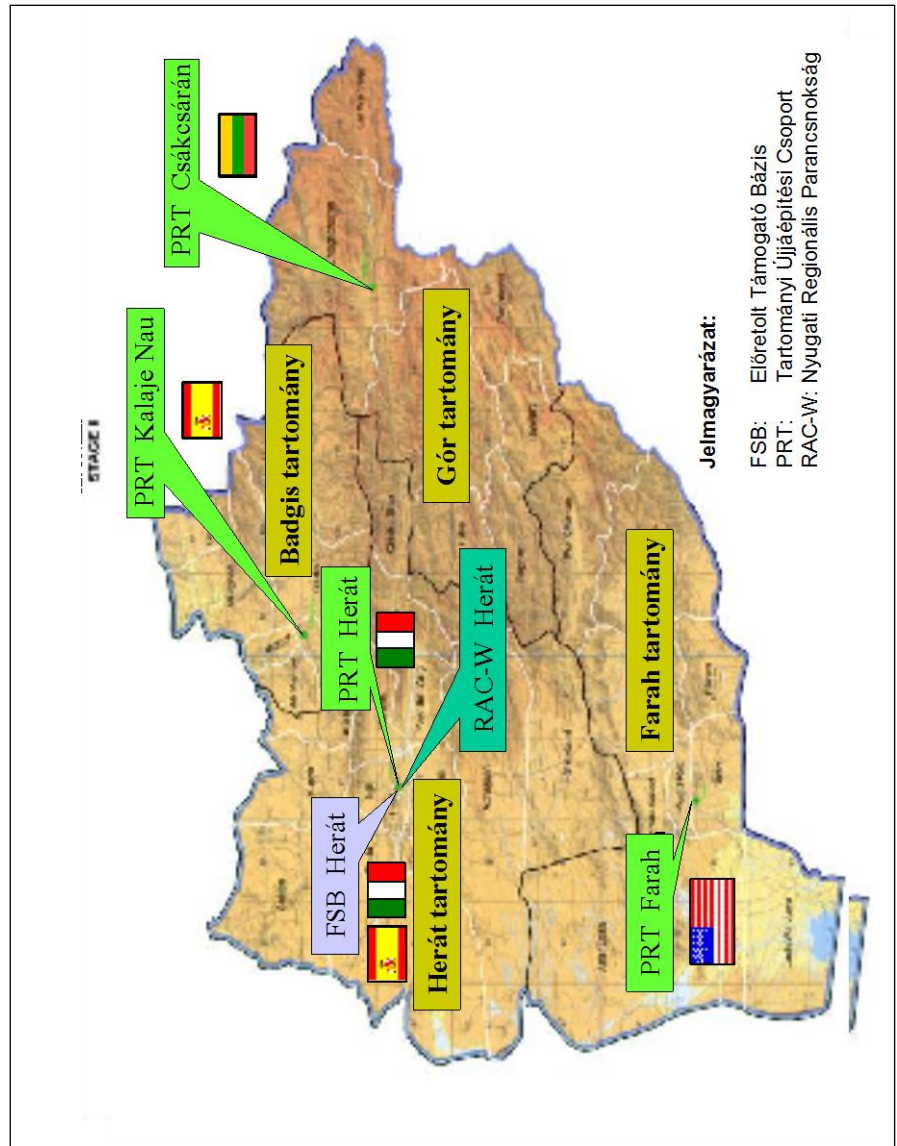
- minimális jelenlét mellett maximális hatékonyság elérése;
- a PRT fő feladatait az összekötő és megfigyelő csoportok végezzék;
- biztonságos környezet megteremtése a PRT számára;
- bármilyen kockázat vállalása csak a biztonsági rendszabályok betartásával történhet;
- együttműködés az afgán hatóságokkal a közrend fenntartásában;
- a PRT lakosságot érintő tevékenységét a helyi afgán hivatalos szervezetek teljes egyetértésével végezze;
- nyitottság a nemzetközi nemkormányzati szervezetek (NGO-k) felé.

A litván PRT működésének tapasztalatai

A litván PRT kettős alárendeltségben működik. Szakmai irányítását az ISAF heráti regionális parancsnoka – a RAC törzsön keresztül – végzi. Az adminisztratív (személyzeti, fegyelmi, logisztikai stb.) ügyekben a litván haderő szárazföldi csapatainak parancsnoka – a honi litván műveleti központon keresztül – hoz döntéseket. A RAC a PRT parancsnoka részére heti rendszerességgel ad helyzetértékelést és meghatározza a napi feladatokat. A PRT a végrehajtott feladatokról heti jelentést készít, amelyet felterjeszt az ISAF parancsnokságának, a RAC-nak, és a Vilniusban működő műveleti központnak.

A PRT leghasznosabb tevékenységének eddig a fel nem robbant lőszeres és aknák felkutatása bizonyult, ami a lakosság elismerését is kiváltotta. A litván tűzszerészek 2005-től 2006 nyaráig közel kétezer darab robbanóeszközt semmisítettek meg.

A PRT Mobil Összekötő és Megfigyelő Csoportok alkalmazhatósága csak azt követően javult, hogy új, jobb terepjáró képességű Toyota típusú gépjárműveket kaptak. Ez biztosította számukra, hogy heti rendszerességgel eljussanak a tartomány minden járásába. A rendszeres járőrözések során, a csoportok fontos biztonsági információkhoz jutottak, amelyek megkönnyítették a PRT-parancsnok döntéshozó tevékenységét. A járőrök gyakori megjelenése és célirányos kapcsolatépítése pozitív hatást váltott ki a helyi lakosság körében és hozzájárult a tartomány biztonsági helyzetének stabilizálásához.

A legnagyobb gondot a PRT-ben az okozta, hogy nem elegendő az egészségügyi, a logisztikai, és a repülőgépek feltöltését végző személyzet létszáma. Kicsi az információkat feldolgozó és értékelő kapacitás is. Több műszaki és tűzszerezés szakértőre, valamint öre lenne szükség. Gondot okoz az is, hogy kevés a polgári komponens állományának létszáma, ami nehézkessé teszi a kapcsolattartást a helyi közigazgatási és vallási vezetőkkel. A polgári szakértők hiánya miatt késik az újjáépítés feladatainak felmérése és egyeztetése a helyi vezetőkkel. A hiányosságok ellenére a litván PRT eddigi tevékenységét a NATO parancsnokság és az afgán kormány eredményesnek értékeli.

3) Az olasz vezetésű tartományi újjáépítési csoport működése

Olaszország – az ISAF felelősségi területe bővítésének második ütemében –, 2005. április 1-jén átvette az amerikaiaktól a Herát tartomány székhelyén (Herátban) működő újjáépítési csoport vezetését. A PRT 123 fővel kezdte meg működését. Teljes műveleti készenlétét 2005. május 31-én érte el, jelenlegi létszáma 210 fő. Olaszország – Spanyolországgal közösen – vállalta, hogy Herátban FSB-t hoz létre. Az FSB műveleti és logisztikai támogatást nyújt a térségben működő négy PRT részére. Olaszország – rotációs rendszerben Spanyolországgal –, vállalta a Nyugati Regionális Parancsnokság (Regional Area Command–West – RAC–W) vezetését. (A RAC–W alárendeltségében működő PRT-eket az előző oldalon látható térkép mutatja.)

Az olasz PRT fő feladatai:

- kapcsolattartás Herát tartomány közigazgatási szervezeteivel, törzsi és vallási vezetőivel;
- nemzeti és nemzetközi projektek megvalósítása a polgári–katonai együttműködésért felelős központ (CIMIC-központ) bevonásával;
- a PRT, valamint más nemzeti és nemzetközi szervezetek biztonságos tevékenységéhez szükséges információk gyűjtése;
- általános támogató tevékenység (például a PRT állományába tartozó nyolc polgári személy mozgásának, védelmének biztosítása);
- részvétel az afgán haderő és a rendőrség kiképzésében;
- kapcsolattartás a helyi lakossággal, és a PRT elfogadottságának javítása érdekében PSYOPS (lélektani hadviselés) műveletek végrehajtása.

Az olasz PRT működésének néhány tapasztalata

A PRT kettős irányítás alatt működik. A műveleti területen végrehajtandó feladatokat a Herátban működő RAC–W határozza meg. A PRT szakmai, pénzügyi és adminisztratív (személyzeti, fegyelmi, logisztikai stb.) ügyeiben az olasz haderő Összhaderőnemi Műveleti Parancsnoksága dönt. A PRT parancsnoka a végrehajtott feladatokról heti jelentést terjeszt fel az ISAF kabuli parancsnokságának, a heráti regionális parancsnokságnak és az olasz Összhaderőnemi Műveleti Parancsnokságnak.

A RAC–W által meghatározott feladatokat a PRT Katonai Megfigyelő Csoportjai (Military Observation Team – MOT) hajtják végre. A MOT-erők – a feladatoktól függően – biztosító, támogató (híradó, műszaki és egészségügyi) katonákból, CIMIC- és lélektani hadviselési (PSYOPS) szakértőkből, valamint katonai rendőrökből állhatnak. A csoportok rendszeres járőrözést is folytatnak, miközben információkat gyűjtenek az ellenállók tevékenységéről, a járások biztonsági helyzetéről, a helyi közösségek újjáépítési igényeiről, valamint az olasz PRT lakossági elfogadottságáról. A járőrök gyakori megjelenése és tudatos kapcsolatépítése, valamint az újjáépítési, illetve segélyezési tevékenység kedvezően befolyásolta a PRT megítélését.

4) A spanyol vezetésű PRT működése

A spanyol vezetésű tartományi újjáépítési csoport Badgis tartomány székhelyén, Kalaje Nauban, a Nyugati Regionális Parancsnokság alárendeltségében végzi feladatait. Spanyolország a PRT vezetését 2005 szeptemberében, az Amerikai Egyesült Államoktól vette át.

A spanyol PRT fő feladatai:

- részvétel Badgis tartomány újjáépítésében;
- kedvező feltételek teremtése és segítségnyújtás az afgán közigazgatási intézményrendszer újjászervezéséhez;
- tanácsadás a helyi vezetőknek;
- helyi újjáépítési tervek ösztönzése, megvalósításuk támogatása;
- a mezőgazdaság fejlesztéséhez szükséges öntözőrendszer helyreállítása;
- az ivóvíz minőségének javítása;
- utak építése;
- az egészségügyi infrastruktúra kiépítése.

A spanyol PRT működésének tapasztalatai

A spanyol katonai vezetés kiemelt figyelmet fordít a PRT biztonságára és a térség biztonsági helyzetének az elemzésére, amit a PRT felderítő részlege végez el. A felderítőrészleg vezetője részt vesz a PRT parancsnoka által tartott megbeszéléseken, és kapcsolatot tart a Herátban, illetve a Kabulban települt spanyol nemzeti hírszerző részleg vezetőjével, valamint a helyi afgán biztonsági erők parancsnokával. A felderítők váltása hathavonta történik. A csoportnál tolmácként csak Spanyolországban élő iráni, vagy afgán személyeket alkalmaznak. Kiválasztásuknál kiemelt szempont, hogy családjuk Spanyolországban éljen.

A legnagyobb nehézséget a PRT ellátásának és utánpótlásának megszervezése jelenti. A logisztikai támogatás csak légi úton oldható meg, ami jelentősen növeli a PRT működésének és fenntartásának költségeit. A repülőterek korlátozott képességei miatt csak kisebb szállító repülőgépek alkalmazhatók, amelyek nem teszik lehetővé nehéz műszaki munkagépek helyszínre juttatását (ilyen eszközökkel az afgánok nem rendelkeznek).

5) A holland vezetésű PRT feladatai, működésének fontosabb tapasztalatai

Hollandia 2004. október 1-jétől működtetett egy tartományi újjáépítési csoportot Baglán tartomány székhelyén, Puli-Humriban. (A fénykép a PRT települési helyét mutatja.)

A PRT bázisát, működtetését és feladatait 2006. október 1-jétől Magyarország vette át, ezért fontos megismerni a holland vezetésű PRT céljait, működésének és tevékenységének fontosabb tapasztalatait.

A holland vezetésű PRT fő célja az volt, hogy előmozdítsa a tartomány biztonsági helyzetének javítását, támogassa az újjáépítési feladatok megvalósítását és segítse a helyi közigazgatási szerveket a központi kormányzat hatalmának kiterjesztésében. A célok elérése érdekében a PRT szorosan együttműködött az érintett kormányzati szervekkel, az ENSZ különböző helyi szervezeteivel, más nem-kormányzati szervezetekkel és az afgán biztonsági erőkkel.

A PRT működésének fontos alapelve volt a kölcsönös bizalom kiépítése az együttműködő szervezetekkel, valamint a helyi közösségi élet belső viszonyainak megismerése, megértése. Alapelv volt továbbá a minimális katonai jelenlét elve, amelynek lényege, hogy a biztonság megteremtése nem csak a katonai erő alkalmazásával, hanem annak demonstrálásával, a konfliktusokat megelőző intézkedések megtételével, illetve a kapcsolatépítéssel és a lakosság életkörülményeinek javításával érhető el. Az alapelvek érvényesítéséhez ezért figyelemmel kísérte a PRT működési területének biztonsági helyzetét és a biztonsági helyzet alakulását.

A PRT fő feladatai:

- Baglán tartomány biztonsági helyzetének állandó és folyamatos ismerete;

- a tartományi hatóságok és a biztonsági erők tevékenységének támogatása a biztonságos környezet megteremtése érdekében;
- a biztonságiszektor-reform (SSR) végrehajtásának segítése;
- a központi kormányzat befolyásának növelése és a helyi közigazgatási hatalom kiterjesztésének segítése;
- a nemzetközi és nem-kormányzati szervezetek Baglán tartomány újjáépítésére irányuló tevékenységének elősegítése;
- jóléti intézkedések megvalósításának segítése (közvilágítás kiépítése, ivóvíztisztítás, a közlekedés fejlesztése, az egészségügyi ellátás színvonalának emelése);
- az információk megosztásával segítségnyújtás a lőszer- és fegyver-rejtekhelyek, valamint a telepített aknák felkutatásához;
- részvétel illegális fegyveres csoportok felkutatásában, a leszerelésükre indított program támogatása;
- a tartomány politikai, gazdasági, biztonsági változásainak megfigyelése, a megszerzett információk értékelése.

A PRT működésének néhány tapasztalata

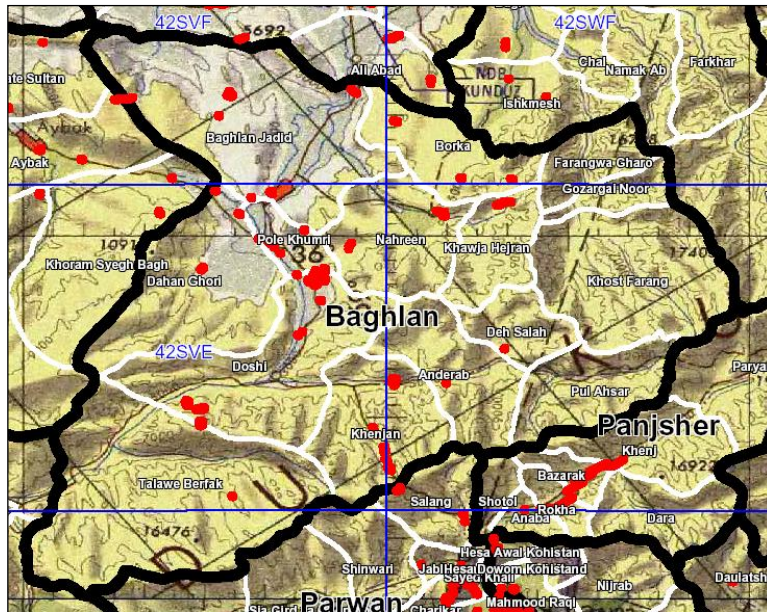
A feladatok végrehajtása érdekében a PRT kiterjedt kapcsolati hálózatot működtetett. Partnerei a kormányzati szervek, az ENSZ afganisztáni missziója (UNAMA), a nem-kormányzati szervezetek (NGO), az Afgán Nemzeti Hadsereg (ANA), az Afgán Nemzeti Rendőrség (ANP), a Nemzetbiztonsági Igazgatóság (NDS) helyi szervezete, valamint a tartományi hivatal, a városok és falvak elöljárói, illetve a vallási vezetők voltak.

A PRT jó kapcsolatokat ápol a helyi lakossággal, amely hozzájárult ahhoz, hogy az újjáépítési csoport bázisát a két év alatt közvetlen támadás nem érte. A holland katonák nagy figyelmet fordítottak a helyi szokások megismerésére és tiszteletben tartására, amely hozzájárult a PRT iránti bizalom megteremtéséhez. Holland nyilatkozatok szerint a Baglánban élő lakosság döntő többsége vendégszerető és nem viselkednek ellenségesen az idegenekkel szemben. Legtöbbjüknél az sem okoz gondot, ha a külföldiek nem ismernek minden helyi szokást, ezt megértéssel fogadják. Ugyanakkor az afgán szokások átvétele a külföldiek részéről a tisztelet és a jó szándék egyik kifejezője számukra. A helyi lakosok mélyen vallásos érzelműek, ezért az iszlám valláshoz kapcsolódó szabályok és szokások megsértését viszont ellenséges magatartásnak tekintik.

A PRT biztonságát veszélyezteti a máktermesztéssel, a kábítószer-előállítással és -kereskedelemmel foglalkozó bandák tevékenysége. (2006-ban Baglán tartományban több mint 2500 hektáron termeltek mákot.) A kábítószer-előállításban és forgalmazásában érintett rivális csoportok gyakran összetűzésbe kerülnek egymással, illetve érdekeik védelme érdekében a robbantásos merényletek elkövetésétől sem riadnak vissza. A holland katonák – annak ellenére, hogy az újjáépítési csoport közvetlenül nem vett részt a tartományban végrehajtott kábítószer-ellenes akciókban –,

járőrözés közben megfigyelték és jelentették a máktermő területeken folyó tevékenységet. A kábítószer előállításában érdekelt csoportok ezt fenyegetésnek értékelték, és feltehetően ezért követtek el a járőrök ellen merényleteket. (2006. szeptember 9-én egy holland járőrt ért támadás, de személyi sérülés nem történt.)

A tartományban veszélyt jelentenek a korábbi konfliktusok során telepített aknamezők, amelyeket a 2005. szeptemberi helyzetnek megfelelően az alábbi térkép szemléltet.

Az aknamezők elsősorban a közlekedési utak mentén helyezkednek el, így az útvonalakról történő letérés kockázatos. Az aknák helye a gyakori áradások és földcsuszamlások következtében változhat.

A tartományban működő ellenálló erők tevékenysége eddig nem érte el a déli országrészben tapasztalható aktivitási szintet, annak ellenére, hogy 2006 augusztusában négy esetben hajtottak végre, illetve kíséreltek meg robbantásos merényletet az ISAF-erők ellen. Az ellenállók viszont egyre aktívabb propaganda tevékenységet folytatnak a tartományban, és az idegen katonák elleni fellépésre szólítják fel a helyi lakosokat. Ehhez a tevékenységükhöz felhasználják, hogy Baghlán tartomány gazdag feltáráásra váró régészeti leletekben. A lakosság körében elterjesztették, hogy a külföldiek – beleértve az idegen katonákat is – el akarják tulajdonítani az ország nemzeti kincsének számító régészeti leleteket. Az aknák felszedését végző NGO-alkalmazottakat és a holland PRT katonáit is azzal gyanúsították, hogy felkutadják a régészeti területeket, majd az ott megtalált anyagokat éjszaka elszállítják.

NÉHÁNY GONDOLAT A MAGYAR VEZETÉSŰ PRT FONTOSABB FELADATAIRÓL

Magyarország Hollandiától 2006. október 1-jével hivatalosan átvette és a tervek szerint két évig működteti a Puli-Humriban települt PRT-t. A magyar kontingens augusztus 24-ei ünnepélyes búcsúztatóján Szekeres Imre honvédelmi miniszter a kontingens legfontosabb feladatának Baglán tartomány stabilizációját, humanitárius segítségnyújtást, a tartomány újjáépítése feltételeinek a megteremtését, valamint az újjáépítő tevékenység koordinálását nevezte. Felhívta a figyelmet, hogy a feladat sikeres végrehajtása széles körű és precíz együttműködést igényel a katonai és a civil szervezetek között. Ebben a munkában a Honvédelmi Minisztériumon és a Magyar Honvédségen kívül többek között részt vesz az Egészségügyi, a Földművelésügyi, az Oktatási és Kulturális, a Külügy- és a Pénzügyminisztérium is.

Havril András vezérezredes, a HM Honvéd Vezérkar főnöke szerint, a Magyar Honvédség egyik legveszélyesebb, ugyanakkor a szakmai előrelépés szempontjából nagy lehetőségeket biztosító missziójában teljesítenek majd szolgálatot a magyar katonák. A vezérkari főnök a kontingens fontos feladatának határozta meg: meg kell értetni a tartomány lakosságával, hogy a magyar katonák segíteni mennek, és ha ezt minél több helyi lakos fogadja el, annál biztosabbá válik a feladat sikeres végrehajtása. Szabó László ezredes, a HM hadműveleti és fegyvernemi osztályának vezetője szerint a bizalom megnyeréséhez azonnali közérzetjavító, humanitárius célokat szolgáló beruházásokra, az ezeket szolgáló projektek megvalósítására lesz szükség. Ez javíthatja a tartomány biztonsági helyzetét, és nem utolsósorban – az erők megóvására összeállított katonai képességsomag alkalmazása mellett – növelheti a PRT biztonságát.

A NATO értékelése szerint az Afganisztánban működő PRT-k eredményesen járulnak hozzá az ország biztonsági helyzetének javításához, a demokratikus folyamatok kibontakozásához, végső soron az ország újjáépítéséhez. A katonai szövetség kiemelten kezeli a PRT-k tevékenysége során megszerzett tapasztalatok értékelését, azok közreadását, mivel ez segítheti az újonnan létrehozásra kerülő PRT-k működését, és hasznos tapasztalatokat adhatnak a feladatok eredményesebb végrehajtásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- MK KFH tájékoztató jelentések (2005, 2006)
- Szabó László ezredes:
A PRT és az erők megóvásának képessége.
Magyar Honvéd, 2006/35. 2006. szeptember 1.
- *Útra kész a PRT-kontingens.*
Magyar Honvéd, 2006/35. 2006. szeptember 1.
- Dr. Szánki László – Hajdú T. László:
Tartományi újjáépítési csoportok Afganisztánban.
Magyar Honvéd, 2006/29. 2006. július 21.

**A PALESZTIN INTIFÁDA BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS
KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI***

4. AZ INTIFÁDA KEZELÉSÉNEK MÓDJA

**4.1. A KONFLIKTUS HELYSZÍNEINEK KATONAFÖLDRAJZI
ELEMZÉSE**

Az intifáda két, egymástól elválasztott és eltérő földrajzi, valamint demográfiai sajátossággal rendelkező területen folyik, melyek a következők:

- a) a Gázai övezet (az Erez-i átkelőhelytől az egyiptomi határig).
- b) Ciszjordánia (Dzsenintől Hebronig).

Az eltérő sajátosságok miatt a területek elemzését külön végeztem el.

a) A Gázai övezet sajátosságai

A Gázai övezet lapos, homokos talajú, az izraeli területektől kerítéssel elválasztott, 360 km² nagyságú terület. Izraellel 51, a Földközi-tengerrel 40, míg Egyiptommal 11 km-en határos (utóbbtól keskeny, néhány száz méteres izraeli biztonsági sáv választja el). Az egyiptomi határszakasz ellenőrzésére Izrael egyiptomi együttműködés nélkül is képes, bár az együttműködés kétségkívül javítaná az ellenőrzés hatékonyságát. Az ott élő palesztin lakosság száma 1,5 millió, így egy km²-re 4166 fő palesztin lakos jut. A terület 58%-át a Palesztin Hatóság (PH) felügyeli. Az izraeli lakosok száma 7500 fő, akik 21 telepen élnek, zömében vallásosak és mezőgazdasággal foglalkoznak. A palesztin lakosság 98%-a muszlim vallású, többnyire Gáza városban és a menekülttáborokban él. A lakosság felének életkora 14 év alatt van. Az egy főre eső nemzeti jövedelem az intifáda előtt 1060 USA dollár volt, ami az intifáda kezdete óta körülbelül 40%-kal csökkent. A rossz gazdasági körülmények ellenére a lakosság számának növekedési aránya igen magas, 3,97%-os. A Gázai övezet áram-, víz-, valamint kommunikációs hálózatának működtetése Izraeltől függ. Nem rendelkezik természeti kincsekkel, a lakosság mezőgazdasági termelésből és halászatból él. A munkanélküliség aránya az intifáda előtt is 40%-os volt, ami később az izraeli területzárások miatt nagymértékben megnőtt. A Gázai övezetbe vezető utak izraeli ellenőrzése Izrael számára komoly gazdasági fegyvert is jelent. A palesztinok számára a területek elhagyása csak az ellenőrző pontokon keresztül történhet, amelyeket a konfliktus kezdetétől katonai erővel és műszaki zárákkal annyira megerősítettek, hogy a határátlépés még a nemzetközi szervezetek alkalmazottai részére is nehéz. Az intifáda előtt naponta

* A tanulmány a szerző 2005. június 24-én, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyilvános védésén „*Summa cum laude*” minősítéssel elfogadott doktori (PhD) értekezésének szerkesztett változata. Harmadik, befejező rész. Az előző részek a Felderítő Szemle 2005/4. és 2006/2. számaiban olvashatók.

30 ezer palesztin lépett be munkavállalási céllal Izrael területére. Mára a palesztin munkaerőt kínai, dél-koreai, fülöp-szigeteki és román vendégmunkások váltották fel. A tengeri határt az izraeli haditengerészet őrzi. A Gázai övezet területén levő izraeli telepkekre külön utak vezetnek, amelyeket a hadsereg ellenőrzi, azokat a palesztinok nem használhatják.

Az intifádát követő rendezési folyamatban a Gázai övezetben minél előbb meg kell oldani többek között a biztonságos belépést, a Ciszjordániával történő összeköttetést, valamint meg kell szüntetni az Izraeltól való teljes függőséget.

b) Ciszjordánia

Területe 5860 km², Izraellel 307, Jordániával 97 km-en „határos”. (Ez alatt nem európai értelemben vett határokat, hanem megszállt területeket értek, amelyek rendezésére csak az átfogó tárgyalásokon kerülhet sor. Jordániától a palesztin területeket néhány száz métertől több kilométerig húzódó ütközőövezet választja el, amely feletti izraeli ellenőrzés feladása belátható időn belül nem várható.) Ciszjordánia területe nyitott volt az izraeli biztonsági kerítés megépítéséig. A terület izraeli településekkel sűrűn behálózott, felszíne dombos, sziklás, szurdokokkal átszabdalt, teraszos művelésű, így az aszimmetrikus hadviselésre ideális feltételeket nyújt. Jordániától a Földközi-tengerig öt fő útvonal húzódik. Az izraeli arab, a palesztin és a zsidó lakosság keveredése, a települések közötti kis távolságok, valamint Jeruzsálem közelsége miatt a biztonság fenntartása komoly nehézségekbe ütközik. Izrael számára katonailag azért is fontos ez a terület, mert a magaslatok lehetőséget nyújtanak távolfelderítő lokátorok telepítésére. A palesztin lakosság (Kelet-Jeruzsálem nélkül) száma 2 020 000 fő, a népsűrűség 345 fő/km². A zsidó telepések száma 200 ezer fő körül van, akik 231 településen élnek. A palesztin népesség születési aránya – hasonló a Gázai övezethez – 3,38%, a lakosság 40%-a 14 év alatti. A lakosság 83%-a palesztin arab (döntően szunnita), 17%-a zsidó. A GDP 3,3 millió dollár (összehasonlításként Izraelben 14,5 millió dollár). Az egy főre jutó nemzeti jövedelem duplája a Gázai övezetben élőkénél, 2050 dollár (Izraelben 18 300 dollár). Az intifáda előtt 120 ezer ciszjordániai palesztin dolgozott Izraelben, ezek egyik fele engedéllyel, a másik fele illegálisan utazott be. Az intifáda miatt ez a lehetőség vagy megszűnt, vagy igen korlátozottá vált. A feszültség legnagyobb oka az izraeli telepések számának növekedése és a palesztinokkal szemben bevezetett izraeli mozgáskorlátozások.

Biztonsági szempontból a ciszjordániai területek zárása – még az épülő kerítés ellenére is – összehasonlíthatatlanul nehezebb, a Gázai övezethez viszonyítva. A területen jelentős izraeli telepke vannak, ezért Izrael elsősorban a Nagy-Jeruzsálem körüli ellenőrzés kézben tartására törekszik. Ha Izrael az összes ciszjordániai területről visszavonulna, akkor elveszítené stratégiai mélységét, ami kelet-nyugati irányban a legkeskenyebb helyen 14 km lenne. Ez a keskeny sáv izraeli katonai szakértők szerint lehetetlenné tenné az ország védelmét.¹

¹ Jerusalem Letter N° 500. 2003. június 15.–július 1. *Dore Gold: Defensible borders for Israel.*

Az egyoldalú izraeli elválasztási terv elsősorban Ciszjordániát érinti. Célja egyértelmű: egyben tartani fontos zsidó telepeket, ellenőrizni a vízkészletet, a fontosabb útvonalakat, szabályozni a palesztin munkások beáramlását, biztosítani a határázárást, a palesztin települések egymástól való elválasztását, ellenőrző pontok felállítását, a személyek és áruk ellenőrzését. Ehhez szükség van a katonai erő jelenlétére, kerítésre, aknákra, ellenőrző eszközökre (például pilóta nélküli felderítő repülőgépekre), valamint földi telepítésű szenzorokra. Ezt szolgálja a palesztinok által falnak, az izraeliek által biztonsági kerítésnek nevezett védelmi rendszer. Kiepitésének jogossága és szükségessége úgy vélem nem vitatható, de nem úgy, hogy annak nyomvonalát egyoldalúan kerül kijelölésre, mélyen benyúlva palesztin területekre, és előre kijelöli a még nem létező határt. Izrael nagyon fontosnak tartja annak bizonyítását, hogy a kerítés csak kevés és indokolt helyen jelent falat, túlnyomó része könnyen lebontható és áthelyezhető dróthálókerítés. Az arab területre való behatolás valójában indokolható a terepviszonyokkal, és nem a határmódosítási szándékkal (amit ugyanakkor az Izrael számára stratégiaileg fontos helyeken nem is tagadnak, hiszen már Barak volt miniszterelnök a Camp David-i területcserére vonatkozó javaslata is tartalmazta).

Ciszjordánián belül különleges helyet foglal el Jeruzsálem. Lakossága 600 ezer fő, amelyből Kelet-Jeruzsálemben körülbelül 220 ezer palesztin él.

A lakott területen folytatott hadviselési módok – a települések eltérő jellege miatt – különböző sajátosságokkal rendelkeznek. Az eltérő jelleg az alábbi területeken jelentkezik:

- Jeruzsálem esetében fontos körülmény, hogy az ott élő palesztinok csak engedéllyel mehetnek más palesztin városba, ugyanez vonatkozik a nem Jeruzsálemben élő arabokra is. A katonai műveleteket befolyásolja, hogy a kelet-jeruzsálemi arab településeket az elmúlt években nagy kiterjedésű zsidó negyedekkel vették körbe. Jeruzsálem keleti részén jelenleg kb. 160 ezer zsidó él. A város az adottságai miatt alkalmas nagy áldozatokkal járó terrorakciók végrehajtására;
- Hebron fontos összetűzési pont a nagy számú arab (120 ezer) és a kis számú zsidó lakosság (három-négyezer) miatt, mert a – zömében vallásos – zsidó lakosság a város központjában, az ósatyák sírjának közelében él. A helyzet anomáliája, hogy az izraeli gyerekeket és a munkába járókat naponta a haderő által kísért autóbuszokkal szállítják Jeruzsálembé, a várost pedig két megerősített dandár védi, ami aránytalanul sok a zsidó lakosság létszámához viszonyítva;
- az „A” övezetbe tartozó palesztin városok (Dzsenin, Nablusz, Túl-Karm, Kalkílija, Jerikó, Gáza város) a tipikus városi harc sajátos módszereit követelik meg;
- az izraeli, vagy palesztin ellenőrzés alatt lévő lakóterületeket (többnyire falvakat) az intifáda során az IDF (az izraeli haderő) igyekezett elválasztani egymástól és a palesztin városoktól;
- menekülttáborok (elsősorban onnan indulnak a támadások, főként az izraeli telepések, a haderő objektumai, vagy izraeli települések ellen);

- zsidó telepek Ciszjordániában és a Gázai övezetben (ezek a palesztin támadások legfontosabb célpontjai);
- zsidó telepek a megszállt területek határa mentén (zöld vonal);
- nagyobb izraeli városok (a palesztin „stratégiai terrorizmus” célpontjai²).

4.2. A PALESZTIN SZÉLSŐSÉGES SZERVEZETEK ÁLTAL ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ÉS ELJÁRÁSOK

Az intifáda során a palesztin szélsőséges szervezetek tevékenysége stratégiai szempontból jól előkészített, és hasonló az 1999-ben és 2000-ben Dél-Libanonban a Hezbollah által végrehajtott azon műveletekhez, amelyek következtében Barak volt miniszterelnök kivonta az IDF-et Dél-Libanonból. A szélsőséges szervezetek célja állandó veszteség okozása a megszálló erőknek a legváltozatosabb helyeken és módszerekkel. A támadások előbb csak az izraeli katonák és a telepések ellen irányultak, népszerűtlenné téve ezzel a fegyveres erőket, politikailag a védelmi ágazatot, továbbá a zsidó telepek védelmét. A dél-libanoni kivonulást a palesztinok annak tudták be, hogy Izraelnek nincsenek már meg a belpolitikai lehetőségei és képességei ahhoz, hogy folytassa a libanoni küldetést. Ezzel szemben Izrael a kivonulást „jó szándéka” bizonyítéka demonstrálásának tekintette. Ciszjordániában és a Gázai övezetben a palesztin szélsőségesek szándéka hasonló: rákényszeríteni Saront, hogy hagyja el a megszállt területeket, cserébe a béke-megállapodásért („területet békéért” elv). Az erőszak intenzitása hullámozó, találón kapta az izraeli haderő részéről a „dagály–apály” jelzőt.

Az intifáda kezdetén a palesztin szélsőségesek tevékenysége korlátozott erőszak formájában nyilvánult meg, a népi ellenállás módszerét és az első intifáda alatt bevált gyakorlatot követte. A kődobáló fiatalok célja az ellenőrző pontokon szolgáló katonák és a telepésekhez vezető utakon közlekedő zsidók megtámadása volt. A média a fegyveres izraeli katonákat mutatta, akik az ártatlan kődobáló fiatalokra gumibevonató lövedékekkel tüzeltek. A tüntetésekre gyakran a tanítás végén, a déli órákban került sor, ami jelzi a szervezethez tartozást. A rendszeres tüntetések mindkét oldalon gyakran téves fenyegettség-értékeléseket okoztak. A kődobáló fiatalok közé fegyveres Fatah (Tanzim) aktivisták keveredtek, ami az IDF részéről is éles lőszer alkalmazását váltotta ki. A szinte mindennapos összetűzés alacsony intenzitású konfliktust generált. A szélsőséges erők előbb célzott lövésekkel, majd út menti bombákkal, rajtaütésekkel igyekeztek megzavarni a forgalmat a zsidó telepésekhez vezető utakon. A támadásokkal éreztetni akarták a telepésekkel, hogy az utak használata nem biztonságos, a haderő képtelen megvédeni őket. Az ilyen típusú támadásokat a zsidó telepések elleni éjszakai támadások követték. 2000 szeptembere és decembere között hatszáz ilyen típusú támadásra került sor. A támadások különböző helyeken jelentkeztek, és nem tűntek szervezetteknek. A legtöbb támadás Jeruzsálem Gilo nevű városnegyedében fordult elő, ami megszállt terület, és szemben egy palesztin falu, Beit Dzsala található.

² A kifejezés az izraeli szakirodalomban alkalmazott elnevezés annak érzékeltetésére, hogy a palesztin radikális szervezetek Izrael Állam megsemmisítésére törekcsenek.

A szervezett éjszakai támadásokat nem a település lakói, hanem az éjszakára oda menő Fatah- (Tanzim-) aktivisták hajtották végre, akik a támadást követően elhagyták a helyszínt. Az izraeli válasz előbb gépjárműtűz, majd harckocsikból, illetve helikopterek fedélzeti fegyvereiből kiváltott csapás volt. A néhány hónapon át tartó tűzpárbajt az izraeli erők Beit Dzsálabá való behatolása követte, amelynek során néhány palesztin fegyverest megöltek, továbbá palesztin házakat romboltak le. Utóbbi módszer az ártatlan (zömében keresztény arab) lakosság elleni büntető intézkedésként is felfogható, hiszen a Tanzim-aktivisták az ott lakók házeit erőszakkal foglalták el. A zsidó lakótelepet magas betonfallal vették körül, a fal előtt állandó katonai megfigyelő-pontokat állítottak fel, ahonnan a katonák kiépített állásokból és harckocsikból figyelmet folytattak, szükség esetén tüzet nyitottak. A fegyveres harcok felélénkülését az Egyesült Államok George Tenet, a CIA volt igazgatója közvetítésével létrejött tűzszünettel kívánta megakadályozni. Tenet javaslata az volt, hogy a palesztin biztonsági szolgálatok emberei tartsák távol a szélsőséges fegyvereseket.

2001 szeptemberétől a palesztin szélsőségesek a Gázai övezetben aknavetőket alkalmazásával az erőszak újabb hullámát indították el. A 82 mm-es szovjet gyártmányú aknavetőket főleg Egyiptomból, a kiépített alagutakon át csempészték a Gázai övezetbe. Feltehetően a Hezbollah szakértőinek segítségével Gázában 60 mm-es aknavetőket kezdtek el gyártani, amelyek pontatlanok voltak, de ahhoz megfelelőek, hogy az izraeli telepések körében félelmet okozzanak. Az aknavetőket alkalmazását az izraeli katonai vezetés az erőszak magasabb szintjeként értékelte, mert azok veszélyeztetik az izraeli településeket, különösen akkor, ha Ciszjordániában is megjelennek. Az aknavetőket gyártásának megszervezése Arafat testőrsége, a Force-17 egyik emberének nevéhez fűződik, akit később az izraeliek likvidáltak. Az aknavetőket mellett a palesztin szélsőségesek izraeli járművek ellen út menti aknákat, különböző módon elrejtett robbanóeszközöket, páncéltörő rakétákat is használnak. Ez a tevékenység elsősorban a Fatah (Tanzim) aktivistáira, illetve a palesztin biztonsági szolgálatok embereire jellemző, utóbbiak gyakran este, szolgálatuk befejezését követően lépnek akcióba.

2002 novemberében, az eszkaláció újabb fejleményeként jelent meg a gépkocsiba rejtett robbanóeszköz, amelyet első alkalommal Jeruzsálem legforgalmasabb piaca közelében alkalmaztak. A gépjárműbe rejtett robbanóeszközök mellett egyre sűrűbben vetették be az öngyilkos merénylőket.

A palesztin módszerek között kétségkívül a leghatékonyabbak az öngyilkos merényletek. Az öngyilkos terroristák akciói – túl az emberi tragédiákon –, félelmet keltenek az izraeli lakosságban, mélyen befolyásolják a döntéshozókat, aláássák a békefolyamatot, és jelentős hatást gyakorolnak az izraeli életkörülményekre. A fenti okok miatt több, mértékadó forrás stratégiai fegyvernek minősíti.

A palesztin öngyilkos merénylők motivációja már csak áttételesen lehet a palesztin függetlenség kivívása, sokkal inkább a palesztin nép szenvedéséért való bosszúállás hajtja őket. Célja a lehető legtöbb zsidó megölése, szenvedés okozása és az élet elviselhetetlenné tétele. A támadásokért a Hamasz, a Palesztin Iszlám Dzsihad és az al-Aksza Mártírjai Brigádok egymást megelőzve igyekeznek vállalni a felelősséget.

Az öngyilkos merénylők azon iszlám radikálisok köréből kerülnek ki, akik a muszlimok és a zsidók között semmilyen megbékélést nem tudnak elképzelni. A 2004 márciusában megölt Ahmed Jaszin sejk, a Hamasz szellemi vezetője szerint a nagyszámú öngyilkos merénylő alkalmazása végül Izrael megsemmisüléséhez vezet. Az öngyilkos merénylők ugyanakkor nem a palesztin társadalom műveletlen rétegéhez tartoznak. 1993–2003 között a 149 öngyilkos merénylő közül 53 fő felsőfokú, 56 fő középfokú, míg 40 fő általános iskolai végzettséggel rendelkezett. A felsőfokú végzettségűek magas aránya annak is tulajdonítható, hogy a Hamasz elsősorban a Nablusz-i és a Gáza-i egyetemeken folytat toborzómunkát. A merénylők kétharmada 17 és 23 év közötti. A Hamasz arra törekszik, hogy ideológiai érettség és művelési okok miatt inkább idősebbeket (30–50 év) alkalmazzon, míg a Palesztin Iszlám Dzsihad inkább a 16-17 éveseket részesíti előnyben. A 149 merénylő közül 130 egyedülálló (nőten, illetve hajadon). Ennek oka az, hogy a palesztin lakosság nem fogadja el, ha családost emberket küldenek a halálba. A korábbi időszakokkal ellentétben újabban nőket és – cinikus módon – 16 év alatti gyerekeket is küldenek öngyilkos merénylet végrehajtására. A korábban jelzett 149 merénylő 416 izraeli halálát okozta, a sebesültek száma 1400 fő volt. A nagy számú áldozatot követelő öngyilkos merényletek igen nagy hatással vannak az egyébként is „terrorérzékeny” izraeli lakosság moráljára. Az öngyilkos merénylőket a palesztin szélsőségesek is olyan stratégiai fegyvernek tekintik, amely képes csökkenteni a szembenálló erők aszimmetriáját. Mára az öngyilkos merényletek már nemcsak a palesztin területeken, hanem Csecsenföldön, Afganisztánban, Irakban és a világ egyéb konfliktuskörzeteiben is stratégiai fegyvernek számítanak. A szélsőséges csoportok meggyőződésévé vált, hogy a szembenálló fél katonai fölénye ellen ez a leghatásosabb fegyver, különösen akkor, ha azt az ellenség területén hajtják végre.

A palesztin szélsőségesek akciói kapcsán a körülmények elemzésével választ kerestem arra a kérdésre, hogy mennyire felelős a PH a terrorakciók megszervezéséért, valamint igaz-e az izraeli hatóságok azon visszatérő állítása, hogy a PH „semmit nem tesz a terror megfékezése érdekében”. A kérdésre adott válasz nem egyértelmű, és nem azonos az intifáda különböző időszakaiban. Tény azonban, hogy az intifáda első napjaiban a PH több száz olyan foglyot engedett szabadon, akik Izrael elleni terrorcselekmények – köztük öngyilkos merényletek – szervezése miatt ültek palesztin börtönben. A kibocsátást követően az izraeli hatóságok azonnal felhívták a figyelmet a terrorakciók veszélyére. A PH a foglyokat belpolitikai okokból engedte ki, jelezvén, hogy a különböző politikai irányvonalat követő palesztinok összefogására van szükség az Izrael elleni harcban. (Sajátos módon ez a helyzet megismétlődött Irakban is, amikor a koalíciós erők támadása előtt Szaddám Huszein kiengedte a börtönökből az elítélteket). Az elítéltek kiengedése jelzés volt az izraeli lakosság felé is, ha nem gyakorolnak nyomást politikai vezetőikre, számolniuk kell a következményekkel. Az öngyilkos merényleteket a PH vezetése szinte mindig elítélte, de abban motiváló tényező volt az izraeli megtorlástól való félelem is. A jelzett összefüggés alapján érthető, hogy Izrael miért kezeli fenntartással Abbasz elnöknek az összes palesztin fogoly szabadon engedésére vonatkozó kérését.

2002 tavaszát követően – amikor az IDF megszállta a palesztin területeket és mozgáskorlátozásokat vezetett be a PH vezetői részére is –, a PH cselekvési szabadsága véget ért, az irányítást inkább a szélsőséges szervezetek vették át. A biztonsági szolgálatok dezorganizálódásával, a palesztin életfeltételek megnehezedésével, azzal egyidejűleg a szélsőséges szervezetek iránti szimpátia növekedésével – polgárháborús kockázat nélkül –, lehetetlenné vált a PH bármilyen fellépése a szélsőséges szervezetekkel szemben. A szélsőséges szervezetek kijelentették, hogy nem fogadják el a tűzszünetet és folytatják támadásaikat addig, amíg az izraeli erők kivonulnak a palesztin területekről. Ennek megfogalmazása azonban nem egyértelmű, mert egyes szélsőséges szervezetek palesztin területek alatt nemcsak Ciszjordániát és a Gázai övezetet, hanem Izrael teljes területét értik. Amíg ilyen felfogás létezik, úgy vélem, hogy lehetetlen a megegyezés.

Az öngyilkos merényletek elhárítása rendkívül nehéz, az eddigi – a későbbi fejezetben tárgyalandó – módszerek csak részleges eredményeket hoztak. Az említett módszerek mellett számos egyéb lehetőség is rendelkezésére áll a palesztin szélsőséges szervezeteknek, amelyeket eddig nem alkalmazott. Nem került sor repülőgép-elterítésre és légi eszközzel végrehajtott támadásos merényletre, repülőgép lelövésre, ivóvizek megmérgezésére. Mindkét oldalról történtek azonban kísérletek számítógépes rendszerekbe történő behatolásra. Izrael egyike a világ számítógépekkel legjobban ellátott országának, az 1,1 millió Internet-kapcsolat több, mint az arab országoké együttvéve. Ez a látszólagos előny több támadható és nagyon sérülékeny célpontot is jelent. Az intifáda első szakaszában arab aktivisták több mint 160 weblapra mértek csapást, egyes médiák „Inter-fádáról” is beszéltek. A módszereket illetően kísérlet történt „megaterrorizmus” végrehajtására is, aminek vegyi raktár, illetve üzemanyag-tárolóhely felrobbantás volt a célja (az asdodi merénylet 2004 tavaszán).

A szélsőséges szervezetek módszereinek bővülése szempontjából két tényezőt tartok fontosnak kiemelni: **a palesztin szélsőségesek szorosabb kapcsolatát a nemzetközi terrorszervezetekkel**, illetve annak lehetséges következményét: **merényletek végrehajtását Izraelen kívül**. A palesztin–izraeli konfliktus eszkalációja magával hozhatja a terrorizmus megerősödését Európában is. Hazánkban is előfordult, hogy itt élő palesztin terrorgyanús tevékenységet folytatott, amit a hatóságok megakadályoztak. Nem mellékes azonban az a körülmény, hogy a palesztin szélsőséges szervezetek mindegyike hangsúlyozza: nem céljuk Izraelen kívüli merényletek elkövetése. Ebben nyilvánvalóan szerepet játszik az is, hogy európai merényletek szervezésével a palesztinok elveszítenék a létfontosságú európai gazdasági támogatást. Ugyanakkor nem mellőzhetők a **nemzetközi terrorszervezetek nemzeti terrorszervezetekbe** történő beépülésének törekvései sem. A palesztin terrorszervezetek részéről külföldön szinte kizárólag zsidó, vagy amerikai célok elleni támadással kell számolni.

Palesztin terroristák európai terrorszervezetekkel fennálló kapcsolatára utal, hogy 2002 áprilisában a Dzszeninben talált két csőbomba – brit szakértők szerint – megegyezett az IRA által alkalmazott eszközökkel.³ A bomba mérete, a szögek

³ Sunday Telegraph 2002. április 28.

elhelyezése, a gyújtóeszköz, a vezeték és a robbanóanyag (nitrogén alapú műtrágya, gázolaj és cukor) azonos az IRA által használtakkal. Kérdés azonban, hogy az IRA átadta az eszközt, vagy kiképezte a palesztinokat? Pontos adatok hiányában nehéz a kérdésre válaszolni, hiszen ma már az Internetről is számos robbanóanyag előállítására vonatkozó információt lehet szerezni. A palesztin szélsőséges szervezetek módszereit elemezve megállapítható, hogy az akciókat zömmel lakott területen hajtják végre. Az elemzésekből kitűnik a módszerek fokozatos eldurvulása. A palesztin áldozatok számának növekedésével egyenes arányban nőtt a terrortevékenységekbe bevonható jelöltek száma. Mindezt nagymértékben segítette a temetések „látványos” megszervezése, és nem utolsósorban a kiválóan nevezhető palesztin propaganda is.

4.3. AZ IZRAELI VÉDELMI ERŐK ÁLTAL ALKALMAZOTT MÓDSZEREK AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS KEZELÉSÉRE

Az intifádában alkalmazott aszimmetrikus módszerek Izraelt új eljárások bevezetésére készítették. Értekezésemben az akciók katonai elemzésére helyezem a hangsúlyt és kevésbé törekszem a politikai körülmények kiemelésére. Magától értetődőnek tartom azonban, hogy minden államnak joga van a területét érő terrortámadás ellen védekezni, és azt a számára leghatékonyabb módon megtenni. Ezért nem tartom elítélendőnek azt, ha egy haderő – az országát ért, 15–20 halottat és több tucat sebesültet követelő öngyilkos merénylet ellen – úgy védekezik, hogy felkutatja és megbünteti az elkövetőket. Az alkalmazott módszerek elemzése és a tapasztalatok felhasználása véleményem szerint hasznos lehet a haderők kiképzésében és felszerelésében.

Az izraeli védelmi erők a konfliktus kezdetétől igen nagy figyelmet fordítanak a felderítésre, amely az aszimmetrikus hadviselésben mindig kiemelt jelentőséggel bír. A hagyományos katonai műveletekben az ellenség többé-kevésbé ismert, vagy megismerésére többféle lehetőség kínálkozik. Az aszimmetrikus műveletekben azonban a legnagyobb probléma, hogy nem ismertek a szembenálló erők, azok szándékai, nem lehet következtetni a tervezett akciók helyszínére sem. Ezt segítheti a folyamatos felderítés. Az izraeli erők számára a konfliktus előtt számos hírszerzési lehetőség állt rendelkezésre a palesztin ügynökök toborzásától, a közös biztonsági együttműködés hírszerzés javára történő felhasználásától a rádióelektronikai, elektronikai, kép-, valamint vizuális eszközökkel folytatott adatszerzési lehetőségek széles körű kihasználásáig. Pontos adatokat szolgáltatnak a pilóta nélküli felderítő eszközök, amelyek eredményes alkalmazását a műveleti terület ellenőrzésében, a csapás előtti célmegjelölésben, és a csapás következményeinek meghatározásában az iraki háború és az azt követő aszimmetrikus küzdelem is bizonyította. Mint a terrorizmus elleni küzdelemben mindenhol, a HUMINT-lehetőségek alkalmazása itt is kiemelkedő jelentőséggel bír. A pontos csapások, a célzott likvidálások megszervezésének és az öngyilkos merényletek elhárításának kulcskérdése a rendelkezésre álló információk pontossága és hitelessége. Ez csak úgy biztosítható, ha a stratégiai és a hadműveleti–harcászati felderítés szoros kapcsolatban áll egymással, és a megszerzett adatok alapján azonnali intézkedéseket fogantatosítanak.

Az erőszak elhatalmasodása, a palesztin területek zárása nagyon sok együttműködő palesztint elrettentett az izraeli biztonsági szolgálatokkal való együttműködéstől. Többször előfordult, hogy a palesztin informátor a találkozó során megtámadta, sőt egy alkalommal le is lőtte izraeli kapcsolattartóját, így szigorító rendszabályokat kellett bevezetni. Elrettentette az együttműködéstől a palesztinokat az is, hogy gyanú esetén a palesztin bíróság azonnali, nyilvános kivégzést rendelt el, amit Arafat minden esetben jóváhagyott. A HUMINT-lehetőségeket viszont nagymértékben segíti a folyók szisztematikus kihallgatása.

Az intifáda elleni katonai műveletekben már kezdettől fogva eredményesen alkalmaztak harckocsikat, páncélozott szállító harcjárműveket, katonai buldózereket, tüzérségi fegyvereket, illetve F-16I típusú repülőgépeket, AH-1G/S (Cobra) és AH-64A (Apache) helikoptereket. Az Apache típusú helikopter nagyobb hatótávolsága, jobb érzékelő műszerei, fegyverzete, a harcolók és nem harcolók megkülönböztetését biztosító műszerei miatt lényegesen jobbnak bizonyult. Jóllehet a jelzett eszközök a „tűzolt erőszak” vádját váltották ki Izraellel szemben, katonailag azonban a harckocsik – amellet, hogy nem elhanyagolható védelmet jelentenek a benne ülő személyzetnek –, nagy távolságú és precíz csapás kiváltását teszik lehetővé és csökkentik a „járulékos” károkat. Pontatlan felderítési adatok, céltévesztés, vagy – mint előfordult –, régi térképek alkalmazásával ellenkező hatást lehet kiváltani. Ugyanez mondható el a helikopterek és a harci repülőgépek, valamint a precíziós löszerek alkalmazásáról is. A precíziós csapás sűrűn lakott településeken – például a Gázai övezetben – történő alkalmazása esetén szinte elkerülhetetlen ártatlan polgári személyek vesztesége. Más kérdés annak eldöntése, hogy egy fontos személy megölése érdekében megéri-e egytonnás bombát dobni egy négyemeletes házra, és ezzel több, ártatlan civil halálát okozni. 2002. július 24-én az izraeli légierő Salah Sehadah Hamasz-vezető házára F-16I típusú repülőgépről egytonnás bombát dobott, a támadás 17 ember halálát okozta.⁴ A támadást követő vizsgálat kiterjedt az eszközök megválasztásának helyességére és a módszerek alkalmazására (például arra, hogy mi indokolta az egytonnás bomba bevetését). Az előzetes számítások szerint a szomszéd épületben legfeljebb ablaktörésekre lehetett számítani (ezzel ellentétben ott halt meg 13 ember), ugyanis feltételezték, hogy a ház lakatlan, valójában lakott volt, amit légi felderítéssel lehetett volna ellenőrizni, de azt elmulasztották. A katonai vezetés a kisebb kockázat miatt választotta a légicsapást, a helikopter alkalmazásától azért tekintett el, mert az sebezhető, szárazföldi erővel indított támadás pedig nagy izraeli veszteségekkel járt volna.

A terrorizmus elleni harcban a legnehezebb feladatot minden esetben az ártatlan polgári lakosság és a terroristák szétválasztása jelenti.⁵ Ennek módszere az ellenség azonosítása, az utánpótlástól való elvágása, majd megsemmisítése. Segít a terrorszervezetekre gyakorolt állandó nyomás, a terület zárása, a kijárási tilalom bevezetése, a tüzelésre történő válaszcsapás, valamint a terrorizmus infrastruktúrájának rombolása. További módszerek a zsebek átvizsgálása, ruházat, csomag ellenőrzése, rendszeres razziák minden létesítményben (beleértve a kórházakat, egyetemeket is).⁶

⁴ Ha'aretz 2002. július 22.

⁵ <http://jewishworldreview.com/0802/intifada.lessons.html>.

⁶ Los Angeles Times 2003. november 25.

A jelzett módszerek egyben a polgári lakosságra korlátozás bevezetését is jelentik. Kényes feladat a vallási helyeken végzett razzia, ezeket inkább úgy hajtják végre, hogy az ima után kijövőket ellenőrzik. Ha a körülmények lehetővé teszik, akkor erre a feladatra célszerűbb az együttműködő helyi rendvédelmi erőket igénybe venni.

Nehézséget okoz, hogy a fegyverek és tartalékok helyét a terrrorszervezetek esetében csak a parancsnoki lánc bizonyos szintjén ismerik, ugyanakkor az ellenrendszabályok miatt az összeköttetés – a rádió és a telefon alkalmazása helyett –, inkább személyesen történik. Az aszimmetrikus hadviselés lehetetlenné teszi az erőtervezést, mert a szélsőséges erők nagy területen szóródnak szét, feltartóztatásuk jelentős erőt igényel, a támadás helyét és idejét a terroristák határozzák meg. A polgári lakosság között folytatott műveletek pedig többnyire a lakosság ellenállását és antipátiáját váltják ki. Ezért kiemelkedően fontos a módszerek megválasztása. A palesztin–izraeli konfliktusban a katonai–polgári kapcsolatok ápolására (CIMIC) az IDF hiába igyekszik figyelmet fordítani, a többéves katonai megszállás minden esetben a polgári lakosság izraeli katonák iránti gyűlöletét váltja ki. A fegyveres erők által alkalmazott módszereket illetően az IDF-et több bíráló érte a humanitárius szervezetek részéről. Komoly kritikát váltott ki a polgári lakosok élő pajzsként való felhasználása (palesztin polgári személyt küldtek előre, aki „kopogtatott” a házban).⁷ A módszert elítélte az Izraeli Legfelsőbb Bíróság is, indoklásában hangsúlyozta, hogy a módszer csak „önkéntes jelentkező” esetén alkalmazható. Bíráló érte a foglyokkal kapcsolatos bánásmódot is (Izrael közel nyolcezer palesztint tart fogva bírósági ítélet nélkül). Az Izraeli Legfelsőbb Bíróság azonban engedélyezi a foglyokkal szembeni erőszak alkalmazását, ha azzal terrorakciót előznek meg. Sok bíráló éri a célzott likvidálásokat és a házrombolásokat. Utóbbi esetben véleményem szerint különbséget kell tenni, hogy a házrombolás büntető céllal történik-e (például öngyilkos merénylet esetében), vagy azért rombolnak le egy házat az izraeli telepek közelében, mert onnan lövéseket adtak le.

Az intifáda elhúzódása miatt az alkalmazott módszereket illetően számos belső vita alakult ki az izraeli döntés-előkészítők és döntéshozók között. A viták az alábbi kérdéseket érintették:

- A Gázai övezet izolálása, az izraeli telepek kivonása. A haderő egyértelműen követeli a telepések kivonását az övezetből, mert fenntartásának költsége hatalmas. Ugyanakkor a Gázai övezetben élő telepések többnyire vallásosak, ragaszkodnak a területhez (hacsak nem kapnak megfelelő kompenzációt). A megoldás egyértelműen politikai döntést igényel, a végrehajtás komoly vitákat fog eredményezni. A kivonás után, ha Izrael a terület teljes izolálására törekszik – beleértve a tengeri kijáratot is –, akkor azzal újabb feszültséget gerjeszt. A Gázai övezetben lévő izraeli telepek esetleges felszámolása csak gesztusként, és semmiképpen sem a megszállt területek kiürítéseként értékelhető. A kivonulás oka a telepek védelmének megszervezésével kapcsolatos nehézség. Véleményem szerint a kérdést csak a végső megállapodás körvonalazásával együtt lehetne megoldani, mert az egyoldalú kivonás és izolálás csak újabb feszültségeket szül.

⁷ Ha'Arezt 2002. augusztus 28. Defense Shield.

- A ciszjordániai palesztin területek fallal történő elválasztása és teljes elszigetelése. A projekt kivitelezése elkezdődött, ami egyben újabb feszültségek forrása az egyoldalú határkijelölés és a palesztinok teljes elszigetelése miatt.

- A palesztin területekre mélyen beékelődött, az izraeli biztonság szempontjából nem meghatározó kisebb izraeli telepések eltávolítása. A probléma segíti a megoldást, legfeljebb a telepések és a vallásos pártok részéről vált ki elégedetlenséget, de az belpolitikailag kezelhető.

- Palesztinok munkavállalásának engedélyezése. Segítené a bizalom erősítését, de csak akkor, ha a munkavállalók nem hajtanak végre terrorcselekményeket.

- A palesztin települések határainak biztosítása úgy, hogy a haderő kivonul a települések szélére és onnan biztosítja a nyugalmat (ez a helyzet például a közel 30 ezer lakosú Jerikó esetében, ahol az intifáda során komolyabb összetűzésekre nem került sor). Ha valamelyik településen zavargások vannak, vagy a terrorizmus kiindulópontja az adott település, akkor a haderő területzárással, a településre történő behatolással és korlátozó rendszabályok bevezetésével szelektív büntetést alkalmaz, ami gazdasági büntető intézkedéseket is magában foglal (szállítások korlátozása, víz-, gáz-, elektromosenergia-ellátás kikapcsolása stb.)

- Jobban felkészített katonák alkalmazása. Az intifáda során az IDF főleg sorállományú katonákat vet be, aminek tapasztalatai azonban rosszak. A 18–21 év közötti fiatalok többnyire nem képesek a helyzet megfelelő értékelésére, a palesztin lakossággal szembeni viselkedésük sok kívánnivalót hagy maga után, a fegyverhasználatban gyakran határozatlanok, vagy túl agresszívak. Nem vált be az a módszer, hogy az Izraelbe újonnan érkezett fiatal bevándorlókat, gyors kiképzést követően – és az új hazához való hűség bizonyításaként – palesztin területre vezényelték. A tapasztaltabb tartalékosok behívására többek között ezért is került sor. A probléma felveti annak a szükségességét, hogy az aszimmetrikus hadviselésben hivatásos haderővel kell számolni, és gondoskodni kell az erők váltásáról.

- A palesztinok által lakott területek ellenőrzésére olyan módszerek alkalmazása, amely nem követeli meg a csapatok területre történő belépését. Ezt a célt szolgálja a legkülönbözőbb típusú pilóta nélküli felderítő repülőgépek alkalmazása és a SIGINT-lehetőségek maximális kihasználása. Az IDF – izraeli források szerint – nem kezdeményez támadásokat, csak válaszcsepásokat mér a kijelölt célpontokra, illetve célszemélyekre. Az IDF kezdetben igyekezett elkerülni a palesztin „A” zónában folytatott tevékenységet, illetve amikor arra szükség volt, a területet a csapásmérést követően a legrövidebb időn belül elhagyta. Az utóbbi időszakban azonban – az erőszak fokozódásával –, egyre gyakrabban előfordul a palesztin területekre történő „belépés”, sőt a városok tartós megszállása, hosszú ideig tartó kijárási tilalmak bevezetése és a közlekedés akadályozása.

Az intifáda elmérgesedésével az IDF a palesztin városok körül a korábbiakhoz képest nagyobb katonai erőt vont össze. A műveletek sajátossága a gépesített vagy gyalogos erők megerősítése határőrökkel, különleges műszaki alakulatokkal, ejtőernyősökkel és különleges – főleg terrorelhárító – erőkkel. A katonai erők alkalmazása elsősorban a zsidó telepések és az azokhoz vezető utak védelmét szolgálja. Az IDF az izraeli válaszcsepást igyekszik összhangba hozni a

palesztin támadások szintjével. Ezt az elvet azonban gyakran megsértette, ezért merült fel a „túlzott erő alkalmazásának” vádja. A túlzott erő alkalmazása a harcselekmények intenzívebbé válásával egyre inkább előtérbe került. Jó példa erre Saron reagálása a Hadéra-i merényletre, amelynek során a nyolc izraeli halottat egy rendőrállomás, több helyen végrehajtott bombázás, valamint a Rámalláh-i palesztin rádióállomás felrobbantásával torolták meg. Mivel az izraeli hatóságok a PH-t teszik elsősorban felelőssé a terrrorszervezetek elleni fellépés elmulasztásáért, a katonai megtorlások a palesztin biztonsági szervezetek objektumait érik, illetve a PH működőképességének bénítását szolgálják. A palesztin biztonsági szolgálatok objektumai elleni támadást általában harci helikopterekkel, vagy a tengerről izraeli hadihajók fegyverzetének felhasználásával hajtják végre, de előfordult F-16I típusú vadászrepülőgépek bevetése is. A csapások szinte minden esetben precízek voltak, mivel azokat alapos légi felderítés előzte meg, aminek végrehajtása különösebb akadályba nem ütközik, mert a palesztin félnek nincs légvédelme.

Az izraeli katonai csapásokat gazdasági korlátozásokkal kombinálják, szinte teljes blokáddal lehetetlenné teszik áruk ki- és beszállítását, a palesztin mezőgazdasági termékek eladását. A települések köré vont blokáddal erősen korlátozzák a lakosság mozgását a palesztin települések között, mérhetetlen szenvedést okozva ezzel a polgári lakosságnak is. Izrael fenntartja magának a jogot a palesztin határok lezárására, valamint a légi és tengeri közlekedés teljes ellenőrzésére. Az IDF a palesztin területeken fekvő zsidó telepek megközelítésére megkerülő utakat épített, amelyeken palesztinok nem közlekedhetnek. Gyakori a palesztin utak rombolása, a mezőgazdasági területek tönkretétele (fák, szőlő ültetvények kiirtása, fólia alatt termelt növények letarolása), továbbá olyan házak lerombolása, amelyek fedezékül szolgálhatnak terrorcselekmények végrehajtására.

A terrorakciók intenzitásának növekedésével az izraeli katonai vezetés is taktikát változtatott, és aktív, megelőző csapásokat mért a terrorakciókban részt vevők, illetve az akciókat szervezők ellen. A „célzott likvidálás” lényege, hogy elegendő hírszerzési adat alapján a célszemélyt előre meghatározott módon semmisítik meg, ami történhet különleges erők bevetésével, előre telepített robbanóanyaggal (például telefonba, gépkocsiba), de az utóbbi idők gyakorlata inkább a célszemély helikopterről kilőtt rakétával történő megsemmisítése. Az izraeli hadiipari vállalatok által kifejlesztett Spike rakéta a pilóta nélküli felderítő repülőgép, vagy a helyszínen lévő célmegjelölő személy által kibocsátott lézersugarat követve semmisíti meg a célt. A terrorista személyek azonosításával elkezdődött azok tudatos likvidálása. Az Izrael által eddig likvidált kb. 150 személy a szélsőséges szervezetek aktivistái, vagy a palesztin biztonsági szolgálatok középvezetői voltak, akik bizonyítottan terrorakciókban vettek részt. A PH eddig minden esetben megtagadta az együttműködést a terroristák kiadásában. Az eddig likvidált legmagasabb szintű vezető Ahmed Jaszin sejk, a Hamasz szellemi vezetője volt, akinek rakétacsapással történt megsemmisítését nemcsak az arab országok, hanem az EU is elítélte, az ENSZ BT-ben való elítélő szavazás is csak az Egyesült Államok vétóján múltott. A nemzetközi elítélést nem a sejk likvidálása, hanem annak módszere váltotta ki (a sejk éppen a mecsetből lépett ki, amikor az izraeli rakéta eltalálta). Véleményem szerint egy különleges erők által végrehajtott elrablás és azt követő bírósági tárgyalás nem okozott volna nemzetközi felháborodást.

Az 1948-ban megszerzett függetlenség óta az izraeli politika eszköztárában folyamatosan jelen van a célzott likvidálás, annak intenzitását elsősorban a mindenkori izraeli–arab viszony határozta meg. Az arab–izraeli viszony kiéleződése idején – különösen, ha az éppen aktuális ellenfél a palesztin oldal volt –, általában nőtt, viszonylagos béke idején – mint az 1993-ban aláírt oslói megállapodást követően –, csökkent a célzott likvidálások száma. Ingadozó száma ellenére ez a politika teljesen soha sem szűnt meg. Az izraeli támadásokat nagyfokú professzionalizmus jellemzi, amelynek során esetenként kifinomult eszközöket alkalmaznak, ugyanakkor törekszenek az ártatlan áldozatok számának minimalizálására. A módszer jogi szempontból vitatható, alkalmazását azzal indokolják, hogy a különleges kihívások különleges eljárásokat követelnek meg. Katonai szempontból a módszer lényege, hogy az ellenség kulcsfontosságú vezetőit nagyobb létszámú előerő közvetlen harcérintkezése nélkül kiiktassák, megelőzve ezzel a nagyobb veszteséget. A végrehajtást a védelmi miniszter és a vezérkari főnök irányítása alatt működő – magas beosztású parancsnokokból álló – testület irányítja, amely a beérkező adatok alapján meghatározza a végrehajtás idejét és módszerét. Az adatgyűjtésbe bevonják az összes izraeli titkosszolgálatot. A módszer sikeréhez természetesen nagymértékben hozzájárul, hogy Izrael teljes ellenőrzése alatt tartja a palesztin légteret, a kommunikációs hálózatot, és komoly hírszerzési lehetőségekkel rendelkezik.

Eltérően az első intifádától, amelyben a meggyilkolt izraeliek és palesztinok aránya nagyjából 1:25-höz volt, a második intifáában a jól felfegyverzett palesztin milicisták, valamint az öngyilkos merénylők ezt az arányt lecsökkentették 1:3-ra. Izrael az egyre nagyobb számú áldozatot követelő támadásokra a palesztin ellenőrzés alatt álló területek katonai megszállásával válaszolt, növelték az ellenőrzőpontok számát, valamint drámaian nőtt a palesztin milicisták likvidálása. Bizonyos értelemben az izraeli célzott likvidálás politikájában nem volt semmi új a második palesztin intifáda idején. Újként a likvidálások nagy száma és a harci helikopterek alkalmazása érdemel említést. A célzott likvidálásokat – izraeli indoklás szerint –, nem megtorlasként, hanem megelőzési céllal hajtják végre. A második intifáda során számos magas rangú palesztint ért utol a célzott likvidálás. Többek között Abu Ali Musztafát, a Palesztin Front Palesztina Felszabadításáért (PFLP) szervezet vezetőjét, Musztafa Zibrit a PFLP főtitkárát és Raed al-Karmit a Tanzim szervezet egyik vezetőjét. A likvidáltak többsége azonban középszintű harcos volt, elég fontos ahhoz, hogy megsemmisítsenek egy terrorista sejtet, de azért nem annyira fontos, hogy súlyos megtorlást provokáljon. Izrael azonosítani tudta őket hírszerző apparátusán és a kollaboránsokon keresztül. A preventív likvidálás módszerét az izraeli biztonsági szolgálatok a PH területén és Izraelben is alkalmazzák. Vannak ugyan arra utaló jelek, hogy némely esetben a palesztin terrorszervezetekkel kapcsolatban álló, egyes külföldön élő személyek nem természetes halála mögött az izraeli biztonsági szolgálatok is állhatnak, ám erre az ammani, Mashal elleni gyilkossági kísérlet kivételével nem derült fény, illetve nem valószínű, hogy Izrael vállalná ennek kockázatát.⁸

⁸ Mashal a Hamasz politikai vezetője, Ammanban él. 1999-ben Moszad-ügynökök mérgezett injekcióval meg akarták ölni, de az akció meghiúsult. A Moszad-ügynökök szabadon bocsátásának fejében Izrael kiengedte a börtönből Jaszin sejtet, a Hamasz szellemi vezetőjét. A jordániai hatóságok bezáratták a Moszad ammani irodáját, amit csak két évvel később nyitottak meg újra.

A célzott likvidálások elemzése során megállapítottam, hogy azok komoly kárt okoznak a palesztin szélsőséges szervezetek képességeiben, hiszen a terrorizmus alapvetően támadó tevékenység, ami ellen egy ugyanolyan offenzív eljárás, mint a célzott likvidálás különösen hatékony válasz lehet. A módszer azonban – ugyanúgy, mint bármelyik katonai eljárás –, nem szünteti meg a terrorizmust. Az izraeli célzott likvidálási politika a második intifáda alatt alkalmazott gyakorlatának a következő előnyei voltak:

- A célzott likvidálás akadályozta és rombolta a palesztin szélsőséges szervezetek hatékonyságát, ahol a vezetés, a tervezés csak néhány kulcsszereplőre korlátozódik, akiknek eltávolítása csökkentette a támadások tervezésének, szervezésének és végrehajtásának képességét. Ezt támasztják alá a primitív módon szervezett támadások (például öngyilkos merénylőn kilóg a zsinór a ruha alól). A célzott likvidálás a lehetséges merénylőket és bombakészítőket folyamatos menekülésre, védekezésre és illegálisba kényszeríti. A palesztin vezetőknek a célszemélyekről átadott izraeli értesítés gyakran eljutott az adott személyekhez is, akik így tisztában voltak (vannak) azzal, hogy vadásznak rájuk. A módszer több embert visszatartott a támadások végrehajtásától, és előfordult olyan személy is, aki inkább palesztin börtönbe vonult, ahol biztonságban érezhette magát. A célzott likvidálások elrettentésül is szolgálnak. Rendkívül nehéz, látszólag lehetetlen azokat az embereket elrettenteni, akik készek és akár vágynak is arra, hogy feláldozzák életüket. De nem minden öngyilkos merénylő vállalkozik önként a feladatra (újabbán azért, hogy az öngyilkos jelölt ne hogy meggondolja magát, olyan öveket alkalmaznak, amelyeket nem a merénylő, hanem egy másik személy távolról hoz működésbe).

- A célzott likvidálás politikája olyan mértékű kárt okozott a palesztin szervezeteknek, hogy a palesztin vezetők több alkalommal megfogalmazott kérése a likvidálások leállítására volt. A Palesztin Iszlám Dzsihád és a Hamasz 2001 decemberében megállapodtak, hogy tartózkodni fognak az 1967 előtti izraeli határokon belül támadások végrehajtásától, mindaddig, amíg Izrael tartózkodik vezetőik likvidálásától. Bár a tűzszünet végül összeomlott, az a szándékuk, hogy legalább átmenetileg tiszteletben tartották a tűzszünetet, jelzi a célzott likvidálás elrettentő erejét.

- Az izraeli társadalom 90%-a támogatja a célzott likvidálás politikáját. Általánosnak tűnő vélemény, hogy a célzott likvidálás – sokkal inkább, mint bármely más izraeli megelőző tevékenység (letartóztatás, falépítés, palesztinok elűzése) –, megfelelő választ jelent a társadalmat sújtó terrortámadásokra. A célzott likvidálás bizonyítottan hatékony a nemzetközi propagandaharcban is. Bár Izraelt a palesztin milicisták meggyilkolása miatt folyamatos bírálatok érik a médiában, azok azonban sokkal enyhébbek, mint bármely más megoldás esetében voltak, vagy lennének (nincsenek ártatlan áldozatok, csak milicisták).

Ugyanakkor érvek szólnak mellett is, hogy a célzott likvidálás politikája nemcsak eredménytelen, de egyenesen káros Izrael számára.

Ezek a következők:

- A célzott likvidálás növelte az izraeli áldozatok számát azzal, hogy a kiprovokált megtorlások következtében több volt az áldozat, mint amennyit megmentett a legjelentősebb terroristák megsemmisítésével, ugyanakkor a célzott likvidálás politikája széles körű nemzetközi tiltakozást vált ki (ENSZ, Egyesült Államok, EU, arab országok). A palesztin terroristák szelektív likvidálása növeli a palesztin támadások hatékonyságát, mivel az újabb önkénteseket bátorít öngyilkos merényletek végrehajtására. Az Izrael által meggyilkolt lehetséges öngyilkos merénylet, vagy palesztin tisztségviselő minden esetben mártírrá és a dicsőség jelképévé válik, ami akaratlanul is növeli annak a szervezetnek a népszerűségét, amelyhez tartozik. Az izraeli támadások számos célpontja a Hamaszhoz és a Palesztin Iszlám Dzsihadhoz tartozik, aminek következtében jelentős mértékben nő a szervezetek támogatása a palesztinok között. A célzott likvidálás politikája javította a különböző palesztin csoportok közötti együttműködést. A Palesztin Iszlám Dzsihad, a Hamasz és a Palesztin Hatóság hosszú időn keresztül rossz viszonyban voltak egymással, semmi nem képes azonban jobban egyesíteni az ellenfeleket, mint a közös ellenség.

- A célzott likvidálás politikájának alkalmazása nem járult hozzá bizonyíthatóan a terrorista támadások megakadályozásához és nem erősítette jelentősen Izrael biztonságát, illetve valószínűleg több életet követelt, mint amennyit megmentett. Egy szélesebb körű tevékenység részeként – blokádok, ellenőrzőpontok, megszállások –, azonban sikeresen alkalmazható a palesztin szélsőséges szervezetek fenyegetése ellen.

- A célzott likvidálás alkalmazásának gyakorlata jogilag és erkölcsileg is erősen vitatható, mert terrorista módszer, amit egy állam nem alkalmazhat még akkor sem, ha önvédelemre és demokráciára hivatkozik. A terrorizmus – mint a politikai célok elérésének eszköze –, minden formájában elítélendő és elfogadhatatlan bárkinek a részéről. Az ilyen „ítélkezés” kívül esik az ország igazságszolgáltatási intézményrendszerén, következésképpen törvénytelen, ellentétes a nemzetközi joggal és a civilizált országok joggyakorlatával.

Az intifáda alatt a biztonsági helyzet romlásával az IDF megerősítette az utak ellenőrzését, a korábbinál több járőrt alkalmaz és ellenőrző pontokat állított fel a palesztin települések kijáratához – gyakran a településen belül is –, amelyeket indokolt esetben megerősít. Az ellenőrző pontok felállításával erősen korlátozza, szükség esetén megtiltja a palesztin lakosság közlekedését. 2003. november 30-ig az IDF 56 ellenőrző pontot állított fel, 607 helyen alkalmazott felügyelet nélküli útzárat, amely megakadályozta a lakosság gépjárművel történő közlekedését, 457 sorompót és 94 beton akadályt helyezett el, továbbá 56 árkot létesített az utakon.⁹ A fenti intézkedéseken kívül az IDF a palesztinok részére megtiltotta Ciszjordánia legtöbb útjának használatát. Az intifáda előtt a ciszjordániai palesztin nők 99%-a kórházban született, ez a szám 2002 szeptemberére 50%-ra esett vissza.¹⁰

⁹ *Harm to medical personnel.* Az Izraeli Emberjogi Központ kiadványa, 2003. december.

¹⁰ Uo.

A palesztin területekről Izraelbe vezető, nem ellenőrzött utakat és földutakat a haderő bulldózerekkel közlekedésre alkalmatlanná tette (mély gödröket ástak vagy földtorlaszt emeltek). Külön rendszabályokat vezettek be a zsidó települések védelmére. A palesztin városok köré vegyesdandárokat telepítettek, amelyeket ejtőernyős, műszaki, határőr és különleges erők támogatnak. Az IDF a konfliktus első másfél évében igen ritkán kezdeményezett akciókat, ahelyett a palesztin fegyveresek lépéseire reagált. A palesztin erőszak növekedésével párhuzamosan aktívabbá vált az izraeli fellépés, amelynek célpontjait a palesztin biztonsági szolgálatok objektumai, illetve a terrorcselekményekben részt vett személyek képezték. A reagálás általában arányban állt a palesztin támadásokkal, esetenként azonban túlzott volt. A fegyverhasználatra vonatkozó utasításokat a jogtalan fegyverhasználat miatt több alkalommal módosították. A tisztázatlan helyzetekből adódóan több alkalommal katonai objektumhoz közeledő palesztint lőttek le, mert azt az őrt álló katonáknak terroristának vélte. Ugyanakkor megtörtént, hogy kerékpáron vagy számárháton egy ellenőrző pont felé haladó palesztin robbanóanyaggal volt felszerelve.

Menekülttáborok esetén több alkalommal előfordult, hogy terroristák Kasszám típusú rakétát lőttek ki olyan környezetben, ahol ártatlan polgári lakosság tartózkodott. Ilyen esetben felmerül a kérdés, vajon erkölcsös-e likvidálni a terroristákat, kockáztatva több ember halálát? Véleményem szerint nem közömbös az sem, hogy az „ártatlan emberek” éppen rossz időben, rossz helyen tartózkodnak, vagy szándékosan nyújtanak fedezetet a terroristáknak. A helyzetet bonyolítja, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a rakéták kilövésével a „másik oldalon” szintén ártatlan emberek halnak meg. Fenti példa is azt bizonyítja, hogy az aszimmetrikus küzdelemben a fegyveres erők számára nem könnyű a hagyományos konfliktusra kidolgozott szabályok alkalmazása.¹¹

A kiképzés színvonalának növelésére az IDF központi kiképzési parancsnokságot hozott létre, ahol az alacsony intenzitású konfliktusra készítik fel a sor- és tartalékos állományt. Ott a katonák felépített palesztin faluban, kis csoportokban és nagyobb kötelékben gyakorolják a harcjelzéseket. Az általános felkészítés mellett egyes harcfeleladatokra külön képzést is szerveznek. A célirányos felkészítés magában foglalja a harcfeleladatra és egyéb feleladatokra történő képzést. A harcfeleladat előtti képzés négy blokkból áll: fegyverkezelés; harcérintkezési feleladatok (járőrben és ellenőrző pontokon való tevékenység, elfogás, komplex feleladatok); harcfeleladatok (felderítés, telepített robbanóanyagok és csapdák felderése és megsemmisítése, letartóztatás, kihallgatás); és szakmai felkészítési feleladatok (járművezetés, egészségügyi kiképzés stb.).

A képzés során gyakorolják a főbb veszélyhelyzetek elhárítását, az épületekben folytatott harctevékenységet, a tájékozódást, az alegységek közötti összeköttetést, a területek elfoglalását és az együttműködést más fegyvernemekkel. Nagy figyelmet fordítanak a végrehajtott akciók elemzésére, ezért a tapasztalatok átadása céljából beszélgetéseket szerveznek a harcterületen friss tapasztalatokat szerzett katonákkal.

¹¹ Gamla Volume 6. Issue 1. 2005. január 4. Dr. Aaron Lerner: *Israeli lives over human shields*. www.gamla.org.il.

A négy éve tartó intifáda elleni izraeli fellépés elemzése során felmerül a kérdés, hogy helyes-e a választott katonai módszerek alkalmazása, vagy célszerű lett volna a terrorizmus ellen politikai módszereket is felhasználni? Véleményem szerint a terroristákkal nem lehet alkut kötni, de a palesztin társadalomban lehetett volna olyan erőket találni, akikkel megállapodásra lehetett volna jutni. Mára már a PH-t lehetetlenné tették, a palesztin területeket kis részekre osztották, a hatalom fegyveres bandák kezébe került. Az izraeli társadalomban is érezhető, hogy a kormányok nem voltak képesek a lakosság és a nemzet biztonságát növelni. Nemcsak a palesztin–izraeli konfliktusban, hanem Irakban, Csecsenföldön és Afganisztánban is felmerül a kérdés, vajon a terrorizmus elleni katonai fellépés hozhat-e tartós eredményt, vagy éppen ellentétes hatást ér el? A polgári lakosság szenvedését okozó katonai műveletek oda vezethetnek, hogy a lakosság egyre inkább a terroristákat támogatja. Ebből a szempontból tanulságos – az izraeli szakértők által is objektívnak értékelt elemzéseket végző palesztin professzor – Dr. Khalil Shikali, a Palesztin Politikai Kutató Központ igazgatójának statisztikai elemzése.¹² A professzor bizonyította, hogy azokban az időszakokban, amikor az izraeli katonai tevékenység nem volt intenzív, a palesztinok 60%-a támogatta az Izrael elleni harcot, de amikor a katonai fellépés intenzitása megnőtt, a támogatottság 80% fölé emelkedett. Ez azt is jelenti, hogy nemcsak a terror, hanem az általa okozott károk is támogatást nyernek. A lakossági támogatottság növekedését az is magyarázhatja, hogy a katonai akciók miatti korlátozások érintik a polgári lakosságot. A katonai büntető intézkedések egyes vélemények szerint csökkentik a terroristák motivációját és elrettentik a lakosságot a terroristák támogatásától. Ezzel a véleménnyel egyetértek, de csak bizonyos korlátokkal. Eddig ugyanis a történelemben nem volt példa arra, hogy demokratikus országok, a nemzetközi normák betartásával, csak katonai eszközök alkalmazásával képesek lettek volna gerillaháború és népfelkelés elfojtására.

4.4. A „VÉDELMI PAJZS” HADMŰVELET ELEMZÉSE, A HADERŐ ALKALMAZÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI A TERRORIZMUS ELLENI HARCBA

Az IDF 2002 tavaszán az intifáda elleni eddigi legnagyobb műveletét hajtotta végre, amely egyben megtestesítette a terrorizmus elleni küzdelem sajátos harcmódját is. A „Védelmi Pajzs” hadművelet vizsgálatánál figyelembe kell venni azt, hogy milyen körülmények járultak hozzá ahhoz, hogy megkezdődjék ez az izraeli akció. A konfliktus kezdete óta eltelt időszakban a PH politikai céljainak elérését a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihád tevékenységükkel nagyban segítették. A PH soha nem hozott olyan stratégiai döntést, amelynek eredményeként ténylegesen felvette volna a harcot a terrorizmus ellen. 2002 márciusa folyamán a terrorizmus szintje elérte azt a küszöböt, amelyet már az izraeli társadalom nem volt képes elviselni. Az IDF sok terrortámadást sikeresen megakadályozott (80–90%-ban), de ez nem volt elegendő, mivel a sikeresen végrehajtott terrorakciók sok halálos áldozatot követeltek (130 halott, több ezer sebesült).

¹² Ron Ben-Yishai: *Changing the Strategic to Combat Terrorism*. Strategic Assessment Tel Aviv Letters Vol. 6. No. 4. February 2004.

A Netanyában 2002 márciusában a széder estén¹³ történt palesztin öngyilkos merénylet, amelynek nyomán 26 személy meghalt és több mint százán megsebesültek, a palesztin-izraeli konfliktusban stratégiai változást hozott. Az esemény előtt az izraeli kormány azt fontolgatta, hogy visszavonja a palesztin területekre korábban küldött erőket. A merényletet követően a kormány elhatározta, hogy megvalósítja Saron ígéretét, miszerint a PH helyett felszámolja a terrorizmus infrastruktúráját és őrizetbe veszi az Izrael által körözött személyeket. Ennek alapján Saron miniszterelnök „hadiállapotot” hirdetett ki, és a kormány elhatározta, hogy katonai műveletet indít a terrorizmus ellen és elszigeteli Arafatot. A döntés kifejezte azt az izraeli értékelést is, hogy Arafatnak nem volt esélye a terrorizmus megállítására. Az IDF vezetői arra a következtetésre jutottak, hogy a védelem nem elég, támadó lépéseket kell tenni a terrortámadások számának csökkentése érdekében. A korábbi időszaktól eltérően az IDF átvette a kezdeményezést, támadásba ment át, ettől kezdve a terroristáknak kellett védekezniük. Az ENSZ határozatok és a széleskörű nemzetközi tiltakozás ellenére az izraeli kormány nem állította le az IDF tevékenységét addig, amíg az el nem érte kitűzött célját.

A „Védelmi Pajzs” művelet az olyan első nagyszabású akció Ciszjordániában, amely a terrorizmus felszámolását célozta meg. A korábbi műveletek csak korlátozott területen és céllal folytak. A tervezők tudták, hogy még átfogó művelettel sem lehet megszüntetni a terrorizmust, az infrastruktúrát azonban mindenképpen gyengíteni lehet. Ennek megfelelően elsődleges célként a terrorizmust irányító központok (amelyek gyakran egybeesnek a biztonsági szolgálatok objektumaival), fegyverraktárak, robbanóeszközöket előállító laboratóriumok, fegyvergyárak felszámolását és a terrorizmusban részt vevő személyek letartóztatását határozták meg. Az IDF Hebron és Jerikó kivételével minden palesztin városba bevonult. A feladat végrehajtása megkövetelte a palesztin irányítás alatt lévő ciszjordániai területek ideiglenes elfoglalását. Jogosan merül fel a kérdés, vajon miért nem indított az IDF egyidejűleg átfogó hadműveletet a Gázai övezet ellen is. A választ a már említett, a két terület eltérő stratégiai helyzete adja meg, de a döntéshozatalban nyilvánvalóan szerepet játszott a nemzetközi reagálástól való félelem is.

Műveleti szempontból az akció azt jelentette, hogy az izraeli csapatok egy vagy két megerősített gyalogdandárral körbezárták a palesztin várost, és a harckocsikkal támogatott gyalogos erők, helikopterek fedezete mellett óvatosan haladtak előre. Az óvatos előrehaladás a saját csapatok és a nem harcoló palesztinok védelmét szolgálta. Ha szükséges volt, akkor tüzfegyvereket alkalmaztak. A korábbi izraeli behatolások tanulságai alapján a palesztinok a területet ugyan előkészítették, de a nagy létszámú izraeli csapatok megjelenése meglepetést okozott számukra. A terület előkészítése akadályok felállítását, robbanóanyagok és váratlan helyen telepített aknák alkalmazását foglalta magában. A korábbi behatolások fontos tanulságaként szolgált, hogy az adott települést a csapatok belépése előtt teljesen körül kell zárni, mivel ennek hiányában a terroristák elmenekülnek (hasonló tapasztalatai vannak az amerikai erők iraki akcióinak is, például el-Fallúdsában).

¹³ Családi vacsora, amelynek során a zsidók az egyiptomi kivonulásra emlékeznek.

A „Védelmi Pajzs” művelet katonailag a terrorizmus elleni harc sajátos megnyilvánulási formája volt. Ellentétben az afganisztáni műveletekkel, az izraeli vezetés nem alkalmazott komoly légi vagy tüzérségi előkészítést, hanem házról-házra járva kutatott a terroristák után. Ez a módszer kétségkívül kevesebb palesztin áldozattal járt, ugyanakkor a saját erők számára nagyobb kockázatot jelentett. Az alkalmazott izraeli módszerek hatásosak voltak, Rámallahot, Túl-Karmot, Betlehemet és Nabluszt gyorsan, kevés veszteséggel foglalták el. Egyedül a dzsenini menekülttáborban találtak az IDF erői kemény ellenállással, ugyanis a várost a behatolás előtt körülfalták, így a terroristák nem tudtak elmenekülni. Dzsenin, azon belül a 2 km² területen fekvő, 13 ezer lakosú menekülttábor a terrorizmus egyik fészke volt. Ott készültek ipari méretekben az öngyilkos merénylők felszereléséhez használt robbanóanyagok, onnan indult útjára a művelet előtti esztendőben több, mint húsz öngyilkos merénylő. A terroristák a házakat elaknásították, a fegyveresek a polgári lakosok közé vegyültek. A harci cselekmények a várostól elkülönült menekülttáborra korlátozódtak, magában a városban nem voltak harcok. Az IDF az összecsapások idején felszólította a lakosságot, hogy saját biztonsága érdekében hagyja el otthonát. Akik így tettek, azoknak nem esett bántódásuk, sőt még azok a terroristavezetők és fegyveres palesztinok sem sérültek meg, akik megadták magukat. A dzsenini művelet azért sajátos, mert az akció igen sűrűn lakott területen, menekülttáborban zajlott. A területet a szélsőséges erők aláaknázták, a menekülttábor körül rejtett robbanóeszközöket helyeztek el. Felkészültek a hosszabb harctevékenységre is, mert vizet, élelmet, lőszert halmoztak fel, a mobiltelefonok akkumulátorainak feltöltését gépkocsi-akkumulátorokról biztosították. Mivel a terroristák a polgári lakossággal keveredtek, óriási nehézséget okozott az izraeli csapatoknak a polgári lakosság és a fegyveres milicisták szétválasztása. A városban ellenőrző pontokat állítottak fel, fokozatosan haladtak előre, kijárási tilalmat vezettek be.

A „Védelmi Pajzs” műveletnél de általában az intifáda során – izraeli részről – rendkívül rosszul szervezték meg a média tájékoztatását, ami különösen fontos a lakott területeken folytatott harctevékenységeknél. A katonai műveletek területének zárt katonai övezetté nyilvánítása és a média teljes kizárása – még ha az műveleti szempontból indokolt is lehet –, igen káros. A média tájékoztatásának elmulasztása téves értékelésekhez, rosszindulatú pletykákhoz, vagy csupán emberi képzelődésekhez vezethet. Ha a sajtó csak annyit közöl, hogy a katonai erők megtiltják a mentőautók közlekedését, de azt nem írják meg, hogy a mentőautókban terroristákat mentenek ki, vagy lőszert szállítanak, ellentétes hatást érhet el. Ha a média csak annyit közöl, hogy a Gázai övezetben az egyiptomi határ mellett az izraeli haderő házakat rombol le, de azt nem, hogy fegyvercsempészet céljából a házakból alagutat ástak a túldoldalon lévő egyiptomi házba, az információ egyoldalú lesz és torzulhat. Ezért igen fontos a sajtó folyamatos tájékoztatása és a katonai szervezeteken belül erre szakértők kijelölése.

A „Védelmi Pajzs” művelet eredményeképpen több ezer személyt tartóztattak le, majd kihallgatásukat követően szabadon engedtek, vagy őrizetbe vettek, több száz terroristával végeztek, több ezer kézfegyvert begyűjtöttek, több tucat laboratóriumot és fegyvergyárat szétromboltak, számítógépeket zsákmányoltak,

dokumentációt szereztek. A foglyok kihallgatásából sok olyan információhoz jutottak az izraeli biztonsági szolgálatok, ami alapján további akciók szervezésére nyílt lehetőség. Az izraeli hatóságok adatokhoz jutottak a terrorista szervezetek és a PH kapcsolataira vonatkozóan is. A „Védelmi Pajzs” akció keretében az első két hétben 4185 palesztint tartóztattak le (abból 121 körözött terrorista volt), 2400 db gépkarabélyt, 770 db pisztolyt, 49 db RPG–7 kézi páncéltörő gránátvetőhöz való lőszer, 5 db RPG–7 kézi páncéltörő gránátvetőt, 3 db aknavetőt aknákkal, robbanóanyagokat, robbanó öveket, éjjellátó berendezéseket és lőszerket gyűjtöttek be. A hadművelet során Arafat Rámalláh-i főhadiszállásán az IDF olyan bizonyítékokat talált, amelyek – izraeli értékelések szerint –, Arafat bűnösségét bizonyították a terrrorszervezetek támogatásában. Arafat aláírásával olyan iratot találtak, amelyekben pénzt hagyott jóvá a túl-karmi Tanzim-vezetőnek a hadérai merénylet végrehajtására. Arafat – az izraeli ostromgyűrű idején –, főhadiszállásán együtt volt Fouad Subakival, aki az elnök pénzügyi tanácsadója. Subaki szervezte a Karine–A hajón érkező fegyverek szállítását, továbbá az al-Aksza Mártírjai Brigádok pénzt kértek tőle öngyilkos merényletek finanszírozására (a levelet szintén megtalálták).

Az IDF 28 halottat veszített és 122 sebesültje volt, míg palesztin oldalon, palesztin források szerint több száz, izraeli források szerint 52 halott és ismeretlen számú sebesült az akció eredménye. **A menekülttáborok elleni katonai műveletek gyakran már kimerítik az alacsony intenzitású konfliktus fogalmát, és korlátozott célú háborúként definiálhatók.**

A „Védelmi Pajzs” művelet során az IDF számos hibát követett el.¹⁴ Néhány katonának nem volt kerámiamellénye, a tartalékos állományban biztosított M–16 típusú kézfegyverek nem voltak alkalmasak a sűrűn lakott menekülttáborokban folytatott harctevékenységre. A kiadott légifényképek öt évvel korábban készültek. A palesztinok például rajtaütést szerveztek az izraeli katonák ellen, amelynek során egy öngyilkos merénylet felrobbantotta magát. Az érkező izraeli mentő csapatokat nem biztosították, a lesben álló palesztin gerillák pedig újabb tűzrajtaütést hajtottak végre ellenük. A művelet egyik fontos politikai célja volt Arafat teljes elszigetelése. Az IDF Rámalláhban elfoglalta az elnök hivatali épületeit, és csak azokat a helyiségeket hagyta szabadon, amelyekben Arafat és közvetlen munkatársai tartózkodtak.¹⁵ A műveletben közvetlenül negyven izraeli katona vett részt, a kormánynegyedben tíz épületet leromboltak. Kétséges azonban, hogy Arafat „zár alá helyezése” elérte-e a célját, vagy inkább növelte népszerűségét palesztin körökben és az arab világban. Saron célja feltehetően az volt, hogy száműzze Arafatot a palesztin területekről, azt azonban feltehetően a nemzetközi tiltakozástól tartva nem merte megtenni. Véleményem szerint az a tény, hogy Arafat zár alá helyezésének megszüntetése érdekében nem indult komolyabb nemzetközi kampány, azt jelzi, hogy Arafat személyét a nemzetközi közösség sem értékelte pozitívan.

¹⁴ Ha’Aretz 2002. április 8. *A dzsenini rajtaütés problémái.*

¹⁵ The Institut of conflict management: Yoram Schweitzer, Shaul Shay: *Faultlines writings in conflict resolution.* Vol. 8.

A „Védelmi Pajzs” művelet a terrorista infrastruktúra gyengítése mellett komoly károkat okozott Izraelnek is. A terrorista infrastruktúra teljes megsemmisítéséről nem beszélhetünk, hiszen az akciót követően felújultak az öngyilkos merényletek. A művelet fontos célja volt a palesztin terrorszervezetek szétverése. A veszteségek azonban a szervezetek között meglévő ellentéteket nem növelték, sőt a szervezetek még inkább egységesebbé váltak az Izrael elleni harcban. Az áldozatok mellett a 30 ezer tartalékos katona behívása gazdasági károkat okozott, a kedvezőtlen nemzetközi reagálások rontották a Saron-kormány hitelét. Igen kevésen múlt az is, hogy az Európai Unió nem vezetett be gazdasági szankciókat Izraellel szemben. Egyiptomban és Jordániában tüntetések voltak, amelyek veszélyeztették Mubarak elnök és Abdullah király hatalmát. Szaddám Huszein iraki elnök sikerrel győzte meg az arab országokat arról, hogy ne támogassák az Egyesült Államok Irak elleni esetleges katonai fellépését, ugyanakkor növelte a palesztinoknak nyújtott pénzügyi támogatást. Az iráni konzervatív erők növelték a Hezbollah részére nyújtott fegyverszállítást, amelynek következtében Izrael északi határa mentén folyamatos feszültség alakult ki. 2002-ben Irán több mint tízmillió dollár értékben támogatta a palesztinok kiképzését és juttatott el fegyvereket Szírián keresztül a PH-hoz. A szoros együttműködésnek tulajdonítható, hogy a palesztinok titokban elkészítették a Kasszám-2 típusú rakétát¹⁶ és először történt meg, hogy megsemmisítettek az izraeliek által megsemmisíthetetlennek tartott Merkava-III típusú harckocsit is Sajátos módszer az aszimmetrikus hadviselésben, hogy a harckocsikat nem páncéltörő fegyverrel, hanem inkább harckocsi elleni aknákkal, vagy telepített robbanóanyaggal támadják.

A terrorizmus infrastruktúrájának felszámolása érdekében 2004 márciusában az IDF – előzetes hírszerzési adatok birtokában és az ügyészség előzetes engedélyével –, Rámallahban több palesztin bank ellen hajtott végre akciót. Az akció célja a terrorszervezetek tevékenységének megzavarása és a bankszámla használatától való elrettentése volt. A művelet során ellenőrizték a pénzáttalásokat, lefoglaltak több bankszámlát, és olyan adatokhoz jutottak, amelyek a terrorizmus elleni küzdelemben jól hasznosíthatók. Az akció bizonyítja, hogy a katonai erők – megfelelő felkészítés esetén –, nemcsak a szorosabb értelemben vett katonai feladatokra képesek a terrorizmus elleni harcban.

Az IDF 2004 májusában „Operation Rainbow” (Szivárvány Hadművelet) elnevezéssel a Gázai övezet déli részén, Rafah településen, közvetlenül az egyiptomi határ mellett nagyszabású katonai műveletet hajtott végre. Az akció deklarált célja: *„Izrael a Gázai övezet és az egyiptomi határ között fenn akarja tartani a katonai jelenlétet, amely alapvető biztonsági érdek.”*¹⁷ A művelet során több mint száz palesztin házat leromboltak, a halálos áldozatok száma száz fölött volt. Az IDF igyekezett feltárni azokat az alagutakat, amelyek palesztin és egyiptomi házakat kötnek össze azzal a céllal, hogy palesztin szélsőségesek fegyvereket és egyéb utánpótlási anyagokat juttassanak a Gázai övezetbe. Nem mellékes körülmény, hogy

¹⁶ A rakéta hatótávolsága 8–10 km, két méter hosszú, robbanótöltete 10 kilogramm. Izraeli értékelések szerint a palesztin szervezetek mintegy 200 darab Kasszám-2 típusú rakétával rendelkeznek. 2002 októberétől kifejlesztették a Kasszám-3 típusú rakétát is, amelynek hatótávolsága 10 km fölött van. Military Balance 2003-2004. 96. o.

¹⁷ Ha'aretz, 2004. május 22.

a katonai művelet megindítása előtt palesztin szélsőségesek két M-113 típusú páncélozott szállító harcjárművet semmisítettek meg RPG-7 típusú kézi páncéltörő gránátvetővel. Az izraeli katonai művelet széleskörű nemzetközi tiltakozást váltott ki, elsősorban azért, mert a polgári lakosságnak indok nélkül aránytalan nagy szenvedést okozott (több mint ezer ember vált hajléktalanná). Az intifáda során, 2000 szeptembere óta a Gázai övezetben 18 ezer ember vesztette el otthonát.¹⁸ A házrombolást az ENSZ BT is elítélte és első alkalommal fordult elő, hogy az Egyesült Államok nem emelt vétót, hanem tartózkodott a szavazástól. Az IDF műveletét a nemzetközi nyomás állította le. Az Izrael stratégiai partnerének számító Törökország miniszterelnöke, Erdogan az IDF műveleteire az alábbiak szerint reagált: „Izrael nem járul hozzá a békefolyamathoz, válogatás nélkül öl meg nőket és gyerekeket, rombol le házakat... az ilyen akciót csak állami terrorizmusnak lehet nevezni”¹⁹. A katonai művelet ugyanakkor bizonyítja a védhető határok kérdésében az értekezés korábbi fejezetében kifejtett tétel helyességét, de felveti az Egyiptom és Izrael között meglévő békeszerződés hiányosságait is.

A terrorizmus elleni izraeli katonai eljárások közül indokoltnak tartom kiemelni az adminisztratív letartóztatás és a házrombolás gyakorlatát. Az adminisztratív letartóztatást katonai ügyész rendelheti el. Lényege, hogy a fogvatartottat bírói ítélet nélkül maximum hat hónapig, de gyakran előfordul, hogy ettől hosszabb ideig is megfosztják szabadságától. Izraeli álláspont szerint indokolt az olyan házak lerombolása, amelyeket a palesztinok terrorista célokra, szervezkedésre, rejtőzködésre, orvlövészek tüzelőállásaként, fegyverek, robbanóanyagok tárolására, csempészésére használnak. Sok esetben azonban megtorló céllal is rombolnak házakat, például az öngyilkos merénylők esetében.

4.5. KÖVETKEZTETÉSEK

- A Gázai övezetben és Ciszjordániában élő palesztin lakosság közötti kapcsolat biztosítása egy esetleges rendezési terv során nem kerülhető meg. A Gázai övezetben jelenleg még meglévő zsidó telepek fenntartása biztonsági és gazdasági oldalról vizsgálva sem célszerű, de esetleges kivonásuk nem tekinthető az izraeli területátadás befejeződésének.

- Értékelésem szerint, ha két állam határai alatt éveken keresztül titkos fegyverszállítmányok cserélnek gazdát, akkor az együttműködés sem diplomáciai vonalon, sem pedig a biztonsági szolgálatok között nem minősíthető hatékonynak. A határok alatti fegyvercsempészet problémája ugyanakkor kérdéssé teszi, vajon megfelelő-e a Sínai-félszigeten állomásozó MFO (Nemzetközi Erők és Megfigyelők) mandátuma, nem kellene-e a nem kis költségen foglalkoztatott nemzetközi erőket ilyen jellegű ellenőrzési feladattal is megbízni? A kérdés összetett, ugyanis, ha a határok ellenőrzéséhez nagyobb létszámú egyiptomi katonai erőket akarnak telepíteni, akkor az felveti az egyiptomi–izraeli békeszerződés újratárgyalásának szükségességét is. A két ország közötti jelenlegi „hideg béke” véleményem szerint nehezen engedné meg nagyobb létszámú egyiptomi erők állomásoztatását az izraeli határ mentén.

¹⁸ UNRWA (United Nation Relief and Works Agency for Palestine Refugees). Ha'aretz, 2004. május 22.

¹⁹ Ha'aretz, 2004. június 3.

- A palesztin szélsőségesek tevékenysége – a kódobálástól a fegyveres akciókon át az öngyilkos merénylők tömeges alkalmazásáig –, fokozatosan eszkalálódott. A terrorakciókban egyre inkább részt vettek a palesztin biztonsági szolgálatok tagjai is, amit a PH nem akadályozott meg.

- A módszereket illetően az öngyilkos merényletet már több mértékadó forrás stratégiai fegyverként említi, ami mára már a világ többi konfliktussal sújtott térségében is bekerült a terroristák eszköztárába. A PH kezdetben nem lépett fel az erőszak ellen, későbbi dezorganizálódása és az izraeli korlátozások bevezetése pedig már nem is tette ezt lehetővé.

- Az eszkaláció fokozódásával fennáll a lehetősége annak, hogy a palesztin szélsőséges szervezetek Izraelen kívül is hajtanak végre merényleteket, elsősorban zsidó érdekeltségek ellen. Ilyen típusú akciót a diaszpórában működő szervezetek is végrehajthatnak. Ebből a szempontból komoly kockázatot jelent a nemzetközi terrorszervezetek, elsősorban az al-Kaida nemzeti terrorszervezetekbe való beépülésének gyakorlata.

- Az aszimmetrikus hadviselésben alkalmazott katonai erők felkészítésében nagy szerepe van a műveleti terület megismerésének (beleértve a fogadó ország kultúráját, szokásait is), a tapasztalatok átadásának és nem utolsósorban a speciális feladatokra történő felkészítésnek. Az aszimmetrikus hadviselésben sem nélkülözhető a nehéztechnika (harckocsik) alkalmazása és a légiertő támogatása.

- Minden aszimmetrikus műveletben kiemelkedő fontossága van a felderítésnek, a hadászati és hadműveleti–harcászati felderítés összehangolásának, és a felderítési eszközök komplex alkalmazásának.

- A terrorizmus elleni küzdelemben a védekezés nem elegendő, szükség van célirányosan szervezett katonai akciókra is (ilyen volt például a rámalláhi bankok elleni katonai akció). A terrorszervezetek a Genfi Egyezmény szinte minden pontját megszegik, ezért nehéz az ellene folytatott katonai akciókban a támadás mértékével arányos katonai erő és fegyverzet alkalmazása.

5. A VÁLSÁG MEGOLDÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÉS A LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

5.1. AZ INTIFÁDA HATÁSA IZRAELRE ÉS A PH IRÁNYÍTÁSA ALATT LÉVŐ TERÜLETEKRE

A folyamatos összetűzések következtében a palesztin halottak száma 2005. január 3-ig 3406, az izraelieké 1030 fő volt.²⁰ A sebesültek száma mindkét oldalon több ezer, veszélyessé váltak az utak, a tömegközlekedési eszközök, az áruházak és a nagyobb éttermek. Megromlott a viszony Izrael és Egyiptom, illetve Izrael és Jordánia között. Nem elhanyagolhatóak ezekben az országokban a nagyobb izraeli katonai akciókat követő Izrael-ellenes tüntetések, amelyek veszélyeztetik

²⁰ www.ict.org, www.wikipedia.org.

az országok belső stabilitását. Azok a kapcsolatok, amelyeket Izrael a békefolyamat alatt kiépített néhány arab országgal, visszaestek. Az ország nemzetközi tekintélye csökkent, több európai országban erősödött az antiszemitizmus.

Az összetűzéseknek Izraelt érintően is igen komoly gazdasági és szociálpolitikai következményei vannak. Az intifáda kitörése előtt a gazdasági növekedés évi 4,5%-os volt, ami a konfliktus alatti években erősen csökkent. A turizmusból származó bevételek szinte a nullára estek vissza. A beruházásra, az oktatásra és az infrastruktúra fejlesztésére tervezett összegek egy részét védelmi kiadásokra kellett fordítani. Kutatásaim során tanulmányoztam a Herzlia-i Politikai és Stratégiai Intézet intifádával kapcsolatos kiadványait. A sokoldalú statisztikai elemzésekből megállapítható, hogy csak az áldozatok számát vizsgálva téves következtetésekre juthatunk, a számok önmagukban azt jelzik, hogy Izrael részéről egyoldalú mérsárlás folyik. A számadatok eltorzítják a valós képet, egy kalap alá veszik a harcolókat a nem harcolókkal, az öngyilkos merénylőket az ártatlan civilekkel, valamint a saját szélsőségeik által a palesztin kollaboránsok likvidálása úgy tűnhet, mintha azt az izraeliek tették volna. Az adatok összesítése azt mutatja, hogy a meggyilkolt palesztinoknak több mint 54%-a aktívan részt vett a harcokban, továbbá 292 palesztin haláláért a palesztinok közvetlenül felelősek. Izraeli oldalon ugyanakkor az összes meggyilkolt körülbelül 80%-a nem volt harcoló, ami azt jelenti, hogy miközben az intifáda összes áldozatának 25%-a volt izraeli, a nem harcoló áldozatoknak több mint 42%-át tették ki.²¹

Arafatnak az a törekvése, hogy fegyveres úton vívja ki a függetlenséget nem hozott eredményt. Az Egyesült Államok területén 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadás a világ közvéleménye szemében növelte a terrorizmus elleni harc fontosságát és világossá tette, hogy politikai célokat nem lehet ártatlan emberek megölésével elérni. A második intifáda kezdete óta eltelt évek bizonyították, hogy – ellentétben az 1987-ben kitört első intifádával –, a második intifádát nem „alulról” kezdeményezték, hanem felülről kezdeményezett és jól szervezett tevékenységről van szó. Az okok között nem hagyható figyelmen kívül az 1967 óta tartó izraeli megszállás, a palesztin területeken folytatott izraeli települési politika, a palesztin területek szinte teljes izolálása, a mozgáskorlátozások, az ellenőrző pontokon a palesztin lakossággal szembeni megalázó izraeli bánásmód, a házrombolások, a kultúrnövények kiirtása, az utak lerombolása, a víz- és energiakorlátozás, a célzott likvidálások stb. Mindez természetes melegágya az öngyilkos terrorizmusnak, és generációkon át ható gyűlöletet hozott létre a palesztin lakosságban a zsidók, de elsősorban az IDF iránt. Ha ehhez hozzávesszük a jól szervezett palesztin propagandát, a Hamasz, a Palesztin Iszlám Dzsihád és az al-Aksza Mártírjai Brigádok szervezőtevékenységét, valamint a magas érzelmi töltésű temetéseket, érthető, hogy nem nehéz „mártírokat” (öngyilkos terroristákat) találni. A palesztin lakosság saját bőrén is érzékeli az életkörülmények jelentős romlását (az intifáda alatt a munkanélküliek aránya duplájára nőtt), de látja azt is, hogy a palesztin vezetők az intifáda előtt Gázában tengerparti villákat építettek.

²¹ Don Radlauer: *The „al-Aqsa Intifada” – An Engineered Tragedy*. 2003 May 21.

A korrupció és a munkanélküliség előbb vagy utóbb komoly belső problémákat idéz elő a palesztin társadalmon belül. Az intifáda eskalációjával a palesztinok elvesztették az Egyesült Államok támogatását. Az intifáda előtt naponta 130 ezer palesztin dolgozott izraeli területen. Ez igen nagy szám, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a palesztin családokban egy kereső átlagban tíz családtagot tart el. Izrael befagyasztotta a palesztinok részére korábban átutalt összegeket, valamint megszűnt a nemzetközileg finanszírozott projektek megvalósítása is. Jelentős veszteség a palesztinok számára, hogy azok az izraeliek, akik korábban a békekötést támogatták, ma ezt elvetik. A gazdasági károk felmérhetetlenek, a palesztin területekről – elsősorban a jól képzettek körében –, nagy a kivándorlás. A PH elvesztette működőképességét, a biztonsági szolgálatok teljes mértékben dezorganizálódtak, vagy megsemmisültek. Ugyanakkor az iszlám szervezetek népszerűsége megnőtt, a 2000. évi 17%-ról 2004-re 35%-ra, míg a Fatah támogatottsága 37%-ról 28%-ra csökkent.²²

Úgy vélem, hogy a konfliktusban érintett felek által alkalmazott módszerek legitimitásának vizsgálata – tekintettel arra, hogy aszimmetrikus hadviseléssel állunk szemben –, nem egyszerű feladat. Mindkét fél azt a módszert alkalmazza, amelyet a legelőnyösebbnek tart. Az aszimmetrikus hadviselésben – amint azt a nemzetközi példák is bizonyítják –, magas a polgári áldozatok száma. Az IDF több éves akciói súlyosan meggyengítették a PH és biztonsági szolgálatai működését, ennek ellenére mérsékelt sikereket értek el az egyre radikalizálódó milicisták lokalizálásában és lefegyverzésében. Ezzel szemben viszont Izrael elérte, hogy a korábban egymással is szembenálló radikális szervezetek közel kerültek egymáshoz, sőt a Fatah aktivistákhoz is. Tartós megszállás és az elfoglalt területek teljes ellenőrzés alá vonása nélkül azonban szinte lehetetlen a terrorizmus infrastruktúrájának felszámolása. A letartóztatások és a kemény fellépés miatt azonban az ellenállók is taktikát változtattak, új módszereket kerestek, sőt az életfeltételek romlása miatt egyszerűbbé vált a szélsőséges szervezetek számára a toborzómunka. A palesztinok a küzdelmet igyekeznek a legsűrűbben lakott területekre összpontosítani, ahol viszont egy korszerűen felszerelt haderő nem képes tűzerejét kihasználni, még akkor sem, ha pilóta nélküli felderítő eszközökkel állandóan ellenőrzi a területet. **A polgári infrastruktúra rombolása ideiglenesen visszaszoríthatja az ellenállást, valójában azonban újabb erőszak forrásává válik.** A szigorú rendszabályok csökkenthetik a fegyverek csempészetét, de nem képesek azt megszüntetni. Az izraeli akciók a libanoni, az iráni, a szíriai stb. palesztin szélsőségeket arra ösztönzik, hogy minden lehetséges eszközzel támogassák a palesztin területeken harcoló testvéreiket. A szélsőséges szervezetek érdekében áll az Irakban tevékenykedő koalíciós erők elleni tevékenység, így a palesztin–izraeli konfliktus kapcsolódik a térség egyéb konfliktusaihoz. Az intifáda eskalációja a palesztinokra nézve sokkal súlyosabb következményekkel járt, mint Izrael esetében. A Camp David-i és a Taba-i tárgyalásokon felmerült lehetőségek mára már csaknem teljesen megszűntek. A palesztin állam létrehozásának feltételei és a kedvező tárgyalási lehetőségek szertefoszlottak, azokat csak új vezetéssel, megváltozott körülmények közepette lehet újratekinteni.

²² Foreign Affairs, 2004. November/December, 46. o.

5.2. NEMZETKÖZI KÍSÉRLETEK A VÁLSÁG KEZELÉSÉRE

Az intifáda kezdete óta több közvetítési kísérlet történt, főleg az Egyesült Államok, az Európai Unió, Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia, valamint egy alkalommal izraeli és palesztin nemkormányzati szervek részéről.

Ezek közül az alábbiak kiemelését tartom fontosnak:

1) A 2001. január 21-27. között, az egyiptomi kormány közvetítésével Tabában létrejött tanácskozás a sikertelen Camp David-i találkozó folytatását jelentette akkor, amikor a harcok már öt hónapja folytak. A megbeszélésen azoknak a témáknak a tárgyalását folytatták, amelyek bármely további megállapodáshoz alapként szolgálnak: a biztonság, a menekültek ügye, a határok kijelölése, és Jeruzsálem megosztásának kérdése. Az elkészített térképek alapján a palesztinok egyetértettek az izraeli elgondolással, amely szerint Ciszjordániában három nagy zsidó telepét Izraelhez csatoltak volna, amit Izrael saját területéből való átadással kompenzál. Az izraeli fél hajlott a palesztin menekültek palesztin területre való visszatéréséhez is, míg a palesztinok hozzájárultak, hogy Izrael katonai megfigyelő objektumokat tartson fenn a Jordán folyó völgyében. A Camp David-i tárgyalásokhoz hasonlóan ez a találkozó is azon bukott meg, hogy a felek nem tudtak megállapodni a végrehajtás idejében. Értékelésem szerint mindkét találkozó sikeres lehetett volna, ha a tárgyaló felek nem részmegállapodásra, hanem végső megegyezésre törekedtek volna. Barak, akkori izraeli miniszterelnök népszerűsége a kiéleződő összetűzések miatt egyre csökkent, és erősödött az igény, hogy „tűz alatt” az izraeli fél ne folytasson tárgyalásokat. A Barak-kormányt követő, a Saron által vezetett izraeli egységkormány célul tűzte ki, hogy csak a harccselekmények teljes szüneteltetése esetén tárgyal.

2) 2001. április 30-án a Mitchell volt amerikai szenátor vezetése alatt működő tényfeltáró bizottság az események okait tárta fel és ajánlásokat tett a megoldásra. A bizottságban részt vett Demirel, volt török államfő, Jagland norvég külügyminiszter, Rudman volt amerikai szenátor és Solana, az EU főképviselője. A jelentés a felek hibáztatása nélkül tárta fel a konfliktus okait, ajánlásai között javasolta a létező megállapodások betartása iránti elkötelezettséget, az erőszak feltétel nélküli beszüntetését, a bizalom helyreállítását, a biztonsági szolgálatok együttműködésének újraindítását, az IDF 2000. szeptember 28-ai helyzetnek megfelelő visszavonását, valamint az izraeli telepök bővítésének leállítását. Az ajánlásokat mindkét fél sajátos érdekeinek megfelelően értelmezte, és többnyire visszautasította.

3) George Tenet, a CIA volt igazgatójának közvetítési kísérlete a Tenet-dokumentum néven vált ismertté, elsősorban a biztonsági szolgálatok együttműködésének fontosságára hívta fel a figyelmet. A dokumentum hiányosságaira az értekezés korábbi fejezetében már utaltam.

4) A szintén amerikai kezdeményezésnek számító, Zinni nyugállományú amerikai tábornok által előterjesztett terv szerint Izraelnek minden „A” zónához tartozó területről ki kell vonulnia. A kezdeményezést az érintettek eltérő módon értelmezték, Izrael csak onnan akarta erőit kivonni, ahová az intifáda során bevonult, míg a PH az IDF által megszállt összes területről történő kivonulást követelte.

Több alkalommal merült fel javaslat azonnali tűzszünet elrendelésére, amit Saronnak héber, Arafatnak pedig arab nyelven kellett volna bejelenteni. Ez sajnálatos módon nem történt meg.

5) A nemzetközi közösség többször javasolta a politikai tárgyalások keretének megteremtését a Tenet-terv alapján, visszatérve a 2000. szeptemberi állapothoz. Alapvető eltérés azonban a felek felfogásában, hogy amíg az izraeliek elsősorban biztonsági megállapodásokra törekednek, addig a palesztinok ezzel párhuzamosan politikai tárgyalásokat is követelnek. A palesztinok kérték, hogy a megállapodás betartását négyoldalú (Egyesült Államok, EU, Oroszország és az ENSZ képviselőiből álló) nemzetközi ellenőrző bizottság felügyelje. Izrael eddig nem járult hozzá semmiféle nemzetközi ellenőrzéshez, azt csak a béke-megállapodást követően tartja lehetségesnek.

6) Az Arab Liga csúcsertekezlete által 2002 márciusában támogatott szaúd-arábiai javaslatot Izrael azért utasította vissza, mert az összes palesztin menekült visszatérését követelte, ami Izrael számára azt jelentené, hogy a zsidó államban többségbe kerülnének az arabok. Teljes biztonsággal kijelenthető, hogy ilyen megállapodást egyetlen izraeli kormány sem fog elfogadni. Egyiptom, Jordánia és Szaúd-Arábia azt javasolta, hogy egy éven belül hozzák létre a palesztin államot, majd két éven belül jelöljék ki annak határait. Az arab országok által kidolgozott terv magában foglalja Bush amerikai elnöknek az ideiglenes palesztin állammal kapcsolatos elgondolását. A terv első lépéseként palesztin reformokat követő választásokat, majd az 1967-es háború előtti határokon belüli palesztin állam létrehozását tűzte célul.

7) Az izraeli–palesztin konfliktus rendezésére a „kvartett” tagjai rendszeresen tárgyalásokat folytatnak.

8) Az új palesztin kormány beiktatását követően 2003 végén az amerikai adminisztráció hivatalosan is nyilvánosságra hozta a konfliktus rendezésére irányuló „Útiterv”-et. Bush elnök 2002 szeptemberében megtartott beszédében 2005-öt jelölte meg az izraeli–palesztin konfliktus rendezésének végső időpontjául.²³ Az „Útiterv” eddig a legátfogóbbnak tekinthető rendezési elképzelés, a madridi konferencián elért megállapodásokra épül, figyelembe veszi az ENSZ Biztonsági Tanácsának 242., 338. és 1397. számú határozatait, valamint Abdallah szaúdi trónörökös kezdeményezését.²⁴ Az „Útiterv” átfogó javaslat, politikai rendezést céloz nemzetközi ellenőrzéssel, figyelembe veszi azokat a körülményeket is, amelyeket a korábbi elképzelések mellőztek. Nevezetesen, ha a palesztinok nem kapnak világos képet a megoldásra, az izraeli megszállás konkrét feltételekkel és határidőkkel történő befejezésére, akkor nem várható előrelépés, hanem a vezetés radikális elemekkel vegyül. Ha az izraeliek sem látnak rendezési lehetőséget – számukra a biztonság az elsődleges –, akkor sincs előrelépés.

²³ crisisweb.org roadblocks on the path to the peace.

²⁴ A kezdeményezést 2002. március végén a bejrúti arab csúcstalálkozón egyhangúan fogadták el. www.cionista.hu/szaudi.html.

Az „Útiterv” három fázisban²⁵ kívánta volna rendezni a konfliktust:

- Az első fázisban, 2003 tavaszától kezdődően mindkét félnek be kellett volna szüntetnie az erőszakot. Az IDF-nek ki kellett volna vonulnia a megszállt területekről, a palesztinoknak pedig fel kellett volna számolniuk a szélsőséges csoportokat. Izraelnek be kellett volna fagyasztania a telepítési politikát. A palesztinoknak el kellett volna indítani a reformokat: szétválasztani a hatalmi ágakat, összevonni a biztonsági szolgálatokat, demokratikus választásokat tartani és megkezdeni a palesztin alkotmány kidolgozását.
- A második fázis – az eredeti tervek szerint –, 2003 júniusa és 2004 decembere között valósult volna meg. Ezen időszak alatt létrehozták volna az ideiglenes határok által körülvett és új alkotmányra épülő palesztin államot. Nemzetközi támogatással megkezdődött volna a palesztin gazdaság helyreállítása. Az izraeli–palesztin megbékéléssel együtt izraeli–szíriai, valamint izraeli–libanoni tárgyalások kezdődtek volna. Ezt követően a kvartett javaslatot tett volna a Palesztin Állam nemzetközi elismerésére és az ENSZ-be történő felvételére.
- A harmadik fázisban, 2005 végéig létrejöttek volna a végleges megállapodások. Enne során megállapodás született volna a határokról, Jeruzsálem státuszáról és a palesztin menekültek ügyéről. Az „Útiterv”-et 2003 áprilisában adták át mindkét félnek. Az izraeli kormány 14 pontban foglalta össze fenntartásait, amelyek elsősorban a biztonságra, a menekült kérdésre, Jeruzsálem státusára, valamint a palesztinok belső államhatalmi és biztonságsszervezési reformjaira vonatkoztak. A palesztin vezetés kezdetől fogva támogatta a tervet. A palesztin szélsőséges szervezetek nem támogatták sem a palesztin kormányt, sem a békefolyamatot.

9) A nem kormányzati kezdeményezések közül fontosnak értékelem a Joszi Beilin, volt izraeli igazságügyi miniszter és Jaszir Abed Rabbo, volt palesztin tájékoztatási miniszter nevéhez fűződő, 2003-ban „Genfi kezdeményezés” néven ismertté vált béketervet. A terv azért fontos, mert a Camp David-i és a Taba-i megállapodásokra épül, meghatározza mindkét fél végső célját, egyszerre kívánja megoldani a menekültek, a határok, Jeruzsálem és a zsidó telepek kérdését. A béketerv nincs ellentétben az „Útiterv”-vel, sőt annak harmadik fejezetéhez, a végleges megállapodásokhoz kapcsolódik. A korábbi javaslatokhoz képest lényeges változás, hogy a tervezet feladja a palesztin menekültek izraeli területre való visszatérésének jogát, míg Izrael lemond a Templom-hegy feletti szuverenitásáról és visszavonul az 1967-es határok mögé. A terv megvalósulása kizárható, de jelzi, hogy léteznek politikai megoldást célzó javaslatok is, sajnálatos módon nem kormánykörökben.

²⁵ Az „Útiterv” teljes szövege megtalálható a www.un.org honlapon.

10) 2003 végére már nyilvánvalóvá vált, hogy az „Útiter”-ben meghatározott ütemterv tarthatatlan, annak eltérő izraeli és palesztin értelmezése miatt. A kvartett nem volt képes nyomást gyakorolni, főként azért, mert az Egyesült Államok nem kívánta Izraelt bírálni. Az EU az eltérő álláspontok miatt nem tudta rábírnai az Egyesült Államokat álláspontja megváltoztatására. Saron – a kedvező nemzetközi helyzetet kihasználva –, saját megoldást keresett a helyzet kezelésére az intifáda megállítása érdekében. A megoldás az **Elkülönülési Terv** formájában öltött testet, amely magában foglalta az izraeli jobboldal azon félelmét, hogy az arabok hamarosan számbeli fölénybe kerülhetnek a Földközi-tenger és a Jordán folyó között. Saron álláspontja szerint a palesztinoknak Izraeltől elkülönülten, független államkeretekben kell élniük, nehogy Izrael zsidó jellege megkérdőjeleződjön. Az Elkülönülési Terv az összes gázai övezeti és négy ciszjordániai zsidó település felszámolását, majd megfelelő feltételek kialakítása után a végleges szétválást és a palesztin állam létrehozását jelenti. Saron szerint mindezt Izrael egyedül valósítja meg, mert a palesztin oldalon nincs partnere, a nemzetközi közösség segítségére pedig nincs szüksége. A gázai övezetből történő kivonulás megvalósításához két törvény elfogadása szükséges: az elvet kimondó Kivonulási Terv, és a telepek felszámolásával foglalkozó Kiürítési és Kárpótlási Terv. A palesztinok gyanakvással tekintenek az Elkülönülési Tervre, mert úgy vélik, hogy Saron a Gázai övezet kiürítésével Ciszjordániában kíván előnyöket szerezni. Az ottani telepések számának növelésével pedig kész helyzetet teremt az esetleges végső megállapodásról szóló tárgyalásokhoz. A palesztinok gyanakvásához hozzájárul az is, hogy Izrael nem akar szabad tengeri és légi kapcsolattartást engedélyezni a palesztinoknak, fenntartja a jogot, hogy a kivonulás után is bármikor, különösebb egyeztetés nélkül felszámolja a terrorista célpontokat, és ellene van annak is, hogy izraeli ellenőrzés nélkül palesztin–egyiptomi határ nyíljon. Az EU csak feltételekkel támogatja az Elkülönülési Tervet, ezek az alábbiak: integrálódjon az „Útiter”-be, biztosítsa a „két nép – két állam” elvének megvalósítását, a Gázai övezetben felszámolt izraeli telepek lakóit ne Ciszjordániában helyezték el, a kivonulás egyeztetetten történjen, továbbá Izrael vegyen részt a Gázai övezet újjáépítésében.

5.3. A RENDEZÉST BEFOLYÁSOLÓ VITÁS KÉRDÉSEK

5.3.1. A palesztin menekültek problémái

A palesztin–izraeli konfliktus egyik sarkalatos kérdése a palesztin menekültek visszatérésének problémája. Ezzel a kérdéssel, illetve a menekültek kompenzációjával az ENSZ Közgyűlés 194. számú határozata foglalkozik. Arafat a Camp David-i megállapodást azzal torpedózta meg, hogy Izrael nem fogadja el a palesztin menekültek visszatérését Izraelbe. A zsidó állam létrejöttkor, 1948-ban 750 ezer palesztin, a történelmi Palesztina területén élő lakosság háromnegyed része menekült el. A világon ma 9,1 millió palesztin él, ebből 3,5 millió Ciszjordániában, a Gázai övezetben és Kelet-Jeruzsálemben, 4,6 millió pedig diaszpórában. Jordániában 239 180, Szíriában 90 670, Libanonban pedig 164 590 a palesztin menekültek száma.²⁶ (Megjegyzés: a Palesztin Statisztikai Hivatal adatai sokkal több menekültet jeleznek, de hitelesebbnek értékelem az ENSZ által megadott számokat).

²⁶ <http://www.un.org/unrwa/refugees/images/map.jpg>.

Az 1967. évi háborúban 300 ezer palesztin menekült el. ENSZ-adatok szerint jelenleg a menekültek száma 3,7 millió, ebből 1,2 millió 56 menekülttáborban él. A menekülttáborok megoszlása: Libanonban 12, Szíriában 7, Jordániában 10, Ciszjordániában 19, a Gázai övezetben pedig 8. Figyelemre méltó, hogy az arab országok közül – Jordánia kivételével –, egyetlen arab állam sem adott állampolgárságot a palesztinoknak. A CIA-adatok is 3 millió felettire becsülik a menekültek számát. A népesedés növekedési arányát figyelembe véve megállapítható, hogy 2010-re 1,2 millió fővel nő a palesztin lakosság létszáma. A számadatok magyarázatot adnak arra, hogy miért nem fogadja el Izrael a palesztinok visszatérését Izrael állam területére. A népsűrűség miatt a Gázai övezet és Ciszjordánia sem képes nagy számú palesztin menekült befogadására, hiszen az egyébként is magas népességnövekedéshez ma sem biztosított az ivóvíz, az infrastruktúra és a szociális ellátás. Szíria, Libanon és Jordánia sem képes külső segítség nélkül a menekülttáborokban élő palesztinok asszimilálására. A menekülttáborok ugyanakkor a terrorizmus melegágyai. A menekültek problémájának megoldása csak nemzetközi segítséggel és kompenzációval történhet, amit szintén ellenőrizni kell, hiszen a korrupció nem idegen a térségtől.

5.3.2. Az izraeli telepek körüli viták

Izrael az 1967. évi háború befejezését követően azonnal elkezdte a megszállt területeken a zsidó telepek építését. Célja a biztonság, a védelem, de főleg a terület bővítése volt. A telepések sok ösztönzést, építési támogatást, adó- és kamatkedvezményt kapnak. Az említett okok következtében Ciszjordánia és a Gázai övezet területének 40%-át sajátították ki. A polgári és a katonai hatóságok számos törvényt és rendeletet hoztak a telepésekre vonatkozóan, eltérő jogi elbírálásban részesültek viszont a palesztinok (katonai törvények) és a zsidók (polgári törvények). A különböző források közel azonos adatokat adnak meg a telepésekre vonatkozóan. Hozzávetőleg 200 településen 400 ezer zsidó telepés él. A telepések megoszlása: Ciszjordániában 200 ezer fő (többségük a „C” zónában), Kelet-Jeruzsálemben közel 160 ezer, a Gázai övezetben 6500 (egyes források szerint 7500, palesztin adatok szerint 8000) fő, míg a Golán-fennsíkon 17 ezer izraeli telepés él. Az izraeli érdekeket világosan tükrözi az a tény is, hogy a Golán-fennsíkon viszonylag alacsony az izraeli telepések száma, holott a terület mezőgazdasági művelésre kiváló lehetőséget nyújt. A Ciszjordániában, és különösen Jeruzsálem környékén folyamatosan növekvő telepések száma kétségesé teszi a „területet a békéért” elvet, valamint a palesztin állam működését. A békefolyamat tárgyalásain a telepések kérdését csak kevésbé érintették, Izrael minden alkalommal ragaszkodott ahhoz, hogy a kérdést csak a végső megállapodásról történő tárgyalásokon rendezzék. Születtek részmegállapodások, de ezek 10% körüli, zömében a „C” zónából a „B” zónába történő területátadásról szóltak, amelyek többségét nem hajtották végre, illetve izraeli telepeket nem érintettek. A telepek bővítése azonban intenzíven haladt előre. 2002-ben Ciszjordániában 5,8%-kal, a Gázai övezetben 17,4%-kal, míg legnagyobb mértékben Jeruzsálem térségében bővült az izraeli telepek száma, ott 28 ezer fővel nőtt a zsidó lakosság.²⁷ A telepek katonai őrzése

²⁷ www.storynews.com.

2003-ban 2 milliárd Sételbe került (1 USD = 4,5 Sétel). A terület katonai biztosítását a déli és a központi katonai körzet látja el, Júdea és Számária (Ciszjordánia része) területét két hadosztály és öt megerősített dandár biztosítja. A telepeket szögesdróttal vették körbe, a bejáratot katonai őrség biztosítja. A telepek létesítését több ENSZ Közgyűlési határozat kifogásolta, de törvénytelen a Negyedik Genfi Egyezmény 49. pontja szerint is: „*a területet elfoglaló katonai erő az általa elfoglalt területre nem szállíthatja oda, vagy nem telepítheti át saját polgári lakosait.*”²⁸ A telepek kiürítésének becsült költsége 20 milliárd dollár.²⁹ A legnagyobb probléma azonban, hogy ennek fedezetét senki sem vállalja. Az intifáda következtében új megközelítésbe került a telepek kiürítésének kérdése is. Izrael ragaszkodik a komplett zsidó telepek megtartásához, elsősorban Ciszjordániában. Minden zsidó telep jövője Izrael biztonsági célkitűzéseitől és a vízellátás lehetőségeitől függ, így a telepek és a biztonság is igen szorosan összekapcsolódnak. A telepek esetleges kiürítése Izraelben belső vitákat generál, de nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a telepesek többsége vallásos, így a vallásos pártok is erősen érdekeltek a telepek megtartásában. Saron egyoldalú gázai övezeti kivonulásra vonatkozó terve elsősorban Izrael biztonsági és gazdasági érdekeit szolgáló koncepció. Nem ígér többet, mint a majdnem homogén palesztin lakosságú Gázai övezet feletti korlátozott fennhatóság átadását a PH-nak, megőrizve a Gázai övezet határai, légtere és parti vizei fölötti izraeli katonai ellenőrzést. A Saron terv nyitva hagyja a konfliktus alapkérdéseit: a közvetlen izraeli–palesztin tárgyalások jövőjét, a megszállt területeken lévő izraeli települések sorsát, a határok, Jeruzsálem megosztásának és a palesztin menekültek visszatérésének kérdését, azaz a palesztin állam megteremtésének előfeltételeit.

5.3.3. Jeruzsálem státusának problémája

A Jeruzsálem fölötti ellenőrzés kérdésében Izrael és a PH véleménye gyökeresen eltér egymástól, Izrael itt törekszik leginkább az 1967. évi határok módosítására. Bár Barak volt miniszterelnök nagyvonalú ajánlatot tett Camp Davidben a Templom-hegy, Kelet-Jeruzsálem és a tágabb értelemben vett város fölötti ellenőrzést illetően, a felek mégsem állapodtak meg. Palesztina 1947. évi megosztási terve Jeruzsálemet is megosztotta, nemzetközi felügyelet alatt álló városnak minősítette. Az első arab–izraeli háború (1948) is a megosztottsághoz vezetett, a város nyugati része Izrael, míg a keleti része Jordánia ellenőrzése alá került. Az 1967. évi háborúban Izrael elfoglalta a várost, és fennhatóságát kiterjesztette az arab részekre is. Az ott élő lakosoknak izraeli személyi igazolványt adtak, élvezik az izraeli állampolgárság összes előnyét. Később az izraeli kormányok diszkriminációt vezettek be az arab nemzetiségű állampolgárokkal szemben azzal, hogy korlátozták az építési engedélyek kiadását, az engedély nélkül épített házakat pedig a hadsereg műszaki gépei könnyörtelenül letarolták. 1980. július 30-án a knesszet törvénybe foglalta, hogy Jeruzsálem egységes, Izrael fővárosa. A döntést az ENSZ Közgyűlése elítélte. 1982-ben az Arab Liga Fez-i értekezlete elfogadta, hogy a független palesztin állam fővárosa al-Kudsz (Jeruzsálem arab neve).

²⁸ A Negyedik Genfi Megállapodást (Fourth-Geneve-Convention) 1949. augusztus 12-én fogadták el, háború esetén a polgári lakosság jogaival foglalkozik. Elérhető: www.searchspaniel.com/index.php.

²⁹ Wall St. Journal, 2002. május 29.

Az oslói és minden azt követő megállapodás elhalasztotta Jeruzsálem státusának rendezését, és azt a végső megállapodásokról szóló tárgyalásokhoz kötötte. A helyzetet bonyolítja, hogy az óvárosban a Vatikán és a muzulmán országok is jelenléteket követelnek. Az óváros a tulajdonviszonyok és a különböző valláshoz tartozó szent helyek miatt külön megállapodást követel, amelyből az egyházak sem hagyhatók ki. Bármilyen megállapodásról legyen szó, nem hagyható figyelmen kívül a város mély megosztottsága. A szűkebb értelemben vett városban félmillió lakos él, 100 km²-nyi területen. Kelet-Jeruzsálem területe 67 km², az elfoglalt területen lévő zsidó telepek – Rámalláhtól Betlehemig – teljesen körülölelik a várost. A négy nagy zsidó telepen 63 ezer zsidó él. Saron kormányzása óta 106 új zsidó telepet hoztak létre a megszállt területeken.³⁰ Körülbelül 200 ezer izraeli személyi igazolvánnyal ellátott palesztin közül hozzávetőleg 86 ezer él a városban (az óvárosban 2400 zsidó mellett 27 ezer palesztin él). Nagy-Jeruzsálem zsidó lakossága 433 ezer fő, ami a város lakosságának 2/3-a. A zsidók állami támogatással intenzíven építkeznek és költöznek az arab települések körüli területekre azzal a céllal, hogy elválasszák a jeruzsálemi arabokat a Ciszjordániában élőkétől, mialatt a palesztinok izraeli engedély nélkül 5000 házat építettek, amelynek körülbelül felét az izraeliek már lerombolták. Az ellenőrző pontok sűrűségének és az ellenőrzések lassúságának köszönhetően, Jeruzsálemből a 12 km távolságra lévő Rámalládba esetenként több óra alatt lehet eljutni. A jelenlegi Jeruzsálem területe a jordán megszállás időszakához viszonyítva tízszeresére nőtt.

A demográfiai problémák megegyeznek a ciszjordániai és gázai övezeti elemzésnél leírtakkal. Izrael az elmúlt években – különösen az intifáda kitörése óta –, a palesztin lakosok izraeli személyi igazolványának visszavonására törekszik. Az adatok ellentmondásosak, az izraeliek 2800, míg a palesztinok 11 ezer igazolvány visszavonásáról beszélnek.

1996-ban az izraeli Munkapárt hárompontos javaslatot tett az araboknak a palesztin fővárosra vonatkozóan, amely szerint a Templom-hegy élvezzen területen kívüliséget és a mecseteket a palesztinok felügyeljük, Kelet-Jeruzsálemben hozzanak létre palesztin városi önkormányzatot, amely kapcsolódjon Nyugat-Jeruzsálem zsidó önkormányzatához, Izrael pedig legyen jogosult a teljes város feletti szuverenitás megtartására. Javasolták továbbá, hogy Kelet-Jeruzsálemben, a város közigazgatási határához közel eső Abu Disz arab településen – izraeli szuverenitás alatt –, építsék ki a palesztin kormányzati központot. A palesztinok hozzá is kezdtek a kormányközpontok kialakításához, de végül a javaslatokból az intifáda kitörése és a vitás kérdések megoldatlansága miatt nem született konkrét megállapodás. Az izraeli kormányok nem foglaltak világosan állást arról sem, hogy mit értenek a „Nagy-Jeruzsálem” fogalom alatt. Úgy tűnik azonban, hogy politikai színezet nélkül, minden kormány tartja magát Rabin volt miniszterelnök 1995-ben, Dávid király uralkodásának 3000. évfordulója alkalmából tartott beszédéhez, amelyben kijelentette, hogy csak egy Jeruzsálem létezik, az nem lehet kompromisszum tárgya, nincs nélküle béke, Jeruzsálem mindig az izraelieké volt és az is marad.

³⁰ Israeli Global News, 2003. június 30.

Nagy a valószínűsége annak, hogy Jeruzsálem státusának kérdésében hosszú vitákkal kell számolni egy jövőbeni béketárgyaláson. Izrael „Jeruzsálem-érzékenységét” mutatják a 2005. január 9-én, a palesztin elnökválasztásokon történt mozgáskorlátozások, valamint az is, hogy nem engedélyezték Arafat oda történő temetését sem.

5.3.4. A vízforrások körüli viták

A vízforrások feletti ellenőrzés igénye a vízkérdést nemcsak a palesztin–izraeli konfliktusban, hanem az arab–izraeli kapcsolatokban, sőt az egész Közel-Keleten gazdasági és biztonsági kérdéssé alakította. Az izraeli vízforrások többsége az 1967. évi határokon kívül található, a Jordán folyó mellékágaiban és a ciszjordániai vízgyűjtő területeken, így nemcsak palesztin–izraeli, hanem regionális problémát is jelent. Izrael fő víznyerő forrása a 93 km hosszú Jordán folyó, amely négy mellékágból ered, ezek közül csak a Dán folyó forrása található Izraelben. A Jarmuk folyó Szíriában, a Baniás az Izrael által megszállt Golán-fennsíkon, a Hasbani pedig Dél-Libanonban ered. A négy ág Izrael területén találkozik és együtt képezi a Jordán folyó felső szakaszát. A Jordán folyó a Galilei (Kineret) tóba ömlik, amely Izrael fő víztartaléka (szintje a tartós szárazság miatt évente kb. 40 cm-t csökken). Izrael tengerparti édesvíztározói folyamatosan apadnak. A vízlelőhelyek megőrzése Izraelben biztonsági kérdéssé vált. A szomszédokkal való megállapodásból a vízmegosztás és a vízforrások feletti ellenőrzés semmiképpen sem zárható ki.

Az izraeli mezőgazdaság rendkívül vízigényes, a művelt terület 50%-át öntözik. A palesztin területeken is jelentős a mezőgazdasági tevékenység és a vízigény, de az ottani területeknek mindössze 5%-át tudják öntözni. Izraelben a megszállt területeken lévő vízforrások katonai ellenőrzés alatt állnak. A palesztinoknak tilos új kutak fúrása, ugyanakkor a telepések számára semmiféle korlátozás nincs.³¹ Ciszjordánia vízforrásainak 90%-át Izrael, 10%-át a palesztinok használják. A legkritikusabb a helyzet a Gázai övezetben, ahol a lakosság szinte teljesen az izraeli vízszolgáltatásra van utalva. A rendelkezésre álló kevés ivóvíz sós, a szennyvíztisztítás nem megoldott. Az EU által Gázában felépített víztisztítót az intifáda alatt az izraeli haderő lerombolta. A Világbank adatai szerint a Gázai övezetben a vízhiány nagyobb, mint bárhol a világon.³² Az izraeli vízforrások évente 900 millió köbméter vizet biztosítanak, ami Izrael mezőgazdasági vízfelhasználásának 40, ivóvízkészletének 50%-a. A vízforrások közül 600 millió köbmétert a ciszjordániai adnak, amelynek felére a PH tart igényt. Ezzel szemben a palesztinok 120–130 millió köbmétert kapnak, ezért több településen állandó vízkorlátozások vannak. Az izraeli vízfelhasználás háromszorosa a palesztinokénak (Izrael 375, a palesztinok 115 millió köbmétert használnak fél évente). A ciszjordániai vízkészletből évente körülbelül 50 millió köbmétert a telepések kapnak.

A jövőben biztosra vehető, hogy a víz és a biztonsági nehézségek kombinációja hosszú ideig stratégiai kérdés marad, nemcsak a palesztin–izraeli konfliktusban, hanem az egész arab–izraeli viszonyban. Az említett vízforrás problémák miatt Izraelnek gyakran vitái vannak Libanonnal és Szíriával, mivel ezen államok időnként korlátozzák a Jordán folyóba jutó vízmennyiséget.

³¹ www.mondediplomatique.com Critical situation in the occupied territories.

³² Uo.

5.4. A VÁLSÁG KEZELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

A palesztin–izraeli konfliktus nem katonai, hanem politikai rendezést kíván, ami még a 2005. januári választások után sem lehet gyors lefolyású. A palesztin–izraeli válság gyors, végleges rendezésére nincs reális lehetőség, ezért inkább válságkezelésről célszerű beszélni. Izrael a kialakult helyzet alapján három változat közül választhat:

a) A Palesztin Hatóság megsemmisítése

Izrael elfoglalja Ciszjordániát és a Gázai övezetet, és katonai közigazgatást vezet be. Ellentétben a „Védelmi Pajzs” műveletben megfogalmazott célokkal – nevezetesen a területek ideiglenes elfoglalásával –, ez a változat teljes szakítást követel az oslói folyamattal. Ennek a változatnak szélsőséges formája lehet az is, hogy katonai fellépéssel a palesztinokat menekülésre készítetik, ami a Földközi-tengertől a jordán–iraki határig érintené a térség demográfiai viszonyait.

A Palesztin Hatóság teljes megsemmisítése és a palesztinok által lakott területek izraeli ellenőrzés alá történő helyezése nyilvánvalóan együtt jár a palesztin lakosság Ciszjordániából történő tömeges elvándorlásával. Egy ilyen változat eltér a korábban megfogalmazott céloktól, mivel azok „csak” a terrorizmus infrastruktúrájának megsemmisítését, és nem a palesztin területek tartós elfoglalását határozták meg. Saron politikája az utóbbi időben nemcsak a terror, hanem elsősorban a PH bázisait zúzta szét, a terrrorszervezeteket és a PH-t összemossa, így jogosan merül fel a kérdés, hogy kivel lehet tárgyalni, és ki gyakorolja a kormányzást. Az intifáda eszkalálódása az izraeli stratégia megváltoztatását hozta magával. A támadó izraeli stratégia (az oslói megállapodással palesztin közigazgatásra átadott területek tartós megszállása, a PH vezetői mozgásának korlátozása, a házról-házra történő kutatások, a fegyverek, lőszer, robbanóanyagok begyűjtése) miatt egyre több palesztin hagyta el elsősorban Ciszjordániát, de a Gázai övezetet is. A támadó stratégiának izraeli kül-és belpolitikai vetületei is vannak, amelyek jelentkeznek az izraeli biztonsági szolgálatokon belül, az Egyesült Államok és Izrael kapcsolatában, valamint Izrael és a környező arab országok viszonyában is. A módszer hasonló körülményeket hozhat létre, mint ami a dél-afrikai apartheid rendszer, vagy Milosevics bukását okozta.

b) Egyoldalú szétválasztás

Az izraeli és palesztin területek egyoldalú szétválasztása. Ezen belül több változat képzelhető el, a ciszjordániai zsidók által sűrűn lakott területek leválasztásától egészen az 1967. évi határ mentén kialakítandó végleges határig. A palesztinok leválasztásának elgondolása abból az izraeli félelemből fakad, hogy a palesztinokkal nem lehet tárgyalásos úton megállapodni, illetve a demográfiai változások mindenképpen a palesztin félnek kedveznek. Nem véletlen, hogy a Ben Gurion³³ alatt felnőtt Saron mai elképzelése az, hogy bárhol a világból minél több zsidót kell Izraelbe hozni és letelepíteni, valamint erre alkalmassá kell tenni a Negev sivatagot. A szétválasztás tervét többnyire azok támogatják, akik a PH megsemmisítése és a palesztinok száműzése mellett állnak ki. Ez azonban nem teljesen egyértelmű, ugyanis a palesztinok száműzését morális alapon sokan elítélik.

³³ Ben Gurion Izrael Állam megalapítója és első miniszterelnöke volt.

A PH megsemmisítésére vonatkozó támadó stratégia hátrányai miatt a szétválasztást szorgalmazók a módszert stratégiai védelemnek tekintik.

Biztonsági szempontból a korlátozott szétválasztás a települések problémáinak rendezése nélkül csak rész megoldást jelent. Korlátozza a gépkocsival érkező merénylők eljutását a tengerparti területekre, de nem jelent védelmet a kerítést megkerülő gyalogos öngyilkos terroristákkal szemben. Várhatóan növekedne az öngyilkos terrorista akciók száma, kísérletek történhetnek alagútásásra a kerítés alatt, esetleg a kerítés felrobbantására annak bizonyítására, hogy az nem nyújt hatáson védelmet. Az elszigetelt palesztin területekre beékelődött települések fenntartása továbbra is útzárak felállítását követelné meg, ami elviselhetetlenné tenné a palesztinok életét. Ebből adódóan a palesztinok a zsidó településeket és az oda vezető utakat támadnák. Valódi elválasztást csak akkor lehetne megvalósítani, ha megoldanák a zsidó települések kérdését is.

Az egyoldalú szétválasztás komoly problémákat jelenthet a későbbi tárgyalások során, hiszen a kerítés felépítésével megállapodás nélküli határ kerül kijelölésre. A kerítés (palesztin megnevezéssel fal) több tízezer palesztint választ el a földjétől.³⁴ Az építéshez palesztin ültetvényeket, gyümölcsfákat, melegházakat romboltak le. Rokonok csak különleges engedélyek birtokában látogathatják egymást, új lakossági kategorizálásokat vezettek be, ami tovább bonyolítja az egyébként is szinte áttekinthetetlen rendszert. A haderő új szabályokat határozott meg a közlekedésre, a zónában a 16 év fölöttiek csak írásos engedéllyel tartózkodhatnak. A nem ott lakókat a rendelet 12 kategóriába sorolja, az engedélyek megszerzéséhez rengeteg okmány beszerzése szükséges. A palesztin lakosságot az zavarja leginkább, hogy a fal felépítésével a saját területükön illegális lakosok lettek, ráadásul minden mozgásuk engedélyhez kötött.

A libanoni csapattávozását követően a Hezbollah rövid időn belül az izraeli határ mentén telepítette „Katyusa” rakétáit. Ezt a példát követve feltételezhető, hogy a palesztinok is Kasszám rakétákat és aknavetőket telepítenének a kerítés közelében, vagy vállról indítható légvédelmi rakétákkal fenyegethetik a leszálló repülőgépeket. Ezek szintén felvetik a megállapodás nélküli egyoldalú szétválasztás korlátait.

c) Visszatérés a tárgyalásokhoz

Diplomáciai erőfeszítések, illetve az Arafat halálát követő változások eredményeképpen befejeződik a konfliktus. A tárgyalások újraindításához az is hozzájárulhat, hogy a kemény izraeli fellépések következtében a palesztinok „kifulladásra” és a tárgyalások mellett döntenek. Ez sem megoldást jelent, hanem csak válságkezelést. Ez a változat illeszkedik Saron elképzeléséhez is, aki rész megállapodásokon keresztül próbál eredményt elérni. A felek eltérő felfogása miatt ennek a változatnak is számos akadálya van. Saron a tárgyalásokhoz való visszatérés feltételül a palesztin terror teljes leállítását szabta. Az esetleges tárgyalásokat is úgy képzei el, hogy több rész megállapodást kötnek, amelyek elvezethetnek a végleges megállapodáshoz, vagy esetleg hosszú időszakokra szóló ideiglenes megállapodást írnak alá. A palesztinok a rész megállapodásokat több ok miatt is elfogadhatatlannak tartják. Először is a négy éve tartó, több ezres palesztin

³⁴ Ha'aretz, 2003. december 9.

veszteséggel járó intifádát a PH nehezen tudja elfogadtatni a lakossággal úgy, hogy csak ideiglenes megállapodást kötnek, figyelmen kívül hagyva a palesztin nemzeti érdekeket. Másodszer a palesztin nép az ideiglenes megállapodások sorozatát kapta az elmúlt években, amelyek csak részmegállapodások voltak, vagy az előző részmegállapodás ismétlései. Palesztin értelmezés szerint az ideiglenes megállapodásokkal Izrael csak azt akarja elérni, hogy minél későbbre halassza a végső rendezést. Olyan megegyezés, amely nem tartalmazza az izraeli csapatkivonást, a zsidó települések felszámolását, és nem biztosít szabad mozgást a palesztin települések között, semmit sem változtat a palesztin lakosság életmódján. Diplomáciai eszközökkel történő rendezés esetén nem kerülhetők meg az alapkérdések: az izraeli megszállás teljes befejezése, Jeruzsálem státusa, a határok, a menekültek, az izraeli telepek és a vízmegosztás problémái. A kialakult helyzetben indokolt lehet a nemzetközi ellenőrzés valamilyen formájának megvalósítása, amelyhez mértékadó elemzések szerint 2500–7000 fő körüli katonai erőre lesz szükség.³⁵ A létszám a palesztin biztonsági szolgálatok aktívabb bevonásával folyamatosan csökkenthető. Az intifáda miatt kialakult helyzet a két fél közötti bizalmatlanságot tovább növelte és megnehezítette a tárgyalásos rendezést.

Összességében azonban a tárgyalásos rendezésnek nincs alternatívája, ezt azonban csak a nemzetközi közösség, elsősorban az Egyesült Államok aktív részvétele képes biztosítani. A 2005 januárjában megtörtént magas szintű találkozók új lehetőséget nyithatnak a békefolyamat elindítására, a megállapodáshoz vezető út azonban igen hosszúnak ígérkezik. A körülmények alapos elemzése után az a véleményem, hogy a továbblépéshez mindkét félnek igen nehéz döntéseket kell hoznia és belső konszenzust kell teremtenie. Az útiterv megvalósításának számos akadálya van, ennél jobb elgondolás azonban az elmúlt években nem került kidolgozásra.

Hazánk alapvető érdeke a palesztin–izraeli konfliktus tárgyalásos rendezése és a konfliktus mielőbbi befejezése, ennek feltétele az erőszak beszüntetése mindkét oldalon. Számunkra fontos az együttműködés mind Izraellel, mind a PH-val. Nemzetbiztonsági érdekünk annak megakadályozása, hogy a terrorizmus, illetve a tömegpusztító fegyverek proliferációja – mint a térség legfontosabb kockázata szövetségeseinkre és hazánkra nézve –, átterjedjen Európára. Számunkra egyaránt fontos, hogy az antiszemitizmus ne erősödjön Magyarországon, de az is, hogy az itt élő arabok békében éljenek. A rendezési folyamatban számunkra elsődleges, hogy ne sérüljenek politikai és gazdasági érdekeink, valamint a béke-megállapodás tegye lehetővé az izraeli és a palesztin területeken lévő szent helyek védelmét is.

5.5. KÖVETKEZTETÉSEK

- Az intifáda a palesztin állam kialakulását – gyökeres ellentétben az intifádával kapcsolatos palesztin törekvésekkel –, nem segítette, hanem lehetetlenné tette. Az oslói megállapodások már elveszítették jelentőségüket, mindkét oldalon új vezetéssel, minden bizonnyal új alapokon elkezdett tárgyalásokra van szükség.

³⁵ International Affairs. Vol. 80. Number 2, March 2004. 213. o.

- Az intifáda növelte a két nép közötti ellentétet, a balkáni válsághoz hasonlóan mély gyűlöletet és bizalmatlanságot, kölcsönös félelmet okozott, amelyek kiheverésére még egy esetleges megállapodás esetén is hosszú évekre van szükség. Az izraeli társadalomban többséget alkotnak azok az erők és véleményformáló csoportok, amelyek bizalmatlanok a palesztinokkal szemben és ellene vannak a palesztin állam létrehozásának. Bizalmatlanságuknak ideológiai, vallási, biztonsági és érzelmi okai vannak, amelyek erősödésére az intifáda eszkalációja meghatározó befolyást gyakorol.

- Az intifáda alatti rendezési kezdeményezések a nemzetközi közösség rendezési törekvéseit, a konfliktus kiszélesedésének megakadályozását jelzik. Az elképzelések közül legnagyobb realitása – a felmerült nehézségek ellenére is –, az „Útiterv”-nek van.

- A körülmények gondos mérlegelése alapján következtetésem szerint a válság külső segítség, illetve beavatkozás nélkül nem oldható meg. Az iraki helyzet miatt kialakult térségbeli bizonytalanság gátolja a palesztin–izraeli konfliktus megoldását, az izraeli vezetés saját céljai érdekében kihasználja, hogy a nemzetközi közösség – elsősorban az Egyesült Államok –, Irakkal van elfoglalva. Az amerikai érdekeket figyelembe véve az útiterv 2005-ös dátumának három-négy évvel történő meghosszabbításával kell számolni. Ha az izraeli fellépések keményebbé válnak, akkor a palesztin szélsőségesek támadásait kiterjeszthetik más országokra és régiókra, amelyeknek elsősorban az európai zsidók válhatnak áldozatává.

- A térség politikai viszonyainak elemzése kapcsán az a következtetésem, hogy a palesztin–izraeli konfliktus megoldatlansága lehetetlenné teszi nemcsak az arab–izraeli konfliktus rendezését, hanem a térség demokratizálódását is. A „Tágabb Közel-Kelet” néven ismerté vált amerikai koncepció csak akkor valósulhat meg a térségben, ha a palesztin–izraeli (és az iraki) konfliktus is rendeződik.

KIEGÉSZÍTÉSEK 2006 AUGUSZTUSÁBAN

Az izraeliek és a palesztinok 1948 óta szinte folyamatos konfliktusban, 2000 óta pedig háborúban állnak egymással, a béke esélyei ma lényegesen rosszabbak, mint Arafat idején voltak. A dolgozatban vázolt alternatívák közül az egyoldalú elkülönülés változata valósul meg, ami további konfliktus lehetőségét hordozza magában. A palesztinoknál megrendezett demokratikus választások eredményeként 2006 tavaszán a Hamasz került hatalomra, így palesztin egységről nem beszélhetünk, de a belátható jövőben az sem várható, hogy a palesztin radikális szervezetek megváltoznának. Annak is kicsi a valószínűsége, hogy Izrael egyoldalú engedményeket tenne. Az értekezésben elemzett vitás kérdések továbbra is megoldatlanok, a libanoni válság legfeljebb eltereli a figyelmet a napi gázai övezeti összetűzésekről, a rendezést viszont aligha segíti elő. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a közel-keleti válság megoldása a palesztinok helyzetének rendezése nélkül nem képzelhető el. Az érintett felek azonban egyedül nem képesek a rendezésre, ezért szükség lenne a nemzetközi közösség határozott és összehangolt fellépésére. A közel-keleti rendezés ma már összefügg a terrorizmus elleni küzdelemmel is, ezért a korábbi problémák és azok megoldásának lehetőségei más megvilágításba kerülnek.

**A HADÁSZATI FELDERÍTÉS SZEMÉLY- ÉS
OBJEKTUMVÉDELMÉNEK AKTUÁLIS VEZETÉSI
PROBLÉMÁI, A KORSZERŰSÍTÉS LEHETŐSÉGEI**

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (a továbbiakban: KFH; Hivatal) – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 6. §-ában meghatározott – fő feladatai végrehajtásához szükséges biztonsági háttér megteremtésére a Biztonsági Főosztály hivatott. E tevékenység keretében – a nemzeti biztonsági normatíváknak és a NATO biztonsági ajánlásoknak megfelelően –, illetékességi és hatáskörében tervezi, szervezi, végrehajtja a biztonságvédelemmel kapcsolatos feladatokat, javaslatot tesz biztonsági vonatkozású intézkedések, parancsok kiadására, illetve a biztonsági és vagyónvédelmi rendszer fejlesztésére, továbbá ellenőrzi a biztonsági rendszabályok betartását.

Már az előző gondolatokban is többször előfordul a biztonság kifejezés. Mindenki tudja, nagyjából mit jelent ez a szó, mégis ha konkrétan definiálni kellene, sokak számára okozna problémát, ezért most megkísérlem egy mondatban összefoglalni e fogalom lényegét.

A biztonság az az állapot, aminek során a minősített információk, a titokhordozó személyek, a tevékenységi formák, a felhasznált technikai eszközök és az objektumok hatékony védelemben részesülnek kémkedés, szabotázs, terrorista, köztörvényes és más felforgató tevékenységek, valamint vizuális, illetve akusztikus felderítési törekvések ellen.

A Biztonsági Főosztály (a továbbiakban: Főosztály) – a fentiekben megfogalmazott hatékony védelem érdekében végzett – szakmai tevékenysége során kezdeményezett biztonsági intézkedéseknek:

- ki kell terjedniük minden olyan személyre, aki hozzáférhet minősített információhoz, információhordozóhoz, valamint a Hivatal minden objektumára, illetve helyiségére, ahol ilyen információt tárolnak;
- ki kell szűrniük mindazon személyeket, akik alkalmazása veszélyezteti a minősített információk védelmét, illetve a hivatali objektumok biztonságát;
- meg kell előzniük illetéktelen személyek minősített információhoz történő hozzáférését, hivatali objektumokba történő bejutását;
- biztosítaniuk kell a minősített információk tárolása, illetve továbbítása során a „szükséges, hogy megismerje” elv megvalósulását.

A felsorolt alapelvek alapján meghozott biztonsági intézkedéseknek át kell fogniuk a biztonság fő területeit:

- a személyi biztonságot;
- a fizikai biztonságot;
- az informatikai biztonságot;
- a dokumentumbiztonságot;
- az iparbiztonságot.

Ez több is, mint amit a cím takar, hiszen abban csak személy- és objektumvédelemről van szó. Hiba lenne azonban figyelmen kívül hagyni a biztonság többi területét, mivel napjainkban, ebben a biztonsági helyzetre is kiható, újabb és újabb kihívásokkal teli világban, a biztonságot is csak komplex módon, fő területei együttes vizsgálatán keresztül lehet megítélni. Folyamatosan figyelemmel kell kísérni a változó – biztonságra vonatkozó – követelményeket, azok alapján meghatározni a konkrét feladatokat, és a feladatokhoz igazítani az e tevékenységért felelős szervezet struktúráját. A helyzet nehézségét fokozza, hogy a növekvő elvárásoknak csökkenő létszámmal és pénzügyi kerettel kell megfelelni. Ez az a probléma, ami jelentős kihívást jelent a vezetés részére, és amellyel naponta szembesülnie kell.

A társadalmi–politikai rendszerváltozást megelőző időszakban, illetve az azt követő néhány évben, a KFH jogelődje biztonsági szervezetének tevékenysége alapvetően a személyi biztonságvédelem területére korlátozódott. Azon belül is a bűnmegelőzési feladatok mellett, a felvételre tervezett személyek állományba vétel előtti biztonsági ellenőrzését végezte. Maga az ellenőrzés egy, a pályázó által kitöltött, alapvetően a rokonai körre vonatkozó kérdésekből álló kérdőív és egy önéletrajz alapján került végrehajtásra. A kérdőívben és az önéletrajzban feltüntetett adatok hitelességének a BM-adattárban történt ellenőrzését követően, a korábbi munkahelyen vagy tanintézetben, és a lakóhelyen végzett környezettanulmány során kialakult összkép alapján döntötték el, hogy a jelölt személy – biztonsági szempontból – alkalmas-e a tervezett beosztás ellátására?

Az első lényegi változás e területen az 1990-es évek második felében, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény hatálybalépését követően, 1996 első felében kezdődött meg.

A Hivatal jogelődjének megváltozott a státusa. Új néven – Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal –, kiterjedtebb feladatkörrel és törvény által biztosított jogi háttérrel folytatta tevékenységét, mint az egyik országos hatáskörű katonai nemzetbiztonsági szolgálat. Ez a változás természetesen kihatott a Főosztály munkájára is. A személyi biztonsághoz kapcsolódó ellenőrzések alapját a fenti törvényben meghatározott, az adott személyre vonatkozóan mélyebb ismereteket tartalmazó új, a tervezett betekintési szinttől függően, „A”, „B”, illetve „C” típusú kérdőívek képezték. E kérdőívek alapján állománybavétel előtt, majd azt követően legalább ötévente (mivel az ellenőrzést követően kiadott Biztonsági szakvélemény csak öt évig érvényes) – a főigazgató kezdeményezésére és az illetékes miniszter

(esetünkben a honvédelmi miniszter) elrendelésére – kellett, illetve kell végrehajtani a nemzetbiztonsági ellenőrzéseket. Új elem, hogy a korábbi gyakorlattal ellentétben, az ellenőrzés a célszemély, illetve a vele közös háztartásban élők tudtával, írásbeli hozzájárulásával történik. Ezen túlmenően a törvény – a különböző szervezetek, intézmények adataira bízott betekintési jogosultság révén –, tágabb lehetőséget biztosít a végrehajtók részére az egyes személyek vonatkozásában felmerült információk valóságtartalmának ellenőrzésére.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény 6. §-a, a konkrét szakmai feladatokon túl, a KFH hatáskörébe utalta a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar katonai szervek és létesítmények biztonsági védelmét is. E törvényi pont végrehajtási utasításaként került kiadásra a külföldön szolgálatot teljesítő, illetve tanulmányokat folytató magyar katonák és családtagjaik biztonsági védelméről szóló 50/1999. (HK 17.) számú HM-utasítás. Az abban meghatározottaknak megfelelően, a Hivatal illetékességi és hatásköre:

- a bilaterális kapcsolatokból adódóan külföldön tartózkodókra (például: a véderő-, katonai és légügyi attaséhivatalok állománya, valamint a külföldön tanulók);
- a multilaterális nemzetközi szervezetekben – így a Magyar Köztársaság Észak-atlanti Szerződés Szervezete mellett működő Képviselő Politikai Osztálya Védelempolitikai Részlegében, a Misszió keretén belül működő Katonai Képviselő Hivatalban, a különböző szintű NATO-parancsnokságokon, a Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztériuma és a HM Állandó EBESZ Katonai Képviselőjén, a békétámogató műveletek keretén belül az ENSZ katonai megfigyelői missziókban és a fegyveres békétámogató műveletekben – szolgálatot teljesítő személyi állomány biztonsági védelmére terjedt ki.

E tevékenység óriási felelősséget és egyre több feladatot jelentett a Hivatal, azon belül is a Főosztály számára, mivel a törvény hatálybalépését követő években jelentősen megnövekedett a világ különböző részein az ENSZ, EBESZ, NATO, EU missziókban szolgálatot teljesítő magyar katonák létszáma. Hasonló helyzet alakult ki a külföldi tanulmányokra kiutazók vonatkozásában is. A fogadó országok földrajzi helyzete, valamint az eltérő kiutazási célok miatt a helyszíni biztonsági védelem nehezen megvalósítható, ezért kiemelten kellett kezelni a kiutazást megelőző biztonsági felkészítést. E tevékenység során a főosztály munkatársai alapvető nemzetbiztonsági ismereteket adtak a kiutazók részére. Bemutatták a biztonsági kockázatot jelentő körülményeket. Felhívták a figyelmet az idegen speciális szolgálatok által alkalmazott megközelítési módokra, tevékenységük felismerési jegyeire, és elmagyarázták a jelenlétük észlelésekor tanúsítandó helyes magatartási formákat. Ezen túlmenően a felkészítők kitértek a fogadó ország közbiztonsági helyzetére, a köztörvényes bűncselekmények – elsősorban külföldiekkel érintő – sajátosságaira. Végül az idegen speciális szolgálatok tevékenysége, illetve a köztörvényes bűncselekmények mellett még reális veszélyként foglalkoztak a nemzetközi méretű terrorizmussal is.

A biztonsági követelmények jelentős változását egy másik, szintén az 1990-es években megkezdődött folyamat is befolyásolta, amely későbbi NATO, illetve EU tagságunkat célozta meg. E két nemzetközi szervezet szigorú biztonsági elvárásokat támaszt a tagországokkal szemben, a minősített információ megfelelő szintű védelme érdekében. Ebből következett, hogy csatlakozásunk és teljes jogú tagságunk egyik alapfeltétele a NATO és az EU biztonsági minimum követelményeinek érvényre juttatása, amely megvalósításának bázisa egy megbízható nemzeti biztonsági rendszer kialakítása volt. A NATO és a Magyar Köztársaság kormánya között 1994. július 5-én megkötött biztonsági megállapodásban – az alapvető biztonsági elvárások biztosítása érdekében –, a Magyar Köztársaság kötelezettséget vállalt egy NATO Titokvédelmi Bizottság, egy NATO Központi Nyilvántartó (amely az országba érkező minősített NATO anyagok fogadására hivatott), valamint egy Nemzeti Biztonsági Hatóság létrehozására.

Ennek megfelelően a Parlament az 1998. évi LXXXV. törvényben létrehozta a Nemzeti Biztonsági Felügyeletet (a továbbiakban: NBF; Felügyelet). A Miniszterelnöki Hivatal szervezeti keretei között működő, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter irányítása alatt álló, önálló feladattal és hatósági jogkörrel rendelkező NBF hivatott gondoskodni a NATO és EU minősített adatok védelmére vonatkozó intézkedések összehangjáról és betartásáról valamennyi minisztériumban és kormányzati szervnél. Tevékenységét szoros együttműködésben végzi a NATO Biztonsági Hivatallal (NOS).

Az NBF létrehozásáról rendelkező törvény – a NATO-szabványoknak megfelelően – kiterjesztette a „C” típusú nemzetbiztonsági ellenőrzést a célszemély, illetve a vele közös háztartásban élők anyagi, vagyoni helyzetére is. Az érintetteknek egy módosított, a fenti területre irányuló kérdéseket is tartalmazó biztonsági kérdőíven kellett, illetve kell nyilatkozniuk. Amíg a korábbi ellenőrzés csupán a NATO TITKOS szintig volt alkalmas, addig az 1999 januárja után végrehajtott „C” típusú ellenőrzés a KIEMELTEN SZIGORÚAN TITKOS minősítésű NATO-anyagokba történő betekintést is lehetővé tette, természetesen a „*need to know*”, vagyis a „*szükséges, hogy megismerje*” elv betartásával. Az anyagi és a vagyoni helyzet ellenőrizhetősége érdekében a Főosztálynak ki kellett alakítania a szükséges kapcsolatrendszert a banki szféra, valamint az illetékes állami hivatalok, intézmények vonatkozásában.

Az ezzel a módosítással kialakított nemzetbiztonsági ellenőrzés képezi az személyi biztonság alapját napjainkban is, amelynek célja a külföldi befolyásból, emberi gyengeségből, bűnügyi háttérből fakadó pressziókkal szemben sérülékeny személyek kiszűrése, akik könnyen célpontjává, eszközévé válhatnak az idegen speciális szolgálatoknak, bűnözői köröknek, vagy terrorista szervezeteknek.

Az ellenőrzés eredményeként kiadott – kockázati tényezőt nem tartalmazó – Biztonsági szakvélemény a feltétele annak, hogy az NBF kiadja a kívánt szintű NATO minősített információba történő betekintésre feljogosító „*Security Clearance*”-t, vagyis „*Biztonsági Tanúsítvány*”-t.

A személyi biztonság (mint talán a legsebezhetőbb terület) feltételeinek megteremtése az egyik legfontosabb feladat, azonban mint már írásom elején is utaltam rá, nem szabad megfeledkezni a biztonság többi területéről – a fizikai, a dokumentum- és az informatikai biztonságról – sem, ezért ezekre is kitérek néhány mondatban.

A megvalósított fizikai biztonsági intézkedéseknek alkalmasnak kell lenniük az erőszakos, vagy titkos külső behatolás megakadályozására, a minősített információk jogosulatlan megszerzésére irányuló törekvések megelőzésére, felfedésére, a megismerhetőség mértéke szerinti munkavégzés feltételeinek megteremtésére. Ennek megfelelően I., illetve II. osztályú biztonsági területeket kellett létrehozni a Hivatalon belül, a minősített NATO-információk kezelése, tárolása érdekében.

A dokumentumbiztonság kialakításának feltétele egy NATO Nyilvántartó létrehozása volt, amely biztosítja, hogy a NATO confidential (bizalmas) vagy annál magasabb minőségű adatokat csak olyan személyek készíthetik, kezelhetik, fordíthatják, másolhatják vagy semmisíthetik meg, akik rendelkeznek a megfelelő szintű betekintési jogosultsággal.

Az informatikai biztonság (INFOSEC) realizálása során foganatosított biztonsági intézkedésekkel meg kellett teremteni a minősített információk elektronikus úton történő adatkezelésének, gyors továbbításának és tárolásának védelmét. Azon belül a szoftver- és hardverbiztonságot, a nemkívánatos kisugárzás elleni védelmet (TEMPEST), valamint a védett információtovábbítás szempontjából elengedhetetlen rejtjeltevékenységet (CRYPTOSEC).

A biztonság ötödik területével, az iparbiztonsággal kapcsolatos feladatokat – a Nemzeti Biztonsági Felügyeletről szóló 1998. évi LXXXV. törvény 5. §-a értelmében –, maga a Felügyelet koordinálja. A törvény módosító rendelkezéseiben iparbiztonsági ellenőrzési feladatokkal a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatalt és a Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatalt (a továbbiakban: KBH) bízta meg.

Az ezredfordulót követően a Hivatalban végrehajtott szervezeti átalakítás a Főosztályon nemcsak létszámcsökkenést, hanem új típusú feladatokat is jelentett, ezáltal ismételt szükségessé vált a szervezet átstrukturálása. Az átalakítás során kikerültek a Hivatal állományából a fenntartási, illetve az őrzés-védelmi feladatokat ellátó szervezeti egységek. Azok vagy önállóan, vagy más nagyobb, gazdálkodó szervezetbe beolvadva folytatták tevékenységüket, szerződéses jogviszonyban a KFH-val. A fenntartási, felújítási és fejlesztési feladatok egyre több „külső” gazdasági társaság, illetve alvállalkozó bevonását tették szükségessé, ami óhatatlanul növelte a végrehajtandó biztonsági ellenőrzések számát.

Igaz, hogy az iparbiztonsági ellenőrzés nem tartozik a Hivatal feladatkörébe, azonban az államtitkot vagy szolgálati titkot, illetőleg alapvető biztonsági, nemzetbiztonsági érdekét érintő vagy különleges biztonsági intézkedést igénylő beszerzések sajátos szabályairól szóló 143/2004. számú kormányrendelet – saját beszerzések tekintetében – a KFH, mint illetékes nemzetbiztonsági szolgálat

feladatkörébe utalta azokat a közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény szerint egyszerű közbeszerzési eljárás mindenkori értékhatárait elérő, vagy azt meghaladó értékű beszerzéseket, melyek államtitkot, szolgálati titkot, illetve alapvető biztonsági, nemzetbiztonsági érdeket érintenek, illetve különleges biztonsági intézkedést igényelnek. Tehát, a Hivatallal szerződéses jogviszonyba kerülő gazdasági társaságok előzetes biztonsági ellenőrzése továbbra is a Biztonsági Főosztály illetékességi és hatáskörébe tartozik.

A Főosztály tevékenységét befolyásoló, 2005-ben bekövetkezett újabb változást a külföldön szolgálatot teljesítő, illetve tanulmányokat folytató személyek biztonsági védelméről szóló 50/1999. számú HM-utasítás hatályba lépése óta történt változások tették szükségessé. Mint már az előzőekben kitértem rá, a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar katonai szervek és létesítmények (intézmények) biztonsági védelmét a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény a KFH feladataként határozza meg. A jogszabály kidolgozása és elfogadása idején e tevékenység alapvetően a külképviseletken működtetett véderő, katonai és légügyi attaséhivatalok védelmére terjedt ki. Napjainkra a külszolgálatot teljesítők köre jelentősen kibővült, és a végrehajtásra kerülő feladatok jellege is megváltozott. A külföldön szolgálatot teljesítő állomány nemzetbiztonsági védelme ennek megfelelően már inkább kémelhárítási, mint hírszerző tapasztalatokkal rendelkező biztonsági tiszt helyszíni közreműködését igényelte. Emellett szólt az is, hogy a kiküldöttek döntő többsége a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Magyar Honvédség állományából került ki, akik kihelyezésüket megelőzően, majd azt követően is – biztonságvédelmi szempontból – a KBH illetékességi körébe tartoztak.

A fenti okok miatt – figyelemmel a két Hivatal (KFH, KBH) szakmai érdekeire –, a főosztály kezdeményezte egy módosított, az 50/1999. számú HM-utasítást felváltó rendelkezés elkészítését. Így lépett hatályba 2005. október 17-én a külföldön szolgálatot teljesítő, illetve tanulmányokat folytató személyek biztonsági védelméről szóló újabb, 103/2005. számú HM-utasítás, melynek 3. §-a rendelkezik a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok módosított illetékességi köréről. Ez alapján a KFH felelős a bilaterális, illetve multilaterális kapcsolatból adódóan külföldön szolgálatot teljesítő, vagy tanulmányokat folytató – saját állományába, illetve szakmai irányítása alá tartozó – személyek biztonsági védelméért.

Az írásomban bemutatott rövid, az elmúlt tíz évet átfogó áttekintéssel próbáltam érzékeltetni, milyen változások és megoldandó problémák jelentettek, illetve jelentenek mind a mai napig kihívást a hadászati hírszerzés biztonsági hátterének megteremtéséért felelős szervezet vezetése számára.

Kiemelt cél volt és lesz a jövőben is a főosztály szervezetének gyors, rugalmas, feladatorientált átstrukturálása, a személyi állomány – változó követelmények szerinti – átképzése, továbbképzése a megfelelő szakmai felkészültségi szint elérése, illetve a szakmai munkához elengedhetetlen jogkövető magatartás kialakítása érdekében.

Természetesen a szakmai jellegű elméleti és gyakorlati felkészítés mellett nagyon fontosnak tartom a nyelvtanulás ösztönzését is, mert a Hivatal szakmai igazgatóságai és a Főosztály közötti „átjárhatóság” megteremtésének ez az egyik legfontosabb eleme. Fontosnak tartjuk, hogy a Főosztály állományából minél többen mérettessenek meg külföldi missziókban, minél többen szerezzenek külszolgálati tapasztalatot, melyet a későbbi szakmai tevékenységük során kamatoztathatnak.

Írásomban bemutattam a múlt és a jelen aktuális – a Hivatal biztonsági védelmét célzó – tevékenységét, de azt gondolom, mondandóm akkor lesz teljes, ha néhány gondolatban a jövővel is foglalkozom.

A korábban már véleményeztetésre megküldött kormányrendelet-tervezetek, illetve a Nemzeti Biztonsági Felügyelet munkatársaival folytatott személyes konzultáció alapján – a kormányzati döntéstől függően, de már a jövő évtől kezdődően – várhatóan szigorodni fognak a nemzeti minősített információ védelmére vonatkozó rendszabályok.

Egy – az elektronikus biztonság részletes szabályairól szóló – kormányrendelet-tervezetben konkrét feladatok kerülnek meghatározásra az elektronikus (informatikai) rendszerekre vonatkozó személyi, fizikai, adminisztratív biztonsági követelményekkel, a rendszerbiztonsággal, a kommunikációbiztonsággal, az engedélyezési eljárásokkal és az ellenőrzésekkel kapcsolatban.

Egy másik – a minősített adat kezelésének rendjéről, valamint a Miniszterelnöki Hivatal Nemzeti Biztonsági Felügyelet működési rendjéről szóló – kormányrendelet-tervezetben pedig, a NATO és az EU biztonsági szabályainak szerkezetét követve, rögzítették a nemzeti minősített információk kezelése során betartandó személyi, fizikai és adminisztratív biztonsági követelményrendszert.

A tervezett változtatásoknak az a lényege, illetve a célja, hogy a nemzeti minősítésű anyagok készítésére, továbbítására, megismerhetőségére, tárolására és megsemmisítésére vonatkozó rendszabályok a NATO Biztonsági Szabályzatában megfogalmazott direktíváknak megfelelően kerüljenek meghatározásra. Tehát a nemzeti biztonsági követelményeket a NATO-szabványokhoz igazodva tervezik definiálni.

Azt gondolom, hogy az említett kormányrendeletek hatályba lépése döntően meghatározza a hadászati felderítés biztonsági háttere korszerűsítésének alapvető irányait. Tekintettel arra, hogy a Hivatalnál kezelt információk, anyagok döntő többsége az alaprendeltetésből fakadóan minősített, a munkavégzés, illetve az elhelyezés vonatkozásában átcsoportosításokra, új beosztások vagy megbízások létrehozására, és jelentős biztonsági beruházásokra kell felkészülni.

BEVEZETÉS

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal – azon belül többek között az Elemző és Értékelő Igazgatóság és az Oktatási Központ – **tudás alapú szervezet**, amely szakmailag meghatározott sajátosságokkal bír. Tudás alapú szervezet még – mások mellett – a mű szaki kutató–fejlesztő intézet, az egyetem, a kiadóvállalat, a jogtanácsosi iroda és így tovább. A tudás az ilyen nagy társadalmi szervezetekben, intézményekben is csak emberekhez kötődve létezhet, ellentétben az információval, amelyet fizikai objektumok, biológiai szervezetek, gépi rendszerek is hordozhatnak, illetve elő állíthatnak, vagy „személytelen”, bürokratikus intézmények, gazdasági vállalatok is „termelhetnek”. Az „**intézményes tudás**” a munkatársak szervezett információ-cseréjén és közös információ-feldolgozásán, a tudás átadásán és megosztásán alapul. Csak az tud, aki tanult, és a tudás átadása maga is oktatás; az ismeretek aktív átvétele, elsajátítása pedig a tanulás. **Tudás alapú szervezet nem létezhet oktatás–nevelés és folyamatos tanulás nélkül.** Az emberi intelligencia az információ megszerzésére, feldolgozására, tudássá alakítására és gyakorlati felhasználására való képesség, azaz tanulási képesség. A hírszerzés rendeltetése az intézményes ismeret-elsajátítás (tanulás), és az intézményes tudás-átadás (tanítás) – ami természetesen sajátos közegben, meghatározott feltételek közepette megy végbe, amelyeket itt nem szükséges részletezni.

A számítógépes adatbázisok töméntelen mennyiségű – binárisan kódolt szimbólumok formájában tárolt – információt tartalmazhatnak, de ahol nincs az információ jelentését értelmező és azt jelentő ségéhez méltóan felhasználó ember, ott nincs tudás sem. Az emberek közötti kommunikáció nélkül szintúgy nincs tudás, legalábbis társadalmilag hasznos tudás biztosan nincs. Amikor majd nyugállományba vonulok, a tudás a fejemben marad, de az MK KFH – ha az intézményen belül nem létezne szervezett és spontán tapasztalatcsere, oktatás –, elveszthetné mindazt, amit tudok, még akkor is, ha minden jelentésem és elő adásom szövegét megő rzi az irattár. Leírhatom azt, amit tudni vélek, és tankönyvként nyilvántartási számot kaphat¹ a „T” irodán, felvehetik, elolvashatják, és bemagolhatják akár szóról szóra, de tudás csak akkor lesz belő le ismét, ha valaki a saját körülményeihez igazítva aktívan értelmezi, megérti, és alkotó módon alkalmazza a tevékenysége kapcsán „*akkor és ott*” felmerülő problémák megoldására. Még jobb, ha a munkavégzés során kialakított emberi kapcsolatok keretében, „*itt és most*” a közös problémamegoldás útján adom át mindazt, amit tudok a munkatársaimnak (én is így tettem szert tudásom nagy részére). Ha megszű nnek az emberi kapcsolatok, illetve megszű nik az aktív, alkalmazásra „kihegyezett” befogadás és információ-feldolgozás, akkor megszű nik a tudás elsajátíthatósága és átadhatósága is.

¹ Rác Lajos: *Az elemzés–értékelés módszertana*. MK KFH jegyzet, 1998, Budapest.

A tudás alapú szervezetek legfőbb erő forrása ezért az ember, és az ilyen szervezetek vezetésének lényege az emberek közötti kapcsolatok olyan rendszerének kialakítása és működtetése, amely lehetővé teszi a tudás (nem egyszerűen az információ!) hatékony megosztását és megsokszorozását.

A **vezetés** – legyen az katonai, gazdasági vagy bármilyen más szervezet vezetése –, minden esetben a szükséges erőforrások szakszerű elosztása egy meghatározott cél elérése érdekében. A hadvezér a személyi állományt és a harci technikát csoportosítja és veti be célszerűen (mit mi ellen?), a vállalatvezető az anyagi, a humán és a pénzügyi tőkével gazdálkodik (mennyit mire?), az óvónő a gyerekek figyelmének felkeltésére alkalmas ingereket „adagolja” az életkori sajátosságoknak megfelelően (milyent kinek?). A tudás alapú szervezet vezetése az emberi kapcsolatok menedzselését állítja a középpontba (ki mit tud, hogyan tesz szert erre a tudásra, és ki kivel osztja meg azt, amit tud, az intézményes tudás bővítése érdekében?). A szükséges erőforrás, amivel ebben az esetben „gazdálkodni” kell, nem más, mint a munkatársak figyelve, amit véges idő- és teljesítménykorlátok között a tudás elsajátítására, megosztására és bővítésére kell koncentrálni. A pénz (költségvetés) a felderítés számára nem első sorban erőforrás, hanem – az időhöz hasonlóan – inkább korlátozó tényező. Az erőforrás – még pontosabban: a *megújítható erőforrás* – a gondolkodó emberek között célszerűen megszervezett, működő kapcsolatok rendszere.

Azokat a speciális gyakorlati ismereteket, amelyeket a hírszerzés munkatársainak el kell sajátítaniuk ahhoz, hogy a munkájukat színvonalasan végezhessék, a közoktatás keretében nem lehet megtanulni. Civilizált, kulturált, demokratikus országokban az államnak – megfelelő ellenőrzés mellett –, monopóliuma van az erőszak alkalmazására éppúgy, mint a titkos információszerezés módszereinek intézményes használatára, ezért katonai felderítést magánemberek vagy magáncégek nem folytathatnak, hírszerző (adatszerző vagy -feldolgozó, elemző-értékelő) kiképzésben nem részesülhetnek. Az 1995. évi CXXV. (nemzetbiztonsági) törvény szerint a szolgálatok „*gondoskodnak a hivatásos állományú munkatársak és a közalkalmazottak szakirányú képzéséről*”. A **szakirányú képzés** az egyik legfontosabb szakmai teendő, mert nélküle a szolgálatok rendeltetészerű feladatainak ellátása nem lehetséges. Ezt itt azért szükséges hangsúlyozni, mert a vezetés minőségének megítélése végső soron a vezetett szervezet feladatai végrehajtásának tükrében történik.

„*Kecskét vezess, ne meccset!*” – halljuk gyakran a lelátókról. A népi bölcsesség radikális megfogalmazásban arra utal, hogy aki egy adott szervezet, feladat, esemény (például futbalcsapat, meccs) vezetésére, levezetésére alkalmatlan, az más körülmények között, másik feladatrendszerben, más szervezet vezetésére, irányítására (kecskelegeltetésre) még alkalmas lehet. A **vezetéstudomány**nak tehát nem egyszerűen a vezetési stílusokkal és módszerekkel, szervezési elvekkel kell foglalkoznia, hanem fel kell tárnia mindezeknek a vezetett szervezet jellegével, sajátosságaival, feladataival, funkcióival, körülményeivel összefüggő

törvényszerű ségeit. A mi esetünkben azokat a törvényszerű ségeket szükséges feltárni, amelyek a **katonai felderítés, mint sajátos tudás bázisú szervezet** vezetését jellemzik.

VEZETÉSI MODELLEK

A továbbiakban a klasszikus és a modern vezetéstudomány néhány sarkalatos megállapítását viszonyítjuk a tudás alapú szervezet követelményeihez.

A) Kezdjük a **vezetési stílusokkal**. 1960-ban közölt kísérletükben² White és Lippit óvodai csoportokon vizsgálta

- a demokratikus;
- az autokratikus (parancsuralmi); és
- a liberális (engedékeny, „ráhagyó”) vezetői viselkedés következményeit.

Megállapították, hogy a liberalizmus és a demokrácia nem ugyanaz. A vezető által lényegében magára hagyott (liberális) csoport kevésbé volt szervezett, nem volt annyira eredményes, és a gyerekek nem is érezték jól magukat benne. Kevesebbet és rosszabbul dolgoztak, igaz többet játszottak, de sokszor „értelmetlenül”. A „demokráciában” erősebb volt a munkamotiváció, ami különösen akkor volt jelentős, amikor a vezető elhagyta a helyiséget (a munka a távollétében is folytatódott). A gyerekek nagyobb eredetiséget is tanúsítottak a demokratikus légkörben, és kedvezőbben nyilatkoztak vezetőjükről. Nagy volt a csoporttal való törődés, és több volt a baráti megnyilvánulás. A parancsuralmi rendszer erősen ellenségeskedést és agressziót szült, ideértve a bünbakokkal szembeni erőszakot is, továbbá olyan elégedetlenséget keltett, ami a felszínen nem mindig jelentkezett (mert az általános reakció a behódolás volt). Nagyobb volt a függetlenség és kevesebb az individualitás, ritkább a csoporton belüli kommunikáció.

Persze – mint azt leszögeztük – a vezetést mindig az adott szervezet rendeltetéséhez, feladatához viszonyítva kell értékelni. Egy adott vezetési stílus megfelelhet egy bizonyos típusú szervezetben, és elhibázott lehet egy másikban.

B) A tipikus „vezetett” szervezetek:

- a hadsereg;
- a vállalat;
- a család.

A klasszikus modellben a hadsereget ellentmondást nem tűrő parancsokkal és az alsóbb szintű parancsnokok önálló döntéseivel, a vállalatot a beosztottak kreativitásának kihasználásával és a közös döntéshozatalba való bevonásukkal lehet optimálisan vezetni. A patriarchális család a függetlenség kölcsönös tudomásul

² White–Lippitt: *Leader Behavior and Member Reaction in Three „Social Climates” in Cartwright-Zander*. (ed): Group Dynamics. Row, Peterson and Comp., New York, 1960. Magyarul: *A vezető viselkedése és a tagság reakciója háromféle „társadalmi klímában”*. In: Csoportlélektan (szerk.: Pataki Ferenc). Budapest, 1969, Gondolat Kiadó.

vételére és elfogadására, az atyai gondoskodásra, az anyai szeretetre, a gyermek érzelmi kötődésen alapuló engedelmességére és a kölcsönös tiszteletre épül.

A japán vállalatvezetési modell – leegyszerűsítve –, sokáig a patriarchális családot utánzó, a vezetés és az alkalmazottak közötti élethosszig tartó kölcsönös függő ség és gondoskodás szentségén alapult.

A **katonai vezetési modell** jelentő ségét az adja, hogy végigkísérte az emberiség történelmét, folyamatosan korszerű södik, és bevált módszerei alkalmazhatóak a civil szférában is. Az ipari mozgósításban, a haditermelés megszervezésében és a hadmű veletek vezetésében a második világháború alatt kikristályosodott eljárásokat – 1946 óta – az amerikai egyetemeken a kereskedelmi verseny és a gazdasági hadviselés fogásaiként oktatják.

A hidegháború elmúltával hasonló folyamatot figyelhetünk meg: A „*titkos háború*” módszerei bevonulnak a globalizáció keretei között végbemenő multinacionális vállalati vetélkedés eszköztárába (például piackutatás, kockázatelemzés, gazdasági hírszerzés, üzleti titokvédelem, globális stratégia, alkalmazás-orientáltság, az információ és a kommunikáció elő térbe kerülése, és különösen a „*tudás alapú gazdaság*” és a vele együtt járó „*tudásmenedzsment*”, ami a hírszerzés vezetésének leképezése a gazdasági szférában).

A katonai vezetési modell elő nye továbbá a feladatközpontúság, a cél-orientáltság, a fegyelmezett végrehajtás, a tekintélytisztelet, a szervezethezesség, a mű szaki újdonságok iránti nyitottság (Pierre Lacoste admirális, a francia Külső Biztonsági Szolgálat, a DGSE egykori fő nöke a katonain kívül a felderítés diplomáciai és rendő ri modelljét is felvázolta).³

C) Ha **nemzeti sémákban** gondolkodunk, akkor

- a parancsuralmi vezetés leghatékonyabb csúcsmoellje a porosz (német) hadsereg;
- a „demokratikus” vezetése az egyéni vállalkozókésztségre támaszkodó amerikai vállalati menedzsment;
- a patriarchátusé az élethosszig tartó foglalkoztatásért cserébe feltétlen hű séget elváró japán részvénytársaság volt.

(A diplomáciai moell gyakorlati alkalmazása – egykor – a francia és brit különleges szolgálatok erő ssége volt, míg a rendő ri moellat a szovjet típusú titkosszolgálatok követték.)

Ezek a sémák a második világháború óta, egymást váltogatva, lassan széttöredeznek és összekeverednek:

- van, aki a családját úgy igazgatja, mint egy hadsereget;
- van, aki a vállalatát úgy vezeti, mintha a családjá lenne; és
- van, aki szerint a hadseregre ráférne a korszerű vállalati menedzsment módszereinek alkalmazása.

³ Lacoste, Pierre – Thual, Francois: *Services Secrets et Géopolitique*. LaVazuelle, 2002.

D) Ami ez utóbbi megközelítést illeti, a hírszerzés maga is profitálhat a gazdasági indíttatású szervezés- és vezetéstudomány tapasztalatainak és elméleti tételeinek átvételéből, különösen, amióta átléptünk az ún. „**információgazdaság**” korába, azaz a legfőbb termelési tényező az információ (pontosabban az emberi tudás) lett. A hatékony erőforrás-gazdálkodást felmutató klasszikus **vállalatvezetési (emberi erőforrás-hasznosítási) modellek**, „iskolák”, lényegi megkülönböztető jegyeik (első sorban az emberi kapcsolatok minőségi teljesítményt ösztönző szervezeti mechanizmusai) alapján három fő csoportba sorolhatók, amelyeket a szakirodalomban nemes egyszerűséggel **X**, **Y** és **Z** betűkkel jelölnek.

1) Az **X vezetési modellben**⁴ – Frederick W. Taylor elméletéből kiindulva –, a vállalatvezetés felelősségét helyezik előtérbe a célkitűzések és a végrehajtás módozatainak kimunkálása és előírása tekintetében. Alapfeltevés, hogy az alkalmazottak lusták, kelleetlenek, hiányzik belőlük az alkotóképesség és a szakmai ambíció, ezért első sorban a jutalmazások és büntetések rendszerén keresztül motiválhatók, mindenekelőtt anyagi (pénzügyi) juttatások adagolásával, megvonásával, feltételekhez kötésével. A bonyolultabb feladatokat részekre bontva, elemenként kell elvégeztetni, és az alkalmazottaknak csak a saját, jól körülhatárolt munkakörüket ellátásához szükséges gyakorlati készségeket kell elsajátítaniuk (megtanulniuk), és az adott munkafolyamatban nyújtott teljesítményüket kell a lehető ségekhez képest maximalizálniuk (növelni a termelékenységet), anélkül, hogy a szervezet céljaival foglalkoznának.

2) Az **Y vezetési modell** Elton Mayo „*emberi kapcsolatok*” („*human relations*”) elméletét állítja a középpontba. Mayo a Hawthorne és a Western Electric cégeknél végzett hírhedt kísérletsorozatában kimutatta, hogy a munkafeltételek (például az üzemcsarnok megvilágításának) változási iránya (erősebb vagy gyengébb) teljesen közömbös a termelékenység szempontjából. A lényeg, hogy változzanak a feltételek, azaz a munkások érezzék, hogy törődnek velük. Ha az alkalmazottak fontosnak tartják a saját munkájukat – amit a vállalatvezetés gondoskodása igazol vissza –, akkor jobb kedvvel, odaadóbban végzik tevékenységüket. A beosztottak igenis képesek pozitív hozzájárulásra, akár még jó ötletekkel is a vállalati célok megvalósulásához, feltéve, hogy a környezet támogatja őket az önálló felelősségvállalásban.⁵

3) Az **Y modellt** egy lépéssel továbbviszi a **Z**-vel jelzett megközelítés. William Ouchi **Z-elméletnek** nevezte el a „*gazdasági csodához*” vezető japán vállalatvezetési sikerek okának tekintett módszert, ami „*minō ségi körök*”-ként is ismert. Lényege a vezetés és a beosztottak szorosan egybekövacsolt munkacsoportokban való tevékenysége és a felelősség-megosztást tükröző közös döntéshozatal. Az alkalmazottak így szinte a vállalatvezetés és a tulajdonosok üzleti partnereinek

⁴ McGregor, Douglas: *The Human Side of Enterprise*. New York, McGraw-Hill, 1960.

⁵ Silbiger, Steven: *The Ten Day MBA*. Quill, William Morrow, New York, 1999.

érezhetik magukat, és az összetartozás tudata a legerősebb motiváló tényezőként játszik szerepet.⁶

A vezetés szempontjából kétségkívül nem mindegy, hogy a szervezethez tartozó emberek rabszolgának, beosztottnak, munkatársnak, partnernek, tulajdonosnak, szaktársnak, kollégának vagy bajtársnak tekintik magukat és egymást. Peter Drucker, a vezetésstudomány „pápája” még egy **munkavállalói típust** jellemez részletesen, mégpedig az „önkéntest”. Az önkéntesek – miközben általában nincsenek híján az anyagi biztonságnak –, nem első sorban ellenszolgáltatásért, hanem meggyőzőző díjszólásból, hivatástudatból, a közösség iránti tenni akarásból, a maguk élvezetére, kedvtelésből dolgoznak. Munkáltatójuk legtöbbször valamilyen nonprofit szervezet. A nonprofit szektor (egészségügy, oktatás stb.) Észak-Amerika (és általában a fejlett országok) legnagyobb munkáltatója, egyben a korszerű menedzsment módszertanának gyakorlati kidolgozó „műhelye”.⁷

A katonai hírszerzés egy állami kezelésben fenntartott és működtetett nonprofit szervezet, amelynek hivatásos munkatársai a szó legnemesebb értelmében vett „önkéntesek”. Az önkéntesség és a hivatástudat természetesen nincs ellentétben a szervezethez tartozással, a vezetéssel és a vezetethez tartozással, a felelősséggel, a (belső indíttatású) teljesítménykényszerrel, a felelősséggel és az eredmény-orientáltsággal.

Drucker idézett tanulmányának egyik alfejezete a „*Tanulni, tanulni és tanulni!*” („*Training, Training and Training!*”) címet viseli. Ebben megállapítja, hogy a legtöbb nonprofit szervezet (amely – tegyük hozzá – egyben tudás alapú szervezet is) szisztematikusan válogatja ki jövőjébe kerülő munkatársait a magas szakmai követelményeknek megfelelő iskolai végzettséggel, műveltséggel, képzettséggel rendelkező önkéntes jelöltek közül. Az újoncokat tapasztaltabb munkatársak „felügyelik”, azaz segítik a beilleszkedésben, és felméri alkalmasságukat a még nagyobb kihívást támogató szakmai és vezetői feladatokra. Ebben a tevékenységben a közép- és felső vezetőik is részt vesznek. Az újoncok a munkakörükbe lépve elvárják, hogy abban alkalmuk legyen tanulni, új, hasznos ismeretekre szert tenni. Ami pedig a „veteránokat” illeti, a szervezeten belüli megtartásuknak és a hosszú évek során felgyülemlett tudásuk hasznosításának legkézenfekvőbb módja az, hogy részt vesznek a betanításban, az oktató–nevelő munkában, ami egyben szakértelmük elismerését is jelenti.

Az önkéntesség azonban csak egy a tudás alapú szervezet munkatársának a vezetés szempontjából fontos sok jellemzője közül. A sajátosságok zöme abból fakad, hogy – mint azt már korábban is hangsúlyoztuk –, **a tudás személyhez kötött**. Amire én jöttem rá, én tapasztaltam, én tudom, az csak az enyém, mindaddig, amíg meg nem osztom egy másik emberrel, vagy ő maga jön rá, tapasztalja meg, vagy fedezi fel újra. A „tudás-munkás” („*knowledge worker*”) ezt a személyes

⁶ Ouchi, William: *Theory Z*. Avon Books, New York, 1981.

⁷ Drucker, Peter: *What the Nonprofits Are Teaching Business*. in: *The Essential Drucker*. Harperbusiness, New York, 2003.

erő feszítéssel megszerzett, máséval nem pótolható tudást hasznosítja (és nem „áruba bocsátja”) munkakörében. Ezért cserébe nem egyszerűen anyagi ellenszolgáltatást vár el – ami egy bizonyos szinten magától értetődően adott –, hanem sikerélményt, továbbá kihívásokat, értelmes feladatokat, a célkitűzésben és a döntéshozatalban való részvétel biztosítását, felelősséget, hatáskört és az eredményekkel összhangban

lévő szakmai és vezetői előmeneteli lehetőséget. Természetesen, aki nem a saját és a vezetői elvárásoknak megfelelően teljesít, más, az adottságainak jobban megfelelő beosztásba, munkakörbe kerülhet, vagy akár munkahely-változtatásra is készíthető.

A személyes tudás elmélyítéséhez és korszerűsítéséhez, hatékony felhasználásához **élethosszig tartó tanulásra** van szükség. De önmagában a legelmélyültebb szaktudás sem elég, hiszen egy-egy komplex feladat megoldásához a különböző szakterületek képviselőinek együttműködése vezet el. Egy adott értesülés felderítő szakmai elemzéséhez–értékeléséhez például elengedhetetlen az információ keletkezési körülményeinek, az adatok megszerzési módjának ismerete csakúgy, mint a vonatkozó politikai, katonai, gazdasági, kulturális, műszaki, társadalomtudományi és egyéb összefüggések feltárása, ami csak csapatmunkában, a szakértők összedolgozásával lehetséges. Ezért jut kiemelt szerephez a vezetés, ami a tudás bázisú szervezetekben nem más, mint **tudásmenedzsment**, azaz annak a folyamatnak a megszervezése és vezetése, amely a sok-sok személyes tudás összekapcsolásával és összehangolásával elvezet az intézményes, szervezeti tudáshoz.

A VEZETÉS FUNKCIÓI ÉS SAJÁTOSÁGAI A HÍRSZERZÉSBEN

1. Célkitűzés. A szervezet céljainak kitűzése és az eredmények értékelése kívülről történik. A stratégiai célokat a kormány képviselőjében az irányító miniszter határozza meg, de már a kidolgozásnál figyelembe veszi a szolgálat helyzetértékelését, véleményét és javaslatait. Így mind az előkészítésben, mind pedig a kapott általános instrukciók lebontásában (a saját használatra készülő tételes felderítési és munkaterv elkészítésében és értelmezésében) hatás- és feladatkörüknek megfelelően részvételi lehetőségekhez jutnak az egyes szervezeti egységek vezetői és munkatársai. A szolgálat tevékenységének átfogó értékelését a kormány és az illetékes parlamenti bizottságok végzik (a főigazgató időszaki beszámoltatása keretében). Az erről szóló „*visszajelzés*” fontos szerepet tölthet be a munkatársak ösztönzésében. A részcélok kitűzése és a végrehajtás folyamatos ellenőrzése és értékelése már belső feladat, ami az összes érintett aktív részvételét igényli.

A hatékony vezetés kiinduló pontja a kitűzött célok elfogadtatása. Ha ez biztosított, akkor az alárendelték saját hatáskörükben meghozott döntéseikkel a cél megvalósítását igyekeznek elősegíteni – ahelyett, hogy az előljáró parancsait próbálnák meg kizárni (ami természetesen megengedhetetlen). A parancsnoklás lényege így nem az *egyszemélyi*, hanem az *egységes* vezetés lesz.

2. Az emberi erőforrások hasznosítása. Ez a tudás alapú szervezet vezetésének legfontosabb funkciója. Középpontjában az „*önkéntes*” hivatásos munkatársak és közalkalmazottak megfelelő ösztönzése, az egyéni erőfeszítések, kezdeményezések összehangolása, a csapatmunka irányítása áll. Fontos része a szakképzés, az életpálya tervezésében és alakításában való közreműködés, ideértve

nemcsak a beosztott munkatársak, hanem a vezető saját szakmai karrierjének menedzselését is, a többiekkel összhangban.

3. Idő gazdálkodás. A főnök a saját és részben a beosztottai idejével is gazdálkodik. Az idő – mint azt Drucker megállapítja –, különleges korlátok közé szorított erőforrás.⁸ Mindenkinél ugyanannyi áll rendelkezésére, de semmilyen módon nem lehet belőle a kiszabott mennyiségnél többre szert tenni. Időt nem lehet venni, bérelni, nyerni vagy szerezni. Az idő kínálata teljesen érzéketlen a keresletre. Továbbá az idő romlékony (mulandó), és egyáltalán nem raktározható. Az időből mindig kevés van, miközben mindenhez időre van szükség.

A főnöknek és a beosztottnak kölcsönösen időt kell szentelniük egymásnak, úgy, hogy közben ne veszteggessék egymás idejét. A „tudás-munkással” le kell ülni, és meg kell vele beszélni a dolgokat, hogy mit tegyen és miért, rendelkezésére kell bocsátani a szükséges információkat. Ráadásul mindezt „lazán”, ha nem is ráérsen, de oldott légkörben, az alkotókészséget, kreativitást serkentő módon, érdeklődve, az interakció fenntartását bátorítva tanácsos megtenni.

A vezetőnek – különösen magasabb szinteken –, számtalan improduktív, „kötelező” elfoglaltsága lehet: értekezletek, beszédek, diplomáciai rendezvények, udvariassági találkozók stb. Ezeket az eseményeket a munka szempontjából a lehető legértékesebbé, legproduktívabbá kell tenni (azaz hasznosítani kell a résztvevők tudását, vagy legalább információit), vagy ha ez nem lehetséges, akkor le kell mondani róluk. Mindenki csak olyan rendezvényen vegyen részt, amiből profitál. A vezető úgy is időt nyerhet, hogy azokat a feladatokat, amiket nem feltétlenül neki magának kell végrehajtania, leosztja („delegálja”) az illetékes beosztottnak. Ehhez szükséges feltétel a bizalom a munkatársakban, hogy értik és teszik a dolgukat, rájuk lehet bízni az önálló tevékenységet. Ha a vezető nem bíz a beosztottakban, akkor mindent ő maga, személyesen akar elvégezni, illetve mindent ki akar javítani, és ezzel elemészti a saját idejét, és fölöslegessé teszi a beosztottak erőfeszítéseit.

A bizalmatlan, önimádó, csak magában bízó vezető előbb-utóbb üdültt válik a munkahelyén, akit kergetnek a feladatok és bujksálni kényyszerül a munkatársak elől, hogy ne rabolják egymás idejét.

Ha a vezető él a feladatátadás lehető segítségével, akkor ügyelnie kell arra, hogy engedje a munkatársat gazdálkodni a saját idejével (a határidők keretei között). Ez nemcsak praktikus (a vezető az idő gazdálkodási, szervezési feladatok egy részét is átruházza), hanem pszichológiai szempontból is előnyös hatást gyakorol a munkatársakra, akik érzik, hogy bíznak bennük, és motiváltak lesznek a bizonyításra, a kihívásokkal való szembenézésre.

4. Döntés és döntés-elő készítés. A vezető dönt a hatáskörébe tartozó ügyekben (és nem avatkozik szükségtelenül más, alá-, fölé-, vagy mellérendelt vezető hatáskörébe, legfeljebb véleményt nyilvánít, tanácsot ad és együttműködik). Bár ma divatos a vezetési szintek számának csökkentéséről

⁸ Drucker, Peter: *Know Your Time*. in: *The Essential Drucker*. Harperbusiness, New York, 2003.

beszélni, azt ne feledjük el, hogy a katonai felderítés hierarchikus szervezet, és egy bizonyos strukturáltság alá menni semmiképpen sem célszerű. A stratégiai döntéseket igénylő kérdések és

a napi ügyek vitele között mindenképpen különbséget kell tenni. A felső vezető a stratégiai kérdésekkel foglalkozik. Az igazgatók a stratégiai döntések meghozatalát támogatják, szervezetük hosszú és középtávú működését szabályozzák, tervezik és szervezik a folyamatos munkát, gondoskodnak a mindenoldalú biztosítás feltételeiről, de nem merülnek el a napi ügyek kézi vezérlésében. Ha a stratégiai szintű vezető a napi ügyeket menedzselné, akkor nyilván nem bízna a saját állományában, a középvezetőkben és a beosztottakban. A főnök ekkor elkezdene hajnalban bejárni a munkahelyére, késő este menne haza, a szabadságát sem venné ki, s azt idővel elvárná a munkatársaktól is, és előbb vagy utóbb mindenkit az „őrületbe kergetne”. Ha a „normál”, mindennapi munkavégzés is túlfeszített tempóban, az erő tartalékok maximális mobilizálásával zajlana, akkor válság esetén mit lehetne mozgósítani, mi az a plusz, amit be lehetne vetni?

A helyes vezetői magatartás, munkaszervezés, delegálás, erő beosztás szép példáját adja Montgomery tábornagy, amikor leírja napirendjét az 1940. májusi, a brit erőket Dunkerque-i visszavonulását eredményező hadműveletekben (Montgomery akkor még „csak” hadosztályparancsnok volt):

„Ez alatt a hadjárat alatt szoktam meg azt, hogy korán, nem sokkal vacsora után lefeküdjek. Egész nap kint voltam az arcvonalon, minden alárendelt parancsnokomat felkerestem, meghallgattam problémáikat, döntéseket hoztam és szóbeli utasításokat adtam. Teáidő táján mindig visszamentem a hadosztályparancsnokságra, hívtam törzsemet, és kiadtam az utasításokat éjszakára és másnapra. Utána megvacsoráztam és lefeküdtem. Sohasem zavartak, csak akkor, ha valami baj volt. Jól emlékszem, milyen mérges voltam, amikor egyik éjjel felkeltettek és közölték, hogy a németek bevonultak Louvainbe. A törzs tisztje meg volt lepve, amikor azt mondtam neki: »Menjen, és ne zavarjon. Mondja meg a louvaini dandárparancsnoknak, hogy verje ki őket.« Utána ismét elaludtam.”⁹

Vagyis Montgomery nem az előljáró hadtestparancsnokot zaklatta, vagy a szomszéd hadosztályparancsnoktól kért segítséget, hanem elvárta dandárparancsnokától, hogy saját hatáskörében teljesítse feladatait. Abba viszont nem avatkozott be, nem alázza meg beosztottját azzal, hogy kiveszi a kezéből az irányítást, hanem azt teljes egészében rábízta.

Ha a szervezet teljes szélességében és „vertikumában” megvan a magas szintű szaktudás, akkor a szorgalom nem kétségbeesett erőlködést, hanem nyugodt, magabiztos, koncentrált, célirányos, hatékony tevékenységet és egymásra figyelést, együttműködést jelent. Ha a vezető úgy érzi, hogy beosztottai szaktudása nem elég ahhoz, hogy munkájukat erőlködés nélkül elvégezzék, akkor iskolázza be őket. A munka során felmerülő gyakorlati problémák, tapasztalatok megbeszélése, értékelése szintén a kiképzés nélkülözhetetlen módszere. A vezetés nemcsak döntés, hanem kiképzés, oktatás és (példamutatással alátámasztott) nevelés is.

⁹ Montgomery tábornagy emlékiratai. Budapest, 1981, Zrínyi Katonai Kiadó.

(Zárójelben jegyzem meg, hogy manapság divatos a „racionalizálás”, a „takarékoság” ürügyén a szervezetek létszámát olyan minimumra szorítani, amely mellett a feladatok még éppen, hogy elvégezhető k. Csakhogy az ilyen, borotvaélen táncoló szervezetet bármikor „kiütheti” egy váratlan válsághelyzet, de még egy szabadságolási idő szak, vagy például egy szalmonella-mérgezés is. A szervezet hirtelen tele lesz nélkülözhetetlen, pótolhatatlan munkatársakkal, csak éppen a továbbfejlődésre, az önképzésre, a megújulásra, a változó körülményekhez való rugalmas alkalmazkodásra nem marad szabad kapacitás.)

5. Tervezés, szervezés, módszertani útmutatás. Ezek klasszikus vezetői funkciók. Itt csak egy dologra térek ki konkrétan. A legtöbb vezetéstudományi témájú előadásban az adott vezetési rendszer mibenlétét szervezési táblázatokkal szemléltetik, mintha az alá- és fölérendeltségi viszonyok képeznék a vezetés és szervezés lényegét, és az „átszervezés” jelentené a vezetői alkotóképesség legkirívóbb megnyilvánulását. Ezek a szervezési táblázatok szinte mind ugyanúgy néznek ki, legfeljebb a szervezeti egységeket jelölő négyzetekbe írott szöveges megnevezések változnak. A táblázatok többnyire talpukra állított piramis-formájúak (katonai vezetési modell), esetleg függőleges vagy vízszintes tengely mentén szétágazó fa-struktúrát ábrázolnak. Jobb esetben a négyzeteket vagy karikákat, esetleg pontokat összekötő, a „nagyfőnöktől” sugarasan kiinduló, lépcsőfokként távolodva növekvő számú elemet az előtte (felette) lévővel nemcsak egyirányú, hanem két irányban nyílazott vonalak kötik össze (folyamatos és/vagy szaggatott vonallal), érzékeltetve, hogy a belső összeköttetési csatornákon a parancsokon, utasításokon és jelentéseken kívül „információk” is áramlanak.

Egy számítógépes informatikai rendszer, központi adatbank elvi felépítése szinte semmiben sem különbözne egy emberek közötti tudásmegosztásra alapozott állami, társadalmi intézmény felépítésétől? Hol vannak a négyzetekben fel sem tüntetett „láthatatlan emberek”? Hol vannak az összekötő vonalak, amelyek az emberek közötti kapcsolatokat szimbolizálják? Ezeknek a vonalaknak az azonos szintű szervezeti egységek között és azokon belül éppúgy sűrű mintázatot alkotva kell tekeregniük, mint a különböző szintek között, folyamatosan, közvetlenül és lóugrásokkal egyaránt. A vezetés lényege véleményem szerint éppen az, amit a szervezési ábra többnyire elrejt, mégpedig: a különböző funkciók ellátására szakosodott, dolgozó emberek közötti információs és tudás alapú kapcsolatok rendszerének feladatorientált alakítása, menedzselése – amit a hírszerzés viszonyai között a titokvédelmi és illetékességi szabályoknak megfelelő kényszere bonnyolít és szorít korlátok közé.

Ismét Montgomery-t idézve: *„Minden alakulat parancsnokának a megfelelő pillanatban, a titkosság követelményének szem előtt tartásával, minden lényeges információt közölnie kell tisztjeivel és legénységével. Minden egyes katonának, mielőtt harcba megy, tudnia kell, hogy a »kis« harc, amelyet ő vív, hogyan illeszkedik be a nagyobb képbe, és az ő harcának sikere hogyan fogja befolyásolni*

az egész ütközetet... Ily módon az egész hadsereg úgy lép ütközetbe, hogy tudja, mi a cél és azt hogyan kell elérni."¹⁰

A tervezés és a szervezés tehát első sorban tudás-menedzsment, a módszertan pedig a tudás csapatmunkában történő bővítésének, megszerzésének és átadásának módszertana.

6. Teljesítményértékelés. Mint említettem, az egész szervezet eredményességét csak kívülről lehet megítélni, de a vezető elmulasztthatatlan feladata a szervezeten belüli folyamatos követelménytámasztás, feladattisztázás, ellenőrzés és értékelés, a pozitív (vagy szükség esetén negatív) visszacsatolás, a munkatársak érdeklődésének, munkakedvének, igényességének, motiváltságának fenntartása, ösztönzése. Fontos a követelmények világos, érthető és elfogadható megfogalmazása a tárgyilagosság, a személyre szabottság, az objektív kritériumok, a szakmaiság és az emberségesség alapján. A feladatszabás és az értékelés egyben az oktatás–nevelés eszköze is, és a munkatársak szakmai fejlődését támogatja.

7. Válságkezelés. Felderítőeknek nem kell különösebben bizonygatni, hogy a bonyolult szervezetek és rendszerek válságról válságra haladnak, és közben megújulnak vagy elpusztulnak, átadják a helyüket új, alkalmazkodásra képesebb szervezeteknek, rendszereknek. A külpolitikai, katonai válságok előrejelzése és követése a hírszerzéstől éppúgy szervezeti és módszertani alkalmazkodást, változtatásokat igényel, mint a gazdasági korlátozások, megszorítások elviselése. A válságmenedzselés a gazdasági életben külön szakma, és az a vezető, aki egy szervezetet „normál” körülmények között eredményesen elvezet, válsághelyzetben nem feltétlenül a legalkalmasabb a saját szervezete vezetésére. A katonai felderítés viszont tipikusan egy válságkezelésre orientált szervezet, ezért a vezetőeknek minden szinten készen kell állniuk a váratlan, újszerű kihívásokat támasztó helyzetek kezelésére is.

8. Változásmenedzselés. Ez annyiban különbözik a válságkezeléstől, hogy itt a saját magunk által kezdeményezett, belső indíttatású változások kezeléséről, „levezényléséről” van szó. A hírszerzésnek a változások elé kell mennie. Az a vezető, aki elégedett a jelenlegi helyzettel, a szervezetét személyi, módszertani és szervezeti változtatások nélkül akarja hosszú távon megőrizni, az konzervatív, változásellenes, rugalmatlan. A folyamatosság és a változtatás együttesen van jelen a nagy szervezetek működésében.

9. Oktatás. Az új ismeretek elsajátításának és alkotó alkalmazásának fontosságáról már éppen eleget szoltunk. E nélkül egy olyan tudás bázisú szervezet, mint a katonai hírszerzés, egyszerűen nem létezhet. Az oktatás (kiképzés és továbbképzés) szorosan összefügg a munka közben szerzett gyakorlati ismeretekkel és tapasztalatokkal, de nem azonos velük. Nagy Frigyes seregében volt egy ösvér, ami 41 csatában vett részt, mégsem ő lett a fő parancsnok. Montgomery leírja emlékirataiban, hogy amikor Észak-Afrikában átvette a 8. Hadsereg parancsnokságát,

¹⁰ *Montgomery tábornagy emlékiratai.* Budapest, 1981, Zrínyi Katonai Kiadó.

meglehető dött azon, hogy harcedzett katonái nincsenek megfelelő en kiképezve. A kiképzés és a továbbképzés – a katonai hírszerzésnél – már nem annyira meghatározott készségek begyakorlását, mint inkább egyes megrögzött reagálási sémák szétbontását, a problémák újszerű megközelítését, az elfogulatlan kérdésfeltevés és az új helyzetekre adott eredeti válaszadás képességének kialakítását célozza.

E témakörbe tartozik a vezető képzés és a vezető i továbbképzés is, mert egyetlen vezető sem hiheti azt, hogy ő már mindent tud, ami a szervezete eredményes mű ködtetéséhez szükséges. Magától értetődő en ide tartozik még a **vezető i utánpótlás**, az utódlás kérdése is. Drucker szerint a vezető első számú, legfontosabb feladata az, hogy a saját utódját „kinevelje”. Látszólag bármilyen eredményesen vezette is az alárendelt szervezeti egységet valaki, ha távozásakor nem tud a maga helyébe alkalmas utódot javasolni („felmutatni”) a beosztott munkatársai közül, akkor végső soron rossz vezető nek bizonyult, aki nem teljesítette a legelőbb feladatát.

10. Anyagi–technikai és pénzügyi biztosítás. A hírszerzés nem gazdasági (vagyis nem profitorientált) szervezet. A szolgálatnak nem az az első dleges feladata, hogy profitot termeljen, illetve „takarékosan” vagy gazdaságosan mű ködjön (bár ez természetesen elvárható tő le). Kormányzati felelő sség és hatáskör a szolgálattal szemben támasztott feladatok végrehajtásához szükséges költségvetés biztosítása, és a fő igazgató (vagy az általa kijelölt szervezeti vezető k) hatásköri kötelessége a „gazdálkodás” az erő forrásokkal. **A prioritások azonban nem gazdaságiak vagy pénzügyiek, hanem szakmaiak.** Ezért a gazdasági igazgatóság és a pénzügyi szolgálat (fő osztály) – legyenek a civil életben a „hasonsző rű ” szervezetek bármennyire is „hatalmasak” –, a felderítésen belül csupán az alaprendeltetést támogató, kiszolgáló szervezetheként funkcionálnak.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

■ **A felelő sség és a hatáskör** viszonyát már érintettük, de talán nem érdetelen ismét kihangsúlyozni: A vezető csak akkor követelhet, akkor várhat el felelő sségvállalást a beosztottaktól, ha biztosítja számukra az önálló munkavégzéshez szükséges hatáskört is, azaz megbízik a munkatársaiban. Ez a bizalom természetesen nem lehet megalapozatlan, azaz a vezető ismerje a munkatársait, és tudja, hogy megbízhat bennük.

■ A vezetésen belül megkülönböztethetünk **formális és informális vezetés**t. A formális vezető az, akit a felettes hatóság beosztásba helyezett, azaz ráruházta a hivatalos felelő sséget és hatáskört. Az informális vezető az, akit a munkatársak „spontán” elfogadnak vezető jüknek, akiben megbíznak, akinek a szaktudását és vezető i kvalitásait megbecsülik, akihez bátran fordulnak javaslataikkal és ötleteikkel, problémáikkal. A katonai felderítés különböző szintű vezető ivel szemben íratlan követelmény, hogy az adott szervezeti egység munkatársai számára ne csak formális vezető k legyenek, hanem betöltsék az informális vezető szerepét is.

Az informális vezető nem tévesztendő össze a „karizmatikus” vezetővel. A „karizmatikus” vezető becsapja követőit és saját magát, romlásba dönti, csődbe viszi az általa vezetett szervezetet.¹¹ Aki elhiszi magáról, hogy vezetésre született, az beskatulyázza magát a bizonyítás nélkül, „kötelező en” nagyfőnöki pozícióba helyezendő közté, és – ha sikerül is megőriznie formális szerepét – többé sohasem lehet belőle informális vezető.

Ha a formális, kinevezett vezető úgy érzi, hogy nem fogadják el informális, közüli és közjüli való vezetőnek, akkor elkezdi görcsösen bizonyítani. A tekintélyt azonban nem lehet ordítózással, fenyegetőzéssel, „hisztizéssel”, „keménykedéssel” kivívni, sokkal inkább szakértelemmel, nyugodt, higgadt magabiztossággal, munkabírással, példamutatással, segítő készséggel, derűvel, emberséggel, megértéssel, kölcsönös bizalommal.

■ Megint Drucker gondolatait idézve: *„A tanult emberek tudásukat egy szervezet tagjaiként bontakoztatják ki, ezért két kultúrához kell egy időben alkalmazkodniuk: az „értelmiségi” létező, amely a szavak és a fogalmak világa, és a menedzserihez, ami az emberek és a munka világa. Az értelmiségiek a szervezetet eszköznek tekintik ahhoz, hogy rajta keresztül gyakorolják speciális szaktudásukat (hivatásukat); a menedzserek (a szervezet vezetői) pedig az értelmiségiek tudását tekintik eszköznek a szervezeti célok megvalósításához. Mindkettőnek szüksége van a másikra. Ha az egyik vagy a másik túlsúlyra kerül, akkor annak a szervezet teljesítménye és a munkatársak önbecsülése látja kárát. Az egyoldalúan „értelmiségi” világban mindenki foglalkozik valamivel, de senki nem ér el semmit. Az egyoldalúan menedzser-világban a szervezet bürokratizálódik, az emberek pedig elgépiesednek. Ha a két világ között egyensúly van, akkor az emberi kreativitás szabadon, és mégis szervezetten, eredményesen teljessé válhat ki.”¹²*

■ És végül: A „tanult ember” középpontba állítása visszavezet minket a tanulás és az oktatás fontosságához. Korszerű szervezet nem létezhet oktatás nélkül, hivatásos munkatárs nem létezhet tanulás nélkül. A jó vezető nem „elengedi”, hanem elküldi a beosztottját továbbképzésre, de a valóban hivatásos munkatársat még „elküzdeni” sem kell, mert tanul magától is. Nem munka helyett, hanem munka mellett és munka közben, szervezetten és egyénileg is. Ezért a tudásbázisú szervezet vezetésének elidegeníthetetlen feladata a munka melletti és a munka közbeni tanulás feltételeinek megteremtése, a szakmai oktatás megszervezése.

Az MK KFH Oktatási Központja nem azért „szervez” tanfolyamokat, hogy a saját létjogosultságát bizonyítsa. Ellenkezőleg: a különleges jogosítványokkal felruházott nemzetbiztonsági szolgálatok nélkülözhetetlenségét éppen az alapozza meg, hogy rendeltetészerű feladataik ellátásához speciális, máshol el nem sajátítható szaktudás szükséges.

¹¹ Drucker, Peter: *Leadership as Work*. in: The Essential Drucker. Harperbusiness, New York, 2003.

¹² Drucker, Peter: *The Educated Person*. in: The Essential Drucker. Harperbusiness, New York, 2003.

PROF. DR. KŐSZEGVÁRI TIBOR NYÁ. VEZÉRŐRNAGY

**NÉHÁNY GONDOLAT
A KOZMIKUS HADVISELÉSRŐL**

AZ ŰRHADVISELÉSSSEL KAPCSOLATOS ELKÉPZELÉSEK
A MÚLTBAN ÉS A 21. SZÁZADBAN

A nemzetközi biztonságot fenyegető legaktuálisabb kihívás a terrorizmus elleni küzdelem. Szükséges és napi feladatainak megfogalmazása és megoldása során viszont gyakran megfélekedünk az emberiség jövőjét fenyegető egyéb veszélyekről. Ezek közé kell sorolnunk az űrben folytatott és jelenleg is folyó kísérleteket, amelyek célja az űrhadviselési képességek létrehozása.

A nemzetközi és a hazai sajtó az elmúlt év májusában szenzáció jellegű hírekben számolt be arról, hogy a légierő vezetői az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági stratégiájában kívánják megjelentetni az űrhadviselési felkészülés jelentőségét és feladatait.¹

Ezek a hírek késztették a szerzőt arra, hogy ebben a tanulmányban, bár röviden, de emlékeztesse az olvasókat azokra a ma már zömében történelminek tekinthető eseményekre és fejlesztésekre, valamint a 21. századi elképzelésekre, amelyek az űr katonai felhasználására irányultak, illetve irányulnak.

Az űrben folytatandó katonai műveletekre, az űrhadviselésre olyan tömegpusztító fegyverek alkalmazását tervezték és tervezik, amelyek romboló, pusztító ereje messze meghaladja az eddig kifejlesztett fegyverekét.

Az űrhadviselésre történő felkészülés nem napjaink vitatott témája. A legnagyobb publikálást az Egyesült Államok néhai elnöke, Ronald Reagan elnök 1983. március 23-án elmondott beszédével kapcsolatban² kapta, de a tények azt igazolják, hogy az űr katonai célokra történő felhasználásával kapcsolatos elképzelések mind az Egyesült Államokban, mind Oroszországban (a korábbi Szovjetunióban) már jóval korábban megszülettek.

E tanulmánynak nem célja, hogy részletesen ismertesse az űrhadviseléssel kapcsolatos összes amerikai és orosz (szovjet) tervet, ezért csak néhány konkrét tényt villant fel azokból az előzményekből, amelyek a mai elképzelésekhez kapcsolódnak. Tehát nem térek ki az űrhadviselés technikai, műszaki szakkérdéseire.

A történelmi előzmények rövid ismertetése után tárgyalja az orosz (szovjet) és amerikai űrhadviselési erőket és eszközöket, majd megkísérli bemutatni a jövőt, a 21. században várható kozmikus hadviselési fejleményeket, többek között a bekapcsolódó új tagállamokat, amelyek ilyen kapacitással bírnak.

¹ *A Pentagon Halálcsillagra vágyik.* Népszabadság, 2005. május 20. 8. o.

² A nemzetközi sajtó ezt a beszédet a „csillagháborús” jelzővel látta el.

A történelmi előzmények

A világűr, vagyis a katonai tevékenységek negyedik dimenziója³ már hosszú ideje foglalkoztatta a katonai gondolkodókat, hiszen az űr, a kozmikus tér kiterjedése sokszorosan felülmúlja a Föld felszínén található szárazföldek, tengerek és a légtér dimenzióit.

Az űrben nincsenek sem természetes, sem mesterséges határok, amelyek gátolnák a katonai rendeltetésű eszközök mozgását és tevékenységét. Az űr szabad és határtalan, de meghódításának, katonai célokra történő felhasználásának igen kemény feltételei és óriási anyagi befektetéseket követelő akadályai vannak. Ezek adódnak elsősorban az űrbe történő behatolás (a feljuttatás), továbbá az ottani működés nehézségeiből és azok leküzdésének problémáiból.

Az űr katonai célokra történő felhasználásának gyakorlata az 1920-as és 1930-as években folytatott amerikai és szovjet kísérletek után először a második világháború folyamán került megvalósításra. A német hadvezetés háborús tervei között kiemelkedő szerepet játszott Nagy-Britannia. 1940/41-ben a partraszállás és a brit területek elfoglalása volt a cél, de az végrehajthatatlanná vált a német légierőnek az „angliai csatá”-ban elszenvedett súlyos veresége, majd a Szovjetunió elleni támadáshoz szükséges katonai erők nyugatról keletre történő átcsoportosítása következtében.

Hitler és tábornokai azonban nem mondtak le a Nagy-Britannia elleni megtorló akciókról, amelyek fő eszközüül a bombázó repülőgépek után a levegőből és az űrből támadó ún. **V-fegyvereket** (a V a német Vergeltung = megtorlás szó kezdőbetűje) vetették be a brit városok és más célok ellen.

A V-fegyverek első típusa a **V-1** szárnyas rakéta⁴ volt, amelyet sugárhajtómű juttatott el kb. 250 km távolságra, közel 850 kg-os robbanótöltettel. A V-1 alacsony repülési sebessége (kb. 600 km/óra) miatt sebezhető volt, mind a légvédelmi tüzérséggel, mind a vadászrepülőgépekkel. A brit légvédelem hatása és a technikai hibák következtében a németek által indított kb. 9200 db V-1-ből mindössze 5000 db érte el a kijelölt célterületet.

A német hadvezetés a V-1 kudarcai láttán 1943-ban egy új, korszerűbb és nagyobb hatású fegyvert, a **V-2** ballisztikus rakétát vetette be Nagy-Britannia és szövetségesei ellen.

A V-2 ballisztikus rakéta hatótávolsága meghaladta a 300 km-t, robbanótöltete pedig 1 tonna volt. A rakéta mozgási sebessége rendkívül gyors (1,8 km/sec), pályájának nagy magassága (közel 100 km) volt, amely lehetetlenné tette a brit és a szövetséges légvédelmi eszközök sikeres alkalmazását ellene. 1943 és 1945 között kb. 4500 db V-2 legyártására és zömének bevetésére került sor és további harci alkalmazását csak az indítóállások szövetségesek általi birtokbavétele gátolta meg.

A V-2-t nevezhetjük az első űrfegyvernek, mert indítása után a kozmikus tér alsó határát érintve közeledett a kijelölt cél felé.

³ A szárazföld, a légtér és a tengerek vize képezi a három dimenziót a katonai műveletekben.

⁴ A szakirodalom használja a „szárnyas bomba” megnevezést is.

A német rakétaszakértők tervei között szerepeltek a V-2-nél nagyobb teljesítményű rakéták (űrfegyverek) is, amelyekkel az amerikai kontinens elleni támadásokat kívánták megoldani. Az **A-9** és **A-10** elnevezésű rakéták közel 100 tonna indulósúllyal és kb. 5000 km hatótávolsággal rendelkeztek volna, de a világháború befejezéséig nem került sor megépítésükre.

A német rakéták tervezésében kiemelkedő szerepet játszott egy fiatal német mérnök, **Werner von Braun**, akit a háború után az Egyesült Államokba vittek, majd azonnal bevonták az amerikai rakétafejlesztési tervekbe. Az ő tervei alapján készült el az amerikai szárazföldi haderő első hadműveleti alkalmazásra szánt rakétája, a **Redstone**, majd élete főműveként megalkotta a Holdra szállt Apolló űrjárművet szállító rakétát.

Az űr katonai célokra történő reális felhasználását kezdetben a különböző rendeltetésű (híradási, felderítő, navigációs, meteorológiai, zavaró stb.) mesterséges holdak földköri pályára jutatása és hosszabb-rövidebb ideig tartó megbízható működése jelentette. Ehhez olyan hordozórakétákra volt szükség, amelyek alkalmasak voltak a jelentős súlyú (több száz kg, vagy több tonna) mesterséges holdat a föld felszínétől 150 km-nél magasabb keringési pályára állítani. Ez először a szovjet tudósoknak sikerült 1957. októberében, a **Szputnyik-1** Föld körüli pályára állításával.

Ez a tény sokkhatást váltott ki az Egyesült Államok vezetőiből, és ellensúlyként jelentős költségvetési összegekkel támogatott új fejlesztési terveket dolgoztattak ki az űr katonai felhasználására. Azok eredményeként már az 1960-as években jelentős előnyre tettek szert az űrbe felküldött eszközök mennyisége és képességei tekintetében. A történelmi igazsághoz tartozik, hogy az Egyesült Államokban nem az 1957. évi szovjet siker indította el az űrben folyó katonai célú kutatásokat és kísérleteket, de az első szputnyik tagadhatatlanul lökést adott azok felgyorsításához.

Az Amerikai Egyesült Államokban már Eisenhower elnöksége alatt, 1954-ben megkezdték a 117 L jelzésű program keretein belül a felderítő műholdak alkalmazásával kapcsolatos előkészületeket.⁵ Ezek az előkészületek rendkívül felgyorsultak az első szovjet szputnyik (mesterséges hold) 1957 októberében történt felbocsátását követően. Föld körüli pályára helyezték az első felderítő- és híradási (összeköttetési) műholdakat, majd hamarosan sor került a személyzettel ellátott űrjárművek felbocsátására is.

A Szovjetunióban a sikeres szputnyik-kísérletek után, 1960-ban felállították a hadászati rakétacsapatokat, amelyek olyan interkontinentális rakétákkal rendelkeztek, amelyekkel csapásokat lehetett volna mérni az Egyesült Államok területére. Ez a szovjet képesség rendkívüli mértékben növelte az Egyesült Államok sebezhetőségét, és egyrészt kiváltotta az amerikai hadászati csapásmérő erők gyorsítómű növelését, másrészt megalapozta a rakétavédelmi rendszerrel kapcsolatos elgondolások és tervek kidolgozásának szükségességét.

⁵ Demeter György: *Űrhadviselés*. Zrínyi Katonai Kiadó, 1984. 6. o.

A szovjet világalpolíti tervek megvalósítását, az Egyesült Államok és szövetségeseinek elpusztítására való felkészülést igazolják azok az 1980-as évekre vonatkozó adatok, amelyek a Szovjetunió hadászati atomtámadó eszközeinek mennyiségét mutatják be az 1. táblázatban, amelyből kiderült, hogy a 2346 db szovjet hadászati rakéta összesen 9784 nukleáris robbanófej célba juttatására készült fel. Azok a robbanófejek a kozmikus térben mozogva közelítették volna meg a kijelölt célokat. Ezt a hatalmas pusztító erőt tovább növelte a 165 bombázó-repülőgéppel bevethető 1260 db atombomba és rakéta.

Ez a reális veszély készítette arra az USA vezetőit, hogy megtegyék a szükséges ellenlépéseket, amelyeknek csak az egyik, de a nemzetközi média által felkapott, Reagan elnök által bejelentett elképzelése a Hadászati Védelmi Kezdeményezés, az SDI⁶ volt, 1983-ban. Az SDI-elképzelés lényege az volt, hogy az Egyesült Államok ellen indított szovjet hadászati rakétákat és azok robbanófejait, valamint az űrben mozgó egyéb szovjet kozmikus eszközöket még a célba érkezés előtt, lehetőleg már a kozmikus térben meg kell semmisíteni. Ehhez a feladathoz teljesen új védelmi eszközökre és rendszerekre lett volna szükség, olyanokra, amelyek még el sem készültek, és csak a szakértők jövőbeni elképzeléseiben merültek fel.

A Stratégiai Védelmi Kezdeményezéssel kapcsolatban megjelent szakértői elgondolásokból⁷ nagyvonalakban az alábbi eszközöket és eljárásokat lehet megemlíteni:

A kozmikus térben alkalmazható eszközök (fegyverek) alapvetően két csoportra oszthatók: Az egyik csoporthoz a **kinetikusenergia-fegyverek** tartoznak, amelyeket kémiai vagy elektromágneses energia mozgat az indítószerkezettől a célig. Ilyen fegyverek indításához mind a földön, mind pedig az űrben tartózkodó szerkezeteket terveztek. Az Egyesült Államok tervei között szerepeltek a Nike–Zeus, Nike–Sprint, Sparlan, a SRAM és más rakéták, valamint a hipergyors lövedéket kilövő elektromágneses ágyú.

A szovjet tervek közül említésre méltó a mozgó indítóállványú (önjáró alvázon és vasúti szerelvényen mozgatott) SS–24 és SS–25 típusú interkontinentális hadászati rakéták, valamint az SS–20 típusú, közepes hatótávolságú hadászati rakéták megépítése, továbbá a fővárost és több katonai objektumot oltalmazó, Galosh elnevezésű rakétavédelmi rendszerek kiépítése.

A kinetikus energiájú űrfegyverek mind hagyományos, mind nukleáris töltettel kerülhettek volna bevetésre.

A másik csoporthoz az **irányított energiafegyverek** tartoznak.

E csoporthoz olyan nagy energiájú lézerrészecskesugár- és rádiófrekvencia-fegyverek tartoznak, amelyeket elsősorban mint műhold elleni (ASAT = Anti-satellite) fegyvereket terveztek felhasználni.

⁶ SDI = Strategic Defence Initiative.

⁷ Számos amerikai, szovjet, brit és más nemzetiségű szakértő vett részt 1985-ben a svéd SIPRI által szervezett konferencián, amelynek témája az űrfegyverek és a nemzetközi biztonság (Space Weapons and International Security) volt. E tanulmány szerzője is részt vett és előadást tartott azon a rendezvényen.

A nagy energiájú lézerekkel⁸ folytatott kísérletek tűntek a legeredményesebbnek, de a szakértők kimutatták, hogy a nagy energiájú lézersugarak jelentősen gyengülnek az atmoszférán történő áthatolás során az abszorpció, a hőhatás okozta rétegződés és az atmoszferikus légáramlások sugártörő hatására.

A Stratégiai Védelmi Kezdeményezéssel kapcsolatban igen sok ellenvélemény került nyilvánosságra az 1980-as években. Ezek közül a legobjektívabbak azok voltak, amelyek egy ilyen kozmikus rendszer kiépítését több ezermilliárd dollárra becsülték⁹, amelyre még az Amerikai Egyesült Államok gazdasága sem nyújtana reális alapot.

Nagyon sokan kételkedtek az SDI kiépítésének technikai lehetőségében. Még többen Reagan elnök blöffjének tartották a Stratégiai Védelmi Kezdeményezést, amelynek célja – véleményük szerint – a Szovjetunió űrfegyverkezési kiadásainak jelentős növelése és a szovjet gazdaság csődbe juttatása volt.

Mivel már említésre került az, hogy a katonai tevékenységek negyedik dimenziója a kozmikus tér, röviden vizsgáljuk meg azt, hogy ezek az eszközök milyen harci sajátosságokkal, rendeltetéssel és feladatokkal rendelkeznek.

AZ ŰRBEN ALKALMAZHATÓ KATONAI ESZKÖZÖK HARCI SAJÁTÓSÁGAI

Más harceszközökhöz viszonyítva az űrhadviselési eszközök egy sor különleges harci sajátossággal rendelkeznek, amelyek a következők:

- a kozmikus szerkezetek **huzamos időtartamú, nagy sebességű mozgása**, ami biztosítja, hogy azok hosszú időn keresztül Föld körüli pályán maradjanak és, hogy különböző rendeltetésű, hosszú tevékenységi időtartamú, nagy fontosságú feladatokat teljesítsenek;
- a kozmikus szerkezetek **tevékenysége globális jellegű**, ami lehetőséget ad arra, hogy az egész Földet, vagy annak hatalmas területeit átfogó feladatokat oldjanak meg;
- a kozmikus szerkezeteket **különböző feladatok végrehajtására** lehet felhasználni, aminek következtében a kozmikus szerkezetek különböző magasságokon történő alkalmazása lehetőséget ad arra, hogy mind békében, mind háborúban csapásmérésre, felderítésre, híradásra és egyéb katonai feladatokra alkalmazhassák;
- **a kozmikus tér rendkívül nagy befogadóképességgel** rendelkezik, amely a különböző rendeltetésű kozmikus rendszerek szétbontakoztatására korlátlan lehetőséget biztosít;

⁸ Ezek közül is a szabadelektron-lézerekkel folytatott kísérletek emelkedtek ki.

⁹ 1 kg-nyi teher feljuttatása az űrbe átlagosan 100 ezer dollár költséggel jár.

Forrás: W. H. Possel: *Lasers and Missile Defense*.

- **a kozmikus rendszerek szétbontakozásához jelentős idő szükséges,** amihez létre kell hozni az indítási bázisokat, az irányító és az információ vételére alkalmas komplexumokat, valamint pályára kell juttatni a kozmikus berendezéseket, s éppen ezért az alapvető űrhadviselési rendszereket – a szükséges mennyiségben –, előre szét kell bontakoztatni;
- az űrhadviselési eszközök **technikailag bonyolultak és nagy értékűek,** így a kozmikus szerkezeteket indító és irányító eszközök létrehozása, valamint készenlétük és harci alkalmazhatóságuk fenntartása nagy anyagi ráfordítást követel, amiért a kozmikus eszközöket csak olyan fontos feladatok megoldására célszerű alkalmazni, amelyeket más, nem kozmikus eszközökkel nem lehet végrehajtani.

A KATONAI KOZMIKUS ESZKÖZÖK RENDELTETÉSE ÉS FELADATA

Az űrhadviselési eszközök a hadászati vezetés eszközei, így alkalmazásuk is központi elgondolás alapján történhet.

Rendeltetésük, hogy önállóan, vagy más eszközökkel együttesen feladatokat hajtsanak végre a fegyveres erők hadászati tevékenységének és más fontos katonai műveletek sikere érdekében.

A feladatok jellegétől, valamint a végrehajtás körülményeitől függően az űrhadviselési eszközöket négy csoportra lehet osztani:

- a biztosítás;
- a vezetés;
- a kozmikus támadás és
- a kozmikus védelem eszközeire.

A biztosítás kozmikus eszközeihez tartoznak a felderítő, a navigációs, a meteorológiai és a geodéziai biztosítás, valamint a rádióelektronikai harc kozmikus eszközei.

Ezen eszközök egy része az 1980-as években csak a tervezés kezdeti szakaszába jutott el, de az űrhadviselési elképzelésekben szerepelt. Napjainkban a fejlesztésükről csak elvétve lehet információt szerezni, de a fejlesztések valószínűleg folytatódnak.

Ezen eszközök rendeltetése a fegyveres erők különböző műveleteinek biztosítása. Ezek a katonai kozmikus eszközök mind békében, mind háborúban felhasználhatók a katonai vezetés, illetve a csapatok harctevékenysége érdekében. Alkalmazásuk intenzitása a hadászati vezetés – beleértve a haderőnemek parancsnokait is –, elhatározásától függ.

A vezetés kozmikus eszközeihez tartoznak a híradási (kommunikációs) műholdak, valamint a kozmikus harcálláspontok.

Rendeltetésük a fegyveres erők folyamatos és megbízható vezetésének biztosítása mind békében, mind pedig a háború folyamán. Ezen eszközöket békében a békeműveletek hadászati és hadműveleti szintű híradása biztosítására is bevonhatják.

A kozmikus harcálláspontok felhasználhatók mind a földi, mind az űrben folyó haditevékenységek vezetésére. Erre a feladatra több személy folyamatos munkáját biztosító űrjárművekre van szükség.

A bevethető kozmikus támadó fegyverek kifejlesztése – a hadászati ballisztikus rakéták kivételével –, jelenleg még csak a tervezési és kísérleti szakaszban tart.

A tervek egyike még békében nagy mennyiségű **atomtöltettel ellátott műhold** pályára állítását irányozza elő. A műholdak keringési pályáit olyan számvetéssel választják meg, hogy minden egyes fordulaton – a meghatározott célhoz viszonyítva –, néhány percig olyan helyzetben tartózkodjék, amely lehetővé teszi az adott cél megsemmisítését a földi utasításra.

A kozmikus támadó fegyverek közé sorolták az 1980-as években tervezett **orbitális rakétákat** is, amelyek alkalmasak nagy erejű atomtöltet hordozására és 20–30 ezer km távolságra levő cél megsemmisítésére 4–8 km találati pontossággal. Az ilyen rakéták röppályája körülbelül 160 km magasságban halad. Napjainkban ilyen rakétával egyetlen állam sem rendelkezik.

A kozmikus támadó fegyver egy másik tervezett változata volt a **bombázó űrhajó** (angolul MOBS = Maneuvering Orbital Bombing System = manőverező orbitális bombázó rendszer). Ez az eszköz nem állandó röppályán kering. A fedélzetén elhelyezett nagy hatású fegyverekkel képes csapást mérni a Föld felszínén és az űrben levő objektumokra.

Az űrrepülőgép a légkörben és a világűrben egyaránt működő repülő eszköz, amely a rakétameghajtás elvét alkalmazza. Többszöri bevetésre alkalmas és a fedélzetén elhelyezett széles skálájú fegyverzetrel – ide sorolva a nagy energiájú lézer- és más sugárnyaláb fegyvereket – képes a Földön és az űrben lévő ellenséges célok elfogására és megsemmisítésére.

Az orbitális repülőgép az űrrepülőgép kisebb teljesítőképességű változata, amelyet a szakajtó esetenként „hiperszónikus repülőgép”-ként is említ. Ez a kozmikus támadóeszköz 20–120 km magasságban hajt végre csapásmérési vagy elfogási harc feladatokat. Az ilyen típusú repülőgépeket, rendszerint a földfelszíntől nagy (10–15 km) magasságban egy hordozó légi járműről indítják el a cél felé.

A kozmikus védelmi fegyverek rendeltetése az ellenséges interkontinentális ballisztikus rakéták, katonai műholdak és egyéb kozmikus eszközök felderítése és elfogása, illetve megsemmisítése.

A kozmikus védelem eszközei a vadászűrhajók, a vadászműholdak (más irodalomban: ellenholdak, romboló műholdak stb.) az ellenrakéták és más kifejlesztés alatt álló űrvédelmi eszközök.

A **vadászűrhajó** olyan ember irányította űrjármű, amely huzamos ideig Föld körüli pályán keringve, különböző típusú fegyverekkel (elsősorban irányított energiafegyverekkel) felszerelve alkalmas az ellenség különböző típusú űrszerkezeteinek és ballisztikusrakéta-robbanófejeinek elfogására, illetve megsemmisítésére.

A **vadászműhold** olyan, földi központból vagy kozmikus harcálláspontból irányított űrhadviselési eszköz, amely Föld körüli pályán keringve, különböző típusú fegyverekkel ellátva képes az ellenség űrhadviselési eszközeinek és ballisztikusrakéta-robbanófejeinek elfogására, illetve megsemmisítésére.

Egyes vadászműhold típusok (elsősorban a kezdetleges, korai típusok) minden külön fegyver nélkül is felhasználhatók az ellenséges űreszközök megsemmisítésére. Ilyen esetben az űrhajóknál gyakran alkalmazott megközelítés és dokkolás manővereivel térítik le a meghatározott pályáról, esetleg megrongálják az ellenség űreszközeit, s ezzel meggátolják a részükre meghatározott feladatok végrehajtását.

Az **ellenrakéták** olyan nagy indulósebességű, hagyományos, vagy atomtöltettel ellátott rakéták, amelyek a leszállópályán 100–400 km magasságban semmisítik meg az ellenség ballisztikus rakétáinak robbanófejeit.

A JELEN ÉS A VÁRHATÓ JÖVŐ

■ Az Amerikai Egyesült Államok űrhadviselési erői, szervezetei és eszközei

Az Egyesült Államok űrhadviselési erői és eszközei két parancsnokság alárendeltségében tevékenykednek.

A **hadászati támadó erők** a Stratégiai Parancsnokság (US Strategic Command) állományába tartoznak. A parancsnokság Offut légítámaszponton települ, Nebraska államban.

Ide sorolják a légierő interkontinentális ballisztikus rakétáit (500 db Minuteman–III és 50 db Peacekeeper MX rakéta), hadászati bombázórepülőgépeit (93 db B–52H és 21 db B–2A típusú repülőgép), továbbá a haditengerészet ballisztikusrakéta-hordozó atomtengeralattjáróit (18 db Ohio osztályú hajó 432 db Trident rakétával – 2. táblázat).

A **hadászati védelmi erőket** az Észak-Amerikai Űr- és Légvédelmi Parancsnokság (North American Aerospace Defense Command) irányítja Peterson légítámaszpontból, Colorado államból.

A parancsnokság állományában tevékenykednek azok a rádiótechnikai és radaregységek, amelyek feladata a légtérben és a kozmikus térben jelentkező ellenséges célok felderítése. Ezek az egységek települtek az USA honi területén kívül Alaszkában, Grönlandon, a Hawai-szigeteken, Európában és sok más helyen.

Az egységek felszerelését képező radarállomások néhány száz km-től 5500 km távolságig képesek a célok, elsősorban az ellenséges ballisztikus rakéták robbanófejeinek és műholdjainak felderítésére.

Bár nem tartoznak a parancsnokság állományába, de az űrvédelmi erők szorosan együttműködnek a hadászati felderítést és adatgyűjtést végző, felderítő műholdakat indító és működtető katonai és polgári (például CIA) szervekkel. Ezek eszköztárában olyan felderítő mesterséges holdak működnek, amelyek (például a NAVSTAR-2R rendszerhez tartozók) 1 méter pontossággal derítik fel a célok koordinátáit (a működő műholdakat a 3. táblázat tartalmazza).

Fontos feladatot látnak el a Rakétavédelmi Ügynökség (Missile Defense Agency) állományába tartozó űrvédelmi rakétacsapatok, amelyek feladata az ellenséges ballisztikus rakéták és robbanófejek megsemmisítése. Ilyen rakétákat telepítettek Fort Greelyben (Alaszka) és Vandenberg légitámaszponton (California). A tervek szerint 20 rakétaindító állás kiépítése folyik.

■ Az Oroszországi Föderáció űrhadviselési erői és eszközei

Az orosz űrhadviselési erők és eszközök a Hadászati Elrettentő (vagy Visszatartó) Erők¹⁰ állományába tartoznak.

A **Hadászati Rakétacsapatok** képezik az elrettentő (visszatartó) erők zömét. A hadászati rakéták egyes típusait (SS-18, SS-19 és SS-27) silókból indítják, míg más típusokat (SS-24 és SS-25) önjáró vagy vasúti indítóállványokról tervezik alkalmazni. A jelenleg meglévő 635 db hadászati rakétából 310 silóból, míg a többi mozgó indítóállványról vethető be.

Kifejlesztés és kísérletek alatt áll egy új hadászati rakéta, melynek robbanófeje a ballisztikus pálya leszálló ágában alkalmas manőverek megtételére, ami megnehezíti a rakétavédelmi eszközök (például ellenrakéták) sikeres alkalmazását az ilyen típusú támadó rakéták robbanófejei ellen.¹¹

A **haditengerészet** 2004-ben 14 db ballisztikus rakétával felszerelt atomtengeralattjáróval rendelkezett, amelyek 216 db hadászati rakéta bevetésére képesek. A (2 db) Tájfűn-osztályú tengeralattjáróról 20 ballisztikus rakéta, míg a (12 db) Delta-osztályúról 16 rakéta indítható a víz alól.

Az orosz **távolsági (hadászati) bombázó repülőerők** állományába 78 db, zömében elavultnak minősíthető rakétahordozó-repülőgép (63 db Tu-95MS és 15 db Tu-160) tartozik. (2. táblázat)

Az **űrvédelmi erők** állományában tevékenykednek azok az egységek, amelyek a levegőben és a kozmikus térben mozgó célok felderítését végzik. Ezek közül kiemelendő az amerikaiak által „Hen House” elnevezést viselő radarállomások, amelyek 6000 km-es felderítési és rávezetési kapacitással rendelkeznek.

¹⁰ Oroszul = Sztratyegicseszkiye Szilü Szygerzsiványija.

¹¹ Hivatalos orosz forrásból származó információ szerint a Hadászati Erők fő fegyverzetét 2008 és 2045 között a Topol-M és a Bulava típusú rakéták képezik.

Az orosz fővárost és más fontos objektumokat oltalmazznak azok a **légtér- és űrvédelmi csapatok**, amelyek 36 db SH-11 és 64 db SH-08 (SZ-400) típusú rakétával lettek ellátva.

Az űrvédelmi erők indítják és működtetik azokat a felderítő, híradási és egyéb rendeltetésű mesterséges holdakat, amelyeket a 3. táblázat mutat be.

■ Más államok űrhadviselési törekvései

Az amerikai és orosz űrhadviselési erők és eszközök mellett, egyre gyakrabban szerepelnek a nemzetközi hírekben azok az államok, amelyek jelentős erőfeszítéseket terveznek saját űrhadviselési képességeik kifejlesztése céljából.

Ezek közül elsőként kiemelendő **Kína**, amely már személyzettel ellátott űrhajót is feljuttatott a kozmikus térbe, interkontinentális ballisztikus rakétákkal (DF-31 és DF-41) és különböző feladatú műholdakkal rendelkezik. Nem hagyható figyelmen kívül **Észak-Korea, India és Pakisztán** sem, amelyek mind bevethető ballisztikus rakétákkal, mind nukleáris töltetekkel rendelkeznek. **Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Izrael, Japán, Tajvan** és más országok is bizonyítottak már határozott kozmikus képességeket, elsősorban a mesterséges holdak pályára juttatása és működtetése terén.

Mindezek azt igazolják, hogy a kozmikus tér számos ország katonai elgondolásaiban és terveiben mint a jövő dimenziója szerepel.

BEFEJEZÉS

Az űr – a kozmikus tér, mint a katonai tevékenységek negyedik dimenziója – már közel száz éve foglalkoztatja a katonai vezetőket és szakértőket. A kozmikus tér határtalan kiterjedése – látszólag – óriási szabadságot nyújt a különböző jellegű (támadó, védelmi és egyéb) katonai műveletekhez. Ezek megvalósulása azonban, napjainkban és feltehetően még néhány évtizedig rendkívül komoly akadályokba ütközik. Ezek közül az első helyre tehető az űrfegyverek megvalósításának költségei, melyek ezermilliárdokat jelentenek. De nem kisebbek a technikai nehézségek sem, amelyek a megfelelő eszközök megépítésével járnak.

A hidegháborús korszak befejeződése jelentős változást hozott az űrrel kapcsolatos katonai tervek és elképzelések terén is. Míg a hidegháborús szembenállás során mind az amerikai (Egyesült Államok), mind a szovjet elgondolások az űr katonai célú felhasználása terén túlnyomóan a hadászati csapásmérés erőinek és eszközeinek a kozmikus térségben történő alkalmazásának, illetve a hadászati csapásmérés kivédésére (a ballisztikus rakéták elleni védelemre) irányultak, addig napjainkban az űr elsősorban a Föld távoli régióban zajló (folyó) expedíciós katonai műveletek, a terrorizmus elleni harc és más aszimmetrikus tevékenységek, továbbá a humanitárius és természeti katasztrófaelhárító (felszámoló) műveletek segítésére szolgáló eszközök elhelyezését és működtetését teszi lehetővé.

Az űrben folyamatosan működő és a Föld majd' minden régióját lefedő felderítő, kommunikációs és egyéb űrjárművek (-eszközök) lehetővé teszik a különböző váratlanul felmerülő konfliktusok és veszélyek azonnali felismerését és a szükséges reagáló műveletek megindítását, majd vezetését.

A kozmikus tér tehát napjainkban már nem a hadászati fenyegetés dimenziója, hanem a béke megőrzésének és a váratlanul jelentkező, az emberiséget fenyegető regionális veszélyek elhárítását szolgáló berendezések működtetésének helyszíne.

Legalábbis ezt gondolja e tanulmány szerzője, aki csak a nyílt forrásirodalomra és a médiában megjelent objektív (nem fantasztikus) információkra alapozhatta véleményét.

TÁBLÁZATOK

1. táblázat

Az Amerikai Egyesült Államok (USA) és a Szovjetunió (SzU) hadászati atomtámadó eszközeinek viszonya az 1980-as években¹²

Megnevezés		Mennyiség		Erőviszony	
		USA	SzU	USA	SzU
Szárazföldi telepítésű hadászati rakéta (ICBM)	Hordozóeszköz	1 000	1 418	1	1,4
	Robbanófej	2 261	6 440	1	2,8
	Hatóerő (kt)	2 392	3 558	1	1,5
Tengeralattjáró-fedélzeti ballisztikus rakéta (SLBM)	Hordozóeszköz	640	928	1	1,45
	Robbanófej	6 658	3 344	1,99	1
	Hatóerő (kt)	450	6 992	1	15,5
Hadászati bombázó repülőgép	Hordozóeszköz	317	165	1,92	1
	Robbanófej	4 740	1 260	3,76	1
	Hatóerő (kt)	1 376	750	1,83	1
Hadászati atomtámadó eszköz összesen	Hordozóeszköz	1 957	2 511	1	1,28
	Robbanófej	13 657	11 044	1,23	1
	Hatóerő (kt)	4 218	11 300	1	2,67

2. táblázat

Az Amerikai Egyesült Államok (USA) és az Oroszországi Föderáció (OF) hadászati atomtámadó eszközei 2004-ben¹³

Megnevezés		Mennyiség	
		USA	OF
Szárazföldi telepítésű hadászati rakéta (ICBM)	Hordozóeszköz	550	635
	Robbanófej	1700	2622
Tengeralattjáró-fedélzeti ballisztikus rakéta (SLBM)	Hordozóeszköz	432	216
	Robbanófej	3168	1732
Hadászati bombázó repülőgép	Hordozóeszköz	114	78
	Robbanófej	1100	624
Hadászati atomtámadó eszköz összesen	Hordozóeszköz	1096	929
	Robbanófej	5968	4978

¹² *Katonai stratégiák és doktrínák a hidegháború korszakában*. ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2000.

¹³ *The Military Balance 2004-2005*. The International Institute for Strategic Studies, London, October 2004.

Működő katonai mesterséges holdak (2004)

Rendeltetés	Ország	Működő műholdak (db)	Felbocsátás éve	Megjegyzés (a műhold neve) ¹⁴
Összeköttetés (híradás)	Amerikai Egyesült Államok	14	1989–2003	Skynet Milstar DSCS SDS UFO
	Oroszország	16	1997–2004	Molnyija Geizer Raduga Sztrela
	Kína	1	2003	Fenghuo
	Nagy-Britannia	3	1998–2001	Skynet-4
	Olaszország	1	2001	Sicral
	NATO	1	1993	NATO-4
Navigáció	Amerikai Egyesült Államok	28	1989–2004	Navstar-2 (GPS)
	Oroszország	15	1999–2004	Parusz Uragan (Glonasz)
	Kína	3	2000–2003	Beidou
Meteorológia	Amerikai Egyesült Államok	4	1997–2003	DMSP-5 GFO (óceánográf, geodézia)
Felderítés	Amerikai Egyesült Államok	14	1994–2003	EIS KH-12 Onyx Mentor Mercury SBWASS
	Oroszország	4	2002–2004	Araksz-2 Orletsz-1 Celina-2 US-PU
	Kína	4	2000–2003	FSW-3 Skenzou ZY-2
	Franciaország	1	1999	Helios-1
	Izrael	1	2002	Ofeq-5
	Japán	2	2003	IGS-1
	Tajvan	1	2004	ROCSAT-2
Korai riasztás	Amerikai Egyesült Államok	3	2000–2004	DSP
	Oroszország	3	2001–2002	Oko

¹⁴ Az orosz műholdak nevét a médiában rendszerint a Kozmosz-sorozat sorszámaival adják meg. 2006-ig több mint 2400 Kozmosz-műhold pályára állítása történt meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Demeter György: *Űrhadviselés*. Budapest, 1984, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Horváth Gábor: *A Pentagon Halálcsillagra vágyik*. Népszabadság, 2005. május 20.
- Ian V. Hogg: *A fegyverek enciklopédiája. A kőbaltától az irányított rakétáig*. Guinness Publishing Ltd., London, 1992. Magyar kiadás: Budapest, 1994, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Kőszegvári Tibor: *Az űrhadviselésről*. ZMKA, 1984.
- *Rakétafegyver*. Budapest, 1962, Zrínyi Katonai Kiadó.
- *Space Weapons and International Security*. SIPRI, Oxford University Press, 1987.
- *Space Weapons, the Arms Control Dilemma*. SIPRI, Taylor and Francis, London, 1984.
- *The Military Balance 2004-2005*. The International Institute for Strategic Studies, London, October 2004
- *W. H. Possel: Lasers and Missile Defense*. Air University Maxwell AFB, July 1998.

A tudományos munka – és azon belül a K+F tevékenység – szerves része a külföldi szakirodalomban megjelent, illetve megjelenő cikkek és más információforrások folyamatos figyelemmel kísérése. A Szerkesztőbizottság hasznos kezdeményezésnek tartja azok fordításban történő közreadását, és a jövőben is lehetővé teszi megjelentetésüket a Felderítő Szemlében. Az itt közölt cikk a periodika öt esztendeje alatt az első ilyen indíttatású és szándékú munka.

Az elektronikai harc (EW) és a hírszerzés–felderítés (ISR) területei egyre inkább átfedésbe kerülnek egymással.

Az adat- és jelfeldolgozási technológiák, valamint az elektronikai miniaturizáció előnyeinek köszönhetően az elektronikai harc (EW) és a hírszerzés–felderítés (ISR) rendszerei közötti hagyományos különbségek mindinkább elmosódnak. Az USA új vadászgépeinek EW-típusai, főleg a légierő F/A–22 Raptor és a tervezett F–35 Joint Strike Fighter passzív felderítő képességeik fejlettsége alapján először sorolhatjuk őket a nagykapacitású jel- és információgyűjtő rendszerekhez. Ugyanez igaz a már létező vadászgépekre, mint például az F–16 repülőgépek számára kidolgozott EW-berendezésekre is. A fedélzeti EW-rendszerek elsődleges célja, hogy harctéri küldetések során megvédje a saját és a szövetséges repülőgépeket az ellenséges légvédelmi rendszerektől, érzékelve azok rádiófrekvenciás radarkisugárzásait.

* A cikk a C4ISR Journal 2005. októberi számában Glenn W. Goodman Jr. által publikált „*Confluence of missions*” című cikk fordítása.

C4ISR – Command Control Communications, Computer, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance.

Ennek megvalósítása a vadászgép EW-rendszerének lényegét képező radarriasztó vevő (Radar Warning Receiver – RWR) feladata. A passzív rendszerek egy bizonyos frekvenciartományt pásztáznak meghatározott típusú ismert veszélyforrásokat kutatva, különös tekintettel a követőradarokra, melyek célmegjelölő adatokat biztosítanak a radarvezérelt levegő–levegő rakéták, a föld–levegő rakéták (SAM), valamint a légvédelmi tüzérség számára.

Az RWR-rendszer hangjelzésekkel, továbbá egy grafikus megjelenítőn keresztül riasztja a pilótát, ha ellenséges radarbesugárzás érte a gépet, például egy, a repülőre indított radarvezérelt SAM keresőradarjától. Az RWR sűrű jelkörnyezetben is képes működni, megadja az ellenséges besugárzás jellemzőit, prioritását, majd a pilótafülkében elhelyezett megjelenítőn keresztül jelzi annak relatív irányát és távolságát. Ellenséges radarsugárzás észlelése esetén a vadászgép számos önvédelmi lépést tud tenni, hogy megtéveszse, félrevezesse vagy összezavarja azt, felhasználva saját fedélzeti radar zavaróját hamis válaszjelek küldésével, továbbá radarzavaró csíkok szétszórásával (több millió alumínium bevonatú üvegdarabka, melynek mérete a zavarni kívánt radar frekvenciartományának megfelelően lett kialakítva), vagy egy csali zavaró eszköz vontatásával, mely a repülőgépnél nagyobb visszaverődő jeleket produkál eltérítve ez által a közeledő rakétát. A nagyméretű ISR-repülőgépek, mint a Haditengerészet P-3C típusú tengeri járőrgépe, elegendő hellyel rendelkeznek nagyobb típusú passzív radarfelderítő rendszer (ESM-rendszer) szállításához is. Ez a rendszer az RWR-hez hasonlóan működik, de nagyobb hatótávolsággal és feldolgozó kapacitással rendelkezik. Részletesebb leírást és pontosabb beesési szöveget biztosít a detektált ellenséges radar jeléről. Ezek a rendszerek az irány megállapításakor 360°-os lefedettséget biztosítanak. Az elektronikai miniatürizáció és a digitális technológia eredményeként az új fejlesztésű RWR-ek képességei egyre inkább megközelítik a létező ESM-rendszerekét. A passzív rádiófrekvenciás felderítő rendszerek mindkét változata a szövetséges repülőgépek ellen irányuló fenyegetések késedelem nélküli azonosítására szolgál.

Rádióelektronikai felderítő (SIGINT) rendszerek

A fedélzeti rádióelektronikai felderítő rendszerek 300 km-es, illetve afölötti detektálóképességgel rendelkeznek. Vevő- és nagynyereségű antenna felhasználásával passzív módon az ellenséges jelek két válfaját képesek detektálni: magasabb frekvenciájú radarjeleket (ELINT) és az alacsonyabb frekvenciájú rádiójeleket, cellás rendszerű és műholdas telefonhívásokat. Az ELINT-rendszerek a radarforrás zavarása helyett annak elhelyezkedését és sugárzási paramétereit állapítják meg, fő jellemzőik nagyteljesítményű jelfeldolgozó processzorok és fejlett szoftveres algoritmusok segítségével végzett analizálásával.

Az Amerikai Egyesült Államok SIGINT-berendezésekkel felszerelt katonai repülőgépei az alábbiak: a Légierő nagymagasságú U-2-ese és annak Boeing-707-re épített RC-135 Rivet Joint-ja, a Haditengerészet EP-3E Aries-II és a Hadsereg RC-12 Guardrail/Common Sensor gépei. A nagyméretű Rivet Joint és az EP-3E repülőgépek mindegyike ötfős repülőszeméllyel rendelkezik, továbbá 21, illetve 15 fős fedélzeti üzemeltető személyzettel, beleértve az elfogott kommunikációkat lehallgató és lefordító nyelvészeket is. A másik két gép analízis és feldolgozás végett földi állomásokra továbbítja a küldetés során elfogott jeleket. A SIGINT-rendszerek különféle technikákat alkalmaznak a kisugárzás helyének meghatározására (eltérő hatásokkal), így az támadható, vagy figyelmen kívül hagyható. Ezek a technikák lehetnek például a jel irányának több repülőgép által háromszögeléssel történő megállapítása, vagy egy SIGINT-gép különböző helyre telepített antennái által vett jelek késleltetési idejének kiszámítása. A háromszögelési módszerrel történő hatékony helymeghatározáshoz az amerikai haderő RC-12 gépe három, egyidejűleg a levegőben lévő repülőgépet használ: a légierő nagyméretű és legújabb technológiájával felszerelt RC-135 (B-707-ből származtatott) Rivet Joint gépét, melyen jelentős nagyságú szabad hely áll rendelkezésre a számos antenna elhelyezésére.

RWR-ek ELINT-képességgel

„A SIGINT-tevékenység kijelölt platformokon valósul meg, melyek tulajdonképpen óriási repülő antennafarmok” – mondta újságírók egy csoportjának korábban Alan Howell, a kaliforniai Golahea-i székhelyű Raytheon Űr- és Fedélzeti Rendszerek (Raytheon Space and Airborne Systems) EW-rendszerei részlegének stratégiai és üzleti fejlesztési igazgatója. „A technológia fejlődésével nagy utat tettünk meg. Így a harcászati repülőgépekre telepített kisebb EW-rendszerek nemcsak olyan jellegű durva információ biztosítására lesznek képesek, melyek azt mondják el, hogy ott van egy rosszfiú, aki sugároz; hanem olyanokra is, amelyek nemcsak a pilóta számára, de a magas szintű harcvezetők és irányítók számára is értékes részletes információkat közölnek.”

A. Howell a behatárolt ELINT-képességekkel rendelkező RWR-ekre utalt, melyet a Raytheon Űr- és Fedélzeti Rendszerek cég által augusztusban elnyert a Fejlett Harcászati Célmegjelölési Technológia (AT3 – Advanced Tactical Targeting Technology) bemutatására irányuló, a Légierővel kötött szerződés szemléltet.

A legfejlettebb RWR a Raytheon cég ALR-69A(V) jelű berendezése, melynek fejlesztése befejeződött, és jelenleg repülési tesztek végeznek a Légierő számára. A következő évben fog megjelenni, kis darabszámú kezdeti gyártásban, továbbá ez fogja leváltani az F-16 és más repülőgépeken működő jelenlegi berendezéseket. A 2007-re tervezett AT3 bemutató során három F-16 Block 30 repülőgépre telepített ALR-69A(V) típusú eszközt fognak használni az ellenséges légvédelmi eszköz helyének háromszögeléssel történő megállapítására. Egy Raytheon-i hír szerint az F-16 gépek hálózatba lesznek szervezve, hogy megfelelő időzítéssel megoszthassák precízen végrehajtott méréseik eredményét úgy, hogy közben külső berendezés igénybevétele nélkül biztosítják a 360°-os lefedettséget a bármely irányból érkező RF-sugárforrások helyének gyors és hatékony megállapítására.

„Ez a program óriási előrelépést jelent az ellenséges légvédelem hálózat alapú megsemmisítésében” – mondta közleményében Pat Hurley, a Raytheon EW Systems alelnöke és vezérigazgatója. Egy, a Raytheon által 2003-ban a DARPA és a Légierő Kutató Laboratóriuma által támogatott, előrehaladott állapotban lévő AT3 technikai bemutatót előzőleg már sikeresen végrehajtottak. Az AT3 rendszer célja a beérkező jel késleltetésének és frekvenciaeltolódásának mérési eredményei alapján, több RWR felhasználásával történő sugárzást kibocsátó berendezések háromszögelése. Kijelölt SIGINT- vagy EW-rendszerek használata helyett az AT3 a terület fölött repülő saját harcászati gépek által biztosított információk egyesítésével határozza meg hajszálpontosan az ellenséges SAM-rakéták felderítő vagy tűzvezető radarjainak helyzetét. Az AT3 képes az ellenséges légvédelem elektromos sugárzásából annak helyzetét pontosan meghatározni, emellett ezt a feladatot nagyon gyorsan végre tudja hajtani, lehetővé téve ezzel azt, hogy a mobil SAM-rendszerek még a helyváltoztatásuk előtt támadhatók legyenek.

Rockwell Collins, az Iowa-i Cedar Rapids munkatársa szerint a célmeghatározáshoz szükséges megfelelő sebesség elérése érdekében az RWR-ek nagysebességű, a DARPA számára fejlesztett, hálózat alapú kommunikációs rendszert felhasználva a másodperc ezredrésze alatt lezajló, emberi beavatkozást nem igénylő – „gép a géppel” – kommunikációt folytatnak egymással. Ezt a rendszert Harcászati Célmeghatározó Hálózati Technológiának (TTNT) nevezik. A TTNT az Internet alapú azonnali üzenetküldéshez hasonlóan működik, a részt vevő vadászgépek között automatikusan ideiglenes dinamikus hálózat jön létre.

Az amerikai repülőgépekre telepített RWR-rendszerek számára az ellenséges radarsugárzás észlelését követően a TTNT automatikusan meghatározza, hogy a célmeghatározás során melyik platform végzi az irányítást. A vezető gép mondja meg a többieknek, hogy mi után kell kutatniuk. Azt követően a többi platform a begyűjtött információkat azonnal továbbítja a TTNT-hálózaton keresztül.

Ezt követően a célpont helyzete és egyéb hozzá kapcsolódó információ a Link-16 helyzetmegjelenítő hálózaton keresztül könnyen elérhető. Továbbá ezek az információk megjelennek az ellenséges légvédelmi radarhoz legközelebbi, így azt legkönnyebben támadni képes amerikai vagy szövetséges repülőgép pilótafülkéjében elhelyezett képernyőn.

„A vadászgépet elérő információk segítenek a pilótának, hogy megvédje önmagát, továbbá olyan adatokat is szolgáltatnak, melyek elengedhetetlenek a harcot vezetőik számára” – mondta A. Howell. *„Valami olyasmit alkalmazunk, ami régebben csak a harcászati repülőgép önvédelmére szolgált, ám manapság már egy átfogóbban használható rádiófrekvenciás, a fenyegetés helyzetét meghatározó képesség felé terjeszkedünk, továbbá önvédelemi és felderítő-hírszerző adatokat is biztosítunk. Az RWR-ek olyan érzékelőket alkalmaznak, melyek segítenek csökkenteni az ellenséges légvédelem megsemmisítéséhez szükséges »érzékeléstől a tüzelésig« terjedő időintervallumot.”* Az ALR-69A(V) az első teljesen digitális, többcsatornás vevő, melyet a hadrendben lévő vadászgépekre terveztek. Ennek alapjául az első sorozatban gyártott, többcsatornás, a Haditengerészet új, hordozókra telepített F/A-18E/F Super Hornet típusú gépeire a Raytheon által korábban fejlesztett ALR-67(V)3 típusú RWR szolgált. Az ALR-67(V)3 zavartűrő képessége, számítástechnikai tulajdonságai, memóriája és teljesítménye egy nagyságrenddel jobb, mint a többi hadrendben lévő RWR hasonló tulajdonsága. A többcsatornás vevők egyesítik magukban az egyenes rendszerű, szélessávú, ám alacsony érzékenységgű vevők, és a Légierőtől örökölt szuperheterodin rendszerű, megfelelő érzékenységgű, de keskenysávú hangolhatóságuk miatt alacsony felfedési valószínűséggel és válaszidővel dolgozó RWR-ek előnyeit.

„Mindkét, a Raytheon által gyártott RWR jelentős mennyiségű elektronikus felderítőképességet tartalmaz, mely egy egyszerű, könnyű csomagban helyezkedik el, és kevesebb egységet igényel, mint bármelyik létező RWR. Az öt dobozban elhelyezett ALR-69A(V) négy digitális vevőt tartalmaz, melyek négy kvadráns antenna RF jelét fogadják. Ezt követően az érzékelők adatai optikai kapcsolaton keresztül jutnak el a négy digitális jelfeldolgozó processzort és két nagyteljesítményű PC-t tartalmazó számítógépes egységhez, mely kilencmilliárd műveletet képes végezni másodpercenként” – mondta Howell. Azt is hozzátette, hogy az RWR-ek hatótávolsága négyszer nagyobb, költségeik pedig feleakkorák, mint a Légierőtől örökölt ALR-56M berendezéseké. Ugyanakkor, míg az ALR-56M csak egycsatornás berendezés, az ALR-69A(V) 48 vevőcsatornát képes egyidejűleg figyelni.

A Raptor és a JSF

A Légierő F/A-22 Raptor és a tervezett többcélú F-35 Joint Strike Fighter önvédelmi EW-rendszerei valószínűleg az ALR-69A(V) berendezéshez hasonlóan fejlett elektronikus felderítőképességeket fognak biztosítani. Ellentétben a régebbi vadászgépeken megtalálható rendszerekkel, a két Lockheed Martin repülőgép teljesen integrált EW-rendszereket tartalmaz. A Raptor 2006 decemberére már kezdeti működési stádiumba lép. Az első F-35 tesztgép a következő nyáron fog repülni, és kis darabszámú kezdeti gyártása 2007-re valósul meg.

EW-berendezéseik az új, aktív fázisrácsvezérelt (AESA) radarjaikkal együtt a két „lopakodó” vadászgépet információs „szivaccsá” és gyorsan mozgó ISR-állomássá teszik, bizonyos ELINT-képességgel kiegészülve. A tervek szükségessé teszik, hogy a két repülőgépet kommunikációs berendezésekkel lássák el, melyeken az ellenséges terület fölötti küldetésük során gyűjtött valósídejű feldolgozandó adatokat fogják továbbítani.

Ray Goodson, a texasi Fort Worth-i Lockheed Martin Aeronautics Integrált Hadviselési Fejlesztési Központ ügyvezető igazgatója szerint a Raptor érzékelői majdnem olyan hatékonyak és érzékenyek, mint néhány ELINT-információgyűjtő gépe, lehetővé téve számára, hogy azonosítsa a fenyegetést jelentő forrásokat, továbbá néhány fokos pontossággal lokalizálja azokat. „A hagyományostól eltérő ISR szerepe

abból a tényből nőtte ki magát, hogy az F/A-22 érzékelőberendezései megfelelő hatékonysággal képesek működni. A következő kérdés merült fel: miért is ne lehetne felhasználni ezt az ELINT-képességek javítására nagy fenyegetettség esetén, esetleg »iltott területeken«, bizonytalan, nehezen meghatározható jelek keresésekor?»

A rendszer fejlesztője, a BEA Systems Electronics and Integrated Solutions of Nashua N. H. szerint, a JSF kifinomult EW-berendezései idegközpontként és a helyzetmegjelenítés elsődleges forrásaként fognak szolgálni a pilóták számára, fokozva ezáltal a vadászgép önvédelmét a következő generációs fenyegetettség azonosítón, megjelenítón, analízálón és ellencsapásmérőn keresztül.

A berendezések a tipikusan elkülönülő radarriasztó, ESM, a rakétariasztó, radar és infravörös zavaró, továbbá a bővíthető csapda kihelyezés-funkcióit integrálja, továbbá nehezen felfedhető, beépített antennákkal rendelkezik.

A BAE Systems vállalat telepítette a JSF EW berendezéseit a T-39 ikermotoros, sugárhajtásos tartalék repülőgépekre, és először 2005. augusztus közepén vetették be szimulált, földi telepítésű RF fenyegetés ellen a Haditengerészet Kaliforniában található China Lake-i tesztelő területén.

Sajtóforrásuk rámutatott arra, hogy ez az EW-berendezés „szélessávú digitális vevőarchitektúrát” használ, majd hozzátette: „a sugárforrások helyzetének korai meghatározása, továbbá az iránymérési algoritmusok lehetővé teszik számunkra, hogy tartsuk magunkat az ütemtervhez, betartva a költség- és súlyhatárokat”. A rendszer így 71,5 kg-ot nyom.

A JSF beszállítói elmondták, hogy az F-35 EW-berendezéseikhez tartozó érzékelők a repülőgép elején, a szárnyvég mentén és a hátsó részén lesznek elhelyezve. A szenzorok egy integrált magprocesszorhoz csatlakoznak, amely elmondásuk szerint a legnagyobb, valaha repülőgépre telepített adatfeldolgozási kapacitással fog rendelkezni.

Több ipari forrás szerint a Raptoron és a JSF-en telepített AESA radarok képesek lesznek egy meghatározott irányba nagy energiájú irányított sugárnyalábot létrehozni anélkül, hogy túl sok energiát bocsátana ki oldalirányban. Ez azt jelenti, hogy az EW-berendezéseik által detektált földi légvédelmi radarokat különállóan tudnák zavarni – és lehet, hogy még ki is tudnák „égetni”, azaz hatástalanítani a célterület megközelítése során felbukkanó fenyegető radarok elektronikáját – a repülőgép lopakodó jellemvonásainak felfedése nélkül.

„Az AESA radarral az antenna főnyalábja nagyon finoman irányítható” – mondta A. Howell. „Minél pontosabban irányítható a főnyaláb, annál inkább csökkenthető az ellenséges berendezés hatásfoka a saját képességeink elvesztése nélkül.”

„Ez már nem elődeink elektronikus hadviselésének világa” – mondta. „Amit ma itt látunk, az a fejlett technológiák által létrehozott küldetések keresztesződése, mely lehetővé teszi, hogy több képességet pakoljunk kisebb csomagokba, és növekvő precizitású EW önvédelmi adatokat nyerhessünk egyetlen vadászgép közvetlen környezetéből, majd azt a magasabb műveleti szinten álló harcvezetők felé továbbítsuk.”

**AZ IP-TECHNOLÓGIA FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGE
A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEKBEN**

Magyarország szerepvállalása a nemzetközi katonai műveletekben megszorodott, mely egyrészt adódott a biztonságpolitikai helyzet átalakulásából, másrészt az ország ENSZ-, EBESZ-, NATO- és EU-tagságából. Az elmúlt két évtizedben a globális méretű fegyveres konfliktusok valószínűsége lecsökkent, helyette új kihívások jelentek meg, mint például a nemzetközi terrorizmus, a vallási–etnikai feszültségek és a nemzetközi szervezett bűnözés. Jelenleg jelentősebb létszámban teljesítenek szolgálatot magyar kötelékek a föld számos pontján, többek között a koszovói Többnemzeti Szárazföldi Kötelékbe (KFOR) kiküldött Magyar Honvédség Őr- és Biztosító Zászlóaljában Pristinában, a Magyar Honvédség Katonai Rendfenntartó Kontingensében Szarajevóban, az ENSZ Ciprusi Békefenntartó Erőinek kötelékében (UNFICYP) és az afganisztáni Tartományi Újjáépítő Csoportban (PRT). Az 1000 fő körüli missziós létszám megköveteli a mindenkorai lehetőségeknek megfelelő legmodernebb technikai támogatást, beleértve a katonai kommunikációs kérdéseket is.

Az előző felsorolásból látható, hogy a missziós tevékenységet folytató kötelékek mérete az adott feladat, felajánlás szerint változhat, lehetnek szakasz, század vagy akár zászlóalj méretű kontingensek. Ezek alapján belátható, hogy a kommunikációs igények is igen eltérő mértékűek lehetnek, melyekhez a távközlési informatikai megoldásokat a helyszíni specifikációk alapján szükséges kialakítani. Egyes helyeken telefonszolgáltatás tekintetében pár telefonvonal (mellékállomás) kielégítheti az igényeket – akár kapcsolóközpont telepítése nélkül is –, más helyeken viszont szükség lehet kapcsolóközpontból kiadott nagyobb számú mellékállomásra.

Jelen cikkben az IP¹ telefónia felhasználhatóságának lehetőségét keresem, összevetve az ISDN² technológia tulajdonságaival, a hatékonysági és költség-hatékonysági szempontok figyelembevételével.

A missziók legfontosabb sajátossága, hogy a katonák a feladatot országon kívül, sok esetben más földrészen, távközlési infrastruktúra nélküli, lerombolt területeken hajtják végre, ezért távközlés szempontjából a helyi közcélú szolgáltatókra csak kismértékben, vagy egyáltalán nem lehet támaszkodni. A helyi távközlési infrastruktúra legtöbb esetben sérült, vagy teljesen megsemmisült. Problémát okozhatnak a külszolgálatot teljesítő kötelékeknek, illetve a telepített eszközöknek, berendezéseknek a szokatlanul szélsőséges időjárási viszonyok, melyek távközlési szempontból negatív hatással lépnek fel. Ez alatt leginkább a nappalok és éjszakák közti jelentős hőingadozás, a nappali hőség, por- és homokviharak értendők. Az ezekből adódó meghibásodásokat csökkenti a trópusi körülményeket kielégítő technika alkalmazása.

¹ IP (Internet Protocol) – Internet Protokoll.

² ISDN (Integrated Services Digital Network) – Integrált Szolgáltatású Digitális Hálózat.

A távközlési és informatikai rendszerek kiépítése, hatékony üzemeltetése nagy jelentőséget kap minden békeműveletben, mivel a nagyobb információigény és a magasabb átviteli kapacitást igénylő alkalmazások fokozottan előtérbe kerülnek. Ehhez kiemelten fontos biztosítani a sávzélesség menedzselését, eldönteni, kiválasztani a legmegfelelőbb átviteli utakat és az azokat végződtető berendezéseket. Külön figyelmet szükséges fordítani a csatornák védelmére, rejtjelezhetőségére. A digitális hadszíntér megköveteli a nagyobb sávzélességet igénylő multimédia-alkalmazások (videokonferencia), fájltranszferek támogatását fokozott üzembiztonság mellett, a takarékosági szempontok figyelembevételével. Mindezek mellett az átviteli utak és berendezések tekintetében a távolról történő konfigurálásnak, beavatkozhatóságnak, a központosított hálózatfelügyeleti rendszerbe integrálódásnak rendkívül nagy a jelentősége.

Jelenleg a Magyar Honvédség beszéd alapú távközlésében az ISDN-technológia van jelen meghatározó részben. Az ISDN időosztásos módon működik, vagyis a csatorna mindkét végén szinkronban működő elemek végzik a beszédcsatornák kapcsolását. Az ISDN jellemzője, hogy a régebbi generációs hálózatokhoz képest ugyanazon a hozzáférésen keresztül képes a hang, adat és kép információkat továbbítani a felhasználók között, mivel a jelek egységesen digitális formában kerülnek továbbításra. Fejlett végberendezések igénybevételével egy időben több szolgáltatást is használhatunk (pl. beszéd és faxolás). Az ISDN-rendszerben egy beszédcsatorna átviteli kapacitása 64 kbps. Attól függően, hogy hány beszédcsatornát tartalmaz a hozzáférésünk, alap- (BRA³), illetve primer (PRA⁴) hozzáférésről beszélhetünk.

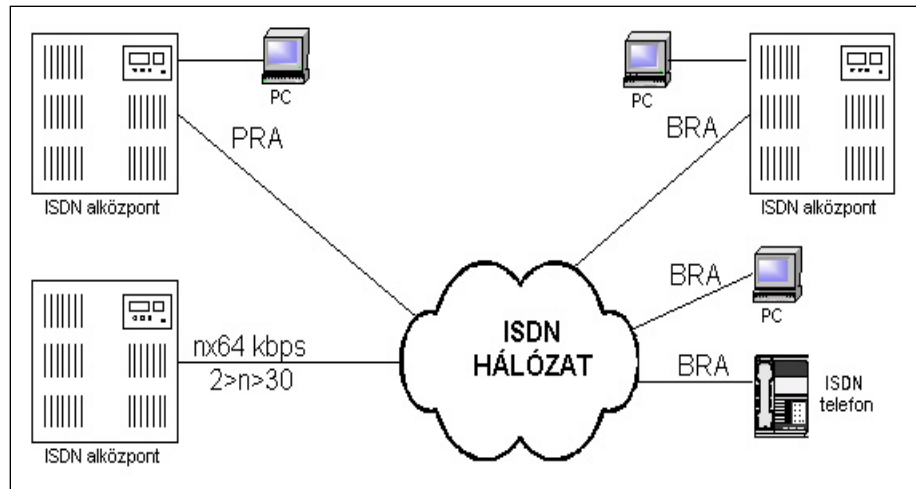
Az alaphozzáférés két egymástól független beszéd- („B”) és egy 16 kbps-os adatcsatornát („D”) tartalmaz. A két „B” csatorna összevonható, így az átviteli sebesség 128 kbps. Az adatcsatorna a vezérléshez, szinkronizációhoz szükséges információkat szállítja, ebben fut például a hívószám is. Két ISDN-telefonközpont alaphozzáférésen keresztül is hálózati (társközponti) kapcsolatba köthető, melyen keresztül minden hálózati funkció működik. A két központ számmezeje egymásból, mint belső mellékek érhetők el, azonban egy időben maximálisan két csatorna használható beszéd-, illetve adatforgalom céljára, mivel a csatornák sebessége állandó 64 kbps. Ezen a sebességen a videokonferencia szolgáltatás nem kielégítő, lassú „ugráló” képeken lehet csak látni az ellenállomást. Kisebb műveleti helyeken, ahol kevés felhasználó tartózkodik, vagy kicsi az átviteli igény, ott ez a csatlakozási forma kielégítő lehet alapesetben, bár a missziós környezetben ez nem elégséges.

A primer hozzáférést a nagyobb igényű felhasználók veszik igénybe. Ebben 30 db „B” és egy „D” csatorna áll rendelkezésre. Az egyidejű 30 csatorna már nagyobb lehetőséget biztosít, azonban a missziók esetében a 2 Mbps-os vonal biztosítása nemzetközi viszonylaton rendkívül költséges. A videokonferencia ezen a továbbítási módon jó minőségben továbbítható.

³ BRA (Basic Rate Access) – alaphozzáférés.

⁴ PRA (Primary Rate Access) – primer hozzáférés.

Takarékossági szempontból a társközponti kapcsolat az ISDN-kapcsolóközpontok között a „D” csatorna és a szükséges számú (30 alatti) „B” csatorna biztosításával is megoldható, de a fix 64 kbps-os, tömörítés nélküli beszédcsatornák az IP-technológiával összehasonlítva, a költség szempontjából negatívnak mondhatók.

1. ábra. ISDN-hálózat vázlata

Az 1. ábrán megjelenítésre került egy ISDN-hálózat, mely lehet a Magyar Honvédség zártcélú hálózata, vagy akár a PSTN⁵ is. A felhőként ábrázolt ISDN-hálózatához csatlakoznak az alközpontok, illetve alaphozzáférések. Mint az ábrán látható, a hálózat képes számítógép-hálózatok összekapcsolására, de vonalkapcsolt módon. Ebben az esetben az egyik központból indított hívás az irányítási tervnek megfelelően – amennyiben a hívott fél nem a saját központban található –, az ISDN-hálózaton keresztül felépíti a hívást, és annak teljes idejére lefoglalja a csatornát. Abban az esetben, amikor az átviteli utak saját tulajdonúak (pl. mikrohullámú hálózat) külön költség nem jelentkezik, azonban kilépve a PSTN-re, a szolgáltatók által megadott percdíjakkal kell számolni.

A missziók esetében a távolságból, illetve a több szolgáltatóból álló nemzetközi vonal esetében a percdíjak rendkívül magasak, ezért a bérelt vonali kapcsolat kifizetődőbb szolgáltatásokat nyújt.

⁵ PSTN (Public Switched Telephone Network) – Közcélú Kapcsolt Távbeszélő Hálózat.

A digitális hadszíntér megnövekedett adatátviteli igényeinek kiszolgálásánál nagy jelentőséget kap a békeműveleti területen telepített számítógépes hálózat kialakítása, melynek meg kell felelnie a kitűzött magas szintű követelményeknek (biztonsági, üzembiztonsági). WAN⁶ esetén a felhasználói igényeknek megfelelően kell létrehozni a helyszíni specialitásoktól függő beszédcélú átvitel megoldását, amelyet az IP-telefonia ki tud elégíteni.

A legismertebb IP-alkalmazás az Internet, mely az Egyesült Államokban az ARPANET-ből néhány évtized alatt világméretű hálózattá fejlődött, azonban növekszik a vállalatoknál alkalmazott Intranet-hálózatok terjedése, melyek ugyancsak Internet-technológiát használnak a magánhálózatokon. Az Intranet többnyire a külvilágtól elszigetelt, védett belső hálózati alkalmazást jelent. Az Internet-, Intranet-hálózat elterjedése egy olyan trendet képvisel, amelyet a jövőben nem lehet kikerülni.

Az IP az OSI⁷ rétegek közül a harmadik (hálózati) rétegben helyezkedik el. Az ISDN-nel ellentétben nem vonalkapcsolt kapcsolatot hoz létre, ami lefoglalja a hívás idejére a forrás és a cél között direkt útvonalat, hanem csomagkapcsolt módon minden csomagot külön irányít, ezáltal sokkal rugalmasabbnak mondható. Ennek egyrészt vannak előnyei, másrészt hátrányai is.

Az IP hátrányaként említhető a beszédcélú alkalmazásoknál a késleltetés fennállása, mivel az IP-csomagok megérkezésének sorrendje nem garantált, valamint itt csomagvesztések léphetnek fel. A késleltetés a két végpont távolságától, az átviteli közegetől, útvonaltól, illetve a hálózat leterheltségétől is függ. Az előzőek figyelembevételével a hálózatokon belül – amennyiben lehetséges az adatfolyamok prioritásának megadása –, a beszédszolgálat elsőbbséget érez. A távközlési piacon számos eszköz található a QoS⁸ biztosítására, amelyek lehetővé teszik az időkritikus csomagok forgalmának menedzselését.

A VoIP⁹, vagyis az IP alatti beszédátvitel képes a hagyományos ISDN-telefonok kiváltására. Az IP-telefonok a hagyományos telefonrendszerekkel ellentétben nem hagyományos telefonvonalakon keresztül csatlakoznak a telefonközpontokhoz, hanem a számítógépes hálózatot használják. Ezek a telefonok nem csak egy elvi telefonszámmal rendelkeznek, hanem IP-címük¹⁰ is van, mely alapján elérhetik a számítógéphálózaton belüli ellenállomásukat, akár közvetlenül Peer to Peer kapcsolaton keresztül, kitüntetett csomópont nélkül.

A beszéd átvitele a számítógépes hálózaton történhet kizárólag számítógépes munkaállomásokra telepített szoftverek útján, illetve IP telefonközpontok alkalmazásával is. Az IP rendszer VoIP mellett képes a videó- és faxjeleket is továbbítani. A 2. ábra egy IP alapú távbeszélő hálózatot jelenít meg, melyben a VoIP többféle csatlakozási lehetősége megmutatkozik.

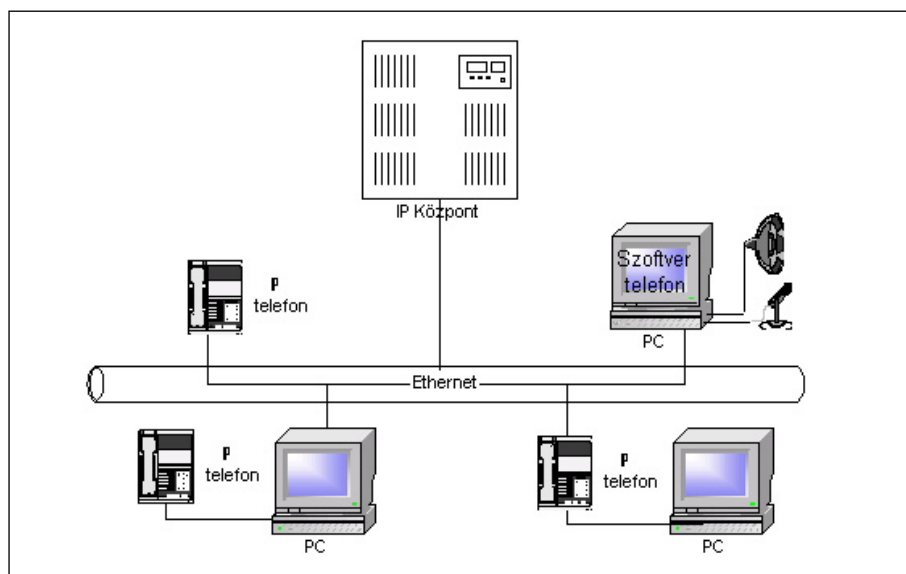
⁶ WAN (Wide Area Network) – Nagy Kiterjedésű Hálózat.

⁷ OSI: Open System Interconnection, Nyílt Rendszerek Összekapcsolása. A modell hét réteget azonosít, amelyeken belül különböző szolgálatok működnek.

⁸ QoS (Quality of Service) – Szolgáltatás Minősége.

⁹ VoIP (Voice over Internet Protocol) – IP-telefonia.

¹⁰ IP-cím: egy 32 bites szám, belül bájtanként pontokkal elválasztva. Az IP-címeknek az Interneten, illetve az Intraneten egyedinek kell lenniük.

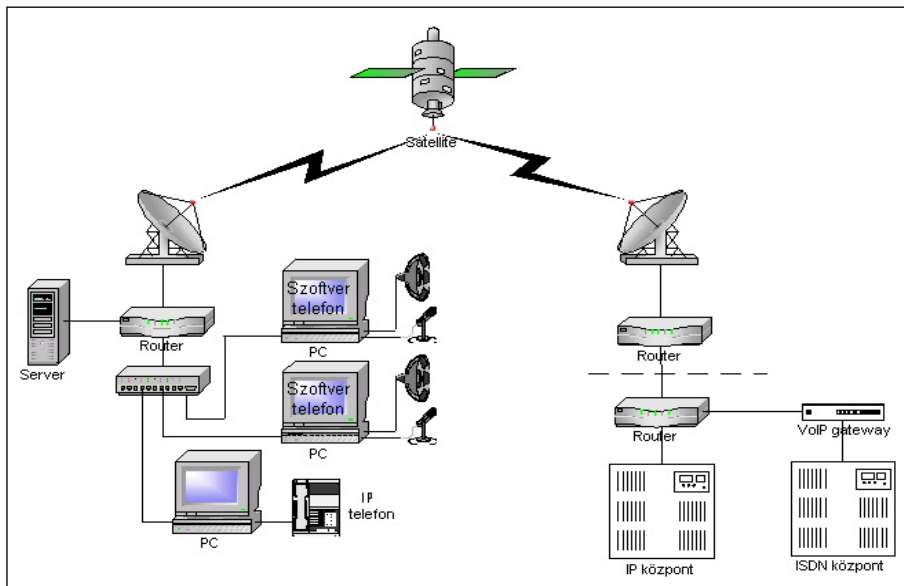

2. ábra. IP alapú hálózat vázlatja

Az IP-központok előnye, hogy az adat és távbeszélő hálózatok szolgáltatásait egyben képviselik. Mivel az adat, beleértve a beszéd is csomagok formájában kerül továbbításra, ezért a beszéd esetében nincs meg a 64 kbps-os csatorna lefoglalása, mint az ISDN-technológia esetében. Összehasonlításként: ugyanezen a csatormán a tömörítés függvényében akár 4–6 beszédcsatorna is átvihető, illetve például 2 beszédcsatorna átvitelén kívül az adatforgalomnak is marad optimális sávszélesség. A missziós területeken ez különösen jó megoldást nyújthat, hiszen a jogosultságok (táborból, műveleti területről történő kitérés) szigorú biztonsági előírások betartásával, a beosztás által megkövetelt szinten kerülnek kiosztásra, ezért egy időben kevés beszédcsatorna foglalja le a sávszélességet, ezzel nagyobb kapacitást nyújtva az adatforgalomnak. A beszéd kisebb sávszélességen történő átvitele, nemzetközi viszonylaton jelentős költségmegtakarítást eredményez.

Az IP további előnyeként sorolható továbbá, hogy fizikálisan egy egységes hálózatot kell kiépíteni (kábelezni), karbantartani a missziós területen, ami kevesebb fenntartási és szervizanyagot, valamint speciális szaktudást igényel.

A békeműveleti területek elszigeteltsége legtöbb esetben a műholdas összeköttetések létrehozását támogatja bérelt vonalak formájában, korlátozott sávszélességgel. A kapcsolt vonali műholdas telefonkészülékek (pl. IRIDIUM, IMMARSAT) használata – melyeken az adatátvitel sebessége alacsony –, igen költséges, üzemeltetésüket csak tartalék rendszerek számára lehet fenntartani, amennyiben a fő összeköttetési forma megszakad. A sávszélesség optimálisabb kihasználása ezért az IP-rendszerek számára kedvezőbb.

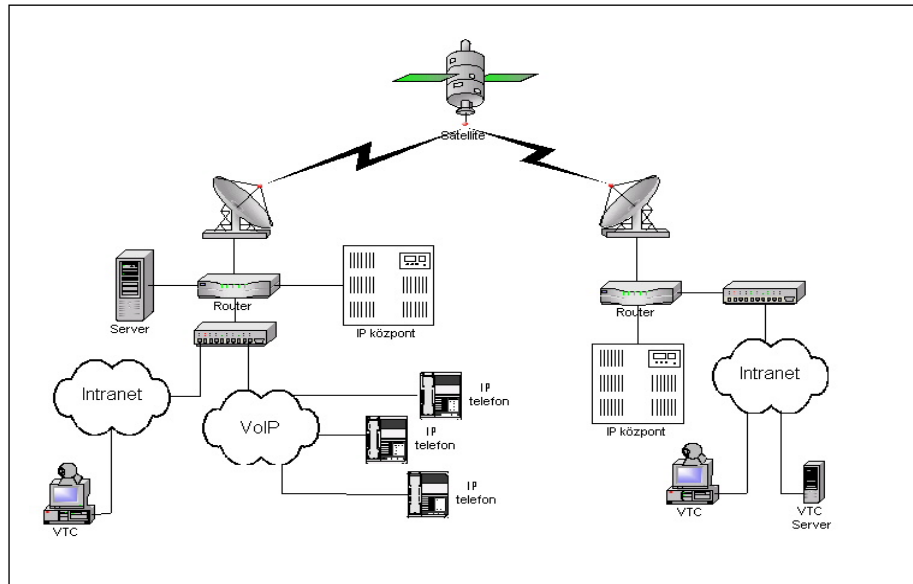

3. ábra. Egyoldali IP-telefonközpont vázlatja

A 3. ábra egy olyan megoldást mutat be, ahol az egyik oldalon nem került telefonközpont telepítésre. Az IP-telefonálás esetében az egyik végpont közvetlenül képes kapcsolatot kialakítani a másikkal, így gyakran a telefonközpontok használata helyett elégséges csak gateway-ek és routerek használata. Ebben az esetben VoIP gateway-eken keresztül van lehetőség az adott pontokon a külső vonalak elérhetőségének biztosítására. Fentieket figyelembe véve sok esetben az IP-központ növeli a katonai kommunikációs rendszer hatékonyságát.

Az IP rendszerek használatának előtérbe helyezése nem jelenti a már üzemben lévő ISDN megoldások teljes, drasztikus azonnali kiváltását, hiszen amortizációjukat megelőző időszakban teljes kivonásuk nem indokolt. Megoldást jelent a már meglévő ISDN- és a korszerűbb IP-hálózat VoIP (voice) gateway-el történő összekötése, mely teljes kompatibilitást és átjárhatóságot eredményez a két rendszer között.

Az IP-telefon céljára szolgáló végberendezések skálája rendkívül széles. A számítógépes hálózatra, vagy az IP-központra csatlakoztatott IP-telefon szolgáltatásaiban, küllemében rendkívül hasonlít az ISDN-ben megszokott készülékekhez. A csatlakozás típusában is lehet eltérés, hiszen a számítógéphez az IP telefon csatlakozhat Etherneten, USB-porton is. Sok esetben azonban telefonkészülék sem szükséges, mivel a számítógépes munkaállomások egy szoftver segítségével a hangkártyán keresztül képesek a telefonszolgáltatás megvalósítására. A mikrofon- és hangszóró-kimenet rádiós interfészen keresztül történő meghosszabbításával is lehetőség nyílik telefonálásra, de ennek használatát – különösen ilyen területeken –, a biztonsági rendszabályok érthető módon nem engedélyezik.

4. ábra. Kétoldali IP-telefonközpont vázlatja

A 4. ábrán mindkét oldalra telefonközpont került telepítésre. A kommunikáció igen hatékony módja ez, mivel a telefonközpontok adta extra szolgáltatások ebben az esetben maximálisan kihasználhatók.

Az adatok továbbításának előtérbe kerülése – beleértve a VTC-t¹¹ és az elektronikus levelezést –, egyre jobban háttérbe szorítja a hagyományos analóg beszédet és faxolást. A VTC-t kialakíthatjuk ISDN-en keresztül is, mikor kapcsolt módon az egyik berendezés meghívja a másikat (legtöbbször ISDN-alapesatlakozáson keresztül), de routerek segítségével is az informatikai hálózaton keresztül.

Mint minden távközlési és informatikai rendszerben, hálózatban, itt is kiemelt jelentőséget kap a felügyelet, amely nemcsak hibabehatárolást, elhárítást végez, hanem magában foglalja a rendszer konfigurációváltoztatását, forgalmi paramétereinek vizsgálatát, nyilvántartását, valamint a biztonsági oldal menedzselését is. A hálózati események folyamatos monitorozása feltárhatja a gyenge pontokat, illetve lerövidítheti a reakcióidőt.

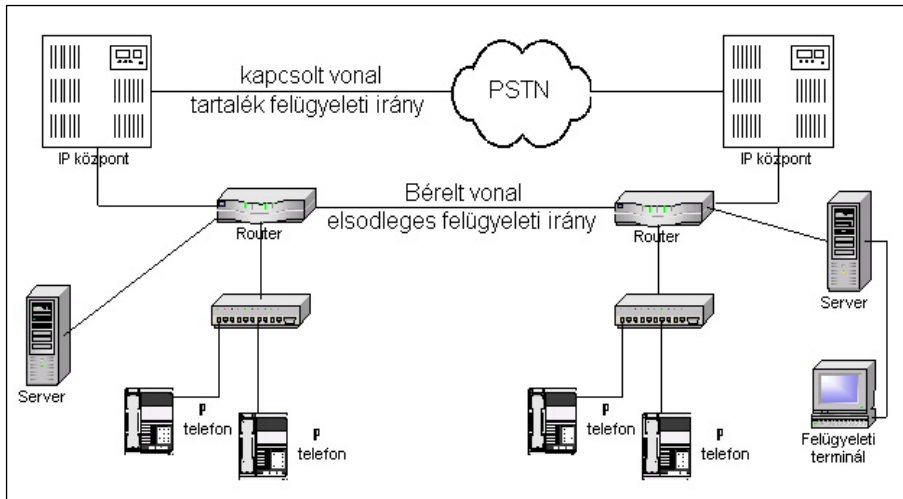
Hálózatfelügyeleti szempontból az IP-rendszerek központosított felügyelete megoldott. Az informatikai hálózat elemei (szerverek, routerek, switchek, tűzfalak) folyamatosan generálják a log fájlokat, hibaüzeneteket, melyek elemzése növelheti az adott hálózat üzembiztonságát.

¹¹ VTC-t (Video Telephone Conference) – Videokonferencia.

A hálózat felügyelete keretében a végberendezések felügyelete történhet:

- folyamatos, állandó kapcsolat kialakításával (on-line módon), amely esetén optimalizálni kell a felügyeleti adatforgalom mértékét, ami nem mehet a „rendes” adatforgalom rovására;
- időszakos lekérdezés útján (off-line), egy másik útvonalon keresztül történő bejelentkezés által (pl. telefonhálózat segítségével kapcsolt módon).

A folyamatos kapcsolat nagyobb hatékonyságot biztosít, ezért elsődleges felügyeleti megoldásként ez használatos, azonban az állandó felügyeleti csatorna megszakadása esetén biztosítani kell a belépést tartalék útvonalakon. Az 5. ábra ezt ábrázolja.

5. ábra. IP-távbeszélő-hálózat, tartalék útvonallal

Mivel a központositott hálózatfelügyelet szakembergárdája rendelkezik a hálózatszintű felügyelet legmélyebb tudásbázisával, ezért szükséges a művelési területen beüzemelt IP-távbeszélő-hálózat beintegrálása a Magyar Honvédség zártcélú hálózatának felügyeleti rendszerébe.

A hálózatfelügyeleti megoldás gyors és hatékony real-time beavatkozási és hibaelhárítási lehetőséget, valamint a helyi üzemeltetők szakmai tudásánál jóval magasabb és speciálisabb képzettségű szakmérnökök által nyújthatott háttértámogatás lehetőségét biztosítja.

Azonban a művelési területen alhálózati szintű rendszergazdának fel kell készülnie a helyi hibák megoldására, mivel a szélsőséges körülmények miatt a meghibásodások valószínűsége magasabb. A hardver területén az átlagosnál magasabb szintű tartalékképzéssel kell rendelkezni, ezt a javító anyagok magas szállítási, pótlási ideje teszi szükségessé, amely a helyszíntől függően akár több hetet, hónapot is igényelhet.

Összefoglalás

A missziók távközlési és informatikai rendszerinek kiépítése, üzemeltetése rendkívül összetett feladatnak mondható. A külszolgálatot teljesítők munkája, a visszacsatolás a kiküldő ország irányába – mind ezeken a rendszereken keresztül folyik. Az összeköttetés kiesése megnehezíti, lehetetlenné teszi a műveletekben részt vevők feladatvégzését, ezért az üzembiztonságra kiemelt hangsúlyt kell fordítani.

Az igen költséges bérelt, valamint kapcsolt vonalak esetében maximálisan törekedni kell a rendelkezésre álló távközlési csatornák hatékony kihasználására. Ebben az ISDN-technológiát fokozatosan háttérbe szorítja az IP-technológia, amely a csomagkapcsolt átvitel miatt a sávzélességet optimálisabban menedzseli.

Az IP alapú beszédátvitel kiépítése nagyobb lehetőséget biztosít az informatikai alkalmazások továbbítására, továbbá lehetőséget ad a jelenlegi ISDN-rendszerekkel történő együttműködésre.

Műveleti területen az IP-rendszerek konfigurációja – amennyiben a WAN kiépítésre került –, rendkívül rugalmasan konfigurálható, a felhasználói igényekhez alakítható.

Az összeköttetésekhez nemcsak a technikai háttér biztosítása szükséges, hanem mindezek mellett megfelelően kiképzett szakembergárdával is rendelkezni kell, akik a helyi, illetve távfelügyeleti feladatokat a nap bármely szakában el tudják látni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Czeiner Antal: *A távközlés üzemeltetése 2. Fogalmak és meghatározások.* Távközlési Könyvkiadó, 1994.
- Dr. Kovács Oszkár: *A keskenysávú ISDN kézikönyve.* Távközlési Könyvkiadó, 1997.
- Dr. Molnár S.: *IP-hálózatok forgalmi méretezése.* MAGYAR TÁVKÖZLÉS 2000/9. XI. évfolyam 9. szám.
- Farkas Károly: *Ipv6 – A jövő Internet Protokollja?* Híradástechnika LX. évfolyam, 2005/10.
- Grünzweig T. – Sziklai A: *Intelligens szolgáltatások IP-hálózaton.* MAGYAR TÁVKÖZLÉS 2000/5. XI. évfolyam 5. szám.
- Magyarné Kucsera Erika: *A hálózatfelügyelet és lehetőségei a Magyar Honvédség híradó szolgálatánál.* ZMNE Tudományos Diákköri Konferencia, 2000.
- Tannenbaum – Andrew S.: *Számítógép-hálózatok.* Budapest, 1992, Novotrade Kiadó Kft.

BESZÉDKOMMUNIKÁCIÓ MEGVALÓSÍTÁSA AZ INTERNET PROTOKOLL SEGÍTSÉGÉVEL (VoIP)

A szélessávú Internet-elérések száma folyamatosan nő, a világháló egyre inkább mindennapjaink részévé válik. Felnövőben van egy olyan generáció, amelynek az ún. **Click and Done** típusú munkavégzés, ügyintézés mindennapinak számít. Ilyen technikai fejlődés mellett teljesen természetes dolog, hogy a hangszolgáltatás területén is változások történnek. Az új internetes generáció már olyan megoldásokat igényel, ami – elsősorban a világháló révén –, megváltozott felhasználói szokásaikhoz, életmódjukhoz, életritmusukhoz a legmegfelelőbbben illeszkedik, így a jövő hangszolgáltatásának feladata a **Click and Talk** funkció megvalósítása.

Az internetes hangtovábbítás önmagában nem újdonság, viszont az utóbbi években történt ugrásszerű kapacitásnövekedés csak napjainkban tette lehetővé, hogy az Interneten továbbított hang – ami más digitális információkhoz hasonlóan apró „csomagokban utazik” –, olyan gyorsan haladjon át a rendszeren, hogy a minősége a vonal másik végén a hagyományos telefonokhoz hasonló tisztaságú legyen.

A **VoIP** (Voice over Internet Protocol) technológiát alkalmazva, az internetes hozzáféréssel rendelkezők ugyanazon a kapcsolaton keresztül az e-mailezésen, letöltésen, böngészésen, rádióhallgatáson túl már telefonhívásokat is bonyolíthatnak. Ez a szolgáltatás az Interneten hozzáférhető VoIP-szoftverek használatával működik, így a telefonálás folyamatából teljesen kihagyhatók a telefontársaságok, és nem utolsósorban a tarifáik is.

A VoIP KIALAKULÁSA

Az interneten történő hangtovábbítást először 1995-ben valósította meg néhány amatőr, Iránban. Később a Vocaltec Inc. bocsátotta ki azt az internet-telefon szoftvert, amely tömörítette a hanganyagot, csomagokra bontotta, majd a világhálón átküldte. A technológia viszont csak akkor működött, ha mind a hívó, mind a hívott fél ugyanazzal a szoftverrel és berendezésekkel rendelkezett. Habár a hangminőség meg sem közelítette az akkori telefonok minőségét, ez a próbálkozás jelentette az IP-telefonok megjelenését.

1998-ra a VoIP előtt új lehetőségek nyíltak, ugyanis számos szolgáltató gateway-eket épített be a rendszerbe, hogy létrejöhön először az interneten keresztül bonyolított PC-telefon, majd később a telefon-telefon kapcsolat. Abban az időszakban a telefonos kommunikáció kevesebb, mint 1%-a zajlott VoIP-n keresztül. 2000-re ez már több mint 3%-ot képviselt a teljes hangforgalomból.

A VoIP FELHASZNÁLÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSA

Hazánkban 2004. január 1-jén lépett életbe az ún. elektronikus hírközlési törvény, amely megteremtette az információs társadalom jogszabályi feltételeit. A jogszabály a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltatókkal szemben nagyobb mozgásteret biztosít az alternatívoknak, ösztönzi a szolgáltatások bővülését, és megfelel az Európai Unió legfrissebb irányelveinek. Az elmúlt időszakban az Európai Unió távközlési hatóságait tömörítő bizottsága (European Regulators – ERG) széles körű vizsgálatokat folytatott a VoIP-szolgáltatásokkal kapcsolatos szabályozási feladatokról. A közösség álláspontja szerint a piac még nem elég kiforrott egy egységes szabályozói álláspont kialakításához. A nemzeti szabályozó hatóságoknak országonként más-más intézkedéseket kell hozniuk, hogy megfelelő környezetet teremtsenek a VoIP-szolgáltatások elterjedéséhez. Szakértők egybehangzóan állítják, hogy a VoIP-piac sikeres, bár igen kiszámíthatatlan jövő előtt áll. A szabályozás területén azért is ilyen óvatosak a lépések, mert nem lehet előre megjósolni, hogy egy-egy intézkedés milyen hatásokat vált ki a piacon. A technológia azonban a hatóságokra fittyet hányva fejlődik.

A VoIP ALKALMAZÁSÁNAK TULAJDONSÁGAI

Az IP-telefonrendszer a hagyományos alközponti rendszerekkel összehasonlítva számos előnnyel rendelkezik a használat, üzemeltetés és fenntartás területén.

Az IP-telefonrendszer néhány előnyös tulajdonsága:

■ A közös infrastruktúra használata miatt a rendszer fenntartási és beruházási költsége alacsonyabb, kisebb személyzettel magasabb szolgáltatási színvonal biztosítható.

■ A telefonálás költségei jelentősen csökkenthetők. Nincs havidíj és kapcsolási díj, a hálózaton belül a nap 24 órájában ingyenes a beszélgetés, a percdíjak hálózaton kívülre nagyon kedvezőek.

■ Az IP-telefonrendszer központilag menedzselhető, így a telefonmellékek kiosztása, változtatása és egyéb napi üzemeltetési feladatok hatékonyabban végezhetők.

■ Hatékonyabban használja a sávszélességet, és több távközlési szolgáltatóhoz kapcsolódva a legkedvezőbb tarifa kiválasztása alapján képes irányítani a kimenő hívásokat, amelyek a távközlési költségek csökkenését eredményezik.

■ Az IP-telefonrendszer hatékonyan integrálható a számítógépes, illetve az internetes, intranetes alkalmazásokhoz.

■ A hagyományos vezetékes telefonnal ellentétben, ahol a telefonszám a lakcímhöz kötött, az IP-telefonnál a telefonszám a készülékhez tartozik, és a világ minden részéről ugyanazon a számon érhető el a hívott személy.

■ Az IP-telefonok az ISDN-nél ismert komforttulajdonságokkal is rendelkeznek, mint a hívószámkielérés, saját szám küldése, vonaltartás, kopogtatás, telekonferencia stb.

A VoIP alkalmazásnak nemcsak előnyös oldalai vannak, hanem hátrányos tulajdonságai is:

■ Áramszünet esetén, amikor a hagyományos telefonvonalak még mindig működnek, a VoIP-rendszerek bizonyos részei (pl. a felhasználói oldalon telepített modemek, készülékek, számítógépek stb.) már nem üzemelnek.

■ Biztonsági szakértők figyelmeztetése szerint a VoIP a csalók figyelmét is felkeltette, ugyanis a VoIP alkalmazásnál a hívó kilétét lehetetlen ellenőrizni. Másfelől a felhasználók adatlapján például személyes adatok is megjelennek, így bizalmas információkhoz, számlaszámokhoz, jelszavakhoz is hozzá lehet jutni.

■ Az IBM szakemberei szerint várható, hogy szaporodnak a VoIP-hálózatok ellen irányuló támadások (Denial-of-Servise – DoS), valamint a lehallgatásra tett kísérletek is.

■ VoIP-ről történő segélyhívás esetén probléma lehet, hogy a szolgáltató általában nem tudja biztosan meghatározni a hívó fél helyét, pedig a beérkező segélyhívásokat a legközelebbi rendőrségre, mentőállomásra, tűzoltóállomásra, vagy operátorközpontba kellene továbbítani.

A VoIP A VILÁGBAN

A VoIP piaca már az elmúlt pár évben is fejlődött, de az idei évben vált igazán dinamikussá, számos cég váltott VoIP-re, 50%-kal redukálva ezzel telefonos költségeit.

Az internetes telefonszolgáltatásból származó bevétel világszerte 55%-kal nőtt az idei évben, és az előrejelzések szerint ez 2008-ra elérheti az 5,7 milliárd dollárt. Észak-Amerikában az otthoni és a kisirodai felhasználók száma a tavalyi 1,1 milliőről 2008-ra várhatóan 24,3 millióra nő. Ez ugyan még elmarad a hagyományos telefonvonalra előfizetők 104 milliós számától, ám elmondható, hogy a technológia futótűzként terjed. Európában a 2004-es 2,2 milliőről előrejelzések szerint 2008-ra már 27,8 millióra növekszik a VoIP-használók száma.

Régióink nemzeti piacai közül 2005-ben Lengyelországban regisztrálták a legnagyobb VoIP-beszédforgalmat, és idén is ugyanez várható. A képzeletbeli dobogó második és harmadik fokát Magyarország és Csehország foglalja el. Ez a három ország együttesen a regionális VoIP-piac mintegy 47%-át adja, és jövőre a forgalmi percek száma várhatóan megötszöröződik majd 2004-hez képest. Ennek az ugrásszerű emelkedésnek az oka azonban az alacsony bázisszint, így várhatóan 2006 után ez a tempó mérséklődni fog. Optimistább piacutató cégek szerint az évtized végére mindenki az interneten telefonál majd, a pesszimistábbak szerint addigra csak néhány száz millióan térnek át a VoIP-re.

A VOIP MAGYARORSZÁGON

Miközben lassan fogy a hagyományos vezetékes előfizetők száma, egyre több cég lép be a hazai piacra Internet alapú telefonszolgáltatással. Bár a Nemzeti Hírközlési Hatóság hetven VoIP-szolgáltatót tart nyilván hazánkban, egyelőre nem alakult ki túlekedés a lakossági piacon, inkább az üzleti ügyfeleket célozzák meg. A UPC volt az első, aki elindította kábelhálózatán az IP-alapú lakossági telefonszolgáltatást, de a T-Com már a Klip, valamint az EuroWeb, NeoPhoneX nevű programját is piacra dobta.

Az 50 millió dollár értékűre becsült teljes magyar telefóniapiacnak – beleértve a mobil és vonalas szektort is –, még csak közel 5%-át teszik ki az IP-telefon szolgáltatások. A technológia alkalmazásában a nagyvállalatok (MÁV, DÉMÁSZ, MOL, OTP, Raiffeisen, CIB, Pepsi-Cola, Axelero), illetve a kormányzat jár az élen, ahol az üzemeltetési költség és az informatikai rendszer integrálása alapvető szempont az üzleti folyamatok támogatásában.

Magyarországon a Synergon Informatika Rt. nevéhez fűződik a legtöbb IP-telefonrendszer telepítése, a legtöbbször pedig a Cisco Systems IP-telefon megoldásait használják. Bár a szakértők abban egyetértenek, hogy a jövő a VoIP-technológiáé, a vezetékes telefon számára jelenleg még a mobilszektor az igazi versenytárs Magyarországon.

A VOIP MEGHATÁROZÁSA

A **Voice over Internet Protocol (VoIP)** egy olyan technológia, ami telefonhívások indítását, fogadását teszi lehetővé számítógép-hálózaton keresztül, az Internet Protokoll segítségével. Ez azonban nem jelenti azt, hogy csak az Internet használható kizárólag erre a kommunikációra, hanem minden olyan adathálózat alkalmas erre, amelynek eszközei az Internet Protokoll alapján tartják fent a kapcsolatot, valamint továbbítják egymás között az adatokat. Az Internet inkább úgy tekinthető, mint egy trónkvonal (backbone), ami a különböző alhálózatokat, Intraneteket (belső hálózat) kapcsolja össze. A VoIP-vel leggyakrabban akkor találkozhatunk, amikor a különböző „messenger” programok vagy „csevegő” szoftverek alkalmazásával folytatunk beszédkommunikációt a másik féllel, az Interneten keresztül.

A HANG TOVÁBBÍTÁSA IP-HÁLÓZATON KERESZTÜL

A beszéd IP-hálózaton keresztül történő továbbításához egyrészt a hangot digitalizálni kell, másrészt az így kapott digitális adatfolyamot olyan struktúrába kell szervezni, amely összhangban van az Internet Protokoll szerkezetével. Ez a szerkezet a következő rétegeket tartalmazza, felülről lefelé haladva:

- alkalmazási réteg;
- szállítási réteg;
- hálózati réteg;
- adatkapcsolati réteg.

Az Internet Protokoll szerkezeti felépítése:

1. ábra. Az Internet Protokoll rétegződése

Minden rétegnek megvan a saját protokollja, amely segítségével a küldő és fogadó oldalon az azonos szinten lévő rétegek kommunikálni tudnak egymással. Ezen protokollokat – a VoIP tükrében – a következő részekben mutatom be. Mivel ezen rétegek digitális adatokat továbbítanak, ezért a legelső lépés az emberi beszéd feldolgozása.

A beszédfeldolgozást az ún. vocoder (hangkódoló) végzi. Feladata az analóg beszédhang digitalizálása és tömörítése. Ez az eszköz az IP telefonkészülékbe hardveresen van beépítve, PC esetén pedig az IP-telefon kliensprogram szoftveresen tartalmazza, amely a számítógép hangkártyáján keresztül kapja meg a feldolgozni kívánt emberi beszédet, illetve ezen keresztül jut el a hallgatóhoz. A tömörítési algoritmusok és a szünetdetektálási eljárások lehetővé teszik a hagyományos vonalkapcsolt beszédátvitelhez viszonyítva (64 kbps), sokkal kisebb átviteli sebességgel megvalósítható digitális beszédátvitelt. Az eljárásokat az alábbi táblázat tartalmazza.

1. táblázat

Beszédkódolási eljárások

Hangkódolási eljárás	Kódoló kimeneti sebessége (kbps)
G.711 (PCM/A)	64
G.726 (ADPCM)	40; 32; 24 és 16
G.728 (LD-CELP)	16
G.729 (CS-ACELP)	8
G.723.1 (MP-MLQ)	6.3
G.723.1 (ACELP)	5.3
ETSI GSM	13

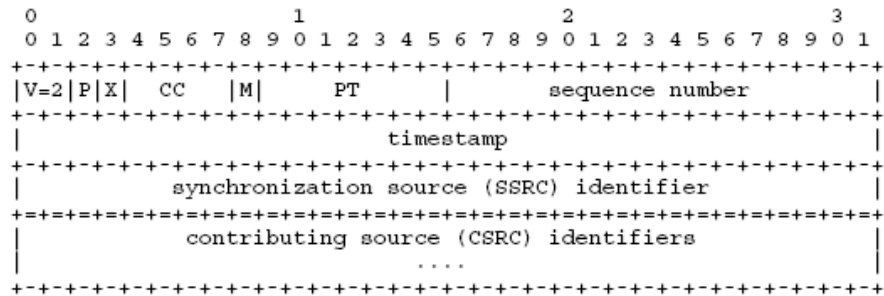
A G.711 PCM/A kódolás (12/8 bit-es) a legjobb hangminőséget nyújtja (megegyezik a hagyományos telefonvonalával), 12 ról 8 bitre történő kompressziót alkalmaz.

A G.726 adaptív differenciális PCM kódolás a 8 bites PCM kódoláshoz képest csak a pillanatnyi minta és azt megelőző minta különbségét továbbítja, így csökkentve a kódoláshoz szükséges bitek számát, és ebből kifolyólag az átvitelhez szükséges sebességet is.

A G.728 , G.729, G.723.1 kódolások a táblázatban a zárójelbe írt tömörítési eljárásokat, az ETSI GSM pedig a GSM tömörítési eljárást alkalmazza. Ezen algoritmusok az emberi beszédet modellezik, szintetizálják.

Alkalmazási réteg

Az IP-hálózaton előfordulhat, hogy a datagramok nem ugyanazon útvonalon haladnak a célállomás felé, ami a hangcsomagok nem helyes sorrendben való megérkezését idézi elő, vagyis az N+1-edik hangcsomag hamarabb érkezik meg mint az N-edik. A digitalizálás során nyert hang-adatfolyamot a célállomáson megfelelő sorrendben kell összerakni és valós időben visszajátítani. Az ehhez szükséges paraméterek szállítása a valós idejű (**Real Time Transport Protocol**) protokoll feladata. Az RTP az IP-struktúrában az alkalmazási rétegben található. A hangcsomagokhoz egy 12 bájtos fejléctet illeszt. Feladata még a szinkronizációs információk előállítás, illetve kezelése. Erre azért van szükség, hogy a hangminták a megfelelő időben kerüljenek a vocoder-re dekódolásra. A RTP csomag felépítése a következő ábrán látható.

2. ábra. RTP csomag felépítése¹

¹ IETF: RFC 1889.

A fejléc néhány fontos jellemzője:

Payload Type: A hasznos adatmezőben (payload) található adat típusát határozza meg (milyen kódolással készült).

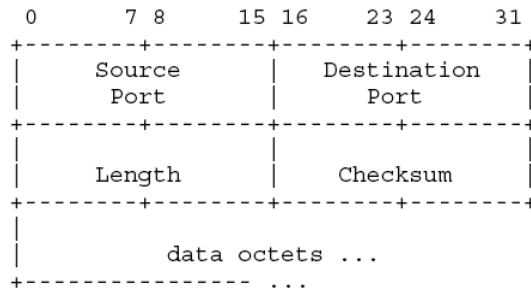
Sequence Number: A csomag sorszámát határozza meg.

Time Stamp: Időbélyeg, mely meghatározza a RTP adatcsomag első bájtyának mintavételi pillanatát.

Az így keletkezett adatokat a szállítási réteg protokollja továbbítja majd a fogadó felé.

A szállítási réteg

Az RTP fejléccel kiegészített hangcsomagok továbbítását a hívó és hívott fél között a User Datagram Protokoll látja el az Internet Protokoll szállítási rétegében. Az UDP gyors csomagtovábbítást tesz lehetővé, így csökkentve a hangcsomagok késését. Tartalmaz forrás-port (Source Port) és cél-port (Destination Port) azonosítókat, amelyeken keresztül a végpontokon elhelyezkedő alkalmazási rétegek tudnak kommunikálni egymással. Továbbítja a csomag hosszát (UDP message length), valamint a hibellenőrzéshez szükséges ellenőrzőösszeg (checksum) értékét is. Az UDP fejléc hossza 4 bájty, mely az alábbi ábrán látható.

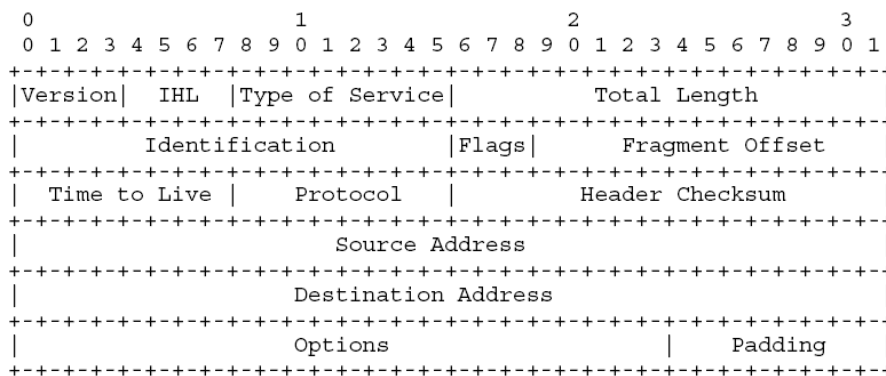

3. ábra. Az UDP csomag felépítése²

A hálózati réteg

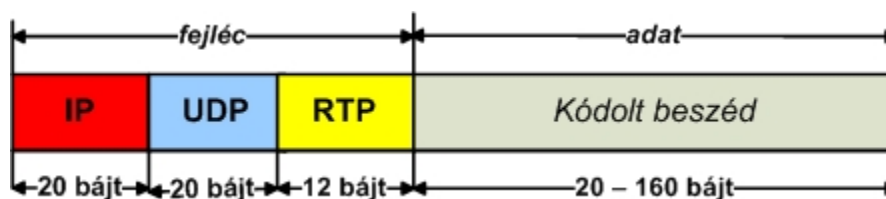
A hálózati réteg biztosítja a logikai címzést, amely lehetővé teszi két különböző IP-hálózaton elhelyezkedő eszköz kommunikálásához szükséges utak meghatározását. A hálózati réteg a szállítási rétegtől kapott csomagokat IP-datagramokba ágyazza be. Az IP-datagram tartalmaz egy minimum 20 bájty hosszú fejléccet (4. ábra), amely magában foglalja a kommunikáló VoIP-terminálok IP (hálózati) címét (Source Address – Destination Address) is. Az útvonalválasztók (routerek) ezen cím alapján jelölik ki a hangcsomagok továbbítási útvonalait. Minden VoIP-eszköz egyedi IP-címmel rendelkezik az adott hálózatban.

² IETF: RFC 768.

4. ábra. IP-datagram felépítése³

Gyakorlatilag megkaptuk a továbbításra kész IP-datagramot (5. ábra), amely tartalmazza mind a digitalizált beszéd biteit, mind ezen bitek feldolgozásához (RTP) és továbbításához (UDP) szükséges információkat.

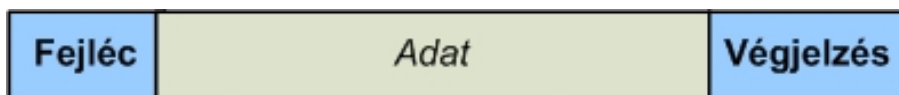

5. ábra. A komplex csomag felépítése

Az adatkapcsolati réteg

Az adatkapcsolati réteg biztosítja a megbízható átvitelt a hálózati interfészek között a fizikai kapcsolaton keresztül. Ezen protokoll a felette lévő rétegeket ún. keretbe (frame) csomagolja. Ilyen protokoll például az Ethernet, a HDLC, a Frame Relay és így tovább.

³ IETF: RFC 791.

6. ábra. A keret általános felépítése

A fejléc jelzi egy adatkeret kezdetét, valamint tartalmazza a küldő és fogadó berendezés fizikai címét is. A adatmező foglalja magában a komplex IP-csomagot. A végjelzés tartalmazza az ellenőrző összeget, ami a hibás keretek detektálását teszi lehetővé.

A VoIP-RENDSZERARCHITEKTÚRA

Egy VoIP-kommunikációrendszer általánosságban a következő funkcionális elemeket tartalmazza:

- **LAN (Local Area Network):** Helyi hálózat, amelyet az azonos hálózati címhez tartozó eszközök alkotják. Az Intranet (belső hálózat) is a LAN-ok közé tartozik.

- **WAN (Wide Area Network):** Nagy kiterjedésű hálózat. A LAN-hálózatok ezen keresztül kapcsolódhatnak egymáshoz. Ezt a hálózati fajtát képviseli az Internet.

- **PSTN (Public Switched Telephone Network):** Nyilvános kapcsolt telefonhálózat, amelyhez a hagyományos analóg telefonok kapcsolódnak.

- **Proxy szerver:** A LAN-hoz kapcsolódó hálózati eszközöknek a WAN-hoz történő biztonságos kapcsolatát teremti meg.

- **Call Manager szerver:** Feladata a LAN-on elhelyezkedő VoIP-eszközök által kezdeményezett hívások menedzselése. Futhat önálló szerveren, de a Proxy is tartalmazhatja. A VoIP-eszközök a call managerhez regisztrálnak, amely létrehoz egy Dial Plan Mapper adatbázist, ami tartalmazza a regisztrált eszközök telefonszámának és IP-címének összerendelését, valamint más LAN-ok VoIP-eszközeinek a felügyeletét végző call managerek IP-címét is.

- **Switch:** A LAN-on elhelyezkedő hálózati elemek közötti kapcsolatot valósítja meg.

- **Router:** A proxy-szerver a routeren (útválasztó) keresztül csatlakozik a WAN-hálózathoz. Funkciója az IP-csomagok irányítása a WAN-hálózaton, egyik proxytól a másikig.

- **VoIP Gateway (átjáró):** Lehetővé teszi, hogy az IP-hálózatból hívást kezdeményezzünk a hagyományos telefonhálózat felé, valamint az abból érkező hívásokat az IP-hálózat kezelni tudja. Továbbá képes végrehajtani analóg telefon csatlakoztatását az Intranethez. Rendelkezik hálózati csatlakozóval és telefon-csatlakozóval is.

7. ábra. VoIP gateway- és interfész-csatlakozásai

■ **IP-telefon:** megvalósítása kétféle módon történhet: hardveresen és szoftveresen. A hardveres megoldás (hardphone) magában foglal egy komplett telefonkészüléket, ami rendelkezik egy hálózati interfésszel.

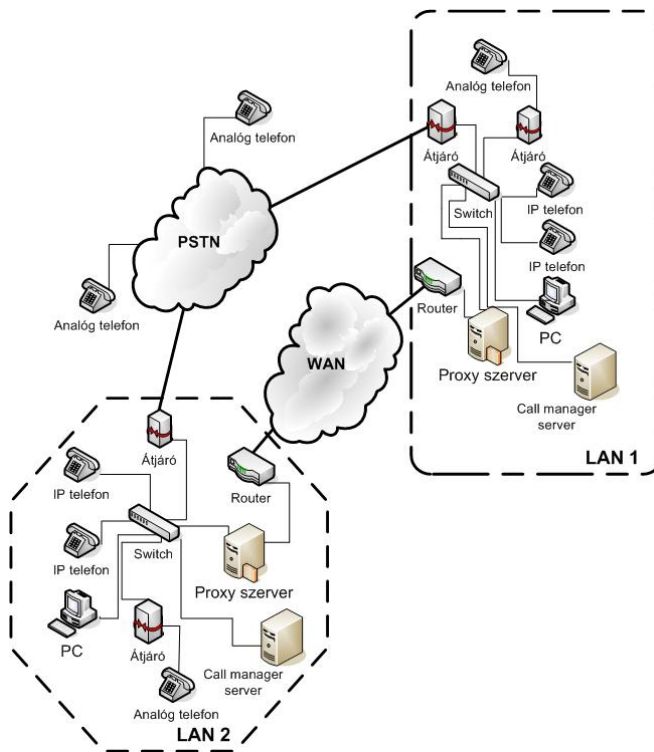
8. ábra. VoIP-készülék

A másik lehetőség az ún. softphone vagy más néven szoftvertelefon. Ez egy kliensprogram, amit a számítógépre (PC) kell feltelepíteni, majd használat közben futtatni. A kliensprogram a számítógép hálózati kártyáját használja a hálózathoz való csatlakozáshoz.

9. ábra. Szoftvertelefon⁴

Az előbb felsorolt eszközökből felépített VoIP-rendszer az alábbi ábrán látható.

10. ábra. VoIP-rendszer felépítése

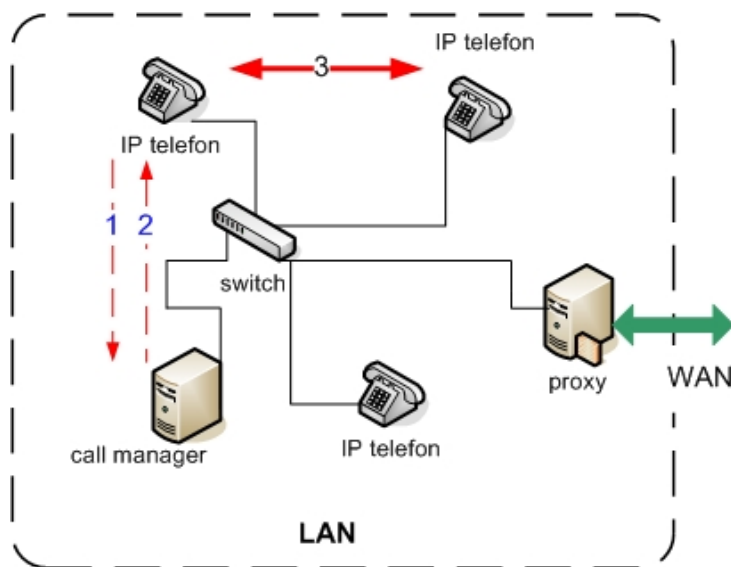
⁴ www.neophone.hu.

HÍVÁSESETEK

Alapjában háromfajta hívásetet különböztethetünk meg:

- LAN-on (hálózaton) belül;
- különböző LAN-ok (hálózatok) között;
- LAN és a nyilvános kapcsolt telefonhálózat (PSTN) között.

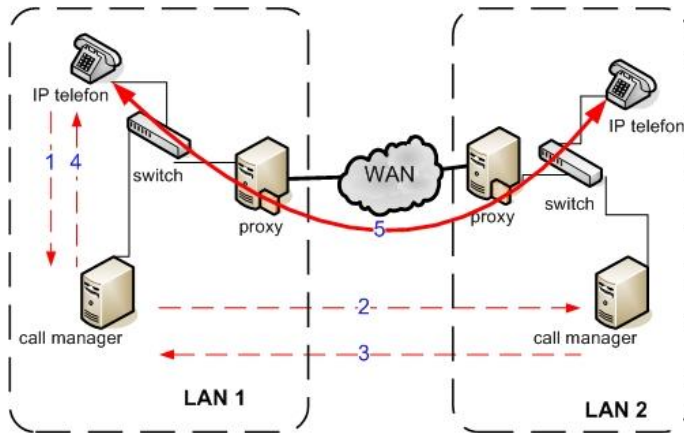
Nézzük azt az esetet, amikor ugyanazon LAN-on belüli két IP-telefon (vagy PC-n futó szoftvertelefon) szeretne kommunikálni egymással (11. ábra). A hívott IP-telefon hívószámának beütése után a hívást kezdeményező készülék a call manager szerverhez fordul, hogy megtudja a hívott készülék IP-címét (1). A call manager a telefonszámot IP-címre képezi le a Dial Plan Mapper adatbázis adatai alapján, amit egy válaszüzenetben küld vissza a hívó terminálnak (2), amely ezután felépíti a hívást a switch-en keresztül a másik készülékkel (3).

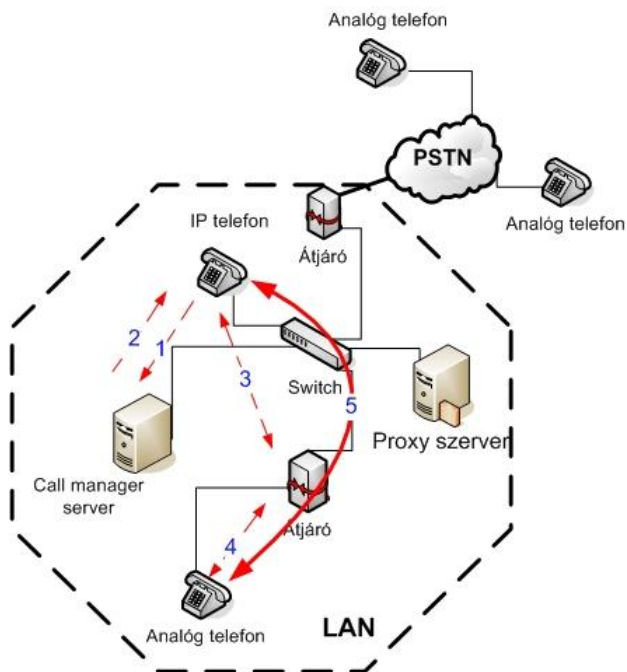
11. ábra. LAN-on belüli hívásfelépítés

A következő szituációban az látható (12. ábra), hogy különböző LAN-on elhelyezkedő IP-terminálok között hogyan épül ki a kapcsolat. A hívó terminál a tárcsázás után ismét egy kérést küld a call manager-hez, amelyben kéri a hívott terminál IP-címét (1). A hívott telefonszámnak tartalmaznia kell egy előhívó számot is, mivel nem ugyanazon LAN-hoz (hálózat) tartozik, mint a hívó készülék. A call manager az előhívó szám alapján tudja, hogy melyik más hálózatban tartozó call manager szervernél kell érdeklődni a hívott készülék IP-címe iránt (2).

Ez a szerver a kérésre válaszolva megküldi a hívott terminál IP-címét a kérést küldő call manager-hez (3), ami bejegyzi ezt a saját adatbázisába és egy válaszüzenetet generálva megküldi azt, a hívást kezdeményező terminálhoz (4). Így a hívó terminál a proxy-n és a WAN-on keresztül már fel tudja építeni a kapcsolatot a hívott terminállal (5).

12. ábra. LAN-ok közötti hívásfelépítés

13. ábra Analóg készülék és IP-telefon közötti hívásfelépítés

Végezetül az analóg telefon és az IP-telefonkészülék közötti hívásfelépítés menetét tekintjük át (13. ábra). Ebben az esetben is a hívó IP-telefon a hívott készülék IP-címének lekérését kezdeményezi a call manager-nél (1). Mivel a hívott készülék nem IP-telefon és közvetlenül nem kapcsolódik a hálózathoz, ezért nincs is IP-címe, de a hívott szám megfelel a belső hálózat telefonszámainak struktúrájával (nincs előhívó szám), a call manager tudja (Dial Plan Mapper alapján), hogy az adott készülék mely gateway-en keresztül érhető el és ennek a gateway-nek az IP-címét küldi vissza a hívó terminálhoz (2). A hívó terminál ezután felépíti a kapcsolatot az adott gateway-el (3), majd az átjáró felépíti a kapcsolatot a hívott analóg készülékkel (4). Így létrejön a kapcsolat a két készülék között (5). Lehetőség van a nyilvános telefonhálózatba (PSTN) is hívást indítani IP-telefonról. Ekkor a call manager a hívást ahhoz az átjáróhoz irányítja, amely a nyilvános telefonhálózathoz kapcsolódik. Ezután a gateway – mint egy alhálózati központ –, a PSTN jelzésrendszerén keresztül felépíti a vonalat (a körzetszám alapján) a hívott analóg készülékkel.

ÖSSZEGZÉS

Az Internet Protokollt alkalmazó hálózatok már nemcsak levelezésre, fájltovbábitásra, weblapböngészésre használhatók, hanem a VoIP-technológia felhasználásával képesek a beszédkommunikáció lebonyolítására is, ugyanazon közegen keresztül, lehetővé téve a hagyományos telefonhálózatok mellőzését. Egy VoIP-hálózat olcsóbban tudja továbbítani a hangforgalmat, mint a vonalkapcsolt telefonhálózatok, mert az IP-telefonia a különféle sebességű beszédkódolásoknak köszönhetően jobban ki tudja használni a rendelkezésre álló sávszélességet. Ugyanazon sávszélesség mellett egy VoIP-hálózat sokkal több hanghívást tud lebonyolítani, mint a PSTN, mert a nyilvános vonalkapcsolt hálózatokban minden hívás részére egy 64 kbs-os dedikált kapcsolat van kiutalva kizárólagos használatra. Napjainkban egyre több távközlési eszközöket gyártó cég tér át az Internet Protokoll alapú kommunikációs berendezések gyártására, egy új távközlési ágazat kialakulását eredményezve, amit úgy hívnak, hogy IP alapú távközlés.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- IETF: RFC 768
- IETF: RFC 791
- IETF: RFC 1889
- Jonathan Davidson – James Peters – Manoj Bhatia – Satish Kalidindi – Sudipto Mukherjee: *Voice over IP Fundamentals*. Cisco Press, 2006.
- Timothy Kelly: *VoIP For Dummies*. Wiley Publishing Inc., 2005.
- www.cisco.com
- www.neophone.hu

[MAKKAI ZSOLT TÖRM?](#)

MŰHOLDAS — INTEGRÁLT — DIGITÁLIS
MŰSORSZOLGÁLTATÁS

~~MAKKAI ZSOLT TÖRM?~~
MŰHOLDAS — INTEGRÁLT — DIGITÁLIS
MŰSORSZOLGÁLTATÁS

TORMA BÉLA NYÁ. EZREDES

GONDOLATOK A 907. ÉVI POZSONYI CSATÁT MEGŐRÖKÍTŐ FORRÁSOK HITELESSÉGÉRŐL

A 907. július 4-5-én lezajlott csatáról alapvetően latin nyelvű német (bajor) források emlékeznek meg, érthető visszafogottsággal. Egyedül Aventinus (1477–1534), a bajor hercegi udvar humanista történétírója írta le részletesebben a fontosabb eseményeket, amely az utókor számára fennmaradt. Aventinus megítélése azonban kettős. Munkái alapján kitapintható, hogy olyan forrásokat is felhasznál, melyek már nem állnak rendelkezésünkre, ugyanakkor nála is fellelhető a humanista történétírókra jellemző „költői szabadság”, a fantázia szárnyalása.

Munkámban arra teszek kísérletet, hogy a **csatánál tetten érhető magyar felderítés** hogyan tükröződik vissza Aventinusnál, azaz történetének egyes részletei összefüggésbe hozhatók-e a katonai felderítő étékelés eredményeivel. A történétírónál a csata leírásában előfordul egy sok vitát kiváltott részlet. Idézem:

„De a magyarok sem maradtak télenek és gondtalanok, komolyan felkészülve tűnnek fel, mindent, ami hasznukra lehet, fegyvereket, katonákat, lovakat jó előre készenlétbe helyeztek, s mivel már nem is a dicsőségért, hanem az életükért harcolnak, kemény ellenállást fejtenek ki. Közben néhány katonájukat a bajor csapatok harcba csalogatására küldik. Mindkét királyi vezérük (?) a rendelkezésre álló legnagyobb számú lovassággal a püspökök oszlopára támad. Mintha csak fürge lovaikkal át akarnák törni a harcvonalat, nagy erővel támadnak, s hatalmas nyílvel bocsátanak ki. A bajorokat a szarujajaikból kilőtt nyílveszőkkel borítják el, majd ismét hátrálnak. Gyorsabbak nehéz fegyverzettel felszerelt seregünkénél, s amikor azt hisszük, hogy távol vannak, már ott is teremnek; s milyen gyorsan jönnek, olyan gyorsan el is tűnnek. Amikor már azt hiszed, hogy győztél, a legnagyobb veszélyben találod magad. A magyarok ellenfeleiket a távolból támadják nyilaikkal, akkoriban nem ismerték a nyílt harcot, a gyalogos csatát, az egymásnak feszülő hadsorokat, a karddal vívott közelharcot; a városok ostromát és körülzárását, várostromot. Szokásuk szerint cseleket alkalmazva küzdenek, hol meghátrálnak, hol szorongatják ellenfelüket, s mindezt annyi velük született fortéllyal, akkora gyorsasággal és katonai tapasztalattal teszik, hogy eldönteni is nehéz, hogy mikor veszedelmesebbek rád nézve: amikor éppen ott vannak, vagy már el is vonultak, ha menekülnek, vagy éppen támadnak, éppen békét színlelnek vagy hadakoznak.

Miközben ugyanis elsöprő rohammal ott teremnek, ugyanolyan hirtelen eltűnnek, először menekülést színlelnek, majd lovaikat megfordítva támadnak, de

bármit is tegyenek, nyilaznak, és dárdát vetnek, jobbról, balról, szemből, vagy éppen hátulról száguldoznak, kifárasztják a mieinket, majd minden oldalról ránk rontanak, a megfáradt bajorokat letámadják, fölébük kerekednek, eltiporják és legyilkolják őket.” (Veszprémy László fordítása).

A magyarok harceljárását jellemző fordulatok többsége azonban nála is Reginótól [prümi apát, élt: 845 (körül) – 915, jeles évkönyvíró] származik. Olyan szemléletes a kép, mintha egy túlélő élménybeszámolóját hallanánk. Olyan szakszerű a leírás, mintha egy katonai szemlélő jelentését olvasnánk.

A viták éppen a szemléletes leírás hitelessége körül bontakoztak ki. Ugyanis valódisága esetén ez lehetne az egyik kivételesen fontos dokumentuma a honfoglaló magyarsághoz köthető könnyűlovasság harceljárásának. A kételyek azért merültek fel, mert két korábbi – korabeli történetírótól olvasható, őseink harceljárására vonatkozó – dokumentum egyes latin szavai és kifejezései, tehát a szóhasználat Aventinusnál is megtalálható. Ez nyelvészeti kétségbevonhatatlanul bizonyítható. Azonban fel kell tennünk a kérdést, hogy valójában tartalmi, vagy csak grammatika, formai egyezésről van szó? Ugyanis Aventinus, mint kiváló hadtörténész meríthetett a rendelkezésére álló forrásokból, és felhasználhatta azokat a pozsonyi csata rekonstrukciójához. Elsősorban itt a kortárs Reginóra és Liudprandra [élt: 920 (körül) – 972, előkelő longobárd család sarja, 961-től cremonai püspök, történelmi művének címe: Antapodosis – Visszafizetés] gondolhatunk, akiktől a latin forrásművek összehasonlítása alapján valóban felfedezhető egyes szóhasználatok és fordulatok ismétlődése Aventinusnál. Ezek többsége azonban eredendően Reginótól származik, aki először fektette papírra elődeink könnyűlovas harcmódorát. Elsőként Reginót idézem:

„... kevés embert karddal, több ezret pedig, nyilakkal pusztítottak el, amelyeket oly gyakorlottsággal lőnek ki szarújaikból, hogy lövéseiket bajosan lehet elhárítani... nem tudnak szemtől szembe, csatasorban harcolni, vagy körülzárt városokat ostrommal bevenni. Előrenyomuló, vagy visszaforduló lovaikon harcolnak, de gyakran tettetnek menekülést is. ... Általában a heves közdelem közepette abbahagyják a harcot, és kevéssel ezután a menekülésből visszatérnek az ütközetbe, úgyszólván amikor már éppen győztesnek hinnéd magad, akkor kerül sz a legnagyobb veszélybe.” Az idézetből egyértelműen kiolvasható, hogy Reginó nem említ konkrét eseményeket, ő kizárólagosan **elvi megállapításokat** tesz eleink harceljárásáról.

Más a helyzet Liudpranddal. A történetíró a 910. évi augsburgi csatát írja le, amelyből Aventinus nem vehetett (nem is vett) mást át, mint a Reginónál is előforduló elvi kitételeket.

„... a magyarok öldöklést szomjazó s harcra áhító serege meglepte ezeket (Gyermek Lajos király seregének táborát), mármint a még ásitó keresztényeket; egyeseket ugyanis a nyilvesszők hamarabb riasztottak, mint a kiáltás, másokat pedig, akiket ágyukban dőfték át, sem a lárma, sem a sebek nem ébresztették fel, mivel előbb hagyta el őket a lélek, mint az álom. ... heves ütközet kezdődött, s a türkök (magyarok) megfordulva – mintha megfutamodnának – serényen kilőtt lövedékeikkel, azaz nyilaikkal sokakat leterítették ... a felettébb ravasz türkök – szemtől szembe csapdát készítve – futást színleltek. Amikor a királynak cselre nem gondoló népe igen nagy lendülettel üldözni kezdte őket, a lesben állók, akiket legyőzöttnek vélték, minden oldalról rájuk törtek, és legyilkolták a magukat győztesnek tartó keresztényeket.” Mint olvashatjuk: Liudprand **konkrét esetről**, Gyermek Lajos tábora ellen, meglepetésszerű közelharccal indított rajtaütésről számol be.

Összehasonlítva a forrásokat, Aventinus leírásában a formai egyezéseken túl, új fordulatokat, a késleltető harcmodor (csalogató összecsapások) jellemzőit fedezhetjük fel, amelyekről sem Reginó, sem Liudprand nem szólt:

- fegyvereket, katonákat, lovakat jó előre készenlétkébe helyezték (a magyarok);
- néhány katonájukat a bajor csapatok harcba csalogatására küldik;
- legnagyobb számú lovassággal a püspökök oszlopára támad;
- gyorsabbak a nehéz fegyverzettel felszerelt seregünknél;
- amikor azt hisszük, hogy távol vannak, már ott is teremnek, s amilyen gyorsan jönnek, ugyanolyan gyorsan el is tűnnek.

Szerintem Aventinus történész elődeitől eltérően, egy teljesen más helyzetet, a **gyepűelvén kialakult halogató harctevékenységet** festi le érzékletesen. A történetíró arról ad hírt, hogy magyarok **előre felkészülve** kemény ellenállást fejtettek ki, és **már ütközben**, a döntő ütközet előtt megtámadták a püspökök hadoszlopát. Tehát már **a gyepűelvén** harc bontakozott ki, az ütközetet megelőzően. Ezután ecseteli a Theotmár tábora ellen, a döntő ütközetben alkalmazott (bekerítés, látszólagos megfutamodás) taktikát.

A gyepűelvére azonosított halogató harctevékenység leírásának felvetésénél hadműveleti megfontolásból indultam ki, ami ugyan elfogadhatónak tűnik, de kielégítő indoklásnak nem. Azonban a csatának két olyan jellegzetes, egymástól térben és időben elkülönült mozzanatát fedezhetjük fel a történetírónál, melyekből kiindulva konkrétabban megközelíthetjük a problémát. Az egyik szerint a magyar csapatokat „jó előre készenlétkébe helyezték” a bajor támadásra. Ez elsősorban a **reálidejű felderítéssel hozható összefüggésbe**. A másik ennek következményeként, a gyepűelvén kibontakozott harc, mely megelőzte a döntő ütközetet. Kezdjük az értékelésünket a bajor előrevonás körülményeivel, és ehhez vizsgáljuk őseink felderítési lehetőségeit.

■ Kiinduló adatok a csata értékeléséhez

Nagyon fontos kiinduló adat a bajor hadsereg előrevonása kezdetének dátuma. Ezt két dokumentum is megerősíti. Az egyik az Aventinus által megadott június 17. dátum. Ezt megerősíti egy királyi oklevél (diploma) megegyező dátummal, mely szerint a hadjárat megindulásának napján, az Enns melletti Markt Sankt Florian kolostorban Gyermek Lajos király Liutpold gróf és Theotmár érsek jelenlétében, Isangrim gróf javaslatára Burchard passauai püspöknek ajándékozta Altöttingent. Az oklevél ugyan nem eredeti, de az alapján készült. Tartalmának hitelességét alátámasztja a csatával kapcsolatos helyszín és a részt vevők nevei (a csatában dokumentáltan áldozatul esett Liutpold határőrgróf, Theotmár salzburgi érsek és Isangrim gróf).

Korabeli hiteles forrásokból kiindulva pontosíthatjuk az ütközet(ek) napját és helyét. A *Salzburgi évkönyvek* július 4-ét adják meg a csata napjának, és helyét Pozsonyhoz kötik. Tehát július 3-ára, az ütközet előtti napra tehető utolsó táborverésük. Most már ismerjük a bajor haderő előrevonásának kezdetét és a Pozsony alá érkezés idejét. Ezekből az adatokból számolhatók a napi menetteljesítmények. Tehát a menet június 17-i kezdetétől, a június 3-ra tehető táborverésig 17 napot meneteltek a csapatok.

Végezzünk számításokat a lehetséges menetkezdesi időpontokkal. Ismerjük a Markt Sankt Florian–Enns–Mautern–Epersdorf–Tulln–Greifenstein–Kritzendorf–Klosterneuburg–WIEN–**Fischamend–Hainburg**–Bratislava távolságot a római limes út mentén, mely durván 270 km-re becsülhető. Ennek megfelelően a napi menetteljesítmény 15,9 km/napban számolható. Ez az érték megegyezik a kor nyugat-európai, hadtáppal rendelkező lovasseregeinek a mozgásával. Ha a leküzdendő terep nehézségeit nézem (erdős–hegyes vidék) még magasnak is mondhatók. A továbbiakban 15,9 km/nap menetsebességgel 16 km/napra kerekítve számolok.

A számításokhoz figyelembe veszem a kor történelmi tapasztalatai alapján elfogadott, lovas egységek átlagos mozgássebességeit menetben és üldözés/visszavonulás esetén, valamint az önálló menetet végrehajtó, kis létszámú felderítő csapat (járőr) jóval magasabb napi menetteljesítményét. Ezek szerint a nyugat-európai, málhával és fogattal rendelkező főerők menetsebességei több napos menet esetén 10–40 km/nap közé helyezhetők. Ütközetre egy napos előrevonást végrehajtó, málya nélkül mozgó csapat (főerő) 50–60 km-t is teljesíthetett. Ez az adat elsősorban a nomád könnyűlovasságot jellemezte. Egy kis létszámú felderítő járőr vagy hírvívő napi menetteljesítményére átlagosan 60–80 km is számolható. Szerencsére vannak tapasztalatok az ellenséges behatás (akadályoztatás) esetén történt mozgásokra is. A kor számolt üldözési és visszavonulási (harcérintkezésben) menetteljesítményei naponként 4–6 km körül értékelhetők (**Nagy Károly az avarok ellen 4,3–5,7, őseink Berengár király csapatai ellen a brentai csatában 4,8 km/nap**). Ezek az értékek természetesen függtek a késleltető (akadályoztató) erők nagyságától és a terep adta lehetőségektől.

A továbbiakban ezeket a kiindulási adatokat különböző lehetséges szituációkra alkalmazom, abból a célból, hogy kiválasztható legyen közülük a forrásoknak és a kor katonai normatíváinak leginkább elfogadható változata. A forráshitelesség-vizsgálat érdekében a Duna-délen végrehajtott bajor előrevonást elemzem.

■ A magyar haderő alkalmazásának elvi megközelítése

A magyar haderő alkalmazásáról nem szólnak a hitelesnek ítélt források, márpedig figyelmen kívül hagyásukkal a csata nem rekonstruálható. Az alábbiakban a fenti kiinduló adatokra és a korábbi értékelések eredményeire támaszkodva, elvi síkon közelítem meg őseink lehetséges alkalmazását. A közelítő számításoknál abból indulok ki, hogy őseinknek 900-ban, az Ostmark ellen indított támadását követően, 907-re egy konszolidálódott helyzet alakult ki, amelyben a Duna déli

oldalán a Magyar Fejedelemség nyugati határát a Fischa képezte, és attól nyugatra a Bécsi-erdőig terjedt a gypűsáv. A konszolidációra bizonyíték a 902–906 között született dokumentum, a *Raffelstetteni vámegegyezmény*, melynek tartalma szerint szabályozott kereskedelem folyt a Duna mentén. Passautól Mauternig királyi jóváhagyással, a határgrófok által ellenőrzött vámhelyek működtek, és attól keletre, a Wienerwaldig terjedően a bajorok ellenőrizték a Duna hajóforgalmát. Azonban a 900. évi novemberi magyar sikerek (kijutás Linzig) azt érzékeltették, hogy a Duna völgye átjárhatóvá vált a magyar könnyűlovas csapatok számára, egészen az Enns folyóig. Éppen ezért első lépésként egy Enns környékére feltételezett felderítésből indulok ki.

Enns környéki felderítés esetén

Amennyiben a magyar felderítők már Enns (Markt Sankt Florian) környékén észlelték a bajor had gyülekezését, akkor június 17-én, a hadoszlopok megindulásával egy időben indulhatott el a felderítő járőr a riasztással keletre. Menetének értékeléséhez kiinduló adatokként kezeltem a Markt Sankt Florian–Bratislava útvonalat, a térképen értékelt 270 km távolsággal.

Az alábbi táblázatokban elvi megközelítés szintjén, átlagértékekkel számolva mérem fel a magyar véderő alkalmazásának változatait, a főbb esemény-tendenciák lehetséges érvényesülésének, vagy éppen a be nem következhetőségének körvonalazása erejéig.

Az első táblázatban a felderítés és az értesítés megtörténtét számoltam ki, eltérő meneteljesítményekkel, különböző távolságokra, Komárom mélységéig (figyelembe véve az északnyugat-dunántúli, 10-11. századi szálláshelyek települési tömbjeit). A különböző menetsebességekkel számolt felderítő járőr útvonalát a bajor előrevonással Pozsonyig megegyezőnek vettem. A lovas hírvivő nagy távolságra becsült magas menetsebességét – váltott lovak és szervezett értesítési lánc megléte esetén –, a kor tapasztalatai alapján indokoltnak tartom.

1. táblázat

A felderítő járőr napi menet-sebességei (km/nap)	A felderítő járőr értesítési útvonalának megtételéhez szükséges napok, különböző menettávolságok esetén					
	~190 km Wienerwaldig	~230 km Fischáig	~270 km Pozsonyig	~310 km M.óvár	~350 km Győr	~390 km Komárom
50	3,8	4,6	5,4	6,2	7	7,8
60	3,2	3,8	4,5	5,2	5,8	6,5
70	2,7	3,3	3,9	4,4	5	5,6
Felderítő járőr: -tól -ig	2,7–3,8	3,3–4,6	3,9–5,4	4,4–6,2	5–7	5,6–7,8
Kiértesített erők	Határvédelmi csapatok			Főerők I.	Főerők II.	Főerők III.

Pozsony mélységéből több irányban, egy időben indulhatott tovább az értesítés (több hírnök párhuzamos indítása különböző szálláshelyekre), ezért azonos mélységekből közel egy időben kezdhették a csapatok az előrevonást bevetési körleteikbe. A 60 km/nap kiértesítési sebességet nézve, a felderítő járőr 4-5 nap alatt 270 km-t teljesítve, már Pozsony térségében riaszthatta a határvédelmi erőket. Komárom–Szombathely mélységéig pedig 6-8 nap alatt értesíthette ki az azonnal bevethető csapatokat, napi 30–40 km előnyt szerezve a bajor hadoszloppal szemben. Az azonnal alkalmazható csapatok Főerők I. és I. elnevezését önkényesen, a kiértesítési távolság szerint választottam meg.

A következő táblázatban őseink részéről a bajor támadás lereagálási lehetőségét vizsgálva, figyelembe vettem azt a megalapozott (a kor nemzetközi összehasonlításában is helytálló) következtetésünket, miszerint a magyarok hadiszervezetében (mozgósítási rendszerében) az azonnal bevethető erők (a fejedelemnek, a törzsfőknek és nemzetségfőknek már békeidőszakban rendelkezésre álló, állandó katonai kísérete) túlsúlya a kialakult helyzet szükségességére (folyamatos hadiállapot megléte a bajorok irányában) vezethető vissza. Történelmi tapasztalatokból kiindulva ez azt jelentette, hogy a háborús létszámot kétharmad azonnal hadra fogható békelétszám, valamint egyharmad, háború esetén mozgósított erő tette ki. Figyelembe vettem még a határvédelmi erők (a helyhez kötöttségükből és alaprendeltetésükből adódó) azonnali riaszthatóságát és bevetetőségét, valamint a lépcsőzetesen kiértesített főerők (általam) feltételezett egy napi gyülekezését.

A csatával kapcsolatos csapatmozgásokkal csak a Dunántúlon és a Duna-északon Nyitrától nyugatra számoltam. Annak érdekében, hogy a magyar csapatok alkalmazási körletekbe érkezésének lehetséges idejét megbecsüljük, a kiértesítés útvonalszakaszaival megegyező távolságokra számoljuk ki a lehetséges menetsebességek esetén a teljesítéshez szükséges napokat. Ezek hozzávetőleges értékek lesznek, melyekből a valóságot közelítő középértékekkel számolok tovább.

2. táblázat

Szempontok	Csapatok bevetési körletekbe vonulásához szükséges napok száma a menettávolságok függvényében				
	Távolságok megtételéhez szükséges napok száma a gyepűsávban (km)		Távolság megtételéhez szükséges napok száma a Fischáig (km)		
Előrevonás a bevetési körletekbe (km/nap)	Pozsony–Wienerwald ~82	Pozsony–Fischa (határvéd. sáv) ~40	M.óvár mélységéből ~85	Győr mélységéből ~125	Komárom mélységéből ~165
30	2,7	1,3	2,8	4,2	5,5
40	2		2,1	3,1	4,1
50	1,6	0,8	1,7	2,5	3,3
60	1,4	0,7	1,4	2,1	2,8
70	1,2	0,6	1,2	1,8	2,4
Bevetési körletbe érkezés ideje (nap)	1,4–1,6	0,7–0,8	1,4–1,7	2,5–3,1	3,3–4,1
Bevetett erők	Határvédelmi erők		Főerők I.	Főerők II.	Főerők III.

Figyelemre méltó, hogy a határvédelmi erők a kiértesítést követően egy napon belül felzárkózhattak a Fischa határfolyóra, de rövid idő, mintegy másfél nap alatt, kijuthattak a gyepűelve nyugati sávjáig, a Wienerwaldig is. A mélységben értesített főerők első és második csoportjainak menetideje a határfolyóig rendkívül rövid időben, 2–4 napban mérhető, amelyhez hozzá kell számolni egy nap felkészülést (gyülekezést).

A harmadik táblázatban összegeztem a felderítő járőr és a körletbe vonuló csapatok teljesítményeit, és azokat dátumokhoz kötöttem.

3. táblázat

Az értesítéshez és bevetési körletekbe érkezéshez szükséges összes napok száma					
Távolság az Enns folyótól számolva (km)	190 km W.wald	270 km Pozsony	310 km M.óvár	350 km Győr	390 km Komárom
Körletbe vonulás távolsága	W.waldhoz Pozsony NY ~82 km	Fischához Pozsony NY ~40 km	Fischához M.óvár NY ~85 km	Fischához Győr NY ~125 km	Fischához Komárom NY ~165 km
A kiértesítés és a körletbe vonulás napjainak száma (átlagolva)	4,1–5,4 (4,7)	4–5,4 (4,7)	5,8–7,9 (6,7)	7,5–10,1 (8,8)	8,9–11,9 (10,4)
Dátum (907)	június 21.	június 21.	június 23.	június 25.	június 27.
Bevetett erők	Határvédelmi erők		Főerők I.	Főerők II.	Főerők III.

A táblázat azt mutatja, hogy egy Enns környéki felderítés esetén a határvédelmi erők egy része már június 21-én a gyepűsáv nyugati bejáratánál, valahol a Wienerwaldban, Klosterneuburg–Greifenstein mélységében kerülhetett alkalmazásra, másik részük pedig felzárkóztatott a határfolyó átkelésre alkalmas szakaszaihoz. Sőt az azonnal alkalmazásra kerülő főerők június 27-ig (egy nap felkészülést számolva június 28-ig), tehát az első ütközetet megelőzően hét (hat) nappal már a Fischa folyó mélységéig érthtek ki.

Mivel a táblázatok elkészítésénél becslésekből indultam ki és átlagértékeket számoltam, a levonható következtetések az elvi lehetőségek keretei között maradnak és tendenciákat tükröznek. Egyes vizsgált eseményeknek csupán a bekövetkezte ítéhető meg nagy biztonsággal. Ennek megfelelően, nyugodt lelkiismerettel és elfogadható hitelességgel csak az a következtetés tehető meg – ilyen nagy időmúlásnál figyelembe nem vehető, a fenti határértékeket rontó, események bekövetkezte esetén is –, hogy **az Enns környéki bajor hadmozdulatok június 17-én történt felderítése esetén bőven elegendő idő állt a magyar véderő rendelkezésére, hogy a csata térségébe érjen.**

A táblázatok elemzése azonban észre kell vennünk néhány fontos körülmény burkolt jelenlétét.

Az első a magyar haderő **mozgósítási rendszerét érinti**. Ugyanis a csapatok alkalmazási körleteikbe érkezésének dátumai (június 23., 25. és 27.) – még a feltételezett, korai Enns környéki felderítés esetére – sem teszik lehetségessé egy mozgósított haderő bevetését, melynek normaidejére a mozgósítás elrendelését követően a gyülekezési körlet elfoglalásáig – a krími tatárok normáit fegyelembé véve – 2-4 hét számolható. **Ebből következik, hogy a pozsonyi csatában, a békében is hadrafogható, azonnal alkalmazható haderő került alkalmazásra. Arra pedig csakis a fejedelem, a törzs- és nemzetségfők állandó katonai kíséréte jöhetett szóba.**

Egy másik fontos észrevétel is megtehető. Az Enns környéki felderítés esetén, nagyon gyors (túl jó) előrejelzési értékeket képviseltek a riasztási időpontok, és nagyon magas rátartással érték el az alkalmazási körletekben a harcckészültséget a bevetett magyar csapatok. Egy bevetési készültséget majd' egy hétig fenntartani – nos, azokban az időkben sem lehetett ilyen hosszú ideig. Gondokat okozott az ellátás, élelmezés és a fegyelem fenntartása, ugyanakkor a tevékenység és a szándék, valamint a csapatok erejének álcázása is.

A magyar csapatok túl korai kijutása a Wienerwaldhoz és csaknem egy hetes várakozásuk hadműveletileg nehezen értelmezhető. Az a nagy időrártartás csak a korai felderítésnek lehetett volna a következménye. Erősen felmerül a gyanú, hogy az nem Enns mélységében következett be, hanem később.

Közelítsük meg hát a kérdést a bajorok oldaláról is.

■ **A bajor hadoszlop előrevonása a harcérintkezés létrejöttének függvényében**

A bajorok 270 km-en teljesített napi 16 km-es menetteljesítménye nagyon eltérő értékek átlagaként jöhetett létre. Induljunk ki abból az előző megállapításunkból, hogy a gypűelve nyugati határa valahol a Wienerwald vonalában húzódott. Ez azt jelenti, hogy az Enns–Wienerwald távolságot (Greifensteinig számolva ~179 km) a bajor csapatok hazai környezetben, tehát ellenséges behatásoktól mentesen teljesítették. Emiatt és annak okán, hogy a menetek első napjaiban nem szükséges még hosszabb pihenőt tartani, és így a pihenőnapok száma nem csökkenti az átlagos menetteljesítményt, magasabb menetteljesítménnyel számolhatók a menetsebességek. Teljesen más helyzet alakulhatott ki azonban a Wienerwaldtól keletre, ahol a bajoroknak már magyar csapatokkal történő harcérintkezéssel kellett számolni, aminek következtében lényegesen lecsökkent az előrevonás üteme.

Általában elfogadható, hogy a csapatok menetét alapvetően két tényező befolyásolja: az ellenség behatása és a terep. Kísérjük meg e két szempont szerint jellemezni és szakaszolni a bajor előrevonás 270 km hosszú menetvonalát.

A továbbiakban (éppen a bajor menetvonalnak az ellenség behatása szerinti tagolása miatt) egy nagyon fontos esemény helyét és idejét kell megragadnunk. Ez pedig **a harcérintkezés helyének és idejének létrejötte a bajor és magyar csapatok között.**

A déli hadoszlop előrevonása, a harcérintkezést a Bécsi-erdőhöz feltételezve

Arra kell tennünk kísérletet, hogy megkülönböztessük a bajor csapatok előrevonásának átlagos ütemét a harcérintkezés felvételének vonalától (sávjától) nyugatra, és attól keletre. Ennek érdekében meg kell keresnünk a Markt St. Florian–Pozsony 270 km menetvonalon a lehetséges első harcérintkezés helyét (körzetét) és idejét, mindvégig törekedve arra, hogy a két menetszakaszra számolt eltérő menetsebességek átlaga megtartsa a 16 km/nap átlagos menetsebességet. Az összetartozó értékek (előrevonás sebessége a harcérintkezés előtt és után) – ha lesznek ilyenek –, választ adnak arra is, hogy a gyeplévtől nyugatra tartózkodtak-e magyar csapatok?

Első megközelítésben azt feltételezem, hogy őseink ellenállása valahol a Wienerwald vonalában kezdődött. Ennek a lehetőségét mutatja a 2. és 3. táblázat. A számításokhoz a Bécsi-erdőt, annak nyugati bejáratához, a Duna mellett fekvő Greifensteinhez kötöttem. Az értékelést foglaljuk táblázatba, amit nevezünk „összetartozó értékek táblázatnak”. Az Enns (Markt Sankt Florian)–Pozsony 270 km-t tagoljuk (Enns–Wienerwald (Greifensteinig) 179 és Wienerwald (Greifenstein)–Pozsony 91 km-es szakaszokra, melyet 17 nap alatt teljesítettek a bajorok. A számolásnál a 16 km/nap átlagos menetsebességből indulok ki, és a hadjárat felderítését Enns környékére feltételezem.

4. táblázat

Menetszakaszok leküzdéséhez hozzárendelhető átlagos menetsebességek a teljesített távolságok és napok függvényében			
Enns–Wienerwald (Greifensteinig) ~ 179 km		Greifenstein–Pozsony ~ 91 km	
Becsült menetsebesség (km/nap)	Megtett napok száma	Maradék napok száma	Számolt menetsebesség (km/nap)
20	8,95	8,05	11,30
25	7,16	9,84	9,25
30	5,97	11,03	8,25
35	5,11	11,89	7,65
40	4,48	12,52	7,27
50	3,58	13,42	6,78
60	2,98	14,02	6,49
70	2,56	14,44	6,30
80	2,24	14,76	6,17
90	1,99	15,01	6,06
100	1,79	15,21	5,98

A táblázat értékelésénél figyelembe véve a 4,3–5,7 km/nap, a kor normáinak megfelelő, a harcérintkezésben végrehajtott előnyomulási sebességet azonnal kitűnik, hogy abban az esetben, ha őseink a gyeplévtől már a Wienerwaldtól késleltették a bajorok előrevonását, akkor azoknak a Wienerwaldig magas,

100 km/napot meghaladó menetsebességet kellett volna elérniük. Ebben az esetben mutatható csak ki az 5,9 km/nap alatti előrenyomulási ütem. Látható, hogy a gyepűsávban számolható előrevonási sebesség minél jobban közelít a valósan még elfogadható 5,7 km/nap értékhez, annál inkább irreálisan magas menetsebességgel kell számolni az Enns–Wienerwald szakaszon. De igaz ez fordítva is. A 20–30 km/nap előrevonási ütem elfogadható tapasztalati adatát figyelembe véve, a gyepűelvére 8,25–11,30 km/nap, túl magas üldözési sebességeket kapunk.

Mivel ez a táblázat is tendenciákat jelöl, így csak az valószínűsíthető, hogy őseink keletebbre, valahol a gyepűsávban alkalmazták a határvédelmi erőket és késleltették a bajorok menetét. Ez megerősíti a magyar csapatok alkalmazásánál levont megegyező következtetésünket.

Hogy hol és mikor találkoztak először a szembenálló felek, az nem olvasható ki a táblázatból. Az azonban elfogadhatónak tekinthető, hogy őseink ellenállása a Wienerwaldnál még nem következett be.

A déli hadoszlop előrevonása, a harcérintkezést a Fische folyóhoz feltételezve

Következő, megalapozott feltételezésünk az lehet, ha a harcérintkezés létrejöttének terepszakaszát a gyepűelve határfolyójához, a Fischához kötjük.

Feltételezem, hogy amennyiben a határfolyó sávjához találunk nyugatról olyan, a magyarok fegyveres behatásától mentes körülményekre visszavezethető, átlagos bajor menetsebességet, melyhez a folyótól keletre már ellenséges beavatkozás következtében kialakult, a harcérintkezés mozgására jellemző előnyomulási sebességek tartoznak (mindvégig tartva a teljes menetvonalra számolt 16 km/nap átlagsebességet), akkor megalapozott következtetésként levonható, hogy a szembenálló felek valahol a Fische sávjában léptek harcérintkezésbe. Más szavakkal mondhatjuk úgy is, hogy őseink előretolt védelmi vonala a gyepűelve határőrizeti sávjának nyugati határára tehető. Feltevésünk helytállóságát ellenőrizendő, készítsük el erre az esetre is a bajor hadoszlop előrevonását jellemző „összetartozó értékek” táblázatát.

5. táblázat

Menetszakaszok leküzdéséhez hozzárendelhető átlagos menetsebességek, a teljesített távolságok és napok függvényében			
Enns (Markt St. Martin) – Fische folyó/(Fischamend) ~ 230 km		Fischamend – Pozsony ~ 40 km	
Becsült menetsebesség (km/nap)	Megtett napok száma	Maradék napok száma	Számolt menetsebesség (km/nap)
10	23	Nem értelmezhető	
16	14,4	2,6	15,3
20	11,5	5,5	7,3
25	9,2	7,8	5,1
30	7,6	9,4	4,3
35	6,6	10,4	3,8
40	5,8	11,2	3,6

A táblázat egyértelműen kimutatja a Fischa körüli találkozásra a 25 és 30 km/nap elfogadható átlagos kezdő menetsebesség esetére, a keresett tapasztalati értéként megadott 4,3–5,7 km/nap előnyomulási sebességet. **Tehát a keresett összefüggést, a harcérinkezés létrejöttének helyét a számítások a határfolyóra adják meg.** Az is kiolvasható a táblázatból, hogy a bajorok és a magyarok között az első harcérinkezésre a bajor menet megkezdését követő 10. napon, azaz június 26-án a reggeli–kora délelőtti órákban kerülhetett sor. Nyolc napjuk maradt a július 4-i ütközetig, mely alatt 5,1 km-t nyomultak előre naponként, tehát jelentős ellenállás számolható erre a nyolcnapos időszakra.

A 25 km/nap érték elfogadásánál mérvadóan esett a latba, hogy Nagy Károly 791. évi hadjáratát befejezvé, közel ugyanezen az útvonalon, ugyanolyan menetsebességet teljesített hazafelé.

Számításaink pontosabbá tétele érdekében figyelembe vettem a menet-teljesítmények alakulását a terepviszonyok függvényében (Enns–Krems ~121 km hegyes; Krems–Greifenstein ~58 km sík; Greifenstein–Wien ~25 km hegyes; Wien–Fischamend ~26 km sík terület). A terep nehézségi fokának a menetre gyakorolt hatását értékelve, számításaim szerint az Enns–Greifenstein 179 km-re 24,55 km/nap, a Greifenstein–Fischamend menetszakasz 51 km-re pedig **26,8 km/nap** menetsebesség adódik. A bajor hadoszlop előrevonásának sebességét a Bécsi-erdőtől a harcérinkezés létrejöttéig, ezzel a 26,8 km/nap sebességgel számolom.

■ A magyarok reagálása bajor déli hadoszlop hadműveletére

Eddigi értékeléseinkből nem derül ki egyértelműen, hogy hol és mikor történt meg a bajor hadoszlop előrevonásának felderítése. Ezt a kérdést megoldandó, vessük egybe a két fél alkalmazási lehetőségeinek értékeléséből származó elvi megközelítéseinket a gyeplűvel jelentős szerepet betöltő természeti képződményekkel: annak nyugati határával, a Bécsi-erdővel, és a határfolyó Fischával. Az előzőekben a menetsebesség-számvetések meggyőzően azt eredményezték, hogy a magyar csapatok első, számításokkal alátámasztható ellenállása a Fischa térségében bontakozott ki.

Felderítés a gyeplűsáv nyugati határán

Gondolatmenetünket egészítsük ki korábbi értékelésünkkel, a nyugati gyeplűsáv és az Ostmark területi érintkezésére vonatkozóan. Ezt megalapozottan a Wienerwald vonalába becsültük. A Bécsi-erdő – éppen úgy, mint napjainkban –, csupán irányokban volt járható. Igaz, ezeket a járható irányokat pontosan ismerjük, azonban a Duna mentén vezető (limes út) biztosra vehetjük, és talán ide sorolható az ezt lerövidítő St. Pölten–Neulengbach–Wien irány is. Az azokon áthaladó forgalom ellenőrzése és folyamatos figyelemmel kísérése kisebb (váltott) erők által is teljesíthetőnek ítéhető. A következőkben a magyarok részéről azt feltételezem, (lényegében egy előnytelen esettel számolok), hogy a bajor hadoszlop előrevonásának felderítése a gyeplűsáv nyugati határán, a Wienerwald (a Duna mentén, Greifensteinhez kötve) nyugati előterében következett be. Természetesen őseink ellenállása ez esetben nem kezdődhetett rögtön a Bécsi-erdőnél. Ezt az eseményt kössük továbbra is a Fischa folyóhoz, amely harcászati is indokolható, hiszen leküzdendő vízi akadályt képezett a bajorok előtt is.

Képesek vagyunk-e eddigi eredményeinkre alapozva továbblépni az értékelésben, és részleteiben lebontani a magyar fél válaszlépéseit a bajor agresszióra? A válaszom igen, ha az eddigiekben megismert és alkalmazott nemzetközi tapasztalati adatokat (normákat) következetesen továbbvisszük, figyelembe véve a mérhetően kifejezhető földrajzi és régészeti ismereteinket. Felhasználva ismeretanyagunkat, végezzünk újabb számításokat a magyar felderítők értesítési, és a csapatok alkalmazási körletekbe vonulásának lehetőségeire, figyelembe véve, hogy a bajor támadási szándékot őseik felderítői a nyugati gyepűhatáron, valahol a Bécsi-erdő vonalában fedték fel, és onnan indult a kiértésítés. Ezt követően vizsgálhatjuk a határvédelmi erők és az azonnal bevethető csapatok határvédelmi sávba rendelésének lehetőségeit, a kiértésítéstől eltelt idő függvényében.

■ A bajor és a magyar katonai mozgások vizsgálata, kölcsönhatásaikban

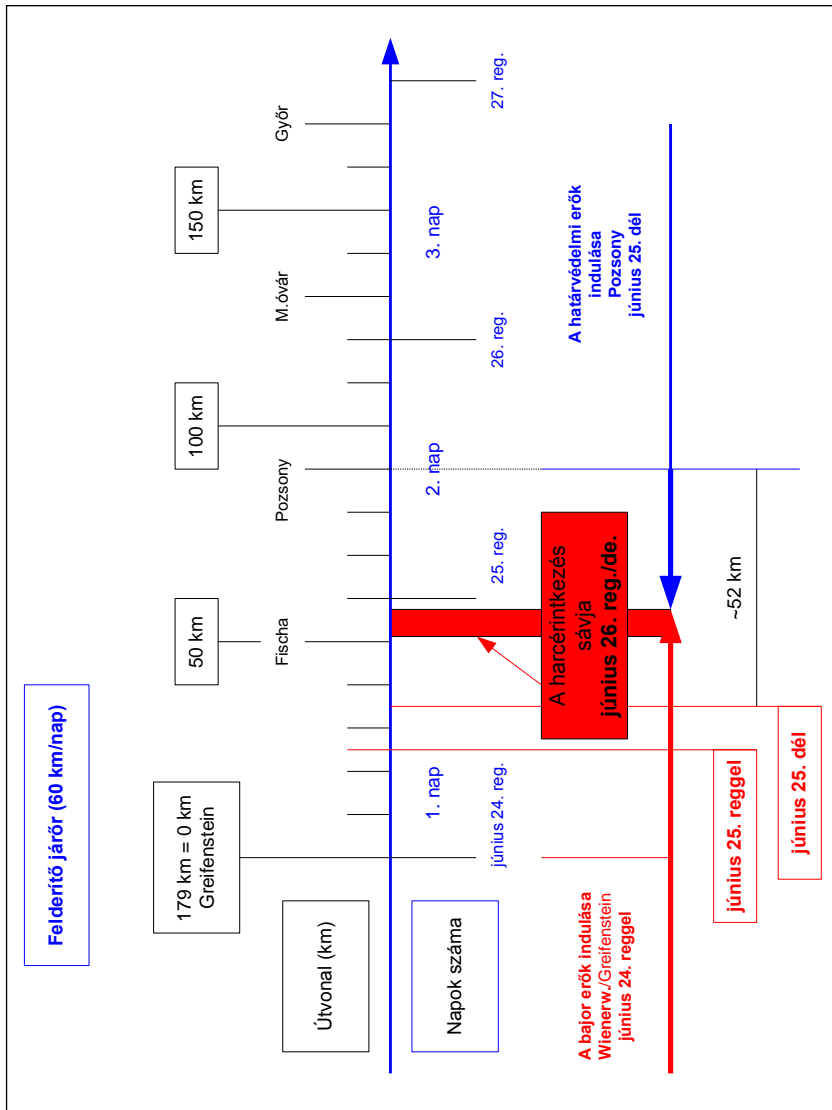
Felvállalt célkitűzéseink érdekében készítsünk grafikonokat, melyeken idő és távolság függvényében vizsgáljuk a kiértésítés és a bevethető magyar véderő alkalmazási körletekbe jutásának lehetőséget, állandóan figyelemmel kísérve, azaz összevetve elért terepszakaszait a bajor erők előrevonásának helyzetével. Külön készítsük el a grafikont a korábban megállapított: határvédelmi erők, Főerők I. és Főerők II. csoportosításra.

A számításoknál abból a helyzetből indultam ki, amikor a bajorok hadoszlopa június 24-én reggel táján elérte a Wienerwald nyugati bejáratát (Enns–Greifenstein ~179 km-t, 24,55 km/nap átlagsebességgel). Azt követően 26,8 km/nap menetsebességgel haladt tovább a harcérintkezésig. Azzal egy időben megtörtént a felderítés és a felderítő járőr elindult a támadás szándékának hírével. A magyar csapatok mozgásaihoz (elkerülendő az elfogultság vádját és a szélső maximumokat) középértékeket rendeltem. Így a felderítő járőr menetsebességét 60, a magyar csapatok előrevonását 50 km/nap középértékkel számoltam. A határvédelmi erők útba indítását azonnal végrehajthatónak ítélem, míg az azonnal hadrafogható főerőknél a riasztás vételét követően egy nap felkészülést tartok szükségesnek. A harcérintkezés felvételét követően a bajor előrenyomulás ütemét, a vonatkozó összetartozó értékek (2. táblázat) alapján, 5,1 km/nap menetsebességgel számolom.

A grafikonok segítségével azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy – a fenti feltételek érvényesülése mellett –, összefüggésbe hozható-e a bajor csapatok előrevonása, a határvédelmi erők harcba vetésével, azaz a becsült normakeretek között, **valóban létrejöhetett-e a harcérintkezés a Fische folyó mentén?** Arra is lehetőségünk nyílik, hogy megítéljünk egyes jellemző köztes helyzeteket.

A válaszokat az alábbi három grafikon fogja megadni:

- a határvédelmi erők bevetése, a felderítő járőr értesítésének függvényében;
- a Főerők I. bevetése a felderítő járőr értesítésének függvényében;
- a Főerők II. bevetése a felderítő járőr értesítésének függvényében.

I. grafikon. A határvédelmi erők bevetése a felderítő járőr értesítésének függvényében

Az 1. grafikonról az olvasható le, hogy a bajor hadoszlop június 24-én reggel elérte a Wienerwald nyugati bejáratát. A felderítő járőr észlelve a bajor előrevonást azonnal megindul a hírrel, és kiértesítési menete második napjának (június 25.) dél környékén elérte a határőrizeti sáv keleti régióit is (Pozsony mélysége), ahonnan a határvédelmi csapatok megkezdték az előrevonást. A határvédelmi csapatok indulásáig a bajor hadoszlop egy nap alatt átkelt a Wienerwaldon, és 25-én reggelre a Fischa-nyugat 20–25 km terepszakaszra ért. Tovább folytatta menetét kelet felé és még aznap délre kijutott a Fischa-nyugat 10–15 km vonaláig. Ebből a helyzetből számítható (azonos időben kezdődő, ismert mozgássebességük alapján) a bajor csapatok és a határvédelmi erők közeledése egymáshoz. A hátralévő mintegy 52 km-en belül kellett találkozniuk. Őseink ebből ~34, a bajorok ~18 km megtétele után kerültek szembe egymással, vagyis június 26-án a kora délelőtti órákban, amikor a Fischa-kelet ~ 5 km sávjában létrejött a harcérinkezés. Amennyiben nem a Greifenstein–Fischa menetszakaszra kapott 26,8 km/nap átlagsebességgel számolom az áthaladást a Wienerwaldon, hanem a erdős hegyes terepre értékelt 21,5 km/nappal, akkor az erre az időre számolható harcérinkezés 5,3 km-rel nyugatabbra, tehát pontosan a Fischa vonalára adódik. A számítások eredményét a grafikonra vetítve látható, **hogy őseink határvédelmi csapatai a Fischa folyó mentén valóban harcba léptek a bajorokkal, június 26-án délelőtt (amint azt a második összetartozó értékek (az 5.) táblázatában is számoltuk!).**

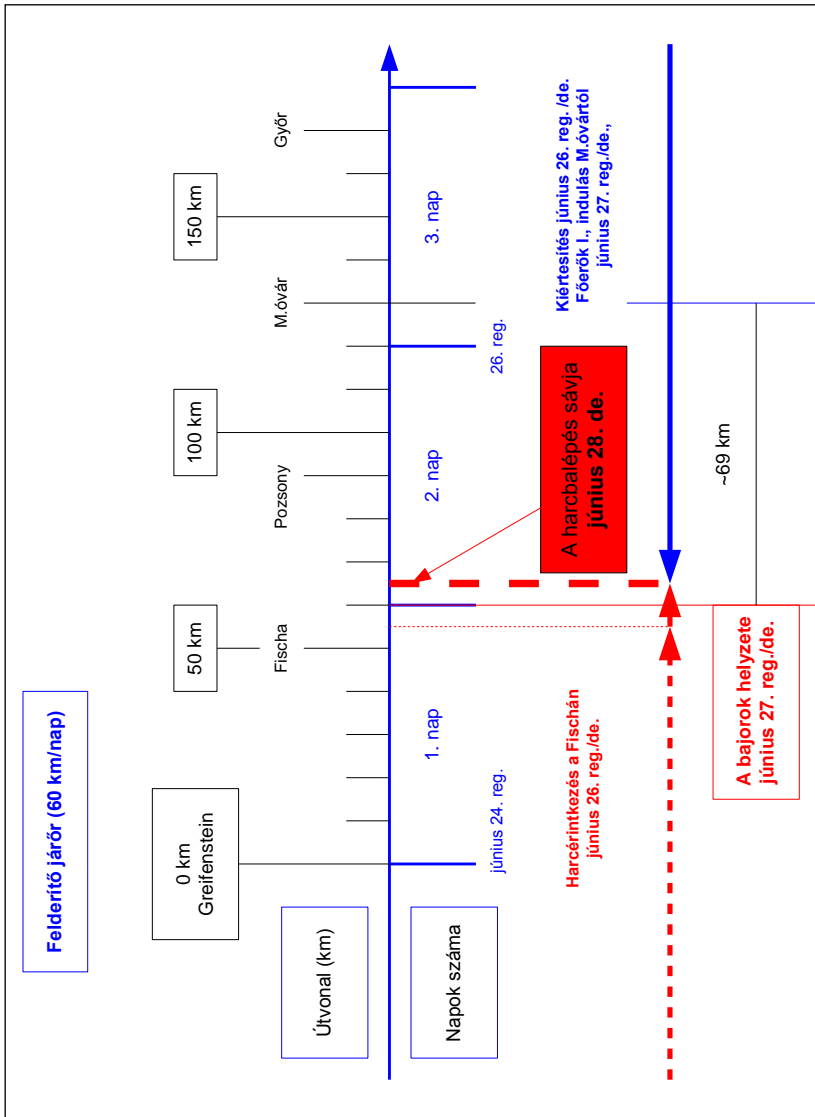
Azonban a június 26-án létrejött harcérinkezésben a határvédelmi csapatok még nem bírtak elegendő harcértékkel a bajorok megállítására, csupán lassíthatták, számításaink szerint mintegy 5,1 km/napra előnyomulásukat.

Egyébként a Fischa környéki harcérinkezés felvételét a számításokon és határfolyó rendeltetésén túl az indokolja, hogy harcászati szempontból a Fischa folyó jelentős akadályt képezett. Őseink számára fontos lehetett a folyót a bajorok érkezése előtt elérni. A grafikon szerint ez sikerült is nekik.

Az 1. grafikon alátámasztja azt a korábbi hadműveleti értékelésünket, miszerint 900 és 907 között őseink gyeprésávjá a Duna déli oldalán, a Fischa folyón túl, a Bécsi-erdőig húzódott. Ebben a sávban folyamatosan működő felderítést szerveztek, annak nyugati határától. A táblázat azt bizonyítja, hogy ez a 40–60 km mélységű sáv elegendőnek bizonyult az előrejelzésre, azaz a felderítési információk reálidejű jelentésére, így a megfelelő ellenintézkedések foganatosítására. A táblázatból ez az állítás a Fischa folyótól Pozsonyig elterülő területeken, a magyar csapatok ellenállása következményeként, lényegesen lelassult bajor előrevonási sebességéből olvasható ki.

Következő lépésként nézzük meg, hogy milyen lehetőségekkel bírtak a Mosonmagyaróvár (a grafikonon rövidítve, mint M.óvár) mélységéből alkalmazott csapatok (Főerők I.).

Hiba!

2. grafikon. A Főerők I. bevetése a felderítő járőr értesítésének függvényében

A Főerők I. előrevonását Mosonmagyaróvár (M.óvár) mélységéből számolom, ahová a felderítő járőr kiértesítési útvonala harmadik napján (június 26.), reggel–kora délelőtt táján érkezett meg a támadás hírével. A csapatok egy nap felkészülés után, június 27-én délelőtt kezdték meg menetüket. Arra az időre a bajorok a folyótól keletre, 5 km-t nyomultak előre és helyzetük ott, időben összemérhető a Főerők I.-ével. A köztük mérhető 69 km-t mindkét irányból leküzdve, a Főerők I. harcba lépése 63 km (5-6 km bajor előnyomulás) megtétele után, június 28-án délelőtt Pozsony-nyugat 20–25 km terepszakaszra tehető, az előző oldali 2. grafikon szerint.

Erre az időre a határvédelmi csapatok már folyamatosan két napja (június 26-27-én) harcban álltak a bajorokkal. Feltehetően kivonták őket a harcból és a Főerők I. lépett harcérintkezésbe a bajor csapatokkal. Figyelemre méltó ez a dátum az egyes források tekintetében. Ugyanis a püspökök halálára június 28-i dátumot ismer a merseburgi, valamint a weissenburgi nekrológ, és június 29-ét jelöli meg a csata napjára a freisingi nekrológ. A dátumok alapján feltételezhető, hogy a Főerők I. harcbevetésekor talán egy nagyobb összecsapásra is sor kerülhetett június 28-29-én. Azonban ha megtörtént is, azt még nem lehet július 4-ére keltezni, hiszen időben és területben is távol fekszenek egymástól. A nekrológoknak ezek, a püspökökre vonatkozó korai dátumai azt valószínűsítik, hogy a Duna déli oldalán az egyházi méltóságok által felállított had vonult, legmagasabb rangú méltóságuk, Theotmár salzburgi érsek vezetésével. Egyúttal utalnak a Pozsony előtti elhúzódoó harcokra.

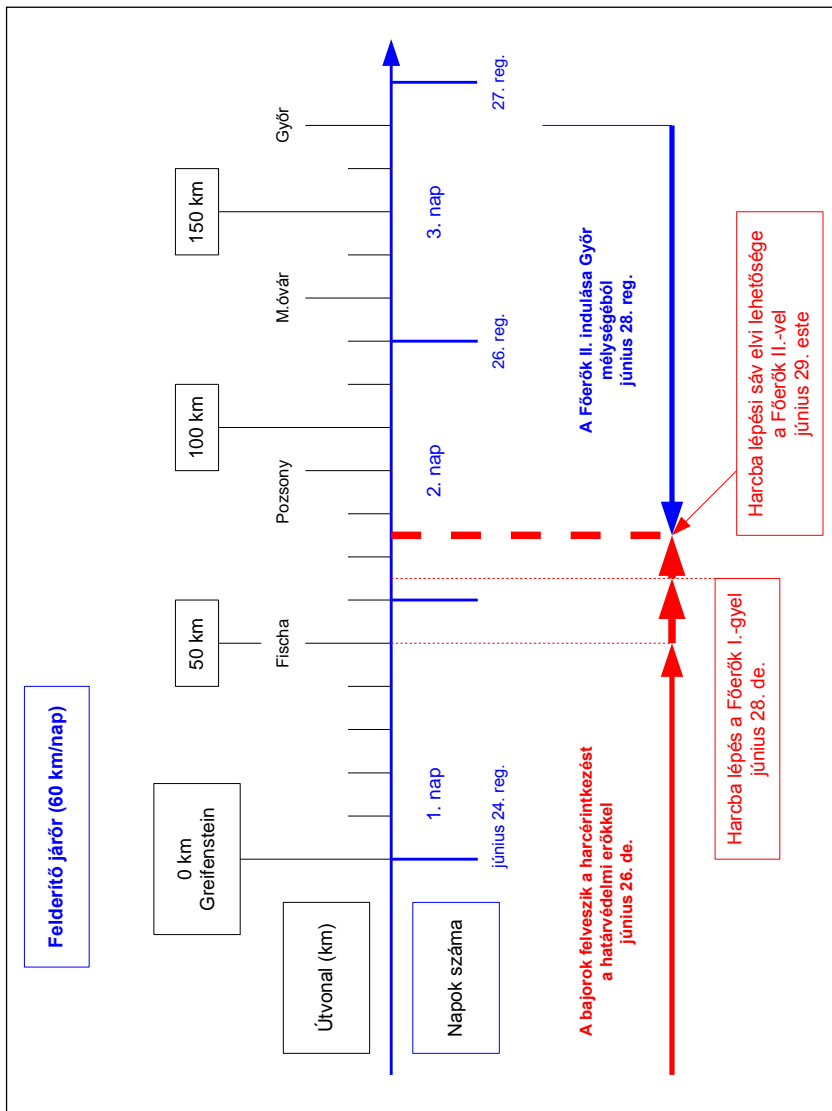
Ezzel elérkeztünk értékelésünknek ahhoz a pontjához, amikor **el kell ismernünk Aventinus hitelességét**. Lényegében őseinknek a gypüelvére szervezett felderítő rendszere működéséből kiindulva, ugyanarra a következtésre jutottunk, mint amit Aventinus megörökített. A helyet és az időpontot illetően talán pontosabban, amikor állást foglalhattunk amellett, hogy a gypüelvén a határfolyónál, már június 26-ától a határvédelmi erők ellenállásba ütköztek a bajor csapatok. Mindez a főerők első csoportjainak harcba lépésével június 28-án komoly összecsapásokat eredményezett.

Az ütközet előzményinek további részletezése érdekében, a következő lépésként elemezzük a Győr, majd a Komárom és Szombathely mélységéből (Főerők II., III. és IV.) alkalmazásra került csapatok bevetési lehetőségeit.

A 3. grafikon értelmezésével induljunk ki a Főerők II. előrevonási terepszakaszától, Győr mélységéből. Ide a hírvívő június 26-án a nap végére érkezett meg. A következő napot (június 27.) a csapatok felkészítése vette igénybe, így indulásuk Győr mélységéből június 28-án reggelre tehető. Erre az időre a bajorok kijutottak a Fische-kelet 15 km terepszakaszra. Ebből a helyzetből számolható a köztük mérhető mintegy 105 km leküzdése, mely távolságból a Főerők II. 95, a bajorok 10 km-t teljesítve, 29-én este elvileg harcba léphettek Pozsony-nyugat hozzávetőleg 15 km mélységében (lásd a következő oldalon).

Ez abban az esetben el is képzelhető, ha újabb csapatok beérkezésével számoltak, és bevetésüket szükségesnek ítélték meg a második napja folyamatosan harcban álló Főerők I. harcból való kivonása és Pozsony környéki gyülekezési körzetbe csoportosítása miatt.

Hiba!

3. grafikon. A Főerők II. bevetése a felderítő járőr értesítésének függvényében

Azonban ha további erők beérkezésével nem számoltak, ez a feltételezés nem felel meg a források által közölt dátumnak. Ebben az esetben a Győr mélységéből beérkező főerők nem vették fel a harcot azonnal a bajorokkal, hanem Pozsony-dél (délnyugat) alkalmas körzetében rejtve bevárták a harcérintkezésben felzárkózó bajor csapatokat és kedvező helyzetből, az egymást váltó, halogató harcot folytató határvédelmi és a Főerők I. csapatokkal együtt csapást mértek a csapdába (harapófogóba) került bajorokra. Ezt a fejleményt támaszthatjuk alá, ha a bajorok oldaláról közelítjük meg a történetet. Ugyanis a bajorok, a Főerők I.-gyel június 28-án délelőtt történt harcba lépéskor mintegy 25 km-re nyugatra lehettek Pozsonytól. Ha innen előrenyomulásukat az ütközetig (július 4.) hátralévő öt napra továbbra is **5 km/nap ütemben folytatták, akkor öt nap múlva, tehát július 3-án délelőtt táján érték el a csata első ütközetének színhelyét.**

Folytassuk tovább gondolatmenetünket arra az esetre, ha a Dunántúl mélységéből további erők beérkezésével számolunk. Távolságban tovább tagolva a főerők lépcsőzését, Komárom (Főerők III.) és Szombathely (Főerők IV.) mélységéből számolhatunk még csapatok részvételével. A Komárom–Pozsony távolság 120 km-ben, a Szombathely–Pozsony távolság 150 km-ben mérhető. A grafikonos értékelésnél alkalmazott számításokat követve, Komárom térségébe június 27-én a nap közepe táján, Szombathely mélységébe pedig június 28-án, a reggeli órákban érkezhettek a riasztás. A csapatok Pozsony körzetébe érkezésével július 1-re és 2-re számolhatunk.

Ez esetben elképzelhető, hogy a Főerők II. június 29-én este, vagy 30-án reggel lépett harcba Theotmár csapataival, valahol Pozsony-nyugat 15 km mélységében. Ez esetben is 5 km/órával számolva előnyomulásukat, négy nap alatt az ütközetig Pozsony-dél (délkelet) pár kilométer térségéig nyomulhattak, utolsó táborverésük helyéig.

A kezdetben lényegében egymástól távol zajló, különálló bajor és magyar eseménysorozat lefolyása összevetésének jelentőségét abban látom, hogy azokban az objektív számítások, a katonaföldrajzi és hadművelleti megfontolások harmonizálnak, területben és időben kapcsolódnak egymáshoz. Lényegében a területükben egymástól független rész események láncolatai egyre közelebb kerültek egymáshoz, mígnem a harcérintkezés felvételétől egymásba kapcsolódva, az ütközetig kölcsönhatásukban nyomon követhetők.

Az ütközet előzményeibe szervesen illeszkedett a magyar véderő azonnal bevethető csapatainak lépcsőzetes alkalmazása. **Mozgósításra nem volt idő, még ha a legkorábbi felderítési lehetőséggel (az Ennsnél június 17.) számolunk.**

Egy gondolat erejéig maradjunk még az Enns környéki felderítés lehetőségénél, és vessük össze ott megtett értékeléseinket a Wienerwald vonalába feltételezett felderítés esetével, a csapatok előrevonására koncentrálna. A korábban bekövetkezett felderítés esetén a határvédelmi erők öt nappal, a Főerők I. öt nappal, a Főerők II. szintén öt nappal, a Főerők IV. pedig négy-öt nappal előbb ért a Fischa folyó térségébe, mint a Bécsi-erdőnél (hét nappal később) bekövetkezett felderítés esetén. Elvileg elképzelhető, hogy az Enns környéki felderítést későbbi teljesítések

kövezték (jóllehet az események nem harmonizálnak olyan szorosan, mint a Bécsi-erdőnél bekövetkezett észleléskor), azonban ez esetben a kiértesítés és a csapatok körletbe vonulásának elhúzódásával számolhatunk, valamint feltételezhető a gyülekeztetés és az útba indítás körülményesebb érvényesülése.

■ Összegezett értékelés

A táblázatos és grafikus értékelések természetesen pontatlanságokat is tartalmazhatnak, azonban azok ellenére mindkét fél részéről megmutatják az első ütközetig lezajlott történések fő vonulatát.

Vizsgálódásaink kiinduló dátumai, a mozgások mérhető távolságai, valamint az azokból megállapított bajor előrevonás átlagos üteme objektív mérőszámként alkalmazhatók. Ezen adatok táblázati értékelésbe vonva alátámasztották a győzelemhez elégséges magyar erőknek a Pozsony körzetébe érkezését, és a csata ütközetének dátumát. Alaposabb számolgatás nélkül is látható, hogy a pozsonyi csata (Duna-délen) első ütközetére a Tiszántúlról, de még a Duna–Tisza közéről indított lovasságnak sem volt esélye időben beérkezni.

Az átlagértékek és a történelmi tapasztalatok mutatószámai alapján készült összetartozó értékpárok táblázatai alátámasztották korábbi értékelésünket a gyepeülvé kettős rendeltetését illetően. A gyepeülvének a határfolyóktól nyugatra elterülő sávját nem szállták meg őseink. Ezt a térséget, mint felségterületet, sajátjuknak tekintették és rendeltetése a terület ellenőrzésében, idegen mozgások felderítésében és a határvédelmi erők riasztásában fogalmazható meg. A Wienerwald és a Fischa folyó közötti gyepeülvé mélysége reálidőjű felderítést biztosított, lehetővé téve bármely ellenséges behatás elleni intézkedés időbeli foganatosítását.

A Fischa mint határfolyó képezte az ellenséges támadások megállítását és visszaverését előkészítő első ellenállási vonalat. Attól keletre húzódott a határvédelmi sáv, amelyben őseink a nomád könnyűlovasság harcéljárását, a látszólagos megfutamodás taktikáját alkalmazva, lelassították az ellenség előnyomulási ütemét, állandó zaklatással veszteségeket okoztak, kifárasztották az ellenség erőit, felmorzsolták erkölcsi tartását, megbontották fegyelmét, és számukra előnyös helyen döntő csapást mértek rájuk. Tehát a határvédelmi sáv rendeltetése az ellenség megsemmisítésében határozható be. Értékeléseink is azt bizonyították, hogy a Bécsi-erdőig a bajorok nem ütköztek ellenállásba! Az első harcéljárás a Fischa folyó körül bontakozott ki.

Az ütközet tanulságai alapján **a gyepeülvé rendeltetése a felderítésben, riasztásban és a határvédelem szervezett egységében foglalható össze.** Nagy valószínűséggel **a felderítés a határvédelem része volt,** és sem a fogalmak, sem a mögöttük ma ismert tartalom akkor még nem vált el egymástól.

Egyes halottas jelentések június 28-29-i összecsapásokról is hírt adnak, melyek értékeléseink szerint is az ütközetet megelőzően valóban megeshettek.

Fontos még egyszer visszatérni a bevetett csapatok lépcsőzésére. Részemről a helységekkel jelölt térségekből (mélységekből) előrevonásra feltételezett csapatok lépcsőzésének megválasztása önkényes volt. Annyiban azonban nem, hogy figyelembe vettem a régészeti leletekkel bizonyítható határvédelmi sávot, valamint a Dunántúl

északnyugati térségében kialakult, a csatával kapcsolatba hozható 10-11. századi zárt lakótömböket, melyek Pozsonytól számolt legtávolabbi szállásairól Komárom és Szombathely mélységében ismeri jelenleg a régészet. A zárt lakótömbök kialakulása a 900-as évek elejére tehető.

Jóllehet nem rendelkezünk információkkal a kiértésítés valódi mélységéről és az útvonal tagolásáról, az azonban bizonyítottan vehető, hogy még a legtávolabbi szálláshely, Szombathely térségéből is a csata előtt beérkezettek a csapatok. Ami pedig a mélységek tagolását illeti (40–50 km), oly „sűrűre” választottam, hogy nem haladta meg a csapatok alkalmazási körletekbe vonulásának napi menetteljesítményét. Így a számítási hibák is plusz/mínusz egy napnál többre nem értékelhetők, melyek nem befolyásolják a történések eddigi leírt menetét.

A grafikonos értékelésekből kiolvasható, hogy a magyar csapatok lépcsőzetesen (1-2 nap különbséggel) érkeztek Pozsony körzetébe. Az értékelés eredményeként megbízhatóan elfogadható, hogy:

- a bajor déli hadoszlop június 17-én (egy nappal korábban, vagy később) megkezdte előrevonását a Duna menti limes úton, és napi 25 km átlagos menetteljesítménnyel haladva június 24-én átkelt a Wienerwaldon;
- a bajor támadási szándékot a gypűsávban őrző felderítők valahol a Bécsi-erdő nyugati vonulatánál észlelték, és azonnal elindultak a hírrel a határvédelmi egységekhez és a szállásterületekre;
- a Fischa folyó környékéig ellenállás nélkül vonulhatott a bajor hadoszlop, azonban ebben a térségben már megjelentek a határvédelmi erők, és június 26-án harcrintkezésbe kerültek a bajorokkal;
- attól kezdve a bajorok részéről jelentősen lecsökkent előrevonási ütemet (5 km/nap körül) igazolnak a számítások, ami a határvédelem halogató harctevékenységének következménye;
- június 28-án beérkeznek a riasztott magyar főerők első csoportjai, és a Fischa kelet 10–15 km sávjába érve, feltehetően felváltották a két napja harcoló határvédő erőket. Egyes források tanúsága szerint (Theotmár haláláról), akkor egy nagyobb összecsapásra kerülhetett sor;
- a bajorok tovább nyomulva, június 29-ére mintegy 15 km-re megközelítették Pozsonyt, ugyanazon a napon feltételezhető a főerők második csoportjának harcba lépése;
- közben a szállásterületek nagyobb mélységeiből július 1-jén és 2-án újabb erők érkeztek Pozsony térségébe, melyek alkalmazási (gyülekezési) körletet foglaltak, ahol bevárták az elfáradt bajor hadoszlopot; az idő rövidsége miatt viszont elképzelhető, hogy közvetlenül a bevetési körletekbe vonultak a csapatok, aminek a feltétele a helyzet folyamatos és pontos ismerete volt;

- a bajorokkal harcérintkezésben harcoló csapatok magukra vonva a támadókat, bekerítésre (törbecsalásra) alkalmas területre csalogatták a harcokban kifáradt bajor erőket, ahol már vártak rájuk a hónap elején rejtett körleteket elfoglaló magyarok;
- július 4-én, a Pozsonnyal szembeni Duna-oldal közeli térségben a szembenálló felek között döntő ütközetre került sor, melyben őseink hatalmas veszteségeket okozva, súlyos vereséget mértek a bajorokra;
- a Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár által dokumentált harceljárást figyelembe véve, az ütközet nem zárult le az egynapos harc után; eleink azonnal megkezdték a bekerítésből kitört, bajor csoportok üldözését, a hatalmas veszteségek is erre utalnak.

FELHASZNÁLT ÉS IDÉZETT IRODALOM

- Bak Borbála: *Magyarország történeti topográfiája*. Budapest, 1997.
- Bóna István: *A magyarok és Európa a 9-10. században*. Budapest, 2000.
- Borosy András: *A nyugat-európai és bizánci hadviselés a honfoglalás és a kalandozások idején. Honfoglaló őseink*. Budapest, 1996.
- B. Szabó János: *Gondolatok a 9-10. századi magyar hadviselésről. A Krími Kánság vizsgálatának bevonása a „kalandozó” hadjáratok kutatásába. Fegyveres nomádok, nomád fegyverek*. Budapest, 2004.
- Herwig Wolfram: *A magyarok és a frank-bajor Ostmark*. Történelmi Szemle, 2001/1-2.
- Herwig Wolfram: *Die Geburt Mitteleuropas. Geschichte Österreichs vor seiner Entsehung 378–907*. Wien, 1987.
- Ivanics Mária: *A Nogaj Horda – a nomád birodalomszervezés egyik lehetséges útja. Fegyveres nomádok, nomád fegyverek*. Budapest, 2004.
- Karl Brunner: *Österreichische Geschichte 907–1156. Herzogtümer und Marken*. Wien, 1994.
- Kovács László: *Fegyver s vitéz. Honfoglaló őseink*. Budapest, 1996.
- Kristó Gyula (szerk.): *A honfoglalás korának írott forrásai*. Szeged, 1995.

- Kristó Gyula: *Az Árpád kor háborúi.*
Budapest, 1986.
- Martin Stermitz: *Die Raffelstettener Zollordnung und ihre Bedeutung.*
HTML-Version der Datei.
<http://www.edu.uni-klu.ac.at/~mstermit/lv-epp/mstermit.pdf>.
- Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai.*
1984.
- Négyesi Lajos: *A pozsonyi csata (907. július 4.)*
- Papp Imre: *Nagy Károly és kora.*
- Pálóczi Horváth András: *Besenyők, kunok, jászok.*
Budapest, 1989.
- Rainer Rudolf: *Bosendorf – Pressburg.*
Südostdeutsches Archiv XXVI./XXVII. Band.
- Révész László – Takács Miklós:
Honfoglalás kori magyar ifjú sírja az ausztriai Gnadendorfban.
Budapest, 2006, Magyar Nemzeti Múzeum.
- Szőke Béla Miklós: *Plaga Orientalis.*
A Kárpát-medence a honfoglalás előtti évszázadban. Honfoglaló őseink.
Budapest, 1996.
- Veszprémy László: *A magyar honfoglalás és a kalandozások kora.*
Budapest, 1996.
- Veszprémy László (szerk.): *Honfoglaló őseink.*
Budapest, 1996.
- Vörös István: *A magyarok hadi ménjei és igavonói az írott források és régészeti leletek alapján. Honfoglaló őseink.*
Budapest, 1996.
- Zimonyi István: *A honfoglaló magyar haderő létszáma.*
Fegyveres nomádok, nomád fegyverek.
Budapest, 2004.

VASS JENŐ NYÁ. EZREDES

ÚJ KÖNYV A MAGYAR HADERŐRŐL – A HAZÁÉRT 1848–2004

Az 1956. évi forradalom és szabadságharc 50. évfordulója tiszteletére – a Honvédelmi Minisztérium támogatásával, a Szaktudás Kiadó gondozásában – a közelmúltban látott napvilágot egy könyv: tényleg gazdag tartalommal, igényes szerkesztésben, 448 oldal terjedelemben, és a témához illő nagyalakú, keménytáblás kivitelezésben, amely **A Hazáért 1848–2004** címet, és **A Magyar Honvédség múltja és jelene** alcímet viseli.

Már a kötet címének megválasztása sem volt véletlen: 1848-ban hazánkban, a március 15-én kitért forradalom diadalittas napjait nehezebb időszakok követték, s az egyre vértehebb kül- és belpolitikai események hatására gr. Batthyány Lajos miniszterelnök május hónap során elrendelte tíz nemzetőr-honvédszászlóalj megszervezését, amelyek a későbbi dicső Honvédsereg első alakulatai lettek. Közülük a „*Honvédi 1.-zászlóalj*”-at Pest főváros fiaiból állították ki, s a részükre – „*Gr. Batthyány Lajosnő*” által – adományozott zászló szalagjára a következő feliratot hímezték: „*A Hazáért*”. Napjainkban a Magyar Honvédség emblémáján ugyanezt a feliratot olvashatjuk, ami híven fejezi ki az utódok, a mai haderő küldetését is.

A két dátum a haderőszerzés történelmi léptékekkel is jelentős fordulópontjait tükrözi: 1848 júliusában – amikor már nyilvánvaló lett, hogy az önvédelmi harc elkerülhetetlen –, az Országgyűlés megszavazta a katonáállítási törvényt, amivel lényegében bevezették az általános hadkötelezettséget, s az biztosította a Honvédsereg gyors megszervezését. 2004 novemberében pedig a Magyar Köztársaság Országgyűlése – béke idejére – megszüntette a hadkötelezettséget, az állampolgárok kötelező katonai szolgálatát.

Nos, e két dátum között eltelt 156 esztendő hadi történéseiről, küzdelmeiről, harcairól, csatáiról, a magyar katona dicsőséges tetteiről, kudarcairól, katonai vezetőkről és sok más, a múlt kódébe burkolt, de a Hazáért történt cselekedetről szól ez a könyv. Nem a szokványos módon íródott. Nagy tudású, képzett, tapasztalt hadtörténészek írták meg hét fejezetben a magyar haderő történetét, olyan katartikus évszámokhoz kapcsolódva, amelyek anno Magyarország, a magyar nemzet és a magyar haderő sorsát eldöntötték, de az is látható, hogy a széthullást, megszüntetést követően mindig volt újrakezdés, újjászervezés, még a legkritikusabb időkben is.

Úgy vélem, hogy itt és most nem szükséges e dátumok tartalmának részletezése. Annál is inkább, mert hiszen erről szól az egész kötet. És talán azt sem kell részletezni, hogy 1998 óta a mai Magyar Honvédség elődeinek tekinti az 1848 óta létezett valamennyi haderő-formációt, bármi is volt a megnevezése. Erre a Honvédsereg születésének 150. évfordulója adta az alkalmat, a társadalmi–politikai rendszerváltozás tisztító folyamata a lehetőséget. Azóta lehetséges összefüggéseiben vizsgálni a honvédség történetét, mivel akkor nyilvánított ki, hogy a magyar haderő mindenkor a Hazáért küzdött, azaz hon-védő volt.

Alig több mint másfél esztendő múlva – 2008 májusában – már a 160. évfordulóját fogjuk ünnepelni a honvédség 1848/49. évi szabadságharc idején vívott dicsőséges küzdelmeinek. Ugyanakkor kissé rezignáltan kell megállapítanunk, hogy még napjainkban sem rendelkezünk átfogó képpel a magyar haderő múltjáról, a magyar katona helytállásáról, amelynek gyökerei alapvetően történelmünk útvesztőiben keresendők.

Pedig milyen kifejező a HONVÉD szó, amely megnevezés a világon egyedül a magyar katonát illeti meg! S 1848 óta az

ebből a szóból képzett szavak – honvédelem, honvédség, honvédeskü és a többi –, csakis a magyar haderővel függenek össze, ebből következően a honvédelmi miniszter kifejezés is kizárólag hazánkban használatos. Büszkék lehetünk történelmi múltunk és napjaink honvédjeire, a hon mai védelmezőire. A kötet legelső gondolatát idézve: *Tisztelet és főhajtás mindazoknak, akik a magyar haderőben szolgálatot teljesítettek, s ha sorsuk úgy hozta, életüket áldozták a Hazáért, a magyar nemzet felemelkedéséért!*

Nagy megtiszteltetésnek éreztem, amikor a kötet egyik szerkesztőjének és a komplett nyomdai kézirat elkészítésére a Szaktudás Kiadó engem kért fel. Örömmel vállaltam a feladatot, annál is inkább, mert minden korábban megjelent, hasonló témájú kötettől eltérően ebben a könyvben csakis a katonai szempontok a mérvadók, s a politika csak annyiban jelenik meg a tanulmányokban, amennyire a politikai események, történések képezték a katonai cselekmények előzményeit. Ami természetszerűleg kikerülhetetlen, hiszen a haderő mindenkor a politika eszköze volt és az is marad.

Mind a szerzők, mind a szerkesztők kerülték a korábbi sztereotípiákat és kommentárokat, a cselekmények megítélését a könyvet kezébe vevő Olvasóra bízva. Ígérem, nem fognak csalódní. A tanulmányok tartalmasak, olvasásuk élvezetes, a több mint háromszáz kép, ábra, térkép és más függelékek forrásként is szolgálhatnak, a kötet dizájnos szerkesztése és tördelése lehetőséget kínált az oldalt elhelyezett „lábjegyzetekben” egy másik kötetre való információ közlésére, ami a főszöveggel együtt rendkívül ténygazdaggá teszi a könyvet.

A kötetből kitűnik, hogy a magyar haderőnek mindenkor csak két haderőneme volt: a szárazföldi csapatok és a légi-erő-légvédelem. A szerzők számára egyértelmű volt, hogy a két haderőneme helyzetének alakulása adta meg a papírra vetett történelem elemzésének az alapját. Legalább ilyen fontos tényezőnek tekintették az egykori honvéd főparancsnokok, vezérkarfőnökök, háborús időkbeli hadvezérek és a hadi cselekményekre hatással volt magas beosztású tábornokok, s az utóbbi „békés” hat évtized haderőnemi parancsnokainak életrajzi bemutatását is. Ugyanakkor a kötet jellegéből adódóan, no és terjedelmi korlátok miatt nem is törekedhettünk a magyar haderő és a haderőnemek teljes körű, vertikális és horizontális bemutatására. Ez a munka még várat magára, talán a legújabb hadtörténelmi kutatások anyagait és eredményeit felhasználva további munkák megjelenését is várhatjuk.

A szerzőknek és szerkesztőknek volt egy olyan szándéka is, hogy ráirányítsuk a figyelmet a nemzeti–katonai tradíciók megőrzésére, ápolására. Furcsa érzés volt azzal szembesülni, hogy mind a két haderőnemi parancsnokság 1961-től eredeztetni magát, holott mind Székesfehérváron, mind Veszprémben jóval korábban is „visszanyúlhattak” volna, ami valószínűleg még napjainkban is pótolható. Más – ma már NATO-szövetséges – haderőben, a szervezeti változásoktól függetlenül bátran viselik a nagy elődök nevét, így Franciaországban megtaláljuk a Bercsényi László marsall nevét viselő egykori huszárezred mai jogutódját, ami napjainkban már páncélos-felderítő szervezet, de katonái büszkén viszik tovább elődeik értékeit, ápolják hagyományait. A jelenlegi helyzeten nálunk is célszerűnek mutatkozik mihamarabb változtatni, rendezni lehetne az alapítási évszámokat.

A kötethez dr. Király Béla nyugállományú vezérezredes, professzor emeritus – az 1956. évi forradalom és szabadságharc idején a Nemzetőrség főparancsnoka, s egyben Budapest főváros katonai parancsnoka –, a magyar haderő vezérezredeseinek 95. évében járó doyenje írt előszót, aki mint írja: „... *kilenc évtizeden át volt szellemi, szervezeti, illetve érzelmi kapcsolatom a magyar haderővel. Akármilyen is volt a hivatalos neve, a szervezetet én – az 1848-as hagyományokat tisztelve – Honvédségnek tekintettem. Igazam volt és van, így a végkövetkeztetésnek is beillő igazsággal kezdek: a magyar katona mindig A HAZÁÉRT MINDHALÁLIG! mondat szellemében szolgált, küzdött, és ha kellett, az életét is feláldozta.*”

Havril András vezérezredes, a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnöke írja Ajánlásában: „*A Magyar Honvédség másfél évszázados történetét egyetlen kötetben összefoglalni bátor vállalkozás. Minden történelmi korszakban az ország szuverenitása, függetlensége és biztonsága jelentette a vezérlőelvet, amelynek a Magyar Honvédség záloga, jelképe és valódi garánciója volt és kell, hogy legyen a jövőben az új, szélesebb felelősségkörű szövetségi dimenzióban is. (...) Nem kevesebbet jelent tehát az a kötet, mint értékörzést, a jövőt szolgáló múltunk teljesebb ismeretére, közös gondolkodásra késztetést és egyben ösztönzést az új kutatásokra, amelyekkel még teljesebbé, árnyaltabbá tehetjük a képet kulcsfontosságú nemzeti intézményünkről, a MAGYAR HONVÉDSÉGRŐL.*”

A Szaktudás Kiadó nem először karolta fel a honvédelem témakörével kapcsolatos, tudományos alaposággal készült munka megjelenítését, kiadását. 2002-ben jelentette meg a *Nemzeti emlékhely a Hősök terén* című albumot, amelyből azóta – magyar és angol nyelven – több ezer példányt értékesítettek. Reméljük, hogy *A Hazáért* című kötet is hasonló keresettségnek és népszerűségnek örvend majd.

A Magyar Honvédség jelenét illetően is volt gondolatunk: *„Napjainkra a világméretű katonai szembenállás ugyan megszűnt, de olyan újabb veszélyforrások keletkeztek a világban, amelyek kezelése igényli a katonai erő fenntartását és alkalmazását. Így az a paradox helyzet állt elő, hogy míg a Varsói Szerződés tagjaként folyamatosan „háborúban álltunk” a NATO erőivel, s közben a katonák laktanyai életüket élték; addig ma – az új szövetségi rendszerekhez tartozva, amikor nincs ellensége hazánknak –, a közös célokat felvállalva, a magyar nemzet fiai és leányai a világ válságövezeteiben teljesítik veszélyes küldetésüket.*

A kiszélesedő feladat, a közös értékek és érdekek védelme mögött azonban ott van katonáink örök küldetése: A HAZÁÉRT!”

E SZÁMUNK TARTALMA*

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NYÁ. DANDÁRTÁBORNOK

MEGALAKULT A FELDERÍTŐK TÁRSASÁGA KÖZHASZNÚ EGYESÜLET

Ez év februárjában jelentős kihatású eseményre került sor, amely mérföldkő a katonai felderítők nagy családjának történetében: megalakult a Felderítők Társasága!

Ez az esemény joggal számít mérföldkőnek, mivel az 1990-ben megkezdődött társadalmi–politikai rendszerváltozást követő években a honvédelmi szférát érintően is megnövekedett a különféle társadalmi önszerveződések jelentősége, amelyek közvetve vagy közvetlenül a honvédelem ügyét szolgálják, támogatják.

Másfél évtizednek kellett eltelnie, hogy megérlelődjön a helyzet a Felderítők Társasága létrejöttéhez, amelyet a megalapítást kezdeményezők elhatározott szándékán kívül több más fontos tényező is elősegített.

Az egyik ilyen tényező volt, hogy mi, katonai felderítők is végiggondoltuk: mivel szolgálhatnánk az eddigieknél eredményesebben és hatékonyabban a felderítés–hírszerzés ügyét, napjainkban jelentkező feladatainak megvalósítását? A megoldásban nagy segítségünkre voltak azok a hivatásos és nyugállományú bajtársaink, akik az elmúlt másfél-két évtizedben békefenntartói, béketámogatói, megfigyelői és katonadiplomáciai tevékenységet végeztek, és tapasztalataik átadásával hatékony támogatást tudnak nyújtani munkánkhoz.

A másik ilyen tényező volt, hogy a biztonságpolitikával összefüggő aktuális kérdésekben véleményünk tudományos fórumokon történő kifejtésével, a tagságunkban meglévő szellemi kapacitás mobilizálásával szeretnénk öregbíteni a „civil szférában” is a katonai felderítők–hírszerzők jó hírnevét.

A Felderítők Társaságát bemutató írás részletesen tartalmazza, hogy kik és hogyan válhatnak a szervezet rendes, vagy pártoló tagjává. Fontos tudnivaló, hogy a Társaság pártoktól független és politikai tevékenységet nem folytat.

A Szerkesztőbizottság ezúton is üdvözli a Felderítők Társasága megalakulását. Munkájukhoz sok sikert kívánva, a jövőbeni munkakapcsolatunk megalapozása érdekében kezdeményezzük az MK KFH Tudományos Tanácsában a két szervezet közötti tudományos–szakmai együttműködést, amelynek részleteiről érdeemben tájékoztatjuk tisztelt olvasóinkat.

* A recenziókat Vass Jenő nyá. ezredes, a Felderítő Szemle felelős szerkesztője készítette, a „Lektorai vélemény”-ek tartalmának felhasználásával.

Az angol nyelvű fordítás Szabó Mihály nyá. ezredes munkája.

CONTENTS*

BRIGADIER GENERAL (RET.) ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY, PhD

ESTABLISHMENT OF THE ASSOCIATION OF INTELLIGENCE OFFICERS' NON-PROFIT SOCIETY

In February of this year we could witness a significant event, which represents a milestone in the history of the Hungarian military intelligence officers: the Association of Intelligence Officers was established.

This event constitutes undoubtedly a milestone, since – in the years after the 1990 social and political change of system – the significance of several associations established by individual initiative has increased also in military field, which (directly or indirectly) serves or provides support to the cause of national defence.

It was after one and a half decade that the time became ripe for establishing the Association of Intelligence Officers, which was facilitated – beyond the firm resolve of its founders – by other important factors.

One of this was our endeavour to evaluate: how can we – military intelligence officers – make a more efficient and more successful service for the military intelligence/ reconnaissance and how can we help fulfil the current tasks? In finding an answer to this question, we have got a significant assistance provided by our active and retired fellow officers, who in the last one and a half or two decades served as peacekeepers, peacemakers, military observers, or made military diplomatic service and are committed to help us by handing over their valuable experiences.

Another helping factor was our aspiration to enhance – “also in the civilian sphere” – the reputation of our intelligence and reconnaissance officers, by displaying, first of all at academic forums, our assessments on actual security policy issues, making use of the intellectual capabilities and practical experiences of our members.

The report on the Association contains, in details, the criteria for becoming a regular or supporting member of the organization. It is very important to note that the Association is independent from any political parties and does not pursue any political activities.

The Editorial Board seizes this opportunity to welcome the establishment of the Association of Intelligence Officers. It expresses its best wishes to the membership of the Association and its readiness to create a professional and academic co-operation between the two organizations in the framework of the Academic Committee of the Military Intelligence Office of the Hungarian Republic. The concept of this co-operation has been specified for our readers.

* The recessions have been prepared by Col. (Ret.) Jenő Vass, responsible redactor of the Review, by making use of the advisers' assessments.
The English translation has been made by Col. (Ret.) Mihály Szabó.

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NYÁ. EZREDES

A LIBANONI HÁBORÚ BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A szerző rendszeresen publikál folyóiratunkban. Mint tudományos körökben is elismert Közel-Kelet szakértő, folyamatosan figyelemmel kíséri Izrael Állam és a környező országok konfliktusait, így a közelmúltban Libanon területén lezajlott háborús eseményeket is.

Cikkében részletesen elemzi a konfliktus kiváltó okait, az izraeli politikai és katonai vezetés céljait és szándékait, a Hezbollah síita radikális szervezet tevékenységét, továbbá az arab világ – kiemelten Szíria és Irán – konfliktusban vállalt szerepét, megítélését.

A szerző annak idején – mint Tel-Avivban akkreditált véderő-, katonai és légügyi attasé – személyesen is megtapasztalhatta a térségben élő népek közötti feszültségeket, a békés élet lehetőségeit, s e tapasztalatait is felhasználva, cikkének befejező részében felvázolja a konfliktus rendezésének lehetséges módozatait. A téma iránt érdeklődőknek igen tartalmas, illetve jól hasznosítható olvasmány.

GRÓF BÉLA MK. ALEZREDES

AZ AFGANISZTÁNBAN MŰKÖDŐ TARTOMÁNYI ÚJJÁÉPÍTÉSI CSOPORTOK TEVÉKENYSÉGÉNEK NÉHÁNY TAPASZTALATA

A szerző naprakészen reagál az Afganisztánban mostanában zajló eseményekre, nevezetesen a Tartományi Újjáépítési Csoportok (PRT-k) működési körzeteinek és tevékenységének átrendeződéseire.

Néhány NATO-tagállam – Németország, Litvánia, Olaszország, Spanyolország és Hollandia – már eddig is működtetett PRT-t Afganisztánban. Tapasztalataik elemzése jelentősen megkönnyítheti a mindenkori kint szolgálóknak a felderítő támogatás megszervezését; segítséget nyújthat a feladatok végrehajtásához, nemcsak a felderítő erők, hanem a parancsnokok, vezetők számára is. Kellő információ hiányában a cikk kevésbé foglalkozik a PRT-k polgári komponensének tapasztalataival.

A közelmúltban az Országgyűlés döntött arról, hogy hazánk is részt vállal a NATO vezetett afganisztáni újjáépítés segítésében. A jelentős létszámú magyar kontingens már átvette a Baglán tartományban működő PRT irányítását a holland szövetségeseiktől.

A szerző – munkaköréből adódóan – a téma avatott ismerője. Cikkének tartalma hozzásegíti az olvasót a PRT-témakör tanulmányozásához, benne a magyar kontingens működését befolyásoló körülmények megismeréséhez.

COLONEL (RET.) JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD

SECURITY POLICY AND MILITARY ASPECTS OF THE WAR IN LEBANON

The author regularly writes for our Review. He is a well-known expert of the Middle East also in academic circles. He has been following the events evolving in the conflict between Israel and its Arab neighbours, thus he is well-informed about the recent war-related happenings in Lebanon as well.

Colonel Kis-Benedek evaluates the causes leading to the war, the objectives and intentions of the Israeli political and military leadership, the activity of the Shia radical organization, the Hizbullah, as well as the role of the Arab World – in particular Syria and Iran – in the conflict.

The author – when he served as a military attaché in Tel-Aviv – could personally observe the tensions among the peoples living in this region and the prospects for their peaceful coexistence. Making use of his local experiences, he outlines, in the concluding part of the article, the possible peaceful solutions to the conflict. The writing is very useful for readers interested in the topic.

LIEUTENANT-COLONEL ENG. BÉLA GRÓF

EXPERIENCES OF THE PROVINCIAL RECONSTRUCTION TEAMS (PRTs) IN AFGHANISTAN

The author provides up-to-date assessment on the current events taking place in Afghanistan, namely, the reshuffle of PRTs and their operational areas.

Some NATO countries – Germany, Lithuania, Italy, Spain and Netherlands – have already operated PRT in Afghanistan. The evaluation of their experiences may significantly facilitate the work of those who serve in a PRT, it may also help intelligence officers as well as military commanders and civilians in charge of planning intelligence support or carrying out other tasks. Due to the lack of appropriate information, the article does not deal in any great details with the experiences drawn from the activity of the PRT's civilian components.

Our Parliament has recently approved the plan on our participation in the NATO-led Afghan reconstruction. The Hungarian contingent has already taken over from our Dutch partner the command of the PRT operating in the Baghlan region.

The author – thanks to his job – is very familiar with this item. His writing helps the readers to obtain information on the PRTs, including the circumstances influencing the activity of the Hungarian contingent.

Bár a hazai média rendszeresen tudósít a kinti eseményekről, a szerző cikke a téma iránt érdeklődők számára új szakmai információkkal szolgál, mintegy folytatásaként a Felderítő Szemle 2006/1. számában megjelent ugyanilyen témájú cikkének.

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NYÁ. EZREDES

A PALESZTIN INTIFÁDA BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A tanulmány befejező része annak a PhD doktori értekezésnek, amelyet a szerző az elmúlt év nyarán, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen „*Summa cum laude*” minősítéssel védett meg. Az első rész a Felderítő Szemle 2005/4. számában, a második rész pedig a 2006/2. számában olvasható.

A szerző logikusan, olvasmányos formában teszi közzé – saját, külszolgálati alatt szerzett személyes tapasztalataira alapozott – okfejtését és véleményét. A befejező rész egyik fejezetében a palesztin intifáda kezelésének módjáról fejt ki gondolatait: elvégzi a térség katonaföldrajzi elemzését; bemutatja a palesztin szélsőséges szervezetek által alkalmazott módszereket és eljárásokat; az izraeli védelmi erők által, az aszimmetrikus hadviselésre alkalmazott módszereket; valamint a haderő alkalmazásának sajátosságait a terrorizmus elleni harcban.

Az utolsó fejezetben a szerző bemutatja a válság megoldását befolyásoló tényezőket és a lehetséges megoldásokat, azon belül: a válság kezelésére tett nemzetközi kísérleteket; elemzi a rendezést befolyásoló vitás kérdéseket; a válság kezelésének lehetőségeit; és végül következtetéseit kiegészíti a 2006 augusztusáig bekövetkezett események bemutatásával.

A tanulmány – mind részeiben, mind teljes egészében –, segítséget nyújthat azoknak a katonáknak a felkészítésében, akik akár a közel-keleti térségben, akár valamelyik környező, muzulmánok lakta országban látnak el a jövőben béketámogató vagy békefenntartói feladatokat.

A disszertáció teljes egészében forrás értékű a témával foglalkozó szakemberek, illetve a téma iránt érdeklődők számára.

SZEDLACSEK RÓBERT MK. EZREDES

A HADÁSZATI FELDERÍTÉS SZEMÉLY- ÉS OBJEKTUMVÉDELME NEK AKTUÁLIS VEZETÉSI PROBLÉMÁI, A KORSZERŰSÍTÉS LEHETŐSÉGEI

A szerző az MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa által – „*Vezetési rendszerek a korszerű hadászati felderítésben*” címmel – a közelmúltban megrendezett tudományos konferencián korreferátum keretében fejtette ki gondolatait.

Although the Hungarian media continuously provide information about the Afghan events, the article offers new and up-to-date information. This writing is a valuable addendum to the relevant study appeared in our Intelligence Review no. 2006/1.

COLONEL (RET.) JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD

THE SECURITY POLICY AND MILITARY ASPECTS OF THE PALESTINIAN INTIFADA

This study is the concluding part of the Ph.D. dissertation which was defended by the author at the Miklós Zrínyi National Defence University, with “Summa cum laude”. The first part has been published in the Intelligence Review no. 2005/4., the second one in no. 2006/2.

Colonel Kis-Benedek (RET.) presents – in a very logical and easy-to-read way – an assessment based on his personal experiences gained during his foreign service as a military attaché. He analyses (in one concluding paragraph) the possible “treatments” to be given to intifada: he evaluates the military geographical situation of the region; outlines the methods and procedures used by the Palestinian extremist organizations; the techniques applied to the asymmetric warfare; as well as the main features of the anti-terrorist activities pursued by the Israeli defence forces.

In the last chapter, the author describes the several factors influencing the solution of the conflict, as well as the possibilities to do so, namely: the international attempts aimed at settling the conflict; the contentious issues hindering settlement; the possibilities of putting an end to the crisis. Last but not least, he completes his assessment by making a review of the events evolved until August of this year.

The study – in its parts and in its entirety – may provide assistance to soldiers in training peacekeepers to be deployed in the Middle East or in countries inhabited by Muslim population.

The study as a whole represents a valuable source for experts and other readers interested in the topic.

COLONEL ENG. RÓBERT SZEDLACSEK

ACTUAL MANAGEMENT PROBLEMS OF THE PERSONEL AND PHYSICAL SECURITY IN STRATEGIC INTELLIGENCE, POSSIBILITIES FOR MODERNIZATION

The author disclosed his relevant ideas – in the form of complementary statement – at the conference on the “Management Systems in the Modern Strategic Intelligence”, recently organized by the Academic Committee of the Military Intelligence Office of the Hungarian Republic.

Ez a cikk az ott elhangzott előadásának szerkesztett változata, amelyben a biztonság valamennyi területén jelentkező, a személy- és objektumvédelemmel összefüggő aktuális kérdéseket veti fel. Azokat nem csupán bemutatja, hanem az elmúlt évek tapasztalataira alapozva figyelemfelhívásra is törekszik. Kihangsúlyozza, hogy a kor és a technika fejlődésével párhuzamosan a biztonságvédelem valamennyi szegmensében folyamatosan fejlődni, fejleszteni kell.

A cikkben közreadott felvetések, észrevételek nem vonatkoztathatók kizárólag a hadászati felderítésre, már csak azért sem, mert a közbiztonság különféle vetületeit vizsgálva más területeken hasonló problémákkal kell szembesülni, amelyekre a szerző megkísérli az érdemi reagálást.

A szerző szándékait, felelősségteljes gondolkodását és tevékenységét ismerve, gondolatai, felvetései és javaslatai alapját képezhetik egy új, korszerű és hatékony szervezeti struktúra kialakításának, továbbá az új biztonsági követelményekhez igazodó különféle intézkedések, szabályzó rendelkezések kidolgozásának.

DR. RÁCZ LAJOS EZREDES

A TUDÁS ALAPÚ SZERVEZETEK VEZETÉSE

A „*Vezetési rendszerek a korszerű hadászati felderítésben*” címmel megrendezett tudományos konferencián a rendelkezésre álló idő, az előzetesen felkért előadók tartalmas korreferátumai, valamint a nagyfokú érdeklődés miatt néhány hozzászólásra már nem volt lehetőség, így többek között a szerző sem kapott lehetőséget értékes gondolatai kifejtéséhez. Az általa időközben tanulmány jellegűvé fejlesztett munka közzétételére a Szerkesztőbizottság ezúton biztosított lehetőséget.

A tanulmány bevezetőjében a szerző alapvető jelentőségű vezetés- és szervezésméleti kérdéseket foglal össze, adaptálva azokat sajátos közegünkre, a katonai felderítésre, majd saját gondolataival kiegészítve mutatja be a nemzetközi szakirodalomban található ezirányú jelentősebb eredményeket. Ezt követően elvégzi azok szintézisét, tíz pontban foglalva össze a felderítés–hírszerzés, mint tudás alapú szervezet vezetésének sajátosságait és legfontosabb funkcióit, majd összefoglaló gondolataival, következtetéseivel tanulságos megállapításokat ad közre.

A szerző tartalmas gondolatai mindazok számára igen értékesek és előremutatók, akik vezetésméleti kérdésekkel foglalkoznak, akár hivatásszerűen, akár csak az érdeklődés szintjén.

PROF. DR. KŐSZEGVÁRI TIBOR NYÁ. VEZÉRŐRNAGY

NÉHÁNY GONDOLAT A KOZMIKUS HADVISELÉSRŐL

A szerző napjaink sokat vitatott, de a jövő hadviselése szempontjából rendkívül fontos, kevésbé ismert és ellentmondásos megítélésű elképzeléseit gyűjtötte csokorba, bemutatva és értékelve azokat.

This article constitutes a compiled variant of his statement, in which he raises the actual problems in all fields of the personal and physical security. He does not only describe the problems, but seeks to draw attention to them, relying on the experiences gained during the last couple of years. He stresses the need for a continuous development of security, keeping pace with our age and its technological advances.

The issues and the points raised in this study do not relate exclusively to strategic intelligence, since similar problems can be encountered in the various spheres of public security as well. As for these problems, the author tries to find substantial solutions to them.

Being well aware of the author's conscious responsibility and professional activity, his ideas and suggestions may form a basis for a new, up-to-date and effective organizational structure, as well as for the elaboration of several measures and regulations, which can meet current security requirements.

COLONEL LAJOS RÁCZ, PhD

MANAGEMENT OF KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATIONS

At the conference on the "Management Systems in the Modern Strategic Intelligence" – due to the short time frame and the substantial pre-drafted statements, as well as on account of the high level of interest demonstrated by participants – there was no possibility for some additional contributions. That was the case with regard to the author as well, who in the meantime developed his arguments into a complete study, which was welcomed and published hereby by the Editorial Board.

In the introductory part, the author summarizes the fundamental questions related to the management and organization theory, applying them to our special sphere, the military intelligence. Later on, he shows us the relevant concepts appeared in international academic literature. In addition, COL. RÁCZ elaborates a synthesis by summarizing in ten points the specific features and functions of the management of intelligence and reconnaissance organizations, all of them having – without doubt – a knowledge-based character. In conclusion, he draws constructive conclusions. His well-considered ideas are very valuable and foresighted for those who deal with management theory at professional or amateur level as well.

MAJOR GENERAL (RET) TIBOR KŐSZEGVÁRI, PhD Prof.

SOME ASPECTS OF THE COSMIC WARFARE

The author has summarized, described and analysed those less known and contradictory concepts that are today rather contentious, but very important from the standpoint of future warfare.

Az űrhadviseléssel kapcsolatos elképzelések – „*a negyedik dimenzió*” – történelmi előzményeinek, a világűr katonai felhasználása korábbi gyakorlatának bemutatását követően részletesen elemzi az Amerikai Egyesült Államok által 1983-ban meghirdetett Hadászati Védelmi Kezdeményezéssel (Strategic Defence Initiative – SDI) kapcsolatos szakértői véleményeket. A továbbiakban részletesen bemutatja a világűrben alkalmazható eszközök harci sajátosságait, valamint a katonai kozmikus erők által alkalmazott eszközök rendeltetését és feladatait.

Megismerhetjük az Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció űrhadviselési erőit, szervezeteit és eszközeit, továbbá más államok hasonló jellegű, űrhadviseléssel kapcsolatos törekvéseit. A közreadott táblázatokban összehasonlítható a két atom-nagyhatalom közötti erőviszonyok helyzete, és képet kapunk a működő katonai rendeltetésű mesterséges holdak jellemzőiről.

A tanulmányt elsősorban a témával foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánljuk, de az általános katonai műveltségükre adó érdeklődőknek is hasznos olvasmány.

SZEGEDI FERENC MK. SZÁZADOS

KÜLDETÉSEK KERESZTEZŐDÉSE

A szerző az egyik, a hazai rádióelektronikai felderítés szempontjából kissé háttérbe szorult szakterület, a repülőgép-fedélzeti elektronikai harc technikai kérdéseivel foglalkozik. A cikket egy Egyesült Államokbeli folyóiratban tették közzé, annak szövegű fordítását adjuk közre. A Szerkesztőbizottság külön is üdvözli ezt a kezdeményezést, s ezt a fajta publikálást a jövőben is folytatni kívánjuk.

A szaklektor véleményével egyetértve úgy gondoljuk, hogy a fordítás nyelvi szerkezeit tekintve jól sikerült a magyar nyelvű terminológia alkalmazása, s ahol az nem volt lehetséges, ott az angol nyelvű kifejezéseket a szerző közérthető magyarázattal látta el. Az eredeti írásmű egy-két megállapításával lehetne vitatkozni, de az nem volt célja a fordítónak sem.

A Szerkesztőbizottság tudatosan illesztette a kozmikus felderítésről szóló tanulmány mellé ezt a cikket, mivel úgy gondoljuk, hogy így, együtt gondolatébresztő megállapításokat és felvetéseket tartalmaznak a szakemberek számára.

MAGYAR SÁNDOR MK. ŐRNAGY

AZ IP-TECHNOLÓGIA FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGEI A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEKBEN

A szerző tanulmányában a VoIP (Voice over Internet Protokoll) rendszerű telefónia bevezetéséről értekezik. Nem a Tegnapról, hanem a sürgetően elterjesztendő Máról beszél. Arról, hogy ha a szakma nem lép időben, a kommunikáció terén a Jövőben véglegesen lemaradunk.

He gives a detailed picture of the historical antecedents concerning the concepts – “on waging a war in the fourth dimension” – on the space warfare and of the early military use of space, and then he elaborates on the experts’ opinions with regard to the Strategic Defence Initiative announced in 1983 by the United States. In addition, MG (Ret.) Kőszegvári describes the space weapons’ combat capabilities and the several instruments applied by the cosmic military forces, as well as their functions and tasks.

We can familiarise with the space troops, their organization and equipment of the United States and the Russian Federation, as well as other countries’ ambitions concerning space warfare. On the enclosed tables we can estimate the balance of force between the two great nuclear powers and can get a picture of the presently functioning military satellites.

We recommend the study first of all to experts, but it can be a useful reading for those who wish to enlarge their military erudition or who are interested in this subject.

CAPTAIN ENG. FERENC SZEGEDI

CONFLUENCE OF MISSIONS

The author deals with the technological issues of a special professional field which has in our country been – to a lesser extent – relegated to the background within the radio-electronic intelligence, namely; with the questions related to electronic warfare pursued on aircraft board. The original article appeared in an American review. Hereby we publish its accurate translation. The Editorial Board especially welcomes any publication of this kind and wishes to follow this practice.

In full agreement with the adviser, we are of the opinion that the translation in its language is well done and conforms to Hungarian terminology. Where the translation was not completely clear, the author has given explanation. Some conclusions of the original article might have been criticized, but even the translator had no intention to do so.

The Editorial Board has purposefully inserted this article after the study on cosmic warfare, since we are convinced that in this way the two writings can raise thought-provoking conclusions and questions for expert readers.

MAJOR ENG. SÁNDOR MAGYAR

THE APPLICABILITY OF THE IP-BASED TELECOMMUNICATION IN PEACEKEEPING MISSIONS

The author elaborates in his study on the application of the “Voice over Internet Protocol” system. He makes a point not for the Yesterday but for the pressing Today. His main argument is that if we don’t make steps today we will be legging behind in the field of communication once and for all.

A tanulmányban közzétett adatok valóságok, az értékelések helyesek. A szerző a témát teljes mértékben érti, következtetései előremutatók. Nyomatékosan ráirányítja a figyelmet arra, hogy a kompatibilitás a harctéren döntő jelentőséggel bír, és bármennyire is modern európai eszközökkel rendelkezünk, a magyar kontingensek távoli bevetéseinek előkészítése és realizálása során ezeket a kérdéseket, problémákat nem kerülhetjük meg.

A tanulmányt elsősorban azoknak ajánljuk, akik a béketámogató és más missziós feladatokra készítik fel a magyar katonákat, de jó lehetőségeket kínál az általános vezetői és szakmai ismeretek bővítésére is.

MAKKAI ZSOLT MK. TÖRZSŐRMESTER

BESZÉDKOMMUNIKÁCIÓ MEGVALÓSÍTÁSA AZ INTERNET PROTOKOLL SEGÍTSÉGÉVEL

A szerző a korszerű hadviselésben – s így a rádióelektronikai felderítés szempontjából is lényeges célterület –, a digitális Internet alapú beszédkommunikáció technikai kérdéseivel foglalkozik.

Mint a cikk bevezetőjében olvashatjuk: „*a szélessávú Internet-elérések száma folyamatosan nő, a világháló egyre inkább mindennapjaink részévé válik.*” Megtudhatjuk, hogy a rendkívül dinamikus fejlődés eredményeként a telefonálás folyamatából lassanként teljesen kihagyhatók a hagyományos technológiákat alkalmazó telefontársaságok. Fontos felismerés, hogy a katonai felderítés szempontjából is fel kell készülni az új technológia tömeges elterjedésére, annak minden vonzatával egyetemben.

A szerző definiálja és közérthetően magyarázza a témához kapcsolódó fogalmakat, de az eredeti angol nyelvű kifejezések használata így is kikerülhetetlen. A cikk bár olvasmányos, de a megértéséhez informatikai ismeretek szükségesek, ezért elsősorban a szakembereknek ajánljuk.

TORMA BÉLA NYÁ. EZREDES

GONDOLATOK A 907. ÉVI POZSONYI CSATÁT MEGŐRÖKÍTŐ FORRÁSOK HITELESSÉGÉRŐL

A 907. évi pozsonyi csata a magyarság első ismert honvédő háborújának döntő ütközete volt, s őseink abban aratott győzelme több mint egy évszázadon keresztül tartó békét biztosított a nyugati végeken. A csata előzményeiről, lefolyásáról, eredményéről és következményeiről részletesen a Felderítő Szemle 2006/1. és 2. számában megjelent tanulmányokból tájékozódhatunk.

A szerző most azt mutatja be, hogy a csatát leíró forrásokban mennyire lehet „tetten érni” a felderítést. Szemléletesen jellemzi őseink harceljárását, a korabeli neves történetírók – Aventinus, Liudprand, Regino – munkáira alapozva. Különösen szemléletesek az elemzést segítő összehasonlító táblázatok, valamint a grafikonok, amelyekből kitűnik például, hogy az Enns környéki felderítő tevékenység eredményeként a magyar csapatoknak időben sikerült beérkezniük a csata térségébe, aminek aztán később fontos szerepe lett a csata végső kimenetelében.

The article contains correct data and the assessments are constructive. The author is very competent in this subject. His conclusions are foresighted. He resolutely draws attention to the fact that the compatibility in the battlefield represents a decisive factor. He underlines that, though we dispose with modern European equipment, our peacekeeping contingents must not avoid dealing with the problems of compatibility when they prepare for or carry out their missions.

We recommend the study to those who train our soldiers for peacekeeping or other missions in abroad, but the article is very useful also for enlarging our general and professional military knowledge.

SERGEANT-MAJOR ENG. ZSOLT MAKKAI

VOICE-COMMUNICATION THROUGH INTERNET PROTOCOL

The author has elaborated on an essential field of modern warfare, with regard to radio-electronic intelligence, namely; on the technological aspects of the digital Internet-based voice-communication.

We can read in the introductory part of his study: “the Internet Wide Area Network is progressively accessible; the Internet is becoming an integral part of our every day’s life.” We can realize that – thanks to the dynamic development in this field – we can omit from the phoning process the traditional telephone companies. It is a very important assessment that also in military intelligence we have to be prepared for a mass spreading of new technologies, with its all consequences.

The author describes, in an easy-to understand manner, the relevant terminology, nevertheless he could not avoid using English terms. The article is a good read, but only for experts, thus we primarily recommend the study to them.

COLONEL (RET.) BÉLA TORMA

THOUGHTS ABOUT THE AUTHENTICITY OF SOURCES DESCRIBING THE 907 AD POZSONY BATTLE

The 907 AD Pozsony Battle represented a crucial combat of the first known Hungarian patriotic war, in which our ancestors’ victory ensured peace, for more than a century, alongside our western borders. We can have detailed information about the battle’s antecedents, its evolvments and results, as well as its consequences from the studies appeared in the Intelligence Review no. 2006/1 and 2.

This time the author wishes to show us: “how can we catch the role of intelligence” in the several sources describing the battle. Relying on the writings of the famous historians of that age – Aventinus, Liudprand and Regino – he characterizes, in an expressive way, our ancestors’ tactics. We can find in the study especially expressive comparative tables and diagrams, which – for example – demonstrate that it was due to the successful intelligence on the Enns’s surroundings that the Hungarian troops could reach the battlefield in time which proved to be instrumental in the combat’s end result.

A tanulmány egyik igen értékes része a gyepűsáv nyugati oldalán folytatott magyar felderítés pontos leírása, valamint a magyar és a bajor katonai mozgások kölcsönhatásainak elemzése.

A szerző korábbi cikkeihez, tanulmányaihoz hasonlóan körültekintő alapossggal és kifejezetten a katonai felderítés szemszögéből „járta körül” a témát, s az remekül sikerült. A tanulmányt mindenkinek ajánljuk, aki érdeklődik a magyarság hősi múltja és a korai katonai felderítés eseményei, története iránt.

VASS JENŐ NYÁ. EZREDES

ÚJ KÖNYV A MAGYAR HADERŐRŐL – A HAZÁÉRT 1848–2004

Az 1956. évi forradalom és szabadságharc 50. évfordulója tiszteletére – a Honvédelmi Minisztérium támogatásával, a Szaktudás Kiadó gondozásában – a közelmúltban látott napvilágot egy könyv: ténygazdag tartalommal, igényes szerkesztésben, 448 oldal terjedelemben, és a témához illő nagyalakú, keménytáblás kivitelezésben, amely **A Hazáért 1848–2004** címet, és **A Magyar Honvédség múltja és jelene** alcímet viseli.

1848–2004. E két dátum között eltelt 156 esztendő hadi történéseiről, küzdelmeiről, harcairól, a magyar katona dicsőséges tetteiről, kudarcairól, katonai vezetőkről és sok más, a múlt ködébe burkolt, de a Hazáért történt cselekedetről szól ez a könyv.

Mind a szerzők, mind a szakértők kerülték a korábbi sztereotípiákat és kommentárokat, a cselekmények megítélését a könyvet kezébe vevő olvasóra bízva. A kötet megjelenése jó alkalom arra, hogy a Magyar Honvédség létrejöttének 160. évfordulójára készülődve minél többen ismerjék meg a magyar haderő történetét. Van mire büszkének lenni!

A kötethez – az alkalomhoz illően – dr. Király Béla nyugállományú vezérezredes, professzor emeritus, 1956-ban a Nemzetőrség parancsnoka, a Magyar Honvédség tábornoki karának doyenje írt Előszót, kihangsúlyozva, hogy bármi is volt a magyar haderő neve, az elmúlt kilenc évtizedben ő mindig Honvédségnek tekintette.

Megtisztelő a szerzők és szerkesztők számára Havril András vezérezredes, a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnökének Ajánlása is, aki szerint a kötet történelmi hitelességgel mutatja be a magyar haderő küldetését, történetét, amely ösztönzést jelent a jövőt szolgáló múltunk teljesebb ismeretére és az újabb kutatásokra.

A kötet legelső mondata hűen tükrözi a szerzők és szerkesztők indíttatását: **Tisztelet és főhajtás mindazoknak, akik a magyar haderőben szolgálatot teljesítettek, s ha sorsuk úgy hozta, életüket áldozták a Hazáért, a magyar nemzet felemelkedéséért.**

We assess as very valuable parts of the study, the description of the Hungarian reconnaissance activity pursued on the western side of the march-land and the analysis on the interaction between the Hungarian and the Bavarian manoeuvres.

The author – similarly as he has done in his former articles and studies – “takes a very thorough and successful approach” to the subject and especially to its intelligence aspects. We recommend the writing to those who are interested to read about the heroic past of the Hungarians, and about the history of our military intelligence.

COLONEL (RET.) JENŐ VASS

**NEW BOOK ABOUT THE HUNGARIAN ARMY –
FOR OUR HOMELAND 1848–2004**

In honour of the 1956 Revolution and Freedom-fight – with the support of the Ministry of Defence and in the edition of the “Szaktudás Kiadó (Professional Knowledge Publishing House) – a new book has been recently published. It is full of facts and data, its compilation is excellent. It has 448 pages, and duly to this subject, it is edited with hardcover. Its title is **For the Homeland 1848–2004, the Past and the Present of the Hungarian Army.**

The book evokes 156 years, between 1848 and 2004, this period’s military events, fights and battles, the military leaders and the glorious feats of the Hungarian soldiers, their failures, and some heroic deeds clouded over by the past, but always carried out for our Homeland.

Both the authors and the editors avoided using former stereotypes and comments, leaving to the readers to make their judgements. The volume’s appearance offers a good occasion for more and more readers, while preparing for the 160 anniversary of the establishment of the Hungarian Army, to obtain a better knowledge of our Army’s history. We have got much to be proud of!

The introduction to the book has been written – as appropriate on this occasion – by Colonel General, Béla Király, PhD, Prof., our doyen general, who in 1956 served as the commander of the National Militia. He emphasised that whatever was the name of the Hungarian Army, he has always been considering it (in the last nine decades) as Home-Defence Force.

We deem it a great honour that the recommendation has been made by Colonel General András Havril, Chief of Staff of the Ministry of Defence, according to whom the volume displays – with historical authenticity – the mission and history of the Hungarian Army, which inspires us to get a full knowledge of our future founding past and to continue our academic research work to this effect.

The first sentence in the book faithfully reflects the authors’ and editors’ intention: **We pay tribute and make a deep bow to all those who served in the Hungarian Army and laid down their life, if their fate willed it so, for the Homeland, for the salvation of the Hungarian nation.**

CONTENTS

BRIGADIER GENERAL (RET.) ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY, PhD

**ESTABLISHMENT OF THE ASSOCIATION
OF INTELLIGENCE OFFICERS' NON-PROFIT SOCIETY**

SECURITY POLICY

COLONEL (RET.) JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD

**SECURITY POLICY AND MILITARY ASPECTS
OF THE WAR IN LEBANON**

LIEUTENANT-COLONEL ENG. BÉLA GRÓF

**EXPERIENCES OF THE PROVINCIAL RECONSTRUCTION
TEAMS (PRTs) IN AFGHANISTAN**

COLONEL (RET.) JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD

**THE SECURITY POLICY AND MILITARY ASPECTS
OF THE PALESTINIAN INTIFADA**

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

COLONEL ENG. RÓBERT SZEDLACSEK

**ACTUAL MANAGEMENT PROBLEMS OF THE PERSONEL AND
PHYSICAL SECURITY IN STRATEGIC INTELLIGENCE,
POSSIBILITIES FOR MODERNIZATION**

COLONEL LAJOS RÁCZ, PhD

MANAGEMENT OF KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATIONS

MAJOR GENERAL (RET) TIBOR KŐSZEGVÁRI, PhD Prof.
SOME ASPECTS OF THE COSMIC WARFARE

R AND D

CAPTAIN ENG. FERENC SZEGEDI
CONFLUENCE OF MISSIONS

MAJOR ENG. SÁNDOR MAGYAR
**THE APPLICABILITY OF THE IP-BASED
TELECOMMUNICATION IN PEACEKEEPING MISSIONS**

SERGEANT-MAJOR ENG. ZSOLT MAKKAI
VOICE-COMMUNICATION THROUGH INTERNET PROTOCOL

FORUM

COLONEL (RET.) BÉLA TORMA
**THOUGHTS ABOUT THE AUTHENTICITY OF SOURCES
DESCRIBING THE 907 AD POZSONY BATTLE**

FOR READERS

COLONEL (RET.) JENŐ VASS
**NEW BOOK ABOUT THE HUNGARIAN ARMY:
FOR OUR HOMELAND 1848–2004**

COLONEL (RET.) JENŐ VASS – COLONEL (RET.) MIHÁLY SZABÓ
CONTENTS

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal által kiadott szakfolyóirat, amely negyedévente jelenik meg.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „*a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok*” között tartja nyilván, és „*az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké*”-ben szerepel.

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal a honvédelmi miniszter 2002-ben tudományos kutatóhelyé minősítette. A Hivatal Tudományos Tanácsa feladatai közé tartozik a kiadvány gondozása és szakmai felügyelete, melynek első száma 2002 szeptemberében jelent meg.

A Tudományos Tanács elnöke Madarász Károly mk. vezérőrnagy, titkára dr. Sallai Imre nyá. ezredes. A kiadvány Szerkesztőbizottságának tagjai közül többen tagjai a Tudományos Tanácsnak is.

A kiadványban történő publikálás feltételei:

- Jellegével összhangban a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal összefüggő témákat, kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más anyagokat – várunk megjelentetésre. A főbb rovatok címei – Biztonságpolitika, Hírszerzés – Felderítés, Kutatás – Fejlesztés, Országismertető, Kiképzés – Felkészítés, Fórum, Tudományos munka – egyben orientálják is a szerzőket.
- A szerzői kéziratok megküldhetők a Tudományos Tanács titkárához, a Szerkesztőbizottság tagjaihoz, a felelős szerkesztőhöz. A kézírathoz kérjük olvashatóan mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását, állandó lakcímét és telefonon történő elérhetőségét.
- A szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal). A kéziratot 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal gépelve, lehetőség szerint digitalizált formában, valamilyen adathordozón, és egy kinyomtatott példányban kérjük megküldeni. Előzetes egyeztetés után lehetőség van a kézirat interneten történő fogadására is.
- A közlésre elfogadott írásokért megbízási szerződés alapján – a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzóknak megfelelően –, szerzői honoráriumot fizetünk. A szerzői kézirat elkészítése önálló szellemi tevékenységnek, megalkotásnak minősül, amely adókedvezményre jogosít. A kéziratokat a Szerkesztőbizottság lektoráltatja.
- A megjelentetett írások szerzőit és lektorait tiszteletpéldány illeti meg. A közlésre nem került kéziratokat csak az adott naptári év végéig őrizzük, de a szerző kérésére azt visszaadjuk.

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a honvédelemmel, a biztonságpolitikával és a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdések felvetésének és megválaszolásának fóruma. A kiadványban közzétett tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Tudományos Tanács hivatalos álláspontjával.

Elérhetőségeink:

Postacím: MK KFH Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26.

MK KFH Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

Telefon: Dr. Sallai Imre nyá. ezredes,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/1332, HM 02/61-332

Tóth András mk. ezredes,
a Szerkesztőbizottság elnöke
06(1) 386-9344/1500, HM 02/61-500

Vass Jenő nyá. ezredes,
felelős szerkesztő
06(1) 386-9344/1306, HM 02/61-306
telefax: 06(1)372-1842, HM 02/61-842

Gerencsérné Tóth Krisztina főtörzsőrmester,
általános ügyintéző
06(1) 386-9344/5311, HM 02/65-311
e-mail: mkkfh_szemle@freemail.hu

Felhívjuk szíves figyelmét, hogy a FELDERÍTŐ SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül.

A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

A Szerkesztőbizottság